

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Pavel Vaško

**Profesor Václav Vojtíšek: archivářem od
monarchie po socialismus**

**Professor Václav Vojtíšek: archivist from
monarchy to socialism**

Praha 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D. za cenné rady, velkou ochotu, připomínky a podporu v badatelském úsilí.

Předkládaná práce by v této podobě nevznikla bez nezištné pomoci dalších osob, kterým bych rovněž tímto chtěl poděkovat. Přední dík patří pracovníkům Archivu Univerzity Karlovy, zvláště PhDr. Ondřeji Polišenskému. Také děkuji Mgr. Janu Kahudovi z Národního archivu a PhDr. Janu Chodějovskému, Ph.D. z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

podpis

Abstrakt

Práce se věnuje osobnosti archiváře a vysokoškolského profesora Václava Vojtíška. Je strukturována chronologicky s menšími tématickými okruhy. Čerpá ze široké pramenné základny a publikovaných zdrojů. Je zpracována převážně pozitivistickým způsobem.

Jejím cílem je zmapovat Vojtíškovu akademickou a archivní kariéru v průběhu několika režimů. Práce je rozšířená o biografické motivy z různých situací.

Klíčová slova

Václav Vojtíšek, dějiny vědy, archivnictví, pomocné vědy historické, Univerzita Karlova, ČSAV.

Abstract

This thesis deals with archivist and collage professor Václav Vojtíšek. It's structured chronologically with few thematic areas and was written mainly by positivistic method. Thesis draws from large base of archive resources and published materials. The goal of this thesis is to map Vojtíšek's academical and archivistic career during several regimes. It's not only concentrating on his professional career, but also depicts biographical themes.

Key words

Václav Vojtíšek, history of science, archivistic, Auxiliary Historical Science, Charles University, Czechoslovak science and art academy.

Obsah

1. Úvod	1
2. Rozbor pramenné základny	2
3. Rodina a mládí	6
4. Základní škola a gymnázium	15
5. Sourozenci a širší rodina	19
6. Studium na univerzitě	22
7. Vojtíškovy archivní počátky	44
8. První světová válka	54
9. Rodinný život	61
10. Vojtíšková archivní činnost mezi dvěma válkami	77
11. Vojtíšek jako pedagog	97
12. Vojtíšek za druhé světové války	123
13. Vojtíškovy poválečné „zakotvení“	129
14. Vojtíšek akademikem a archivářem ČSAV	142
15. Závěr Vojtíškovy života	151
16. Závěrečné shrnutí	152
17. Seznam použitých zkratk	153
18. Seznam použitých pramenů a literatury	154
19. Seznam příloh	160
20. Příloha č.1 Edice korespondence Václava Vojtíška a Zdenka Fialy	161
21. Příloha č.2 Obrazové přílohy	196

Úvod

Záměrem mé diplomové práce je zmapovat život archiváře a univerzitního profesora Václava Vojtíška. Práce sleduje dva cíle. Prvním z nich je rozšíření dosavadního pohledu na Vojtíškovu osobu, prostřednictvím vykreslení jeho osobního života. To se zaměřuje na prostředí, ve kterém žil, působení velkých dějinných událostí na utváření jeho osobnosti, a z toho vyplývajících důsledků pro profesní život. Tato linie má za cíl rozšířit pohled většiny archivářů na tuto stěžejní osobnost jejich oboru, který je do jisté míry deformován kusými články k jeho různým jubileím. Pokusím se v ní dodat trochu krve do žil tomuto dnes již částečně zaprášenému obrazu a Vojtíškův portrét „polidštit“.

Druhou, od té první neoddělitelnou linií, je pak jeho profesní vývoj a jeho vliv na rozvoj několika vědeckých oborů. Vojtíšek je, vzhledem k tomu, že se dožil 91 let a byl až do konce aktivní, ideální osobností, která reflektuje rozvoj archivnictví a pomocných věd historických ve 20. století. Na počátku své kariéry skládal služební přísahu do rukou císaře Františka Josefa a na konci bylo jeho pracoviště v ČSAV konfrontováno s intervenčními vojsky Varšavské smlouvy. V tomto kontextu se pokusím najít odpověď na otázku, jak se dokázal adaptovat za všech režimů vyjma nacistické okupace, navzdory tomu, že jeho osobnost nebyla rozhodně poddajná a Vojtíšek sám rozhodně nepodřizoval vše konjunkturálním příležitostem. Autor si uvědomuje, že některé kapitoly Vojtíškovy života jsou kontroverzní, ale v zájmu celistvého obrazu je nemohl vypustit. Tato práce nechce v žádném případě být oslavným pajánem, ani odsouzením jeho osobnosti. Mým hlavním přáním je ukázat celistvý obraz a zároveň bych chtěl, aby tato práce byla připomínkou Vojtíškovy vskutku velikého díla, které vykonal.

Rozbor pramenné základny

V úvodu své práce bych rád shrnul a zhodnotil hlavní zdroje archivního materiálu, které jsem využil. První archiv, ze kterého jsem čerpal, bylo Vojtíškovo „životní“ pracoviště Archiv hlavního města Prahy. Nejprve jsem si naivně myslel, že si pro svou diplomovou práci vystačím s pozůstalostním fondem prof. Václava Vojtíška, tato domněnka se však brzy ukázala chybnou.

Fond má časový rozsah 1863–1974 a je tvořen 221 kartony.¹ Tento pramen postupně vznikl v průběhu Vojtíškovy života a zahrnuje většinu jeho aspektů – jeho rodinný život, pedagogickou dráhu, vědecké působení, zaměstnání v Archivu hlavního města Prahy.²

Na konci šedesátých let postupným odchodem z mnoha funkcí, kterými byl obtížen, získal Vojtíšek konečně trochu času na soukromí. Díky tomu byl jeho osobní fond uspořádán jednak jím samotným a jeho příbuznými ze strany sestry Anny Čechové, např. Jaroslavem Somešem, Magdalenou Vojtíškovou a pracovníky z Archivu ČSAV, kde Vojtíšek dlouhá léta působil, např. Sirotkem.³ Hlavní pořádací práce prováděl ovšem Vojtíšek sám a struktura fondu byla v jejích průběhu několikrát změněna. Stálým rysem v měnící se struktuře fondu bylo pouze dělení na abecední hesla a korespondenci. Kuriózní je, že Vojtíšek ve svých posledních letech nerozhodl o umístění své rozsáhlé pozůstalosti. Zvažoval sice několik alternativ, např. Archiv ČSAV, Archiv Národního muzea etc., ale nakonec nevybral žádnou. Pozůstalost tak zdědila jeho dcera Magdalena, která ji po soudním odhadu u znalce Kovandy předala na jaře roku 1975 do jeho životního působiště AHMP. Jejím uspořádáním byl pověřen Jan Flodr, který s ní měl již zkušenosti ze svého působení v Archivu ČSAV. Ten se sice rozhodl pozůstalost přemanipulovat, ale z respektu k původci použil schématu, které bylo vypracováno ve Vojtíškově působišti Archivu ČSAV.⁴ Fond je rozdělen na několik oddílů. Prvním je životopisný materiál obsahující např. osobní doklady, zápisky z přednášek, diáře. Největší část fondu tvoří korespondence, jak soukromá, tak i veřejná.

Dále jsou zde vědecké práce, podklady pro přednášky, články, recenze, jednání s nakladateli a dopisy k publikační činnosti. Na závěr pak některé materiály rodinných příslušníků a materiály věnované profesní činnosti v archivech, na univerzitě a ve vědeckých spolcích.

¹ Fond obsahuje i dokumenty týkající se Vojtíškových rodičů.

² Dále jen AHMP.

³ Jan Flodr, *Osobní fond univ. Prof. Václava Vojtíška Inventář*, AHMP, Praha 1981.

⁴ Jan Flodr, *Osobní fond univ. Prof. Václava Vojtíška Inventář*, AHMP, Praha 1981.

Inventář uvádí, že fond nebyl za Vojtíškovy života jím ani nikým jiným skartován. Při přijetí do AHMP neprovedl totiž Flodr z úcty k Vojtíškovi skartaci a ponechal ve fondu různé cimélie. Dokonce využil i Vojtíškem nadepsaných obálek a tudíž by mělo jít o pramen kompletně postihující jeho osobnost.⁵ Na druhou stranu jde o pramen, který si budoval sám původce a ten by těžko nechal ve fondu něco, co by ho portrétovalo v negativním světle. Dále nemůžeme vyloučit neúmyslné ztráty – důsledky několika stěhování, přenášení dokumentů z pracovišť, nevrácených výpůjček, úředního využití dokumentů. Původní rozsah fondu tak nelze odhadnout.⁶

Díky tomu byl pro mě fond částečně zklamáním. Nelze podle něj příliš rekonstruovat důvody a průběh sporu s Eduardem Šebestou ani jiných „kontroverzních částí“ Vojtíškovy života. Kupodivu je zde i celkem málo dokladů o jeho přátelství s profesními kolegy. Rozsah jeho korespondence je sice obdivuhodný, ovšem množství osob a institucí, kterých se týká, je značné. Z toho logicky vyplývá, že korespondenční vztah s nimi byl, až na výjimky, poměrně mělký. Rovněž Vojtíškovy diáře sice obsahují velice pečlivé „účetnictví“, avšak jen málo dokladů o profesní činnosti.⁷ Na druhou stranu ne vše osobní bylo původcem vytrženo. Vojtíška jako osobnost odhaluje hlavně korespondence s rodinou. Je zde zachován konvolut dopisů s jeho manželkou, který postihuje jejich vztah od seznámení přes počátky manželství. Dalším „polidšťujícím“ pramenem je korespondence s mladším bratrem, který byl za první světové války na italské frontě. Nejsilnějším příkladem korespondenčního vztahu je pak největší konvolut korespondence s Vojtíškovým nejlepším přítelem Fridolínem Macháčkem. Její edice je součástí rozsáhlé diplomové práce Jitky Janečkové.⁸ Dalším příkladem korespondenčního vztahu je Vojtíškovy korespondence s jeho nástupcem na katedře Zdeňkem Fialou.⁹ Tyto konvoluty přes určitou osobní stylizaci a patos pisatele poskytují vhled do Vojtíškovy osobnosti a osvětlují jeho soukromí.

Dají se také nalézt i fragmenty informací k některým kontroverzním kapitolám Vojtíškovy života, např. anonym, který Vojtíška obviňuje z podílu na předčasné smrti Jaroslava Prokeše.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Pečlivý Vojtíšek si zapisoval i ty nejmenší výdaje jako například 20 hal. daných žebrákovi.

⁸ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, plzeňský historik, archivář, muzejník a kulturní pracovník, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra Archivnictví a PVH, 2010, str. 217– 782.

⁹ Ta je součástí příloh této práce a bude pravděpodobně vydána v *Paginae historiae* Národního archivu v roce 2013.

Navzdory své relativní řídkosti a velkému rozsahu je tento fond důležitým pramenem k mé práci. Dalším fondem zde využitým byly personální spisy Vojtíška a Šebesty zde uložené. Druhým využitým archivem byl Archiv Univerzity Karlovy. Vzhledem k Vojtíškovu dlouholetému pedagogickému působení se zde nachází značné množství pramenů. Primárním pramenem pro poznání Vojtíškovy osoby je zde jednak jeho osobní složka a fond Archivní školy. Osobní složka je důležitá pro lepší poznání jeho akademické kariéry. Kromě různých jmenování či posudků, obsahuje například i list na Vojtíškovu obranu ve sporu, který vedl s novinami roku 1925. Tehdy byla mimo jiné zpochybněna i jeho vědecká kvalifikace. Druhým pramenem, sice rozsáhlým, ovšem k mému zklamání pro mou věc nepříliš vydatným, byl fond Státní archivní školy.¹⁰ Obsahuje hlavně spisy o přijímání posluchačů, organizační záležitosti, např. pověřování přednáškami a členstvím ve zkušební komisi, provoz knihovny, účetnictví. Pramen je to bohužel vhodný spíše pro faktografické poznání fungování školy, nežli jejích jednotlivých pedagogů. Doufal jsem, že zde naleznu materiály k Vojtíškovu sporu s Václavem Hrubým a Vojtíškově dočasné rezignaci, případně věci k diskuzím o vlastní koncepci školy, do kterých se zapojil, ale těchto materiálů je zde bohužel málo. Třetím zdejším zdrojem informací o Vojtíškovi jsou materiály k jubilejním oslavám Univerzity Karlovy v roce 1948. Václav Černý ve svých pamětech uvádí, že právě organizování oslav jubilea během událostí února 1948 bylo klíčové pro etablování Vojtíška v novém režimu. Toto tvrzení je však mylné. Oslavy byly plánovány již ve třicátých letech a vzhledem k tomu, že Vojtíšek byl ředitelem AUK, bylo logické, že po válce stanul v čele komise, která oslavu organizovala. Materiály vzniklé při přípravě oslav jubilea se nacházejí hlavně ve fondu Akademický senát 1882–1951.¹¹ Zbytek je uložen v samostatném fondu věnovaném oslavám s názvem Komise pro jubilejní oslavy roku 1948.¹²

Dalším pramenem pro poznání Vojtíškovy osobnosti je Univerzitní archiv sám, respektive dokumenty vztahující se k jeho fungování. Vojtíšek vystřídal v dubnu roku 1931 Gustava

¹⁰ Škola pro vzdělávání archivářů založená dne 2. 9. 1919 podle vzoru rakouského Institutu für Österreichische Geschichtsforschung.

¹¹ Zabírají necelé dva kartony.

¹² Ačkoliv inventář udává 11 kantonů, je jich pouze 6. Pozůstalost po činnosti komise se skládá z protokolů o schůzích komise a jejích četných podkomisí, protokolů koordinačního výboru, příprav k vydání manifestu, projevů jednotlivých zúčastněných, příprav výstavy nazvané Vlastní silou, příprav publikací, na kterých se Vojtíšek podílel, účetních záležitostí etc. Zajímavým pramenem jsou sebrané zprávy ČTK k oslavám. Ukazují oficiální pohled a prezentaci oslav v zahraničí. Značnou část tvoří korespondence, jednak domácí, jednak mnohem zajímavější zahraniční.

Friedricha ve funkci archivního inspektora pro Archiv Univerzity Karlovy a zůstal jím až do zrušení inspektorátu a vzniku místa archiváře UK. Jeho dlouholetá práce vtiskla nesmazatelnou stopu do vývoje AUK, měl mimo jiné i velký podíl na jeho opětovné kompletaci po osvobození v roce 1945. Dokumenty k vývoji AUK jsou zařazeny do fondu Akademického senátu mezi lety 1882–1950.¹³ Většinou jde o korespondenci s nadřízenými a účetní věci týkající se fungování archivu. Materiál poskytuje faktografický vhled do fungování archivu ve třicátých letech a za jeho opětovné konstituce po roce 1945. Archiv Univerzity Karlovy obsahuje mimo jiné i věci týkající se osoby, která byla s Vojtíškem značně provázána. Osobu, jejíž profesní likvidace tvoří temnou kapitolu ve Vojtíškově životě. Ve světle článků Josefa Kollmana a nového výzkumu Bohumila Jirouška vysvětluje Vojtíškovu účast na sesazení Jaroslava Prokeše z čela Archivu ministerstva vnitra a v AUK jsou archiválie, které se bezprostředně týkají procesu s Jaroslavem Prokešem, z nichž nejcennější je jeho osobní pozůstalostní fond.

Pro doplnění informací o Vojtíškově pedagogické a archivářské činnosti jsem navštívil Národní archiv, kde se nacházejí dva prameny pro mou práci. Prvním z nich je fond ministerstva školství obsahující informace týkající se převážně Archivní školy a archivnictví. Druhým pramenem je zde fond Československé archivní společnosti. Vojtíšek jí ve třicátých letech předsedal, tudíž zde lze nalézt doklady o jeho působení na vývoj archivnictví v Čechách.

Posledním archivem mnou navštíveným je Archiv Akademie věd České republiky. Vzhledem k tomu, že Vojtíšek byl jeho zakladatelem a v neposlední řadě také archivářem Královské české společnosti nauk, posledním starostou Svatoboru a jedním z prvních akademiků ČSAV, je zde dostatek pramenů. Materiály výše zmíněných institucí osvětlují Vojtíškovu poválečnou etablování v novém prostředí a jeho vědeckou činnost po druhé světové válce.

Sekundární literatura o Vojtíškovi není příliš bohatá. Protože se doposud nedočkal vydání souhrnné monografie, jako například jeho přítel Josef Borovička, je tato práce prvním pokusem o obsáhnutí jeho osoby v celé její šíři.¹⁴ Doposud vydaná literatura se skládá zejména z různých článků vydávaných k Vojtíškovým jubileím. Nejrozsáhlejší z nich je pak článek Ivana Hlaváčka, který vyšel krátce po Vojtíškově smrti. S touto výjimkou jde většinou o velmi krátké a informačně nepříliš vydatné články. Závěrem nemohu vynechat již zmíněnou práci Jitky Janečkové s názvem: Fridolín Macháček, plzeňský historik, archivář, muzejník a

¹³ Jde celkem o tři kartony, časové rozmezí fondu je od roku 1891 do 1950.

¹⁴ Jiří Lach, Josef Borovička *Osudy českého historika ve 20. století*, Academia, Praha 2009.

kulturní pracovník „Mám je ty Plzeňáky přeci jen nakonec rád“. Tato práce má úctyhodný rozsah 829 stran a ve své práci jsem z ní využil především více než pět set stránkovou edici korespondence Macháčka s Vojtíškem.

Rodina a mládí

Jedním z nejdůležitějších faktorů, které ovlivňují utváření osobnosti, je rodina. Sociální zázemí a původ jsou značně determinujícími faktory pro život člověka. Zvláště původ, ať již třídní nebo rasový. Za nacistické okupace musel Vojtíšek jako magistrátní úředník dokládat nežidovský původ, v kádrových dotaznících za komunismu zase uváděl dělnický původ – koneckonců jeho otec byl původním povoláním pekař. Výchova, ale i pozdější utváření vztahů s rodiči a sourozenci jsou důležitými střepy v mozaice Vojtíškovy osobnosti, které nabízejí nový pohled na Vojtíška a výrazně ho polidšťují. Vzhledem k malému množství pramenů o starších dějinách Vojtíškova rodu jsem se v této kapitole soustředil hlavně na bazální rodinu, tj. Vojtíškovy rodiče, sourozence. V závěru se krátce dotknu i jiných příbuzných, se kterými lze na základě pramenů vypořádat bližší vztah.

Otec Václava Vojtíška Josef Vojtíšek pocházel z obce Tuhán nacházející se v tehdejší okrese semilském.¹⁵ Narodil se 15. 12. 1855 a obdržel rodové jméno Josef po otci a dědovi. Byl prostředním ze tří bratrů, starší bratr se jmenoval František, mladší Antonín. Nejstarší František zůstal podle zvyku na rodinném statku, mladší bratři byli posláni do učení. Josef se společně s mladším bratrem vyučil pekařem a poté pracoval mezi lety 1871–1872 jako pekařský pomocník u jistého Františka Neumana ve Staré Boleslavi. Následně odešel do Prahy, kam za ním za prací dorazil i jeho mladší bratr, a pracoval v Nuslích.¹⁶ Václav Vojtíšek později vzpomínal, že otcovo místo bylo celkem dobře placené. Uspořené peníze si Josef ukládal stranou, protože jeho snem byla samostatná živnost. Oba jeho bratři záhy zemřeli a Josef Vojtíšek zůstal sám.¹⁷ Rodový grunt vinou špatného hospodářství jeho otce zanikl.

Vzhledem k tomu, že se neměl kam vrátit, rozhodl se zřídit si z uspořených peněz malé hokynářství. Jeho sen o samostatné živnosti se mu tedy nakonec splnil. Po dohodě o odstupném pro jistou paní Žáčkovou podal dne 2. 12. 1882 žádost a již 16. 1. 1883 obdržel

¹⁵ Tuhán u Lomnice nad Popelkou.

¹⁶ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

¹⁷ Mladší Antonín zemřel na tuberkulózu. U staršího bratra se mi příčinu smrti nepodařilo zjistit. Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

živnostenský list na svůj malý krámk. ¹⁸ U něj se nacházel i jeho byt, na Novém Městě pražském v Nekázance číslo popisné 886 II. ¹⁹ Josef Vojtíšek se rychle adaptoval na nové podmínky a vstoupil do Bratrstva vzájemně se podporujících řemeslníků a živnostníků v Praze a okolí, kde byl dne 2. 3. 1890 zvolen náhradníkem správního výboru. Téhož roku rozšířil i sortiment svého obchodu a v jeho rozšiřování pokračoval i v následujících letech. ²⁰

Se zařizováním nové živnosti mu vydatně pomáhala jeho manželka Jana Landová. ²¹ Matka Václava Vojtíška se narodila 16. 8. 1856 v Brandýse nad Labem, její otec byl ševcovský mistr, byla rovněž vzdáleně příbuzná s pražským nakladatelem Františkem Šimáčkem. ²² Vzhledem k chudobě své rodiny byla nucena sloužit. ²³ Podle čeledínské knížky sloužila nejprve mezi lety 1873–1876 u příbuzných v Temešváru, dále pak mezi léty 1879–1882 u různých zaměstnavatelů v Praze. ²⁴

Zde se pravděpodobně seznámila s Josefem Vojtíškem a krátce po založení živnosti se vzali. Dne 9. 8. 1883 se jim narodilo první dítě syn Václav a později malému Václavovi přibyli další sourozenci, roku 1887 sestra Anna a o několik let později dva bratři – Jaroslav 1891 a 1895

¹⁸ „*Obchod pečivem, ovocem, zeleninou, hrnčířským nádobím, vejci, máslem, kopovím dřívím, pálenými lihovými nápoji, škrobem, mořidlem, kartáči, svíčkami, leštidlem, kořením*“ – Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

¹⁹ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

Pro srovnání: Stejně v Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, plzeňský historik, archivář, muzejník a kulturní pracovník, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra Archivnictví a PVH, 2010, s.15 poznámky.

Ivan Hlaváček uvádí ve svém článku číslo 12.– Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

²⁰ „*Mouka, mlýnské výrobky, luštěniny, cukr, petrolej etc*“ ..., 1897 a 1910 např. prodej denaturovaného lihu– Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

²¹ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196

Ivan Hlaváček uvádí ale jméno Josefa – Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

Na tento omyl upozorňuje ve své práci Jitka Janečková – Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, ... s. 15 poznámky.

Omyl je rovněž opraven samotným Ivanem Hlaváčkem v článku Sto let od narození Václava Vojtíška v AČ 33, Praha 1983.

²² Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

²³ Rodina dvakrát vyhořela.

²⁴ Počet zaměstnavatelů byl celkem 4. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

Alois.²⁵ Je zajímavé, že teprve 17. 12. 1901 byl Josef Vojtíšek přijat s celou rodinou do domovského svazku král. Města Prahy.²⁶

Vliv rodičů na Václava byl velký, po otci podědil pořádkumilovnost – dokladem budiž jeho pečlivě vedené účetnictví v diářích.²⁷ Zdědil rovněž otcovu pracovitost, hraničící s workoholismem a krom charakterových vlastností přejal Vojtíšek i lásku k pěnívému moku, pivu.²⁸ Václav si svého otce vážil, vzpomínal na něj jako na rozvážného muže a velkého vlastence, který s ním chodil ve volných chvílích na procházky po Praze.

Jeho matka ho však, podle jeho vlastních vzpomínek, ovlivnila mnohem více. Byla vášnivou čtenářkou a malému Václavovi hodně vypravovala. Později přenesla svůj zájem o literaturu a vědění na syna. Ukazuje to následující ukázka, popisující první Václavův den v obecné škole.

„Potom pan ředitel začal číst jména žáků a pan učitel každému dal kornoutek nebo pytlíček asi podle toho, jak na nich byla jména napsána. Bylo v nich cukroví a to byla tehdy velká vzácnost, tenkrát děti neměly tolik sladkostí a tak často jako dnes a dětem se jen zřídka mlsky povolovaly. Kdo byli panem učitelem podarováni, měli velkou radost a s úsměvem vycházeli ze třídy, ukazujíce tatínkům nebo maminkám, co dostali. Nevím, dostali-li všichni hoši, ale vím, že na mne dlouho nedocházelo. Bylo mi smutno, a přál jsem si také cukroví. Až najednou i mne pan ředitel vyvolal, vyšel jsem z lavice, nepamatuji se, zda už poslední – je to možné, protože jménem náležím až ke konci abecedy – a přijal jsem z rukou pana učitele – knihu. Velkou obrázkovou knihu!

V té chvíli jsem zapomněl na cukroví. Radostně mi poskočilo srdce a utíkal jsem domů k mamince, abych jí ten krásný dar ukázal, abych se pochlubil.

Tatínek nebyl doma, maminka mi pověděla, že je v trhu na Josefském náměstí (nyní náměstí Republiky) – běžel jsem za ním, vyhledal ho v shluhu kupujících a s rozzářenýma očima okazoval knihu...“²⁹

²⁵ Anna 1887*, Jaroslav 14.9. 1891*, Alois 20. 6. 1896 *.

²⁶ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

²⁷ Poznamenával si dokonce i 20 hal., které dal žebrákovi.

²⁸ Vojtíšek se zmiňuje, že jeho otec byl mírný piják piva (2 až 3 sklenice denně). Rovněž si potrpěl na doutníky (3 až 5 doutníků denně). To ovšem Vojtíšek na rozdíl od bratra Aloise nepodědil. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196.

²⁹ Václav Vojtíšek, *Vzpomínka Když jsem šel poprvé do školy*, vydaná vlastním nákladem v Dyrynkově tiskárně, Praha 1935. Brožurka je zdobená ceněnou rytinou Cyrila Boudy. Je to novoročenka vydaná v nákladu 200 kusů.

Text byl poprvé uveřejněn v: *Do života: osobnosti naší doby mladému pokolení, výbor z poesie a prózy pro školu i veřejnost*, uspořádali Hugo Siebenschein a Pavel Sula, Státní nakladatelství, Praha 1931.

Přes zjevný didaktický charakter citované brožurky je pravdou, že si Václav knihy zásluhou své matky zamiloval. To ona mu zmíněnou knížku koupila, a dokud se nenaučil číst, i z ní četla. Tím byly položeny základy jeho čtenářské vášně, která mu vydržela po celý život.

Ve druhé třídě, když již uměl číst, četl malý Václav Robinsona, ve čtvrté třídě se pak dostal, zásluhou učitele Antonína Kamaryta, k četbě o dějinách. Šlo o Vilímkem vydávané sešity Obrázkových dějin národa Českého.³⁰ Barvotiskové sešity stály po 10 krejcarech a Václav si na ně postupně šetřil – „*Denně máš od maminky do školy 2 Kr. na odpolední housky, ale ušetříš krejcar nebo dva, a může být i nějaký výděleček.*“³¹ Později od tercie na gymnáziu si knihy půjčoval v knihovně Národního muzea.³² Další knihy si půjčoval od známých.³³

Z periodických tiskovin četl na vyšším gymnáziu Hajnovu Samostatnost. Tento týdeník přinášel informace o aktuální politické situaci, např. diskuze o hlasovacím právu, celibát učitelů, univerzitní bouře etc.³⁴ Stála kolem 10 krejcarů, ovšem Vojtíšek ji četl zdarma, bývala totiž rozložená ve skřínce na rohu Školské a Žitné ulice. O tom, že politiku v té době vnímal velice vážně, svědčí tato příhoda. „*Jaké tehdy byly vědomosti sextánů, ukazuje tento příklad: Ptal jsem se našeho primuse, ví-li, co je to české státní právo. Odpověděl mi:*

³⁰ Vojtíškovi se nejvíce líbily ilustrace od Věnceslava Černého.

Jan Dolenský, s pomocí dr. A. Rzeka, Dějiny národa Českého, s obrazy umělců Václava Brožíka, Věnceslava Černého, F. Engelmülera, E. Gurcka, Vojt. Ryt. Krále ze dobré Vody, B. Kutiny, Adolfa Liebschera, A. Regala, H. Schülllingera, Jana Vilímka, E. Zillicha, Josef R. Vilímek, Praha 1893. Obsahovaly celkem 160 obrázků, 9 snímků a dvě mapy. Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 220.

³¹ Tamtéž.

³² „*Na gymnáziu od tercie jsem už chodil do knihovny Národního muzea a tam jsem si ze Sedláčkových Hradů a zámků českých výpisky činil, plány hradů kreslil a také E. Denisa Konec samostatnosti české vyžádal.*“

Václav Vojtíšek, Vzpomínka Když jsem šel poprvé do školy, vydaná vlastním nákladem v Dyrynkově tiskárně, Praha 1935 Brožurka je zdobená ceněnou rytinou Cyrila Boudy.

³³ „*Knihami jsem byl podporován z několika stran. Několik let mi knihy domů půjčoval kustos König z Umělecké besedy... Se vzácnou ochotou mně vycházel vstříc Franěk Páris, Isoicítátor advokáta Gustava Konráda..... Od něho jsem měl Palackého, Tomka a Zapa..*“ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 221.

Srovnání s „*Brzy se stal návštěvníkem Národního muzea a jeho čítárny, kde ho zaujala díla Františka Palackého, Václava Vladivoje Tomka, Arnošta Denise a jiných autorů.*“ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s.16.

³⁴ Samostatnost, orgán radikálně pokrokový, vycházel v sobotu dopoledne, míval kolem 8 stran. Někdy proti němu úřady zakročily a byl cenzurován– např. 19.2.1898. Vycházel v letech 1897–1914, 1924–1935.

„Nevím, snad že naši poslanci mohou chodit na říšskou radu ve Vídni!“ Nenazval jsem ho milým slovem.“³⁵

Matka Václavovi věnovala hodně času a stejně jako otec mu ukazovala krásy starobylé Prahy, a především Národní muzeum, které tehdy ještě sídlilo na Příkopech.³⁶ Na svou úplně první návštěvu v něm Vojtíšek vzpomíná takto: *„Já jsem totiž tam byl už dříve, jenže ještě nesen na loktech matky. Z té návštěvy mně zůstal jediný dojem. Najednou jsme stanuli před vitrinou s nestvůrou. Poděsil jsem se, křičel jsem a plakal, přiběhl kustod a konejšili mne. To mně mohla být asi 2 léta.“³⁷* Tato vzpomínka může být co do relevantnosti sporná, nicméně později navštěvoval tuto instituci pravidelně. Nejprve navštěvoval zahradu Nostického paláce, ta mu sloužila jako oáza zeleně uprostřed města, do které si v létě do stínu stromů chodil hrát.³⁸ Další návštěvu vykonal jako pětiletý, ještě opět ve staré budově Nostického paláce a později v posledních dvou třídách obecné školy chodil pravidelně o nedělích do nově otevřené budovy na Václavském náměstí.

Poloha Vojtíškovy bydliště a události s ní spojené měly na něj rovněž velký vliv. Starobylá ulice Nekázánka, jejíž původ se datuje do konce 80. let 14. století, spojovala dvě velké pražské tepny – ulici Na Příkopě s Jindřišskou ulicí. Obyvatelstvo této úzké ulice patřící mezi střední a nižší vrstvy

tvořila velice pestrá směs – *„drobní čeští lidé, řemeslníci, malí úředníci, zřizenci, sluhové, domovnice, pradleny, vetešnice, ... několik lidí bohatších i dobře situovaných Čechů.“³⁹* Mezi zmíněné bohatší a dobře situované patřili J. Heine a F. K. Rott. První zmiňovaný zde zřídil továrnu na dýmky a druhý na hudební nástroje, což přispělo k oživení ulice.⁴⁰ Rovněž

³⁵Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 221.

³⁶Budova byla koupena českými stavy od dědiců Jana Václava Nostice z Rienecku v roce 1845.

Václav Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy, Kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. Přílohami, A. B. Černý, Praha 1919

³⁷Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 220.

³⁸*„Hrával jsem si v létě na zahradě, kde byly vzácné stromy a rostliny, také krásný platan. U jeho paty bublal pramen. Voda byla minerální a kořeny stromu byly zkamenělé.“* Tamtéž.

³⁹Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 219.

⁴⁰Václav Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy, Kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. přílohami, A. B. Černý, Praha 1919 s. 216–219.

U F. K. Rotta uvádí Vojtíšek doslova ... *“učinil velké odkazy k účelům národním a lidumilným.“* Tamtéž.

Živnostenská banka zde koupila postupně celkem tři domy.⁴¹ Co se týče národnostního složení, byla ulice na rozdíl od povětšinou německých Příkopů, spíše česká, nebo se českou v druhé polovině 19. století stávala – jak uvádí sám Vojtíšek.⁴² Ovšem žili zde i Němci a několik německy mluvících židů. Kromě toho zde sídlil Pomocný spolek říšských německých příslušníků, který si v ulici zakoupil dva domy a v jednom z nich si zřídil spolkové místnosti.⁴³ Nezdá se, že by to vzbuzovalo v malém Václavovi nějaké negativní emoce, což ovšem nelze říct o vinárně U zlatého kominíčka. Vlastnil ji jistý Ludvík Frenzel, který si nechal původně nevelký domek rozšířit stavitelem Janem Jindřichem Frenzlem.⁴⁴ Na tu měl Vojtíšek názor spíše negativní – „byla knajpa německých studentů se všemi atributy i s rvačkami, souboji v zahradní šermírně a se řvaním *Wacht am Rhein*.“⁴⁵

Praha byla na konci 19. století dějištěm mnoha bouřlivých událostí, které měly na malého Václava velký vliv. Nejsilněji na něj patrně zapůsobilo pokrokové hnutí a následný proces s Omladinou. Velkou část těchto událostí měl vzhledem k poloze bydliště na dosah ruky. Nepokoje začaly oslavou císařských narozenin dne 18. 8. 1893, respektive jejím narušením, kdy rozvášněný dav zcela ovládl scénu. To odstartovalo sérii protihabsburských demonstrací, proti nimž zprvu zaskočená policie dlouho nedokázala zakročit. Dav zpívající revoluční písně táhl Prahou a ničil vše, co mu připomínalo císaře. Na příkopech zničil dav dvojjazyčné cedule Graben – Příkopy, které Pražanům byly již dlouho trnem v oku. Poté pokračoval dál na Jungmannovo náměstí a střety s policií pokračovaly až do noci. I v následujících dnech byly šířeny letáky s protistátním obsahem a demolovány symboly monarchie.

Státní aparát reagoval na nepokoje vyhlášením výjimečného stavu dne 13. 9. a následným zatýkáním. Vlna zatýkání postihla hlavně Pokrokáře, zatčeni byli například Alois Rašín, Stanislav Kostka Neumann, Karel Stanislav Sokol a další. Dne 15. 1. 1894 pak započal proces, který vešel do historie jako proces s Omladinou. Pražský policejní aparát, aby dodal na vážnosti situace a našel konkrétního viníka, připravil proces s tajnou organizací, která měla stát za všemi nepokoji. Přestože byl tento konstrukt chatrný již v době vzniku, bylo po

⁴¹ Šlo o dům číslo 887, k němu byly přikoupeny v roce 1912 další dva číslo 886 a 885. Tamtéž.

⁴² ... „některé z těch rodin, původně německé, vlivem probouzejícího se českého prostředí se počestily.“ Tamtéž.

⁴³ Šlo o domy číslo 879, 880. Tamtéž.

⁴⁴ Vinárna byla v domě číslo 881.

Václav Vojtíšek, *Z minulosti naší Prahy, Kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. Přílohami*, A. B. Černý, Praha 1919.

⁴⁵ Václav Vojtíšek, *O Gustavu Fridrichovi*, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha, s. 219.

bouřlivém procesu odsouzeno celkem šedesát osm lidí, úhrnem k 96 letům, 2 měsícům a 28 dnům.⁴⁶

Na tehdy desetiletého Václava, který se motal v otcově krámě, to přirozeně muselo mít vliv. I po letech si vzpomínal na to, že viděl srážky demonstrantů s policií, rozmlouval se studenty a uční, kteří páchali výtržnosti proti habsburským symbolům. Rovněž se učil revolučním písním. Později také shromáždil soukromou sbírku novinových článků týkajících se procesu s Omladináři. Sbítku však bohužel uložil ve svém pracovišti Archivu hlavního města Prahy, kde při požáru radnice shořela.⁴⁷ Vliv těchto událostí na Vojtíška dokládá to, že byl později členem klubu Omladinářů–Devadesátníků.⁴⁸ Národnostní bouře procesem s Omladinou neustaly, v roce 1897 po neúspěchu Bádeniho jazykových nařízení citelně vzrostlo napětí.⁴⁹

V téže době proběhla rovněž aféra, kterou čtrnáctiletý Vojtíšek prokazatelně sledoval a která na něj měla velký vliv. Šlo o Mommsenův útok vůči Čechům. Znamý historik Theodor Mommsen uveřejnil v Neue freie Presse germanizační článek s názvem – An die Deutschen in Österreich a tyto dva krátké sloupky na titulní straně zapůsobily jako dynamit.

Tento pamflet líčí Čechy jako „apoštoly barbarství“, kteří hodlají zvrátit civilizační úsilí německého národa a vyzýval k tvrdosti v zápase, v němž jde o přežití rakouské říše. Vůči Čechům, kteří nejsou přístupni rozumným argumentům, vyzval k násilí.⁵⁰ Proti tomuto krajně neobjektivnímu pohledu se tehdy postavil Josef Pekař, tou dobou již docent rakouských dějin. Byl to na něj poměrně radikální čin, vzhledem k tomu, že Neue freie Presse byl liberálně nacionalistický vídeňský deník, který měl blízko ke dvoru – četl jej mimo jiné i císař.⁵¹ Pekař uveřejnil svou polemiku ve spisku Čechové jako apoštolé barbarství, která vyšla mimo jiné německy, polsky a rusky. Zaměřil svou obhajobu na to, že Mommsena obvinil z neznalosti českých dějin. „*Neváhám to říci – možno jest to jen tím, že slavný dějezpytec nemá tušení o naší minulosti, o našem významu nejiném.*“⁵² Úhelným kamenem Pekařovy obhajoby byla teze o tom, že německá reformace vycházela přímo z české. Na příkladech z Lutherových

⁴⁶ Jiří Pernes, Spiklenci proti jeho Veličenstvu, Barrister Principál, Brno 2002 s. 289.

⁴⁷ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 220.

⁴⁸ Zachovaná průkazka ze dne 21.2. 1929. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič.3, Sig.I A , karton 1.

⁴⁹ Nařízení z 5. 4. 1897, upravovalo používání jazyka v jednání s úřady.

⁵⁰ Noviny je možné zhlédnout digitalizované na stránkách Österreichische Nationalbibliothek. <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=nfp&datum=18971031&seite=1&zoom=2>.

⁵¹ Martin Kučera, Rakouský občan Josef Pekař, UK Karolinum, Praha 2005, s. 35.

⁵² Josef Pekař, Čechové jako apoštolé barbarství, Praha 1897 s. 3.

spisů dokazuje Pekař to, že bez české reformace nebyla by německá. Rovněž poukazuje na přínos české reformace pro pozdější kulturní vývoj v Evropě, konkrétně na příkladu Komenského. Věcnou argumentaci pak zakončil emotivním provoláním.

„Konče, dovoluji si, vysocectěný pane profesore, obrátiti se k Vám přímo. Vy, občan státu, jehož prvý kurfiřt z rodu Hohenzollernského, jediný z knížat německých, v době husitské byl nalezl slova omluvy a smíru pro české kacíře, občan státu, jenž i ve válce třicetileté horlivě se byl ujímal věci naší, a jehož znamenití panovníci pozdější, velký kurfiřt a král ochotně poskytovali útulek českým uprchlíkům, trpícím pro víru ... Jste těžce urazil národ, jemuž by aspoň v protestantském Německu jeho velké a tragické dějiny měly zaručovat ne-li úctu, aspoň šetrnost.“⁵³

Na Vojtíška udělala Pekařova obhajoba českého národa velký dojem a přispěla k úctě k jeho osobě.⁵⁴ Ani na počátku nového století nenastal klid a vyhrocené nacionální vášně vedly k novým nepokojům. Na závěr dejme slovo opět samotnému Vojtíškovi: *„Na Příkopě pražská policie měnila zakročování v bezohledný krvavý útok na shromážděný a vzrušený lid v hnutí r. 1897, v demonstracích za všeobecné hlasovací právo a v bouřlivých protestech proti zvůli německých studentů. I v Nekázance bylo viděti blyštící se tasené šavle, i po její dlažbě tekla krev.“⁵⁵*

Je ovšem třeba uvést i pozitivní události, které Vojtíška v dětství formovaly. Byly jimi také výstavy. První z nich byla v roce 1891 uspořádaná Všeobecná jubilejní zemská výstava v Praze. Šlo o oslavu stoletého jubilea první průmyslové výstavy. Vzhledem k tomu, že čeští Němci se odmítli spolupodílet na výstavě, stala se manifestací schopností českého národa. Monumentální expozice se věnovala téměř všem odvětvím veřejného života a průmyslu. Společně s pavilóny na výstavě vyrostla na Petříně rozhledna a další neobvyklou podívanou skýtala elektrická Křižíkova fontána. Za poměrně krátkou dobu od 15. 5. 1891 do 18. 10. 1891 ji navštívilo na tehdejší dobu neuvěřitelných 2 432 356 návštěvníků, mezi nimi i císař

⁵³ Tamtéž. s. 17.

⁵⁴ „Když se zpupný a zlý projev Mommsenův ozval vzrušený a uchvatný, sebevědomý hlas Pekařův, v našem krámu se o něm mluvilo a s úctou k naší vědě historické i osobě.

Ani ne za dva roky jsem Pekaře viděl na školním výletu Na Frydštejně u Turnova, a mohu říci, když se u nás s dvěma, třemi přáteli zastavil, mezi učiteli – byl s námi J. V. Šimák – i žáky byl rozruch.“

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 221.

⁵⁵ Václav Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy, Kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. Přílohami, A. B. Černý, Praha 1919 s. 216–219.

František Josef, který byl patronem výstavy.⁵⁶ Vojtíšek sám ji se svými rodiči navštívil třináctkrát a udělala na něj velký dojem.⁵⁷

Vojtíšek rovněž vzpomínal na Národopisnou výstavu v roce 1895. Myšlenka na uspořádání této výstavy padla již během průběhu Jubilejní výstavy a jejím otcem byl František Adolf Šubert. Od myšlenky však byla ještě dlouhá cesta k realizaci, kterou zdržovaly kromě obvyklých organizačních příprav i výše zmíněné události kolem Omladiny. Přes veškeré nesnáze se nakonec výstavu podařilo uskutečnit. Dne 15. 5. 1895 byla výstava slavnostně otevřena a její datum bylo zvoleno na svatojánskou pouť, kdy byla Praha tradičně navštěvována poutníky. Díky nepříznivému počasí a poměrně vysokému vstupnému nebyla účast zpočátku velká.⁵⁸ Nakonec ji však do jejího ukončení navštívilo přes dva miliony lidí. Vzhledem k výjimečnému stavu a ochladnutí Vídně v důsledku událostí spojených s Omladinou císař výstavu nenavštívil. Ovšem bez pozornosti vládnoucího rodu nezůstala a dne 11. 10. 1895 ji navštívil arcivévoda Karel Ludvík.⁵⁹ Výstava obsahovala značné množství folklorních sbírek a byla doprovázena různými spolkovými slavnostmi. Stala se další manifestací národního sebevědomí. Vojtíšek vzpomínal na nadšené davy, které proudily směrem na Příkopy, k uvítání průvodů k výstavišti. Národopisnou výstavu navštívil Vojtíšek dokonce patnáctkrát.⁶⁰

Současně s Národopisnou výstavou se konala další akce, na kterou Vojtíšek vzpomínal. Byl to třetí všesokolský slet, který se poprvé konal na Letenské pláni a zúčastnilo se ho přes 4000 cvičenců a jeho průběh zhlédly desetitisíce lidí.⁶¹ Je pravděpodobné, že si Vojtíšek nenechal ujít ani další slety, čtvrtý v roce 1901 a pátý 1907, které byly rozsahem mnohem větší. Na IV. sletu cvičili poprvé i ženy a hosté z Francie a Polska. Pátého sjezdu se pak účastnilo již přes

⁵⁶ Jiří Pernes, *Spiklenci proti jeho Veličenstvu*, Barrister Principál, Brno 2002 s. 134–139.

⁵⁷ Václav Vojtíšek, *O Gustavu Fridrichovi*, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 220.

⁵⁸ „Vstupné „do výstavy“ činilo na jednu osobu a den 40 kr., nedělní a sváteční bylo po 30 kr., dětské (do 10 let) 20... Za první týden bylo na výstavišti 60 tisíc osob.“ Stanislav Brouček, Jan Pargač, Ludmila Sochorová, Irena Štěpanová, *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Litera Bohemica, Praha 1996 s. 56–57.

⁵⁹ s. 80 Tamtéž.

⁶⁰ Václav Vojtíšek, *O Gustavu Fridrichovi*, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 220.

⁶¹ Konkrétně 4287 cvičenců a přes 30 000 diváků. Další sletů se zúčastnilo mnohem více lidí. IV. slet měl účast 6700 mužů, 2000 dorostenců, 870 žen. V. slet 7600 mužů, 2400 žen a žákyň, 500 dorostenců.

Jan Waldauf, *Sokol Malé dějiny velké myšlenky*, Atelier, Luhačovice 2007, s. 32.

12 000 cvičenců.⁶² Sokol jako organizaci hodnotil vesměs kladně, jak vyplývá z jeho pozdější korespondence s Fridolínem Macháčkem. „*O Sokolu samém – měl jsem příležitost blíže nahlédnouti v „činnost“ 2 jednot – přál bych si, jak jsem Ti už jednou řekl, více práce osvětové, zvláště zakládání vzorných knihoven, pořádání přednášek v rozsáhlejší míře vyhovující potřebám a nedostatkům našeho lidu, méně parád a fangliček (zajímavo, že většina cvičících členů nemá kroje).*“ Přes tyto výhrady však uznával přínos sletů a sokolské organizace. Jeho blízkost k Sokolu můžeme také vysvětlit poměrně blízkým vztahem Sokola a Vojtíškových oblíbených Národních socialistů. Sokol byl sice apolitický – tato linie byla potvrzená i na sjezdu v roce 1910, přesto se mu Národní socialisté snažili co nejvíce přiblížit.⁶³ Vojtíšek byl také členem tělocvičné jednoty na Královských Vinohradech a na Sokol nezanevřel ani později, od roku 1938 byl členem jednoty Košíře Jungmanová, které zůstal věrný až do konce roku 1948.⁶⁴

Jak je vidět, Vojtíšek tedy vyrůstal v národnostně vypjaté době, což určitě mělo velký vliv na utváření jeho pozdějšího vztahu k národu.

Základní škola a gymnázium

Neméně důležitou oblastí socializace pro něj byla škola. Dne 16. 9. 1889 nastoupil Vojtíšek do pětileté obecné školy u sv. Jindřicha.⁶⁵ První třídu absolvoval ještě ve staré budově u fary, protože nová budova se teprve stavěla, a starobylá budova na něj udělala velký dojem.⁶⁶ Prospěch měl vynikající, prakticky samé jedničky, občas dvojka.⁶⁷ Ve škole se mu líbilo a s láskou vzpomínal zejména na svého třídního učitele, výše zmíněného Antonína Kamaryta.⁶⁸

⁶² Marek Waic, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Praha 1996. s. 88.

⁶³ Tamtéž s. 68–69.

⁶⁴ Předtím byl podle dochované průkazky z roku 1909 členem jednoty na Královských Vinohradech.

Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič.3, Sig.I A, karton 1.

⁶⁵ Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

⁶⁶ „*Udělal na mne milý dojem, už když mě otec vedl k zápisu. Vešli jsme dveřmi se starým portálem, jenž nese letopočet 1588, do tmavé síně, avšak překvapil nás jas světla, když jsme po zaklepání vstoupili do ředitelny, měla okna do farské zahrady a byl tehdy pěkný podzimní den.*“

Václav Vojtíšek, *Vzpomínka Když jsem šel poprvé do školy*, vydaná vlastním nákladem v Dyrynkově tiskárně, Praha 1935 Brožurka je zdobená ceněnou rytinou Cyrila Boudy.

⁶⁷ Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

⁶⁸ „*...když mluvil o smrti Husově, zaplakal jsem.*“ Václav Vojtíšek, *O Gustavu Fridrichovi*, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha. s. 220.

Vzhledem k dobrému prospěchu se ho rodiče rozhodli dát na gymnázium. Na konci páté třídy dne 15. 7. 1894 proto dostal frekventační vysvědčení s tímto výsledkem – náboženství velmi dobře, jazyk vyučovací velmi dobře, počty velmi dobře, chování velmi mravné.⁶⁹ V září téhož roku nastoupil do první třídy c. a k. vyššího gymnázia v Žitné ulici. Náročnost gymnázia se projevila zhoršením známek, jedničky vystřídal dostatečné a dobré.⁷⁰

V následujících letech se vysvědčení trochu zlepšilo. Pro současníky může být překvapivé, že známka z latiny byla většinou dostatečná, na dobrou se vylepšila až v pozdějších ročnících.

Na druhou stranu ani Vojtíškův pozdější univerzitní profesor Gustav Friedrich nepatřil mezi premianty. Ten měl kupříkladu v kvintě vysvědčení složené prakticky ze samých dostatečných a nedostatečných. Nejzajímavější bylo to, že nedostatečnou měl i z dějepisu. V sextě pak Friedrich dostal za podvod „nezákonnou“ známku z chování a propadl rovněž z řečtiny a němčiny.⁷¹ Vojtíškově se pro změnu nevydařila kvinta. Kvinta byl, jak o ní Vojtíšek sám napsal, nehezký rok. Příčinou toho byla nemoc, Vojtíšek se totiž nakazil tyfem. Epidemie tyfu byly v urbanizovaných oblastech v 19. století poměrně běžné. Na vině byla nejčastěji kontaminovaná voda, což se vědělo i v době Vojtíškovy dětství. Lékaři doporučovali pít převařenou vodu a dezinfekci věcí nakaženého párou. Ovšem přes opakované upozorňování na nevyhovující kvalitu vody a zoufalé hygienické podmínky v Praze se toho mnoho nevykonalo. Stížnosti na nečinnost magistrátu a obecního fyzika byly časté, avšak marné. Pravidelné epidemie tyfu patřily ke koloritu měst té doby.

„Léta zuří epidemie, léta s ohromným nákladem epidemie se potírá, a když tato zajde, neděje se nic proti novému vzplanutí. Netečnost tuto viděti i jinde. Léta za miliony půdy a úrody ztrácí se v království Českém pro zanedbání regulace řek, léta tisíce lidu se ochuzuje a ožebračuje a neděje se nic. Neděje se nic zde, neděje se nic také pro zdraví chudých vrstev lidových – protože boháči sami mají dostatek, mají minerální vody, vína, piva a majetek

⁶⁹ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A , karton 1.

⁷⁰ Vysvědčení z první třídy–„Náboženství dobrý, latinský jazyk dostatečný, český jazyk dostatečný, zeměpis chvalitebný, matematika dobrý, přírodopis dobrý, německý jazyk dobrý, krasopis chvalitebný, kreslení dobrý, tělocvik chvalitebný, mravní chování chvalitebné.“ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A , karton 1.

⁷¹ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 67.

dobře chráněný.“⁷² Tak bouřily proti nebezpečí lékařské autority, ale ani jejich hlas neměl velkou váhu.

Tyfus je poměrně těžké onemocnění, 10–20 % neléčených případů končí smrtí.⁷³ Podívejme se, co o tyfu píše dobová příručka: „*Dle toho, o jaké individuuum běží, v jakém množství a jak zhoubné bacily tyfové požitý byly, znamenají se nejrozmanitější nákazy tyfové. Od nejlehčích forem, které se přechodí, které se jenom bolestí hlavy, průjmem a celkovou zchváceností jeví, které ale lékař již co tyfové nákazy pozná, až do forem nejtěžších, smrtelných aneb těžké nezhojitelné nemoci po sobě zůstávujících ...*

Léčení choroby může být řízeno jen lékařem samým a znovu důtklivě upozorňujeme každého, aby přísně a bedlivě jeho rady dbal.“⁷⁴

Což ovšem nebyl Vojtíškův případ, protože nemoc překonal bez pomoci lékaře či hospitalizace v nemocnici. Je zvláštní, že rodiče nevyhledali odbornou pomoc, což by bylo pochopitelné vzhledem k nakažlivosti choroby. Další zvláštností je poměrně nízký počet zameškaných hodin – v prvním pololetí 10 hodin a v druhém 18.⁷⁵

Po zbytek roku, zatímco se jeho organismus zotavoval z přestálé choroby, cítil Vojtíšek tělesnou i duševní malátnost. Nicméně trvalé následky na něm nemoc nezanechala a v průběhu svého dlouhého života žádnou jinou závažnou infekční chorobou neonemocněl.

Důsledkem nemoci byl zhoršený prospěch, podařilo se mu sice opravit nedostatečnou z řečtiny, kterou dostal v pololetí, ovšem z matematiky mu nedostatečná zůstala i v druhém

⁷² Dr. Ladislav Čech, Poučení O Tyfu Břišním, součást Náhlá smrt, její příčiny a ochrana: v lidových přednáškách c.k. české university v listopadu a prosinci 1901, přednesl Vladimír Slavík, Otto, Praha 1903, s. 5.

⁷³ Inkubační doba břišního tyfu je mezi 5–21 dny. Nemoc se projevuje horečkou, bolestí hlavy a břicha. Nemoc trvá 4 týdny a rekonvalescence pak několik dalších týdnů.

Jiří Beneš hlavní autor, Infekční lékařství, Galén, Praha 2009, s. 253–255.

⁷⁴ Dr. Ladislav Čech, Poučení O Tyfu Břišním, součást Náhlá smrt, její příčiny a ochrana: v lidových přednáškách c.k. české university v listopadu a prosinci 1901, přednesl Vladimír Slavík, Otto, Praha 1903.

Příručka je sice pozdějšího data než Vojtíškovu onemocnění, ovšem mezitím neproběhly výrazné změny v medicíně, s. 13.

⁷⁵ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

pololetí.⁷⁶ Poté šel Vojtíšek do sebe a trochu se zlepšil a na konci oktávy pak měl vysvědčení bez dostatečných.⁷⁷

Maturoval dne 14. 7. 1903, maturitní komisi tvořili – Ladislav Fiala pro náboženství, František Stýblo pro jazyky– latinský, řecký, český, Alois Jirásek pro dějepis a zeměpis, Josef Koch pro matematiku a fyziku, Augustin Krejčí pro filozofickou propedeutiku. Maturita se Vojtíškově vydařila.⁷⁸ S profesory na gymnáziu vycházel v dobrém, s láskou vzpomíná především na J.L. Píče, který ho učil zeměpis a dějepis.⁷⁹ Aloise Jiráskovi, ačkoliv u něj měl ze zeměpisu a dějepisů mnohem lepší známky, zmiňuje ve svých vzpomínkách spíše chladně – *ale nedal nám při učení nic nad suchou učebnici, leda snad někdy historickou anekdotu.*⁸⁰ Jediný, na koho vzpomínal s despektem, byl Jan Pikner, kterého měl v neblahé kvintě, učil latinský a český jazyk a shodou okolností s ním měl problémy i Gustav Fridrich.⁸¹

⁷⁶ „Vysvědčení z první kvinty, druhé pololetí – náboženství dostatečný, latinský jazyk dostatečný, řecký jazyk dostatečný, český jazyk dostatečný, zeměpis a dějepis dostatečný, matematika nedostatečný, přírodopis dostatečný, německý jazyk dostatečný, francouzský jazyk dostatečný, těsnopis výborný, kreslení chvalitebný, chování uspokojivý.“ Tamtéž.

⁷⁷ Vysvědčení v oktávě druhé pololetí– „náboženství chvalitebný, latinský jazyk dobrý, řecký jazyk dobrý, český jazyk dobrý, zeměpis dějepis výborný, matematika dobrý, fyzika chvalitebný, filozofická propaedeutica chvalitebný, německý jazyk dobrý, těsnopis výborný, chování chvalitebné.“ Tamtéž.

⁷⁸ „Náboženství chvalitebný, latinský jazyk dobrý, řecký jazyk dostatečný, český jazyk dobrý, dějepis zeměpis průměrem výborný, matematika dobrý, fyzika průměrem chvalitebný, přírodopis dobrý, filozofická propedeutika chvalitebný, německý jazyk na základě zámeček sem. Dostatečný, těsnopis výborný, chování chvalitebné.“ Tamtéž.

⁷⁹ „– to byl vypravěč! To byl „srbský guslar“, o nich nám krásně vypravoval, a dodávám, že nám ještě Slovensko přibližoval.“ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 221.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ „Sám jsem poznal takového „dobráka“, jenž učil Friedricha jen rok v první sextě a mne učil na gymnáziu v Žitné ulici v Praze. Byl to latinář a češtinář Jan Pikner, jenž neměl co nad něžné učení dát. V Praze (jako v Jindřichově Hradci) zřídil žákovskou knihovnu, ale četby chtivým žákům v četbě spíše překážel, než povzbuzoval. Po letech Jan Pikner mne navštívil v Archivu hlav. města Prahy, abych mu jej ukázal, a v rozmluvě mi položil otázku „Prosím Vás, je prof. Fridrich opravdu takový učenec, jak se mluví? Já mu nedělal potíže, ale bylo s ním trápení.“ O rozmluvě jsem se prof. Fridrichovi zmínil. Opakoval s despektem Piknerovo jméno a nehovořil.“ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 71.

Sourozenci a širší rodina

Jak již bylo výše zmíněno, Vojtíšek byl prvorozený ze čtyř sourozenců, což ho do jisté míry determinovalo v jeho chování vůči nim. Postoj staršího bratra „ochránce“ zaujal zejména vůči svému nejmladšímu bratrovi Aloisovi. Jejich vztah však prošel v průběhu let vývojem, o kterém se později zmíním.

Nejstarší z Vojtíškových sourozenců byla jeho sestra Anna, rozdíl mezi nimi byl čtyři roky. Jak vyplývá z pozdější korespondence vztah s ní měl Václav velmi dobrý.⁸² Anna měla svatbu 26. 9. 1909 v kostele u sv. Jindřicha. Vzala si vojenského a civilního krejčího Jana Čecha, společně měli dvě děti – syna Jana a dceru Hanu.⁸³ Vojtíšek měl dobrý vztah s celou její rodinou, jak s Janem Čechem, kterému pomáhal psát německé dopisy, půjčoval knížky, a psal mu i o starostech s bratrem Aloisem, tak se svými synovci a neteřemi.⁸⁴ Občas rodině vypomohl finančně a ve stáří podporoval kvůli jejímu nízkému důchodu rovněž svou sestru.⁸⁵ Ten měla až do roku 1972 pouze 235 korun, později jí byl zvýšen na 400, což jak bratrovi psala, jí již postačuje. Vojtíšek ji však zřejmě podporoval až do své smrti.⁸⁶ Kromě finanční pomoci vypomáhal i jinak. Příkladem budiž jeho intervence v roce 1946, kdy intervenoval u primátora za svou neteř a jejího manžela ve sporu o přidělený byt.⁸⁷ Ze vzdálenějších příbuzných měl nadstandardní vztahy s Josefem Pavlíčkem a Stanislavem Morávkem, kterým rovněž přispíval radou i penězi.

⁸² Láskyplné oslovení Věno jí vydrželo celý život. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 31, sig. II A, Složka Anna Čechová–Vojtíšková, Karton 14.

⁸³ Jan Čech zemřel po těžké nemoci 26.11. 1962. Tamtéž.

⁸⁴ „Knižky jsem celé přečetl, zvláště ty místa na něž jsi mě upozornil“ Dopis ze dne 3. 9. 1916. Čerstvě narukovavší Jan Čech. První dopis 29.8. 1916 z vojny. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 29 , sig. II A , složka Jan Čech, karton 14.

⁸⁵ Přispěl například na maturitní taxu a poplatky pro neteř Hanu. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 33 , sig. II Hana Somešová, karton 14.

A rovněž na jiné věci. „Potvrzuji, že jsem od svého švakra Václava Vojtíška přijal během roku 1928, 4000 Kč slovy čtyřtisíce Kč jako podporu zvláště na studie dětí, na jejich vyslání na prázdniny aj. V Praze 1. června 1929 Jan Čech“ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, Ič. 26, sig. E, karton 8.

⁸⁶ „Děkuji ti za vše co mi posíláš daří se mi dobře, důchod mi zvětšili ze 235 na 400 Kč a tak Tě prosím abys mi žádné peníze neposílal vystačím dobře s tím co mám.“ Dopis ze dne 30.3 1972 a dopis ze dne 20. 6. 1973. V něm konstatuje Anna Čechová– Vojtíšková, že jí byl důchod zvýšen na 500 korun, což, jak opět Vojtíškovi psala, jí plně dostačuje. Tamtéž.

⁸⁷ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 14 , sig. II A Složka Someš Jaroslav, Karton 14.

Prostředním Vojtíškovým sourozencem byl bratr Jaroslav, který byl od Vojtíška vzdálen osm let. Jaroslav navštěvoval obecnou školu u sv. Jindřicha v Praze, ale odchodil pouze první třídu a tři čtvrtletí druhé. Ve druhé třídě můžeme pozorovat zhoršující se prospěch a větší počet zameškaných hodin.⁸⁸ To s největší pravděpodobností souviselo s jeho zhoršujícím se zdravotním stavem. Podle dokumentu trpěl srdeční vadou, která byla pravděpodobně vrozená, až se mu nakonec stala osudnou.⁸⁹ V dubnu 1899 se jeho stav zhoršil a rodiče pravděpodobně po zkušenostech s nemocí nejstaršího syna vyhledali lékařskou péči. Jaroslav byl od 12. 4. do 27. 4. hospitalizován v c. a k. všeobecné nemocnici v Praze a poté byl propuštěn. Krátce na to se jeho stav opět zhoršil a 5. 5. byl opět hospitalizován a téhož dne zemřel.⁹⁰ Pochován byl na Olšanském hřbitově.⁹¹

Jak tato tragédie mladého Václava ovlivnila, těžko říci. Je možné, že byla příčinou jeho pozdějšího, již výše zmíněného, ochranného přístupu k bratru Aloisovi. Vztah k bratrovi Aloisovi byl pravděpodobně nejintenzivnější ze všech sourozenců. Alois Vojtíšek se narodil v době, kdy bylo Václavovi 13 let, což vedlo k tomu, že ho starší bratr bral dlouhou dobu jako pouhé dítě. Co se týče zdraví, onemocněl Alois v prvním roce křečemi.⁹² Ovšem hlavní potíže měly teprve přijít. Kolem osmého roku začal projevoval vzpurnost a nervozitu, že nešlo pouze o období vzdoru, dokazuje fakt, že ho otec odvedl k lékaři a byly mu předepsány léky – „*ale dalo práci dostati jej k lékaři, jedna cesta byla marná, neboť otci utekl.*“⁹³ Problémové období tím ovšem neskončilo. Alois měl problémy se školní docházkou – „*dovedl utéci, i když*

⁸⁸ Zhoršení známek o dva stupně v některých předmětech a zvýšení počtu zameškaných hodin ze 4 na 43 ve druhé třídě oproti první. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka sourozenci, karton 196.

⁸⁹ Ručně psaný dokument – dva listy, pravděpodobně samotným Vojtíškem, který se však věnuje hlavně bratru Aloisovi. Je v něm však chybně uveden věk v době úmrtí 10 let a ne 7 let. Tamtéž.

V lékařském výkaze uvedeno Inzufficient valo. Aortae. Což je nedomykavost chlopní. Může být vrozená nebo získaná. Projevuje se únavou, dušností, selháváním srdce. Léčba je operativní, to však v té době nebylo možné. J. Vítovec, J. Špinar, Kardiologie praktického lékaře, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, Brno 1994, s. 128–142.

⁹⁰ Rodiče zaplatili celkem 16 zlatých a 15 krejcarů za hospitalizaci. Což byla značná suma. Tamtéž.

⁹¹ Pochován byl v XII. oddělení, číslo hrobu 333. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka sourozenci, karton 196.

⁹² Výše zmíněný ručně psaný dokument. Uvádí stáří asi jednoho roku.

⁹³ Tamtéž. Doktor Haaz. Předpis ze dne 17.8. 1904 se nedochoval.

*jej otec doprovodil až k samé škole,“ a rovněž utíkal z domu a uchýloval se ke své již vdané sestře Anně.*⁹⁴

Přes tyto všechny problémy měl Alois prospěch dlouho relativně dobrý a nikdy nepropadl, krom toho jeho bratr uvádí, že naučil se skvěle psát.⁹⁵ Po škole nastoupil do učení do drogistického obchodu k vzdálenému příbuznému Emanuelu Veilovi a zároveň navštěvoval Českou obchodní školu.⁹⁶ Prospěch měl sice lepší než na měšťanské škole, ale ani zde nebyl bez problémů. Podle korespondence, kterou vedl jeho šéf s Václavem i rodiči, odmítal pracovat, dělal výtržnosti. „*Nechci se o tom dále šířit, ale dávám vám k posouzení drzost a smělost takového patnáctiletého kluka, který si dovoluje kouřit za mé přítomnosti ve skladišti, kde je líh, benzín...*

Ráno si má přinést něco s sebou na přesnídávku, a tak byste byli ušetření i Vy i on, že sobě nebude kaziti zdraví cigaretami a čtením oplzlých časopisů (pikantní listy apod.!)“⁹⁷

Potíže pokračovaly a Emanuel Veil psal o nich hlavně Václavovi. Jako důvod uváděl to, že tím nechtěl rodiče obtěžovat, ovšem pravděpodobné je, že ti nad nezdárným synem drželi ochrannou ruku, ale i Václav svého bratra vehementně bránil. Přes to všechno se patrně díky intervencím Václava a rodičů, kteří nezdárného syna bránili, vyučil, ačkoliv byl, již jak ukazuje výše citovaný dopis, málem předčasně propuštěn. Emanuel Veil ho propustil až v roce 1913, přes Václavovy intervence. Díky těm však mohl nakonec zůstat do té doby, než si našel jiné místo.⁹⁸

Po vyučení pracoval krátký čas jako obchodní příručí, ale byl pro nespolehlivost propuštěn. Poté se mu podařilo uchytit se jako zřízenec Živnostenské banky.⁹⁹ Díky tomu získal jisté finanční zázemí, což využil k užívání si života. Často byl opilý a matka ho musela hledat po

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Alois navštěvoval stejnou měšťanskou školu u sv. Jindřicha jako Jaroslav a Václav. Prospěch se mu zhoršil až ve druhé třídě měšťanské školy. Pro příklad vysvědčení ze třetí třídy: Náboženství dobrý, český jazyk dostatečný, zeměpis dostatečný, dějepis dostatečný, přírodopis dostatečný, přírodopyt dostatečný, počty dostatečný, měřictví a rýsování dostatečný, kreslení dostatečný, tělocvik dobrý, německý jazyk dobrý, modelování chvalitebný, mravy uspokojivé.

Což je pravda. Po stránce čitelnosti je jeho rukopis oproti Václavovu výrazně lepší. Tamtéž.

⁹⁶ Česká obchodní škola pokračovací Nového obchodního grémia král. hlav. města Prahy.

⁹⁷ Dopis ze dne 16.10. 1911 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka materiály rodičů, karton 196.

⁹⁸ Dopis ze dne 11.8. 1913 Veil zde vypočítává všechny problémy, co měl s Aloisem.

Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 67, sig. II A , Emanuel Veil, karton 15.

⁹⁹ Není to prokázané, ale je možné, že Václav za bratra intervenoval.

hostincích. Bohémský život ho nakonec stál toto lukrativní místo, protože spal ve službě a neplnil povinnosti, byl propuštěn. Vojtíšek však na bratra nezanevřel, pořád měl k němu ochranný postoj, který se plně projevil za první světové války. O tom však až v jedné z následujících kapitol.

Studium na univerzitě

Po maturitě se Vojtíšek zákonitě musel rozhodnout co dál. Rodiče by přirozeně byli rádi, aby studoval dál. Otec chtěl mít ze syna právníka, ovšem syn měl jiné přání. Vojtíšek se o historii zajímal již na gymnáziu, nejvíce ho uchvátilo populární husitství.¹⁰⁰ Do kontaktu s archivem přišel na školním výletě v septimě do Třeboně. Již tehdy, alespoň podle svých vzpomínek, toužil pracovat v archivu či knihovně a chtěl už vzhledem k výběru maturitních předmětů, studovat historii.¹⁰¹ Ovšem její studium se jevilo jako věc pochybná – vzhledem k počtu uchazečů a nabídce pracovních příležitostí. Aby získal jistotu a asi i proto, aby uklidnil rodiče, zašel Vojtíšek za Aloisem Jiráskem pro radu. Ten ho utvrdil v jeho rozhodnutí a doporučil mu Gollovy přednášky a Friedrichovu Latinskou paleografii.¹⁰²

V době Vojtíškovy nástupu na univerzitu uplynulo již dvacet let od rozdělení na českou a německou část a během těchto let prošla česká část bouřlivým rozvojem. Došlo k obrovskému nárůstu počtu studentů i pedagogů, a přestože byla od konce devadesátých let většina řádných i mimořádných profesur obsazená, zájemců o akademickou kariéru neubývalo. Dokladem

¹⁰⁰ „A utvrzoval jsem si znalosti husitství. V sextě se už o mně říkalo, že jsem husita. Potvrdil jsem to prvním řečnickým cvičením o Janu Žižkovi, které jsem z paměti přednesl, myslím, se zdarem, a příští rok jsem napsal výklad o husitském válčení, ale už nebyl čas, aby mi bylo dáno slovo.“ Václav Vojtíšek, O Gustavu Frídřichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 221.

¹⁰¹ „Uviděl jsem první archiv! V něm vzácné listiny, rukopisy, památky. Když jsem dříve, už před lety zvědavý chlapec při nedělních volných prohlídkách poznal knihovnu Strahovského kláštera, kde návštěvníky prováděl knihovník premonstrát Zahradník, hlava se mi dojmů točila. A já jsem se ve spánku kolikrát viděl v bílém šatě, jak pořádám vzácné knihy. Ke konci studií gymnasiálních se mi zdálo, že mám před sebou staré rukopisy a pokouším se je čísti...“ Tamtéž.

¹⁰² „Jirásek mně pověděl: „Nedbejte pověstí. Máte-li dějiny rád, studujte je, jinak byste byl v životě nespokojen! Která čtení si máte zapsat? Historii znáte, ale na Golla chodíte, to je učitel! A tady Frídřichova přednáška uvedena, „Latinská paleografie“, tu si zapište, to bude pro Vás něco nového, to Vás bude zajímat a bude se Vám líbit!“

Václav Vojtíšek, O Gustavu Frídřichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 222.

toho budiž počet docentů, který neustále rostl.¹⁰³ V devadesátých letech dochází k nárůstu počtu studentů na Filozofické fakultě více než desetkrát – (1891/1892 141 posluchačů, 1905/1906 1486 posluchačů). Dalším jevem byl nárůst počtu mimořádných studentů, který, když byl Vojtíšek ve druhém ročníku, dokonce převýšil počet studentů řádných.¹⁰⁴ Mimořádní studenti byli většinou absolventi reálek či reálných gymnázií, kteří dokud si nedoplňovali maturitu z řečtiny, nemohli být připuštěni do řádného studia. Týkalo se to rovněž žen, které byly na Filozofickou fakultu připuštěny výnosem ze dne 23. 3. 1897 a v době Vojtíškovy studia jich na fakultě studovalo kolem 10 procent. Hlavní část tvořili uchazeči o středoškolskou profesuru, mezi ně patřil i Vojtíšek. Možnost definitivy společně se zvýšením platu v letech 1898 a 1907 slibovala poměrně slušnou existenci a navíc v roce 1897 došlo ke změně v řádu státních zkoušek pro kandidáty učitelství. Ti mohli požádat o zadání písemné práce již po sedmém semestru, o jeden semestr dříve než předtím. To vše bylo jedním z důvodů onoho nárůstu počtu studentů.

Nárůst počtu studentů měl ovšem i stinné stránky. Konjunktura trvala až do roku 1906/1907. Počet středních škol sice vzrostl, nebyl však nekonečný, a hlad po středoškolských profesorech se v průběhu prvního desetiletí 20. století saturoval.¹⁰⁵ Díky tomu mohli být absolventi rádi, když získali místo suplenta, který byl placen podle počtu odučených hodin. Rovněž neměl definitivu a závisel na libovůli nadřízených. Sen o pěkném místě se tak mnohým zborlil jako domeček z karet. Situace nebyla ve všech oborech stejná, nicméně Vojtíškem zvolená kombinace dějepis – zeměpis na tom nebyla nejlépe. V době, kdy Vojtíšek končil studium, tedy v l. 1911/1912, patřila tato kombinace ke špici špatně uplatnitelných. Po matematice v kombinaci s deskriptivní geometrií nebo fyzikou byla třetí s počtem 65 suplentů a 14 nezaměstnaných.

Situace se v dalších letech nadále zhoršovala. Vojtíšek, pokud by zůstal věren původnímu zaměření, by musel čekat na profesuru roky a perspektiva dlouhodobé suplenty nebyla zrovna tím nejlepším pro vytvoření ekonomického zázemí a budování rodiny. Dalším problémem bylo to, že na tak velký počet studentů nebyly dimenzovány posluchárny, což vedlo k mnohým problémům, o kterých se zmíním později. V neposlední řadě se na studium dostali lidé, kteří neměli dostatečné sociální zázemí v rodině, a jejich finanční situace byla špatná. To vedlo mnohdy k tragédiím, část zemřela na rozšířenou tuberkulózu a nemoci

¹⁰³ Nárůst z 10 v roce 1890/1891 na 23 1899/1900. Josef Petráň, *Nástin dějin Filozofické fakulty v Praze*, Univerzita Karlova, Praha 1893, s. 227.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 255.

¹⁰⁵ Ze 49 gymnázií, reálek, a jiných středních škol v Čechách v roce 1896 na 62 v roce 1907. Tamtéž. s. 258.

z podvýživy. Příkladem těchto problémů Vojtíškoví ne tak vzdáleným byl jeho učitel Gustav Friedrich. Ten pracoval při studiu a peníze posílal rodině, která sama měla málo.

„Rodina Gustavu Friedrichovi polehčovala, zejména v péči o prádlo, ale peníze od něho čekala a požadovala. Povinnost Friedrichovi zůstávala, ať se Friedrichovo studium jakkoliv měnilo, i když po 4 letech přešlo z Prahy do Vídně...

Avšak i Gustav živil a tu se našel dobrý člověk, medik Antonín Benda ze Stupnic, spolužák v posledních letech gymnasia, který Gustavu poskytl půjčku, aby neměl hlad, i se horšil přitom, že Gustav svůj stav zatajoval.“¹⁰⁶ Friedrich nakonec přes tyto obtíže studium dokončil.

Vojtíšek naštěstí takové problémy neměl z několika důvodů. Jeho rodina žila v Praze, tudíž mohl bydlet doma. Přestože nestudoval práva, otec na něj nezanevřel a podporoval ho i nadále. Vzhledem k tomu, že měl dva mladší sourozence, sice musel šetřit, kde se dalo, ovšem smrt hladem mu nehrozila.

Dále sociální situace studentů měla vliv i na kvalitu jejich studia. Velká část, zvláště chudších studentů, praktikovala takzvané „chlebové studium“. Pod tímto názvem se skrývala prozaická snaha co nejdříve získat aprobaci k učitelství na střední škole. Přesto, že tehdejší systém byl založený na volném výběru přednášek, vybírali si čistě utilitárně nejnutnější předměty pro zkoušky. Existenční nutnost je pak navíc tlačila k tomu, aby na „nepotřebné“ přednášky nechodili. Příkladem může být sám Goll, poté co přestal být členem zkušební komise, měl sice dostatek posluchačů – 107, ovšem na přednášky nikdo nechodil.¹⁰⁷

To ovšem nebyl Vojtíškův případ, ten se snažil chodit na co nejvíce přednášek a patřičně si na tom zakládal. *„Vedlejší čtení, někdy zajímavá, nebyla skoro navštěvována. Jednou v historickém prosemináři prof. Josef Pekař – bylo to na podzim r. 1904 – sám máje potíže s pomocnými vědami historickými, doporučoval návštěvu jejich přednášek a zeptal se, kdo z přítomných na takové přednášky dochází. Zvedlo se asi 50 pravic, snad plný počet, ale k tomu se ozval můj hlas:*

„Jenže chodíme tři!“ Vzbudil jsem pozornost, ale setkal jsem se i se souhlasem.“¹⁰⁸

Na druhou stranu Vojtíškovu zázemí nedovolovalo už pomýšlet na studium na vídeňském Institutu. Je pravda, že Friedrich na Institutu studoval a rovněž jeho zázemí nebylo dostatečné,

¹⁰⁶ Václav Vojtíšek, O Gustavu Friedrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 74–75

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 255.

¹⁰⁸ Václav Vojtíšek, O Gustavu Friedrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 229.

ale platil za to nemalou cenu, v podobě výše zmíněných potíží. Friedrich sám pak podle Vojtíškových vzpomínek nebyl velký horlitel pro studium ve Vídni a jeho příklad mohl rovněž přispět k tomu, že se Vojtíšek touto cestou nevydal.

Samotný vstup na fakultu byl ve Vojtíškových vzpomínkách spojen s byrokracií, zmatky, tlačenicí, frontami a nervozitou. Rovněž různé demotivující rozhovory starších a zkušenějších studentů mu na sebevědomí nepřidaly.¹⁰⁹ Na kvestuře byl Vojtíškovi dán do indexu kolek v ceně třiceti haléřů, dále zde zaplatil 37 korun 80 haléřů kolejného.¹¹⁰ Nakonec se Vojtíšek probojoval k děkanu Jaroslavu Vrchlickému, který mu dne 6. 10. 1903 parafoval index, a zdálo se, že studium může začít.¹¹¹

Nicméně zimní semestr školního roku 1903/1904 nezačal hladce. Nedostatek místa v Klementinu, kam se část posluchačů prostě nevešla, vedl k nepokojům. Situace se vyhrotila až ke studentské stávce. Studenti podle Vojtíškových vzpomínek měli pro situaci radikální řešení. Navrhovali zbourání Karolina a Stavovského divadla pro získání prostoru, rovněž obviňovali profesory z kariérnictví a kromě místa žádali zavedení sametových baretů se stuhami v barvách oborů a odznaky. Vojtíška tyto události jen utvrdily v jeho samotářské povaze a stranění se masových akcí. Ovšem ani univerzitní hodnostáři nemohli nechat situaci bez povšimnutí. Je zajímavé, že se k akci nedochovaly v univerzitním archivu žádné doklady k disciplinárním řízením a rovněž věc nebyla projednávána Akademickým senátem ale jen profesorským sborem Filozofické fakulty. Problémy prvně řešila mimořádná schůze profesorského sboru Filozofické fakulty, která se konala 20. 10. 1903.¹¹²

Navrhovaná řešení byla různá – vyučování v paralelních odděleních, Pekařův návrh na vybudování prozatímních bud etc. Další schůze se konala o 9 dní později a byla na ní zvolena pětičlenná adaptační komise, která se měla starat o získávání a úpravu místností pro přednášky. Patřili do ní profesori Drtina, Pehr, Niederle, Pekař a děkan Frida. Nedostatek místa se nakonec vyřešil pronájmem Lázeňského sálu na Malé Straně, a tím byly nejhorší

¹⁰⁹ „Návaly mladých i starých, starí byli učitelé i otcové rodin, kteří si zvyšovali vzdělání pro učení na vyšších stupních škol, taková byla i žádostivost obstarožních učitelek. Při tlačenicích na děkanství, na kvestuře vyvoláván hluk, rozčilování byla, ztráta času, určeného pro univerzitní knihovnu, a rozvíjely se nevhodné hovory: „ Vy jste si dal zapsat dějepis – zeměpis, to se můžete dostat jen na střední školu a to je zoufalé“.“

Tamtéž. s. 222.

¹¹⁰ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič.1, Sig.I A , karton 1.

¹¹¹ Parafo – Frida.

Slavnostní listinu o zařazení mezi posluchače dostal Vojtíšek až 15.12. 1903. Tamtéž.

¹¹² Filozofická fakulta UK, Protokoly schůzí prof. sboru, Ič. 22, karton 2.

nedostatky zažehnány. Nicméně adaptační komise se scházela i nadále. Ze schůze 21. 1. 1904 vyplývá, že bylo urgováno loňské podání týkající se novostavby univerzity, dále byla navrhována dohoda s rektorem německé univerzity o zachování a využití Karolina. Byla pronajata místnost jako vchod u Lázeňského sálu a navrženo pronajmutí Lebedova domu pro seminář a posluchárny matematiky a pro ústav teoretické fyziky. Nicméně přes tyto dílčí úspěchy se adaptační komise scházela i nadále, což svědčí o tom, že se krizi úplně nepodařilo zažehnat.

Když tedy konečně vše opadlo, mohl se Vojtíšek konečně věnovat studiu. Historické vědy, které studoval, prošly do doby jeho nástupu stejně jako fakulta bouřlivým vývojem. Gollova škola byla v této době na vrcholu, jeho nejlepší žáci se postupně, s jeho větší či menší pomocí, prosadili. Po odchodu Rezka, který udělal kariéru na ministerstvu vyučování, nastoupil Gollův nejmilejší žák Pekař. Jeho kariéra byla vpravdě závratná, v roce 1901 se stal mimořádným profesorem a o čtyři roky později řádným. Vzhledem k tomu, že počet studentů v Gollově semináři dosáhl čtyřiceti, rozdělil ho na dvě části. Pekařovi svěřil první oddělení, určené pro přípravu studentů. Vzhledem k dalšímu nárůstu počtu studentů musel svůj seminář opět dělit na dvě části. Ovšem počet rostl dál a v roce Vojtíškovy nástupu na fakultu rozdělil Goll, vzhledem k počtu studentů, svůj seminář potřetí.

Výběr se rozšířil o dalšího jeho žáka, Josefa Šustu, kterému tehdy jako soukromému docentu bylo svěřeno suplování semináře. Josef Šusta stoupal rovněž v akademickém žebříčku a roku 1905 byl jmenován mimořádným profesorem, o pět let později profesorem řádným. Existovaly tedy tři paralelky: Gollova, Pekařova a Šustova. Jak se Goll postupně stahoval, jeho žáci přebírali semináře. Když byl Vojtíšek v pátém ročníku (1908/1909), Goll již seminář nevypsal, místo něj vedli semináře Pekař, Šusta a Bidlo.¹¹³

Je otázka, co je to vlastně „Gollova škola“? Jaroslav Jiroušek a řada dalších badatelů tento termín úspěšně dekonstruovala.¹¹⁴ Dalo by se tedy hovořit spíše o „Gollově semináři“ a těch, kdo jím prošli. Přičemž Gollův vliv a vztahy mezi jím a jeho žáky byly velmi diferencované.

Vojtíšek, vzhledem k době, kdy na fakultu nastoupil, nepatřil již stejně jako Macháček mezi původní „Gollovu školu“. Oba patřili do generace, která s Gollem přišla do styku spíše zprostředkovaně, prostřednictvím jeho žáků. Šlo například o Jana H. Opočenského, Josefa Borovičku, Karla Stloukala a další historiky narozené v osmdesátých letech, kteří uznávali

¹¹³ Josef Petráň, *Nástin dějin Filozofické fakulty v Praze*, Univerzita Karlova, Praha 1983, s. 239.

¹¹⁴ Bohumil Jiroušek, *Jaroslav Goll, role historika v české společnosti*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2006, s. 126–140.

Gollovu autoritu, ovšem vliv na ně měl menší než na předchozí generaci.¹¹⁵ Což je pochopitelné i vzhledem k velikosti seminářů. Vojtíšek ovšem byl ke Gollovi připoután ještě méně než Macháček. Chodil sice na jeho přednášky až do konce studií a zažil ještě jeho seminář, ovšem Gollův vliv na jeho vědeckou profilaci byl mnohem nižší. Započal sice u Golla téma na disertaci, ale na rozdíl od Macháčka ho změnil. O tom však až dále.

Jak tedy Vojtíšek započal svůj první rok na Alma Mater? Co se týče výběru přednášek, poslechl Jiráskovu radu a zapsal si Dějiny středověku u Golla a Paleografii latinskou u Friedricha, obojí po třech hodinách týdně. Vzhledem k obdivu, který k němu v této době jistě ještě choval, je přirozené, že další přednáškou bylo Pekařovo Rakousko v době Války třicetileté, rovněž po třech hodinách. To byla první přednáška, kterou na univerzitě vyslechl, a ačkoliv nepřednášel z patra, zapůsobil na něj Pekař svým řečnickým uměním. Co však bylo hlavní, Vojtíška přednáška velmi oslovila. Dlouho hloubal nad klíčovou otázkou, která na této úvodní hodině byla nadnesena „Co je to dějepis?“.¹¹⁶ Od Pekaře dostal dne 14. 3. 1904 Vojtíšek svou druhou známku na univerzitě – výbornou.

Druhou přednáškou, na kterou se dostavil, byla Friedrichova paleografie. Ta začínala ve dvě hodiny odpoledne v Klementinu. Na přednášku chodili studenti z různých ročníků a účast byla hojná. Friedrich udělal na mladého Vojtíška velký dojem.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že Friedrich nebyl velkým přítelem teorie, brzy začala praxe. Posluchačům rozdával fotografické a litografované reprodukce a na nich se cvičilo. Vojtíšek později vzpomínal na bídou vybavenost kabinetu pomocných věd historických.¹¹⁸ Podle protokolů profesorského sboru FF UK sice Friedrich žádal na začátku roku 1903/1904 o dotaci na učební pomůcky, ovšem vyhověno mu bylo jen částečně.¹¹⁹ Vzhledem k nízkému počtu ukázek Friedrich chodil od skupinky ke skupince, protože sám ukázkou neměl, a vysvětloval.

Kladl důraz na pochopení jazyka textu a rozvoj zkratk. Texty byly latinské, německé a staročeské. Na hodiny docházel Friedrich včas a neměl mnoho absencí a pouze v prvním roce

¹¹⁵ Jaroslav Marek, Jaroslav Goll, Melantrich, Praha 1991, s. 262.

¹¹⁶ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 222.

¹¹⁷ „Byl to Gustav Friedrich – hezký mladý muž učešaných vlasů s pěšinkou, zvýšeného čela, nad ústy špičatý knír, na bradě pěstované hruška vousů, na očích skřípec s černou obrubou. Mluvil zvucným hlasem, slova za slovem platila. Nebyl v nich vzlet, byla v nich jadrnost.“ Tamtéž. s. 222–223.

¹¹⁸ „Opotřebované ukázky starých písem, pocházející z doby předemlerovské, namnoze s německými razítky, a doprovázené ojedinělými obrazy z novějších publikací, nestačily. Zpravidla při počtu 20–25 posluchačů tři dostali jednu tabulku, a ještě každá skupinka, když měla totéž písmo, dostala různý text.“ Tamtéž. s. 223.

¹¹⁹ Protokol ze dne 29. 10. 1903 Filozofická fakulta UK, Protokoly schůzí prof. sboru, Ič. 22, karton 2.

Vojtíškovu studiu byl od přednášení zdržován soudními povinnostmi. Byl totiž povolán Zemským soudem jako expert v případě podvodných heraldiků, kteří ve velkém falšovali zápisy ve veřejných knihách, matrikách, městských i gruntovních knihách. Tyto falešné doklady se pak využívaly k získání potvrzení o šlechtictví.¹²⁰ Soudní řízení se vleklo již od roku 1902 a Friedrichovi s ním pomáhal Ladislav Klicman. Pro Friedricha, který měl chronické finanční potíže, to znamenalo vítaný přivýdělek.

Později docházel Friedrich pravidelně, někdy navzdory únavě.¹²¹ Jak jsem již zmínil na začátku kapitoly, jeho přednášky nebývaly příliš navštěvované a mnohdy, když Friedrich přišel včas, našel v posluchárně jen Vojtíška a společně čekali na další, někdy ovšem marně. Vojtíška paleografie zaujala a postupně se s Friedrichem sblížil. Přátelství a celoživotní profesní propojení začalo ranními rozhovory při čekání na kolegy a drobnými úsluhami – Vojtíšek sbíral a třídil ukázky, které jeho nepořádní kolegové nechávali na lavicích.

U Friedricha složil Vojtíšek dne 5. 3. 1904 své první kolokvium na univerzitě, složil ho na výbornou. Pokračoval v paleografii i v létě a i další kolokvium, které složil dne 2. 7. 1904, bylo opět výborně.¹²² Od Friedricha si Vojtíšek začal postupně půjčovat ukázky domů a typům písma se učil osvědčenou metodou – začal jimi psát. Kromě ukázek si od Friedricha půjčoval i různé publikace, například díla Arndt–Tangla, Proua a Steffense, rovněž sešity *Kaiserurkunden in Abbildungen*.¹²³ Friedrichovy přednášky se staly osou celého jeho studia a o Friedrichovi se jako o pedagogovi vyjádřil, že ho nikdo z historiků nemohl překonat.

Další přednáškou, kterou si v prvním semestru zapsal, byly Dějiny české do počátku 17. věku u Kalouska, opět po třech hodinách. Kalousek byl, vzhledem k následkům nemoci, postupně

¹²⁰ Byl to Alois Müller rytíř z Mildensbergu, Antonín Růžek rytíř z Rovného, Petr Šlechta Všehrdský ze Všehrd, Vojtěch rytíř Král z Dobré Vody, Jan Vašák, Josef Mejtský.

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha, s. 224.

¹²¹ „Přednášel-li dopoledne, podle zvyklosti Emlerovy, jeho hodina byla 2–3, ale v létě kladl některá čtení zrána 7–8. Někdy přibíhal a opožděně, byl nevyspalý, v noci asi pozdě přišel domů, i za těžkých povinností se nevyhýbal společnosti.“ Tamtéž.

¹²² Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

¹²³ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 223.

Mohlo jít kupříkladu o Arndt Wilhelm, *Schrifttafeln zur Erlernung der lateinischen Palaeographie*, Berlin 1897–1929.

vytlačován, nevedl kupříkladu seminář. Nicméně zůstával pořád oblíben a jeho přednášky bývaly plné, a tak Vojtíšek na Kalouska vzpomínal vcelku v dobrém.¹²⁴

Přes odrazující řeči, které se vedly při zápisu, pokračoval Vojtíšek v úmyslu stát se středoškolským profesorem s aprobační dějepis – zeměpis. Ostatně co jiného mu zbývalo? Přednášky týkající se zeměpisu navštěvoval až do posledního semestru. Pro zeměpis si vybíral pedagogy podle schopností, a ne podle jména. O tom svědčí to, že nechodil na přednášky k Janu Palackému, protože tento syn nedorostl svého velkého otce, a byl terčem úsměšků. Vojtíšek se toho nechtěl účastnit.¹²⁵

Přestože nezavrhoval kariéru středoškolského profesora, nevzdal se rovněž myšlenky na doktorát. Přednášky si volil v co největší šíři, aby si zvýšil možnosti uplatnění. Proto si zapsal Švamberův Politický zeměpis a Dějiny psychologie v novověku u Čády, obojí jak jinak než po třech hodinách. Politický zeměpis se zaměřoval na geopolitické rozložení sil. Dějiny psychologie zase na rozvoj psychologie v průběhu staletí, od filozofických konceptů až do 19. století. Čáda Vojtíška zaujal, Vojtíšek ho pokládal za dobrého učitele, který dokáže uvedené problémy náležitě rozebrat a zároveň dává studentům možnost vlastního úsudku.

Hned v prvním ročníku se Vojtíšek zapsal do Historického klubu, aby byl v kontaktu s historickou obcí. Pilně navštěvoval klubové schůze, nejvíce na něj působil Pekař a Slavík, a zúčastňoval se i různých exkurzí – do tiskárny, grafického ústavu, na výstavy pořádané klubem a rovněž Pekařových exkurzí.¹²⁶ Vzhledem ke své samotářské povaze a tomu, že mu nesedlo Pekařovo chování, se ale nezúčastňoval různých společenských akcí.

Ve druhém semestru byl Vojtíšek osvobozen od placení kolejného, což mu otevíralo nové možnosti.¹²⁷ Druhý semestr se nesl ve znamení výrazného zvýšení počtu přednášek. Počet hodin týdně stoupl z 18 na 41, tedy na více než dvojnásobek. Vojtíšek si opět zvolil Golla, tentokrát Dějiny středověku a Dějiny 16. století celkem po pěti hodinách. Věrný zůstal i oblíbenému Kalouskovi, u něj měl Nejstarší české dějiny a O kronice Kosmově, rovněž po pěti hodinách. U Novotného si zapsal dvouhodinovou přednášku na téma Náboženské dějiny

¹²⁴ „Čtení měl suchá a spíš k popsáním papírům, z nichž četl, obrácená. Avšak o místech, na která kladl důraz, a zejména při polemikách s protivníky zdvihl na svou postavu velkou hlavu, zarostlou v tvářích a na bradě vousy, upřel zrak k posluchačům a učinil vtipnou poznámku, kterou oživil pochechtáváním a ohlasem u studentů.“ Tamtéž. s. 166.

¹²⁵ „Nikdy jsem nebyl u Jana Palackého, ani jsem ho nikdy neviděl. Studenti k němu chodili pro legraci, a mně bylo smutno, když jsem slyšel jejich vypravování.“ Tamtéž. s. 229.

¹²⁶ Tamtéž. s. 223.

¹²⁷ Platil pouze 30 hal. za kolek. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

české reformační, ta ho, vzhledem k jeho zájmu o husitství, zaujala a s vděčností na ni i na konci života vzpomínal. Dále měl Pekařovu pětihodinovku na téma Rakousko v druhé polovině 19. století, u Friedricha pokračoval v Paleografii.

Vzhledem k tomu, že neopustil myšlenku na vyučování zeměpisu, navštěvoval i přednášky zaměřené tímto směrem, pořádané např. Švamberou, Čadou, Drtinou.¹²⁸ Drtinu považoval Vojtíšek za výborného přednášejícího a jeho výklad ho natolik oslovil, že si později přečetl i některé jeho práce.¹²⁹

Zřejmě z nostalgie (uplynuly již čtyři roky od doby nižšího gymnázia) po gymnaziálních letech si zapsal rovněž jednohodinovou přednášku Píče O národopisných změnách na půdě dnešního Rakouska v 6. – 12. století a s potěšením mohl konstatovat, že ačkoliv Píč ztratil část své živosti, jeho výklad byl stále působivý. Do hájemství archeologie zavítal v Niederleho Archeologii zemí českých s úvodem historickým, po čtyřech hodinách. Nutno poznamenat, že ačkoliv Vojtíškovi imponovalo Niederleho přednášení z patra, nezdál se mu samotný přednášející. Popuzoval svou útočností a prosazováním vlastních názorů.

Vojtíšek neošidil ani dějiny umění a zapsal si dvě Zíbrtovy přednášky – Všeobecnou kulturní historii a Rukopisy s drobnomalbami při studiu kulturně historickém, dohromady po třech hodinách. Zíbrtovy přednášky ho však relativně zklamaly svou suchostí a nedostatkem myšlenek. Poslední přednáškou v letním semestru byly dvouhodinové Matějkovy České památky umění sochařského, jehož rétorické umění sice neshledával na výši, ale svým zanícením při výkladu ho dokázal strhnout.

V druhém ročníku (1904/1905) pokračoval Vojtíšek v přidávání přednášek a ve třetím semestru dosáhl maxima 51 hodin týdně. Zůstával věrný většině vyučujících, co měl v prvním ročníku, jen u Golla nechal pouze Dějiny středověku. Vzhledem k prohlubujícímu se vztahu pokračoval rovněž u Friedricha – O starších listinách papežských, Cvičení paleograficko-diplomatické. Nadále se mu líbily Pekařovy Rakouské dějiny a měl u něj rovněž historický seminář – Historická propedeutika. Tento seminář Vojtíška přes veškerý

¹²⁸ U Švambery měl Vojtíšek přednášky Austrálie a Oceánie, Geografické měření na mapě a přírodě celkem po pěti hodinách. K pedagogice se vztahovaly přednášky Základy psychologie u Čády a Drtinův Vývoj teorií pedagogických v 19. století. Tamtéž.

¹²⁹ Šlo o Myšlenkový vývoj evropského lidstva. František Drtina, Myšlenkový vývoj evropského lidstva/přednášky, jež v české universitní extensi konal Frant. Drtina, Jan Laichter, Praha 1902.

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 223–224.

obdiv k Pekařovi chovaný trochu zklamal, protože zde nebyly akcentovány pomocné vědy historické a průběh semináře se mu zdál někdy rozpačitý.

„Pekař ve svém prosemináři r. 1904 zápolil s Emlerovou příručkou „Chronologie křesťanská“, nevěděl si dobře rady.

*...Tehdy jsem byl ve 3. roce, po Pekařově prosemináři předchozího roku, v jehož improvizacích mnoho jsem nezískal.*¹³⁰ Toto tvrzení je však nutné brát s rezervou, vzhledem k časové vzdálenosti mezi sepsáním této vzpomínky a dobou jejího vzniku. V počátcích normalizace, kdy citovaný text vznikl, byl Pekař persona non grata.

U Kalouska měl dvě přednášky České dějiny v 10. století a Sporné kusy v starších dějinách českých. Dále si zapsal opět Novotného Dějiny české v době pobělohorské a Píčovu O národopisných změnách na území dnešního Rakouska v VI. – XII. věku. Mimo to navštěvoval i archeologické a kunsthistorické přednášky a pokračoval i v přípravě na učitele zeměpisu.¹³¹ Z nových přednášek týkajících se historie můžeme uvést Šustovy Dějiny novověku IV. (Doba Ludvíka XIV.), Peroutkovy Dějiny řecké, Vlčkovy Dějiny literatury české od 15. stol. III (Věk XVIII.). Z filozofie přibyla Masarykova Filosofie dějin malého národa. Tato přednáška byla velice populární a Vojtíšek se na ni hodně těšil. O to větší to pak bylo pro něj zklamání, když se na ní nedozvěděl nic moc nového, co by neznal z jiných přednášek.

Celkem si Vojtíšek zapsal 55 hodin týdně, což vychází na 11 hodin denně.¹³² Logicky to nešlo vše stihnout. V indexu ovšem má potvrzenou docházku u většiny přednášek, kromě dvou. Šlo o Píčovu O národopisných změnách a Vlčkovy Dějiny literatury, celkem 4 hodiny.¹³³

¹³⁰ Tamtéž. s. 80. a 230.

¹³¹ Šlo o Niederleho Starověký národopis Evropy a Archeologie zemí českých.

Do kunsthistorie spadaly Zíbrtovy Všeobecné historie kulturní (Byzantská kultura), Kulturní dějiny věku Karla IV. Dále pak Dějiny umění výtvarných I. u Matějka.

Na psychologii u Čády navázala jeho Etika. Ze zeměpisného zaměření Základy astronomického a matematického zeměpisu u Augustina, Švamberskou Asii, a Historickou geologii: mladší paleozoikum, starší mesozoikum u Woldřicha. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

¹³² Goll 3 hod., Šusta 2 hod., Peroutka 2 hod., Kalousek 5 hod., Novotný 2 hod., Pič 1 hod., Pekař 7 hod., Friedrich 5 hod., Augustin 2 hod., Švamberská 3 hod., Niederle 5 hod., Závrt 3 hod., Čáda 4 hod., Woldřich 3 hod., Vlček 3 hod., Masaryk 3 hod., Matějka 2 hod.. Tamtéž.

¹³³ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

Pro srovnání článek Ivana Hlaváčka „Podobně je tomu v následujících letech : v 3. semestru 51 (!) hodin, ...“
Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

Vojtíšek tedy docházel na úctyhodných 51 hodin týdně.¹³⁴ Otázkou ovšem zůstává, jak byla vyžadována prezence. Avšak u některých zápisků z přednášek, které se nacházejí ve Vojtíškově pozůstalosti, jsou poznámky o tom, že jde o opis. Někdy se také rukopis liší od standardního, což by ukazovalo na to, že půjčování zápisků bylo oboustranné. Vojtíšek sám tvrdí, že stačil na vše a že byl vůči svodům studentského života imunní, na přednášky chodil pravidelně, u Friedricha prý dokonce nevynechal ani jedinou. Dokonce mu zbýval i čas na přivýdělek – pro Bidla opisoval v knihovně Národního muzea materiály týkající se Jednoty bratrské.¹³⁵

V letním semestru Vojtíšek ze svého nadlidského tempa trochu ubral. Pokračoval v přednáškách u Golla, Pekaře a u druhého měl nadále seminář. Stálíci byly přednášky Kalouska – Dějiny české na sklonku 12 stol., O nejstarší ústavě v zemích českých a Friedrichovy přednášky – Chronologie středního věku, nesměla chybět oblíbená Paleografická cvičení, zaměřená tentokrát na pozdní středověk.

Tradicí byly už i přednášky Niederleho, v tomto semestru to byly Slovanské starožitnosti I. a Starověký národopis Evropy. Novinkou naopak byly Bidlovy dějiny říše Byzantské IV., u kterých poznal Bidla jako přísného zkoušejícího. Ovšem jeho přednášky Vojtíška zaujaly svou připraveností, takže si je zapisoval i v následujících semestrech.¹³⁶ Z novějších dějin měl pak Šustův Vývoj Spojených států amerických. Rozhodl se rovněž nahradit si Vlčkovy Dějiny literatury české od 15. stol., na které nechodil v zimním semestru. Nutno říci, že

¹³⁴ Srovnání s ... „v 2. roce poslouchal jsem až 50 hodin.“

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha S. 230.

¹³⁵ „Na vše jsem stačil, i na studium v Univerzitní knihovně i na práci výdělečnou, které bylo potřeba.“

Tamtéž. Podle účtu z roku 1905 bral Vojtíšek za stránku po 23 řádcích 24 haléřů.

Osobní fond prof. Václava Vojtíška, Ič. 26, sig. E, karton 8.

¹³⁶ „Jednou po Bidlově přednášce Jiří Čermák praštil na lavici pérem a řekl zlostně „ To byla přednáška!“ Podivil jsem se a řekl, že byla naučná, a Čermák mne vyzval: „Tak pověz, co z ní víš!“ Začal jsem vypravovat obsah a Čermák se ozval: „Tak Tebe to zajímalo!““

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 230.

nezanedbal ani přípravu na budoucí pedagogickou dráhu.¹³⁷ Celkem 44 hodin, z nichž podle indexu navštěvoval všechny, což je stále úctyhodný výkon.¹³⁸

Vzhledem k množství přednášek je otázka, kolik času mohl Vojtíšek věnovat navazování vztahů s ostatními studenty. Bližší vztah navázal hlavně s kolegy, kteří navštěvovali Friedrichovy přednášky. Nejlepším Vojtíškovým kamarádem byl Fridolín Macháček. Jejich vztah je barvitě popsán v rozsáhlé diplomové práci Jitky Janečkové, tudíž zde shrnu jen to nejdůležitější.¹³⁹ Přestože byl Fridolín o rok mladší než Vojtíšek, byl díky Vojtíškovi „zdržení“ na gymnáziu o ročník výš. Studoval stejně jako Vojtíšek s tím úmyslem, že bude středoškolským profesorem dějepisu-zeměpisu a s Vojtíškem se setkali na Friedrichových přednáškách. Vzhledem k tomu, že Fridolín pocházel z chudé rodiny, musel si během studií přivydělávat. Následkem toho zameškovával přednášky, pilně docházející Vojtíšek mu zápisky půjčoval, a tak začalo jejich přátelství, které vydrželo až do konce života.¹⁴⁰

Druhým kolegou, se kterým se zde sblížil, byl o dva roky mladší Josef Borovička. Ten díky tomu, že přeskočil na obecné škole rok, byl s Vojtíškem v ročníku. Jejich přátelství začalo náhodou, když si Borovička přisedl k Vojtíškovi. Dali se do řeči o literatuře a Borovička se svěřil, že shání Taineho knihu o francouzské revoluci, která byla jeho celoživotní vášní.¹⁴¹

Vojtíšek knihu měl a ochotně mu ji půjčil a od té doby se datovalo jejich přátelství. Kromě školních povinností diskutovali často o literatuře a Vojtíšek Borovičkovi půjčoval knížky.¹⁴²

Dalším kolegou, se kterým se sblížil, byl Emil Mašín, na kterého vzpomíná jako na žertěře. Do kroužku navštěvujícího Friedrichovy přednášky patřil také Jiří Čermák, Vojtíškův přítel, který ho seznámil se svým gymnaziálním spolužákem, výše zmíněným Fridolínem Macháčkem. Ten však po čase přešel na zeměpis a na paleografii přestal chodit. Do spolužáků, s nimiž měl Vojtíšek vtažné vztahy můžeme zahrnout Václava Hrubého a Václava

¹³⁷ Chodil na Drtinovy Reformní směry v oboru didaktiky středoškolské a Čádovu Psychologii I. Obecnou nauku o počítku (t.ř. fyziologické psychologii). Ze zeměpisné větve pokračoval v Augustinových Základech astronomického a matematického dějepisu a přibral Švambergův Politický zeměpis.

¹³⁸ Goll 3 hod., Pekař 7 hod., Bidlo 3 hod., Šusta 2 hod., Kalousek 5 hod., Friedrich 5 hod., Niederle 5 hod., Augustin 3 hod., Švamberg 3 hod., Vlček 3 hod., Drtina 4 hod., Čáda 3 hod..

Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karta 1.

¹³⁹ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s.16.

¹⁴⁰ Viz výše citovaná práce.

¹⁴¹ Šlo pravděpodobně o knihu *Revoluční Francie nebo Francie před revolucí*.

Tamtéž. s. 227.

¹⁴² Šlo například o G. Le Bon, *Duše davu*, Nákladem časopisu *Rozhledy*, Praha 1897.

Chaloupeckého.¹⁴³ Kromě nich se Vojtíšek za studií stýkal krátkodobě s o generaci starším Janem Gebauerem. Zde ovšem šlo o styky pracovní, kdy Vojtíšek Gebauerovi na žádost Friedricha pomohl s jeho vědeckým tématem.¹⁴⁴ Co se týče společenského života, byl na tom logicky poměrně špatně. Jak již bylo zmíněno, společnosti kolem Pekaře se neúčastnil. K masovým akcím typu studentských manifestací a průvodům měl vztah vyloženě negativní. Nevyužíval ani tehdy bohatého spolkového života.

Návštěvy hospůdek s kamarády byly velmi vzácné, ovšem občas se vyskytly, rovněž občas rád zašel do kavárny a četl noviny.¹⁴⁵ Lásku ke knihám neztratil ani teď, ačkoliv mu asi nezbývalo mnoho času ani peněz na krásnou literaturu a zisk odborné literatury, která byla nyní hlavní náplní jeho četby, byl spojen s šetřením.

„Friedrichovu publikaci „Památky umění písařského v Čechách a na Moravě“ (seš. 1, 1904) záhy jsem si po velkém šetření zakoupil (za 8 K), jako jsem si již dříve koupil „Učebnou knihu paleografie latinské“ (za 4 K). Když jsem to Friedrichovi při příležitosti řekl, pověděl, že jsem idealista.

¹⁴³ „Jen jednu vzpomínku na Hrubého mám, a není pro mne příznivá. V kterýsi den Friedrich rozdal tabulky s listinou merovejského písma. Hned jsem se zabral do čtení a přišel jsem ke zkratce a nemohl jsem si vzpomenout na její význam. Vedle se posadil Václav Hrubý, i zeptal jsem se ho, může-li mně pomoci. Snadno pomohl a dodal: „To už byste, pane kolego, měl vědět!“ ta slova mne zamrzela a cítil jsem zahanbení. Avšak do roka se mi dostalo zadostiučinění, jak ještě povím.

..... K nám se přidal mladík, jehož jsme vůbec neznali, který snad ani historik nebyl, a dozvěděl se o Friedrichově dobrotě. Podle toho jeho odpovědi vypadaly, nevěděl ani, co tironské noty jsou. Byla to trapná příhoda, ale Friedrich ji vydržel. Pak zkoušel mne a uměl jsem. Nakonec Hrubý „plaval“, zle „plaval“. Výbornou jsme obdrželi všichni tři. V dané situaci já byl otráven, Hrubý zarmoucen. A styděl se. Když jsme z Klementina spolu vyšli, rychle se ode mne odloučil a já jsem se za ním zahleděl s pocitem platného vyrovnání.

Vzpomněl-li Hrubý na slova, která mi před časem pronesl, nevím...“

Tamtéž. s. 228–229.

¹⁴⁴ Šlo o listiny Jindřicha Korutanského.

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha s. 218.

¹⁴⁵ „Byl bych Ti psal už dříve, ale dodělával jsem Bidla a 3. t(ohoto) m(ěsíce) také jsem byl u něho, aby mne vyzkoušel. Udělal to, byl jsem u něho přes ½ hod(iny), pak se vyptával a řekl mi, že pro starověk stačí Strehl, Svoboda a Houmal (?), pro středověk Goll a výtahy z Lindnera, pro novověk Šusta. A povídal, že chce míň než Goll-slovem učiněné jehňátko, já skoro přestal z něho mít strach. Také jsem byl z výsledku té návštěvy uspokojen a doufám, že nezůstane bez dobrých následků. A teď na oslavu toho podnikl jsem delší sezení v hospodě s nočním výletem, a tím se stalo, že penízky kulaté, které jsem měl v rezervě pro případ jízdy do Rakovníka, velice krásně se rozkutálely.“ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 224 edice.

.....*Český časopis historický jsem odebíral a záhy jsem nabyl – všelijakých radostí si odříkaje – počáteční řady ročníků kromě svazku I., který už byl rozebrán. Začas ten ročník antikvární měl ve výkladu Řivnáč, stál 4 K, ale já ten peníz neměl. Až za 20 let mně ročník v aukci koupil laskavý pán, který znal mou bolest, a zaplatil 90 Kč.*¹⁴⁶

Na politiku zřejmě Vojtíškově čas nezbýval. Z osobní korespondence s jeho nejlepším kamarádem Fridolínem Macháčkem jsou první zmínky o politice z roku 1907. Tedy z období konce studií, jde o zmínku týkající se národně sociálního poslance Choce, jehož řečnické schopnosti Vojtíška zklamaly. Je však pravděpodobné, že již předtím politiku alespoň periferně sledoval. Koneckonců, od roku 1905 táhnoucí se boje za rovné hlasovací právo mu nemohly uniknout.

Do třetího ročníku (1905/1906) po prázdninách nastupoval odpočatý a počet hodin se opět zvýšil tentokrát na 49 hodin týdně.¹⁴⁷ Ve třetím ročníku rovněž dospěl k alternativě středoškolské profesury, když po rozhovoru s Friedrichem začal obnovovat svůj matný sen o kariéře v archivu. *„Avšak je slušné a spravedlivé, abych upozornil na vážnou stránku, jež Friedrichovo zaujetí ke mně uvedla na nové koleje. Jednou mne Friedrich pozval k sobě do Poštovní ulice (Karolíny Světlé), kde bydlil v podnájmu. Něco si přál. Dostavil jsem se v 8 hodin ráno. Friedrich ještě ležel – byl tu noc jeho spánek krátký – ale posadil se a potřebné jsme projednali. A najednou Friedrich se mne zeptal: „Čím chcete být?“ Překvapen jsem odpověděl: „Čím mohu být? Profesorem na střední škole.“ Řekl na to, že se mohu dostat někam do archivu. Vyslovil jsem se, že bych musel jít do Vídně, to že je vyloučeno, nemám prostředky, a že nemám ani protekci. Friedrich k tomu dodal: „To se všechno může poddat!“*¹⁴⁸ Vojtíšek tak rozhodně nemusel skončit jako archivář, bez Friedrichova vedení a pomoci by se tak asi nestalo.

¹⁴⁶ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 223, 224.

¹⁴⁷ Goll 5 hod., Pekař 5 hod., Pič 1 hod., Šimák 2 hod., Friedrich 5 hod., Švambers 3 hod., Vlček 3 hod., Kraus 3 hod., Bidlo 1 hod., Augustin 6 hod., Kalousek 2 hod., Máchal 2 hod., Jung 3 hod., Počta 3 hod., Růžička 2 hod., Drtina 3 hod.. Nenavštěvované Foustka 2 hod. a Čáda 2 hod.. Tamtéž.

¹⁴⁸ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 230.

Rozvrh započal jako obvykle tím, že se zapsal u Golla. V tomto ročníku měl s ním navíc i seminář. Původně měl podle abecedního rozdělení patřit k Šustovi, ovšem Goll vyhověl jeho žádosti a přijal ho. Nicméně Gollův seminář neshledával nějak stimulující, spíše naopak.¹⁴⁹

Dalším evergreenem byly i Pekařovy Rakouské dějiny. Vzhledem k tomu, že již pravděpodobně absolvoval celou nabídku paleografie, zapsal si u Friedricha královnu pomocných věd historických, Diplomatiку. Dalšími přednáškami byly Píčova O dějinách uherských a Kalouskova O podvrženinách v pramenech dějin českých. Právě Kalouskova přednáška mohla být zdrojem bouřlivé diskuze, ovšem nebylo tomu tak. Je zajímavé, že ačkoliv v této době již největší vlna sporů o Rukopisy opadla, Kalousek si v jejich případě zachovával striktní neutralitu.¹⁵⁰ Vojtíšek si nadále rozšiřoval obzory i o literární dějiny a přibral i dvě nové přednášky. Nezanedbal však ani učitelství.¹⁵¹

V této době se dá vysledovat Vojtíškův zájem o jazyky. Zmiňuje ho v korespondenci s kamarádem Fridolínem Macháčkem.¹⁵² Dalším dokladem jsou zapsané přednášky: Krausovy Dějiny německé literatury VIII. (doba klasická), Jungova Mluvnice jazyka anglického, Máchalova Literatura česká od roku 1880.

V letním semestru byl Vojtíšek donucen poněkud zvolnit. Na vině mohly být zdravotní problémy, které vyplynuly jednak z přílišného pracovního zatížení, to by vzhledem k jeho míře položilo pravděpodobně každého. Pověstnou poslední kapkou do poháru byly problémy, které měl Vojtíšek se seminární prací. Jak již bylo výše zmíněno, skončil Vojtíšek na svou vlastní žádost u Golla v semináři. Goll Vojtíškovi přidělil jako téma seminární práce Počátky

¹⁴⁹ „Gollův seminář pro mé potřeby nic nepodal. Četli jsme kapitularia Karla Velkého, Goll mne vyvolal. Měl jsem přeložit článek o žhářství a vysvětlit. Učinil jsem tak podle svého rozumu, ale Goll čekal jiný výklad, chybný, a takřka mi vytkl, že jsem si přečetl další článek a pod jeho zněním uhodil na správnost.“ Tamtéž. s. 231.

¹⁵⁰ „Za mé paměti Kalousek Rukopisy Královédvorský i Zelenohorský přecházel se stručnou poznámkou o jejich spornosti.“ Tamtéž. s. 166–167.

¹⁵¹ Zapsal si Vlčkovu Literaturu českou stol. 19. I (doba předbřeznová). Z nových dějepisných přednášek to pak byly Šimákova České dějepisectví novověké, Bidlův Úvod do dějin polských (o pramenech a literatuře). Tam spadají tyto přednášky: Švamberovy Země středomořské, Augustinova Fyzikální geografie a Geografický seminář a Počtův Přehled geologie Čech. Přípravou pro pedagogickou dráhu na střední škole měly být: Růžičkova Školní hygiena a Drtinova Pedagogika všeobecná. Zapsal si rovněž Fouskovy Kapitoly ze sociální patologie. Jevy sociálně – patologické a Čádovy Dějiny řecké filosofie až po Sokrata. Ovšem tyto dvě přednášky nakonec nenavštěvoval.

¹⁵² „Mimoto opakuji frančtinu, koupil jsem si Štěpánkův „klíč jazyky ruského“ a už jsem se naučil rusky číst, prodělal jsem-Vymazal: „Polsky snadno a rychle“, ale mnoho z polštiny neumím, protože v té knížce mnoho toho není.“ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 221 edice.

svatojiřského kláštera. Vojtíška ovšem lákalo jeho oblíbené téma husitství. Požádal tedy Golla, aby mu zadal nové téma právě z tohoto období a nic nedbal na Gollovy námitky, že téma již je vytěžené. Po dvou dnech Goll kapituloval a Vojtíškovi zadal jako téma studii Táboři po bitvě u Lipan.¹⁵³ Vojtíšek se zprvu radoval, že dostal vysněné téma, ovšem záhy znejistěl. Při dotazech ho Goll odkázal na svého asistenta Vlastimila Kybala, který na Vojtíškovy dotazy nereagoval nijak nadšeně a příliš mu neporadil. Vojtíšek nevěděl co dělat, a tak v touze se odpíchnout a získat pramennou základnu, sáhl po Zibrtově Bibliografii. Což nebyl, jak sám vzpomíná, nejšťastnější nápad.¹⁵⁴ Problémy s uchopením a zpracováním tématu postupně narůstaly a práce se nehýbala z místa.

„Už rok jsem sbíral materiál a dostával jsem se do povážlivé situace.

Radil jsem se – ke Gollovi byl těžký přístup a dostal i dovolenou – s Novotným i s Bidlem, oba řekli, že je to úkol na habilitaci, Bidlo radil výměnu práce, a mne pojalo vzrušení, strach, já měl myšlenky, že nestačím, že nejsem schopný– byly to chvíle těžké.“¹⁵⁵

Stres byl stupňovaný očekáváním pedagogů, které Vojtíšek za žádnou cenu nechtěl zklamat, a to byl počátek problémů.¹⁵⁶ Pro Vojtíška jakožto „výkonově orientovaného“ člověka, pro kterého bylo studium základním pilířem jeho života, to představovalo velký problém. Frustrace znásobila stres z přemíry studijní zátěže a odstartovala zdravotní problémy, které byly psychosomatického rázu. Vojtíšek trpěl záchvaty mdlob, bolestí hlavy, nespavostí a později se k tomu ještě přidala deprese.¹⁵⁷ O svých problémech se radil s Bidlem, který rovněž trpěl psychickými problémy. Ten Vojtíškovi doporučil svého lékaře, který mu

¹⁵³ Pro srovnání. Jitka Janečková ve své práci označuje toto téma jako disertační práci.

¹⁵⁴ „To byl zlý nápad, neznalému učňovi nastalo probíjení nepovědomými sbírkami pramenů a literaturou, položka za položkou, aby se v spoustě nánosů vyhledalo to pravé. Hromadily se mi výpisy a opisy v chronologické řadě, bez vnitřní spojitosti. Pochopil jsem filiaci edic i literatury, ale jádro jsem nedovedl postihnout.“ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 231.

¹⁵⁵ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 18.

¹⁵⁶ „Nyní chodím zas do univerzitní a pilně dělám do Táborů, zatímco Jirka (Čermák– J.J.) dělá do 5 bratrů, a nadáváme k tomu oba. Bidlo myslel, že přinesu v té práci mnoho nového na světlo, ale pro Krista, kde to mám nabrat.“ Ediční příloha. Tamtéž. s. 225.

¹⁵⁷ „Jsou užitečnější věci a potřebnější, než jezdit na výlety, a nejlepší by bylo koupiti si za ty peníze revolver a vohnati si elegantně kulíčku do kotrby. Člověk by se rázem zbavil všech starostí přítomných i těch budoucích. Řekneš, že blbnu. Ale jak by ne! Pěkně jsem dřel, nervy začaly dělati rebelii a k tomu jim muzika z protější hospody tak pěkně vyhrávala, že nevěděly, mají-li se zpřetrhati nebo co.“ Ediční příloha. Tamtéž. s. 250.

pravděpodobně předepsal nějaké léky.¹⁵⁸ Oporou mu byl jeho kamarád Fridolín Macháček, který ho psychicky podporoval a nabízel mu různé akce, např. vycházky pořádané Luborem Niederlem a Karlem Buchtelou.¹⁵⁹ Nicméně potíže trvaly poměrně dlouho a Vojtíšek se vzpamatovával prakticky až do konce roku 1908. Před Vánocemi toho roku skončil léčení u lékaře jménem Josef Babor. Šlo patrně o stejného lékaře, kterého mu doporučil Bidlo. K němu podle dochovaných receptů docházel občas i později.¹⁶⁰ Byl na tom již mnohem lépe, až na problémy se spánkem byl již prakticky v pořádku. Největší radost mu dělalo to, že se zbavil depresivních stavů, které ho sužovaly.

Nemoc měla určité množství praktických důsledků pro Vojtíškův život. Prvním z nich bylo to, že Vojtíšek zvolnil své životní tempo a krom práce v archivu se snažil i relaxovat. Chodil hlavně na procházky a občas do divadla nebo na koncert či přednášku.¹⁶¹ Nemoc rovněž poněkud oddálila jeho disertaci, kterou nakonec obhájil až v roce 1911. Dalším důsledkem bylo jeho profesní profilování v této době. Je pravděpodobné, že vlivem svých problémů Vojtíšek definitivně upustil od myšlenky na kariéru středoškolského profesora. Bylo jen logické, že nechtěl své pocuchané nervy vystavovat stresu pedagogického povolání. Kariéra archiváře mu skýtala možnost pracovat v oboru a byla, při jeho zaměření na pomocné vědy historické, logická.

Další věcí, kromě výše zmíněných, která Vojtíškovu stavu pomohla, byla asi i změna tématu práce. Vojtíšek se radil o problémech s prací postupně s Bidlem a Novotným a nakonec i s Friedrichem. Ti se o tématu vyjádřili jako o habilitační práci, jejíž napsání by trvalo léta. V květnu 1907 pak Vojtíšek vzal zpět téma ke státnici.¹⁶² Po důkladném zvážení přijal od Bidla téma Česká města po roce 1547. Téma bylo logické, Vojtíšek v té době již pracoval v Archivu hlavního města Prahy. Ovšem ani toto téma nebylo bez problémů, protože Bidlo mu téma rozšířil o polská města v 16. století, z toho důvodu, že chtěl mít téma ze svého oboru. Vojtíšek se pilně pustil do studia, bádal hlavně ve svém domovském archivu a v archivu místodržitelství. Studoval převážně královská registra od doby krále Ferdinanda I.

¹⁵⁸ „*Jak je to se mnou v této věci, těžko říci. Piju všelike medicíny, zachovávám lázeňské rady, nepiju ani piva – je mi to opravdu krušno –, užívám mléka, ale nepozoruji zvláštních pokroků. Záchvaty mdloby se sice neopakují, ale bolesti hlavy, nespavost a spojené s tím nepříjemnosti zcela nezmizely dosud.*“ Tamtéž. s. 226.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 18.

¹⁶⁰ Dochovaný recept ze dne 14.11. 1912 od Mudr. Josef Babor. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 25–26, Sig. D, E, Pisemnosti o zdravotním stavu, Karton 7.

¹⁶¹ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, Ediční příloha. Tamtéž. s. 266.

¹⁶² Ediční příloha. Tamtéž. s. 228.

v archivu místodržitelství, které mu předkládal Karl Köpl a v AHMP mu zase městské knihy z 16. století obstarával Josef Tužil, který se staral o knihovnu a opisoval staré texty. Vzhledem k tomu, že Vojtíška znal, dovoloval mu zde „protekčně“ zůstat i odpoledne.

Vojtíšek vzpomínal na badatele, se kterými sedával zde u stolu. Šlo například o Jana Heraina, Karla Stehlíka nebo Jindřicha Vančuru.¹⁶³ Vojtíška při jeho studiu nejvíce zaujaly tři manuály Nového Města pražského z let 1548–1553. Ty mu doporučil jeho budoucí šéf Teige a tyto manuály ho nakonec zaujaly natolik, že opět změnil téma disertační práce.

Z Vojtíškových vzpomínek ovšem vyplývá ještě jeden iniciátor. Tím byl Ferdinand Pakosta, který byl mimo jiné redaktorem časopisu Společnosti přátel starožitností českých. Docházel poměrně často do AHMP, stýkal se s místními archiváři a sháněl od nich články do časopisu.

Oslovil mimo jiné i Vojtíška a ten mu přislíbil studii s názvem „O manuálech radních Nového Města pražského z let 1548– 1553“. Vojtíšek počítal s tím, že studii mu přijme i Friedrich jako disertaci. Ovšem věc měla háček, protože Pakosta chtěl, aby práce měla nanejvýš 16 stran, a z toho 2 strany ilustrací. Díky tomuto redakčnímu krácení byla práce moc krátká, ale Vojtíšek však stále doufal. Jeho naděje však byly zklamány, když Friedrichovi dodal autorský výtisk, a ten se k tomu nevyjádřil. Vojtíšek se pak dozvěděl, že Friedrich práci považoval za příliš krátkou a jejím připsáním by Vojtíška i sebe vystavil obvinění z protekce.¹⁶⁴ Vojtíšek tedy práci rozšířil o část týkající se přímo života písařů a v rukopisu text dodal. Název jeho práce tak nakonec byl Písaři manuálů radních Nového Města pražského z let 1548 – 1553 (Příspěvek k dějinám městské kanceláře pražské).

Z literatury využil pro svou práci hlavně Čelakovského Soupis rukopisů Archivu města Prahy I. a různé německé právněhistorické příručky.¹⁶⁵ O tom, jak svou práci pojmout metodologicky se inspiroval jednak diplomickou učebnicí Oswalda Redlicha, a také pracemi jeho žáka Ottokara Smitala, z nichž uváděl jeho rozpravu, která vyšla na pokračování v Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens.¹⁶⁶ Smitalovo

¹⁶³ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 89.

¹⁶⁴ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 100.

¹⁶⁵ Jaromír Čelakovský, Soupis rukopisů chovaných v archivu král. hlav. města Prahy. Část I., Obecní důchody král. hlav. města Prahy, Praha 1907.

¹⁶⁶ Oswald Redlich, Allgemeine Einleitung zur Urkundenlehre, Berlin 1907.

Ottokar Smital, Das Institut der Stadtbücher in Mähren, Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens XV., 1908–1909.

pojednání Vojtíšek sice oceňoval, ovšem podle jeho vlastních slov v něm „chybělo vyšší pojetí“, a proto se rozhodl brát je jen jako inspirační zdroj. Vstoupil tak na neprobádanou půdu, protože diplomatika městských knih nebyla u nás v té době rozvinutá. Vojtíšek sám vzpomínal, že mu Friedrich nebyl příliš nápomocný a odkázal ho na jeho budoucího šéfa Teigeho, avšak ani ten mu příliš nepomohl.¹⁶⁷ Nicméně to Vojtíška neodradilo a byl odhodlán dotáhnout práci do konce. Z lidí, jejichž pomoc zmiňuje ve své práci, je nutné uvést ještě Jindřicha Vančuru, který Vojtíška upozornil na řadu městských písařů a ukázal mu jejich životopisná data. Je zajímavé, že kromě výše zmíněných byl jedním z inspirátorů tohoto tématu k disertaci i Vojtíškův budoucí „protivník“ Šebesta.¹⁶⁸ Při studiu manuálů zaujala Vojtíška analýza písma a uvědomil si její význam a o ní postupně přesvědčil i Friedricha.

„Jednou jsem mu ukázal radní manuál 16. nebo 17. století (nepamatuji si už nic bližšího), psal jej písař, jenž v práci náhle ustal a k práci nastoupil jiný městský úředník. Až po delší době první písař se vrátil, ale jeho písmo bylo roztřesené, jak se mu ruka bez přestání chvěla. Bylo to zřejmě účinkem nemoci. Tenkrát jsme s prof. Friedrichem mluvili, jak duševní i tělesný stav písaře má v jeho písmu výraz....“¹⁶⁹

Vojtíšek zejména ocenil v té době vydávané práce mnichovského profesora středověké latinské filologie Ludwiga Traubeho, který podle něj vytrhoval paleografii ze suchého rámce a hledal v písmu odlesky autora. Přesto však hlavním tématem práce zůstaly osoby radních písařů, ve druhé části pak diplomatický rozvoj městských kanceláří. Vojtíškovy disertační práce měla rozsah 46 ručně psaných stran a dalších 38 stran tvořil poznámkový aparát, který byl v samostatné vazbě.¹⁷⁰ V první části práce, která čítá 28 stran, se Vojtíšek věnoval osobnostem dvou písařů – Bartoloměji Ropalovi z Rytmperku a Vítu Trajanovi z Chotěřiny a obsáhl jejich soukromý život. Je zajímavé, že Vojtíšek chtěl postihnout i jejich literární činnost, Bartoloměj Ropal byl totiž literárně činný a Vojtíška to zaujalo. Požádal tedy prof. Flajšhanse o přístup k materiálu, který zpracoval zesnulý ředitel pražského Akademického

¹⁶⁷ „Avšak Teige, který už dobře 12 let byl v městských knihách pražských zabořen, býval mými otázkami udiven, byl i ke mně nedůvěřivý, a když jsem vyslovoval pochybnosti např. o některých názorech Antonína Rybičky v problémech městského práva, varoval mě před ukvapeností, to že je znalec svědomitý a spolehlivý.“

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 90.

¹⁶⁸ „... a tak protože Šebesta chtěl, abych měl něco z dějin pražských a zvláště novoměstských (manuál je novoměstský).“ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 48.

¹⁶⁹ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 90.

¹⁷⁰ V přepisu na počítači má stránka kolem 961 znaků, poznámkový aparát je řidší.

gymnázia Antonín Truhlář. Ten totiž připravoval edici o českých humanistech. Nicméně se Vojtíškovu dostalo zamítavé odpovědi, materiál měl být vydán v budoucnu v rámci pozůstalosti.¹⁷¹

Druhá část práce, která byla diplomaticky orientovaná, se věnovala rozvoji městských kanceláří a jejich úřadů u nás. Kromě toho se zaobírala i sociálním statusem písařů. Vojtíšek touto prací přispěl k rozvoji diplomatiky a hlavně pak k otevření zkoumání městských knih. Práce byla ceněná a Vojtíšek sám ji považoval za průkopnickou a byl na ni hrdý. Bohužel dílo v tisku utrpělo krácením. Nejvíce byla proškrtána druhá část, z níž byla odstraněna část poznámkového aparátu a odstavce, které Vojtíšek považoval za cenné. Nicméně i tak byl poznámkový aparát poměrně bohatý.

Práce vyšla postupně v letech 1910 a 1911, rozdělená celkem na 5 částí. V prvním ročníku vyšlo celkem 13 stran textu a dvě obrázkové přílohy, v druhém pak stran 21 textu a jedna obrázková příloha.¹⁷² O ceně práce hovoří i to, že Vojtíškovu lítost nad nešetřeným krácením sdílel Novotný, který Vojtíškovu řekl, aby mu příště svoji práci dal a slíbil otištění ve Věstníku Královské české společnosti nauk.¹⁷³

Vraťme se ještě na konci této kapitoly do doby závěru Vojtíškových „prezenčních“ studií. Přes stupňující se zdravotní problémy pokračoval Vojtíšek v posledních třech semestrech v návštěvě přednášek. Vzhledem k tomu, že Goll odjel na dovolenou, přešel celý seminář k Šustovi, společně s ním měl Vojtíšek u něj přednášku Renesance a papežství.¹⁷⁴ Šusta ve svém semináři probíral prameny k hlavním problémům nejstarších dějin, tudíž pravděpodobně nebyl tápajícímu Vojtíškovu příliš nápomocen.

Osou Vojtíškových přednášek byly nadále Fridrichovy a věrný byl i Kalouskovi a Pekařovi.¹⁷⁵ Do dějin východní Evropy se ponořil u Bidla: Dějiny Ruska v 19. stol. a Dějiny unie Polsko–Litevské. Poslední historickou přednáškou byly Novotného Dějiny zemí Koruny

¹⁷¹ Václav Vojtíšek, Písaři manuálů radních Nového města pražského z let 1548–1553. (Příspěvek k dějinám kanceláře pražské.), poznámkový aparát, s. 2.,.

¹⁷² Václav Vojtíšek, Manuály radní Nového Města Pražského z let 1548–1553, Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. 18. 1910, str. 87–99, 145–148, roč. 19 1911, str. 53–61, 119–124, 146– 154.

¹⁷³ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 101

Pro srovnání s Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975, s. 37.

¹⁷⁴ V dubnu 1905 odjel Goll do Řecka a o rok později v dubnu navštívil Paříž. Josef Klik, Listy úcty a přátelství : vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře, Vyšehrad, Praha 1941. s. 417, 438–441.

¹⁷⁵ Friedrich: O listinách králů českých a Uvedení do studia tironských not. Kalousek a Pekař: Dějiny stavu selského v Čechách a Dějiny rakouské v 2. polovici 19. stol..

české v době nové. Neztratil ovšem zájem ani o kariéru ve školství a literární přednášky.¹⁷⁶ Zapsal si rovněž Niederleho Slované starožitnosti (Počátky Slovanů) a Počátky dějin zemí českých, které ovšem nakonec nenavštěvoval. Vzhledem k počtu přednášek se není co divit, že Vojtíškov nepostačoval index, a tak mu musel být vydán druhý.¹⁷⁷ Vojtíšek měl oproti předcházejícímu semestru o deset hodin méně – 39.¹⁷⁸

V posledním roce (1906/1907) se počet navštěvovaných přednášek opět poněkud snížil, zůstával ovšem pořád vysoký. V předposledním semestru si Vojtíšek zapsal Golla, jeho Dějiny středního věku a Křížové výpravy. Prohluboval si dále znalosti o dějinách východu, takže si u Bidla zapsal opět Dějiny říše Byzantské a Dějiny Ruska. Nevynechal také svou milovanou Latinskou paleografii u Friedricha. Do novověku zabrousil v Šustových dějinách 19. stol, naopak znalosti o nejstarších dějinách si rozšířil v Niederleho Nejstarších dějinách zemí Českých. Do konce studia navštěvoval i přednášky týkající se zeměpisu a učitelství.¹⁷⁹ Ze zájmu si rovněž zapsal Masarykovy Dějiny ruské filozofie a Krausovy Dějiny německé literatury. Poslední semestr si Vojtíšek naposledy zapsal svou stálou trojici Golla, Pekaře, Friedricha. Pokračoval v Bidlových přednáškách o východní Evropě a jako novinku si dal Šustu.¹⁸⁰ Celkem měl v prvním semestru 32 hodin týdně a v druhém 26 hodin týdně.¹⁸¹

¹⁷⁶ Zapsal Augustinův Geografický seminář a jeho přednášku Fyzikální geografie, Švambergův Úvod do geografie Čech. Nezanedbával ani psychologii, u Čády měl Nauku o představách. Pokračoval i v Krausových přednáškách měl – Dějiny německé literatury IX.

¹⁷⁷ V něm se nacházejí atestace za poslední rok. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, Sig.I A, karton 1.

¹⁷⁸ Šusta 5 hod., Pekař 5 hod., Friedrich 5 hod., Bidlo 5 hod., Kalousek 2 hod., Novotný 2 hod., Švamberg 3 hod., Augustin 6 hod., Čáda 3 hod., Kraus 3 hod.. Nenavštěvované Niederle 5 hod. Tamtéž.

¹⁷⁹ U Augustina pokračoval v Geografickém semináři a zapsal si u něj přednášku z Hydrografie. Třetí zeměpisnou přednáškou pak bylo Švambergovo Rakousko–Uhersko. Z psychologie si zvolil Čadovu o Rozvoji intelektu dětství.

V posledním semestru pak Augustinovu Hydrografii a Švambergovo Rakousko–Uhersko.

¹⁸⁰ Goll Dějiny středního věku, Pekař Dějiny rakouské po roce 1866, Friedrich Paleografie latinská, Bidlo Dějiny říše Byzantské a Úvod do dějin ruských, Šusta Dějiny Evropy v 19. stol. Tamtéž.

¹⁸¹ Goll 3 hod., Bidlo 5 hod., Šusta 4 hod., Friedrich 5 hod., Niederle 1 hod., Švamberg 3 hod., Augustin 6 hod., Čáda 1 hod., Masaryk 1 hod., Kraus 3 hod.. a Goll 2 hod., Pekař 5 hod., Bidlo 5 hod., Šusta 4 hod., Friedrich 5 hod., Augustin 2 hod., Švamberg 3 hod. Tamtéž.

Co se týče atestací, zachovalo se celkem 18 vysvědčení.¹⁸² Hodnocení je až na jednu výjimku výborné, pouze z kolokvia z Nauky o představách měl velmi dobrou. Návštěvu přednášek Vojtíšek zakončil v letním semestru 1906/1907 a index mu byl parafován dne 21. 11. 1907.

Od té doby se věnoval své práci, kterou postupně přes výše zmíněné peripetie dokončoval. Koncové téma ho bavilo, jak o tom psal Fridolín Macháčekovi:

„Zatím čtu manuál radní z r(oku) 1548 a (154)9 a jsem tak za polovičkou (celkem asi 500 fol(ii)). Jsou v něm pěkné věci k vyjasnění situace a nálady, jaká byla po potlačení hnutí, ale co mě zvláště zaujalo, je kr(ajský) hejtmán a kr(ajský) rychtář a jejich činnosti ve prospěch M(ilos)ti Krá(ovské) nebo na omezení samosprávy městské.“¹⁸³

Vojtíšek si plánoval definitivní ukončení studia už v létě 1909, ovšem disertace mu byla schválena až 15. 1. 1911, seznam absolvovaných přednášek mu pak byl parafován 28. 2.¹⁸⁴

Příčinou tohoto zdržení mohlo být zaměstnání v AHMP, kde pracoval od roku 1908, nebo až příliš důkladné studium pramenů. Posudek, který napsal Friedrich, byl velmi pozitivní: „...podává práce jeho mnoho poučných podrobností získaných bedlivým prozkoumáním rozsáhlé látky archivální a svědčí o veliké pili autorově i o tom, že důkladně jest vyzbrojen vědomostmi potřebnými k samostatnému bádání. Z těchto příčin označuji předloženou za výbornou a doporučuji, aby na jejím základě byl pan kandidát připuštěn k přísným zkouškám doktorským.“¹⁸⁵

Vojtíšek byl tedy připuštěn k rigorózním zkouškám, které pro něj definitivně znamenaly odklon od dráhy středoškolského pedagoga. Doktorát byl v té době alternativou ke státním zkouškám z jednotlivých oborů, které opravňovaly k aprobaci gymnazijního profesora. Byl pro toho, kdo ho získal, rovněž prvním stupněm v případné akademické kariéře. Pro Vojtíška však v té době znamenal hlavně možnost kariérního vzestupu v AHMP.¹⁸⁶

¹⁸² Šlo o Paleografie latinská, Rakousko za války 30leté. Paleografie latinská, Rakousko v druhé polovině XIX. Století, Dějiny středověku, Cvičení paleograficko diplomatická, O starších listinách papežských, Chronologie středního věku, Reformní směry didaktiky středoškolské, Hygiena školní, Paleografická cvičení (pozdní středověk), Dějiny středověku, Diplomatika, Nauka o představách, Úvod do studia tironských not, O listinách králů českých, Dějiny Ruska v 19. století, Dějiny Ruska v 19. století. Tamtéž.

¹⁸³ Dopis ze dne 20.1. 1909. Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 261 edice.

¹⁸⁴ „Podle dosavadního rozpočtu chtěl bych koncem května předložit disertaci, v červenci jít k hlav(nímu) rigorosu, v září k vedlejšímu a pak půjdu, kam bude možno“. Dopis ze dne 23.3. 1909. Tamtéž. s. 266.

A dopis z děkanátu. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.1, sig. I A, karton 1.

¹⁸⁵ Posudek ze dne 27.4. 1911. Opis. Tamtéž.

¹⁸⁶ Již v dopise ze 17.9. 1909 podmiňuje Friedrich další služební postup v AHMP získáním doktorátu. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.445, sig. 370, karton 22.

Hlavní rigorosum z pomocných věd historických (paleografie) a českých dějin složil dne 17. 6. 1911. Komisi tvořili Novotný a Friedrich, tudíž není překvapením, že prospěch byl jednohlasně výborný. Vedlejší rigorosum z filozofie se konalo ráno dne 21. 7. 1911. Původně měli komisi tvořit Masaryk a Krejčí, nakonec však Vojtíška zkoušel Drtina a Čáda. I zde obstál Vojtíšek na výbornou. Tentokrát sice ne jednohlasně, ale rovněž to byl velký úspěch. Nevyplnily se tak jeho nejčernější obavy.¹⁸⁷ Promoce se konala ve velké aule Karolina dne 27. 7. 1911 a promotorem byl Karel Chytil, účastnil se děkan Počta a rektor Janošík. Společně s Vojtíškem byli z jeho oboru promováni ještě dva lidé. Promoce se za „Vojtíškovu stranu“ účastnili kromě rodičů Friedrich, Novotný, zástupcem AHMP byl Šebesta, dále například Karel Guth a Josef Polák. Vojtíšek přednesl na promoci krátké poděkování, ve kterém poděkoval akademickým hodnostářům a císaři. Doktorátem však jeho akademická kariéra teprve započala.

Vojtíškovy archivní počátky

O „kariéře“ v archivu začal Vojtíšek uvažovat již za studií, tehdy mu bylo nabídnuto místo rakovnického archiváře. Aby toto místo přijal, naléhali na něj kromě Fridolína Macháčka i Friedrich a Novotný.¹⁸⁸ Nicméně Vojtíšek dlouho váhal a místo mezitím bylo obsazeno. Jeho přítel Macháček mu psal i o dalších možnostech, kterých bylo v té době poměrně dost. Šlo například o místodržitelství archiv nebo pořádání archiválií ve Veltrusech a Velvarech. Macháček zmiňoval také Friedrichův plán dostat Vojtíška jako druhého adjunkta do AHMP.¹⁸⁹ Moderní historie AHMP začíná dne 29.7.1851, kdy byl městskou radou po konkurzu zvolen městským archivářem Karel Jaromír Erben. Šlo o vyvrcholení dlouhodobého procesu, ve kterém se angažoval např. František Palacký. S Erbenem je spojen nesmírný nárůst archivu o tisíce listin i knih. Erben vzdor své zhoršující se tuberkulóze zvládal pracovní vypětí velmi dlouho. Když však v roce 1871 podlehl zánětu jater, ustanovila městská rada,

¹⁸⁷ „... a já se těším, že se ještě zblázním. Aspoň bych se zbavil státnice, při které mne čeká Švambera, doktorátu, a pak, až to budu mít, bídného protloukání, nebo nebo lupnu při všem, a bude to ještě lepší.“

Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 250 edice.

¹⁸⁸ Dopis ze dne 11.5. 1907. „Mluvil jsem s Friedrichem i Novotným. Friedrich důtklivě mi radil, abych Rakovník přijal, vychvaloval mi všechny výhody – pod dojmem jeho řeči šel jsem hned příští hodinu k Novotnému a představiv se zavedl jsem řeč na Rakovník. Novotný sám hned se ptal, jak věc stojí, a pravil, bude-li třeba, že dopíše sám do Rakovníka, aby vše urychlil.“

Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 228.

¹⁸⁹ Dopisy ze dne 13.5. 1907. 21.6. 1907. Edice s. 229, 231. Tamtéž.

opět na doporučení Františka Palackého, absolventa Vídeňské univerzity a Institutu, který se rovněž později habilitoval na Karlově univerzitě, Josefa Emlera. Společně s ním byl zvolen na místo archivního adjunkta mladý právník Jaromír Čelakovský. Ten poté, co Emler, na jehož zdravotním stavu se podepsalo vyčerpání z pedagogické i archivní činnosti, zemřel, převzal roku 1896 archiv. Vedl ho ještě 10 dalších let, než požádal o penzionování. Na archiv však nezanevřel a docházel do něj jako badatel až do své smrti. Městským archivářem se stal roku 1906 opět dosavadní adjunkt Josef Teige, absolvent práv a rakouského Institutu. Měl za sebou rovněž studium na Filozofické fakultě mnichovské univerzity a byl Theodorem Sickelem vyslán do vatikánských archivů. Právě za jeho působení se o možné místo zde začal zajímat Vojtíšek.¹⁹⁰ Na to však došlo až s jistým zpožděním.

Vojtíšek nakonec nastoupil na své „životní“ pracoviště dne 1. 10. 1908.¹⁹¹ Je však pravděpodobné, že zde vykonával občas pomocné práce již dříve. Zpočátku zde byl pouze na výpomoc a mzdu mu vyplácel městský archivář z úředních prostředků. Protože se Vojtíšek osvědčil a především na základě doporučení od Friedricha a Novotného, začal městský archivář Teige uvažovat o systematizovaném místě. První žádost k prezidiu podal Teige dne 8. 10. 1909, ta byla však zamítnuta. Do „opravdového“ služebního poměru byl Vojtíšek přijat usnesením městské rady ze dne 30. 11. 1909 od 1. 12.¹⁹² V této věci ho podpořili, kromě výše zmíněných, také stavební archivář Jan Herain a magistrátní rada Boháček. Plat pomocné síly byl sice jen 100 korun měsíčně, nicméně Vojtíškovi se místo líbilo, protože měl díky němu lepší přístup k materiálům pro svou disertační práci. Navíc zde měl klid, jaký by ve školství rozhodně nepoznal. Sam na to později vzpomínal takto: *„Hlavní věc, která z aktu vyšla, byla v tom, že jsem od archivních místností dostal klíče a v nich jsem potom mohl žít každý den, i nedělní a sváteční, od rána do večera, a všechny poklady mně byly přístupné. Úřední práce byla mně bez velkého přemítání vrchovatou měrou svěřena mým usazením u psacího stolu při okně (pohled na rynek, na Týn!)...“*¹⁹³

Práce ho bavila a krom archivního materiálu měl na starosti i knihovnu. Měl při ní dostatek času na svou disertaci, se kterou, jak již bylo v předchozí kapitole zmíněno, mu pomohl i jeho budoucí rival Šebesta. Díky tomuto zaměstnání zůstával Vojtíšek také v kontaktu s předními

¹⁹⁰ František Holec, *Archiv Hlavního města Prahy Kapitolu z dějin 1851–2001*, Skriptorium, Praha 2006, s. 25–63.

¹⁹¹ Osobní spisy ČSAV, Osobní složka Václav Vojtíšek, Archiv Akademie věd.

¹⁹² Prezidium rady a magistrátu, osobní oddělení, osobní složka Václav Vojtíšek, AHMP, sig. Pers. IX/ 41.

¹⁹³ O Gustavu Fridrichovi, AČ 21, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha 1971 s. 91

profesory a badateli, kteří sem přicházeli nejen do archivu, ale i do jím spravované knihovny. Šlo například o Kaprase, Friedricha, Golla, Čelakovského – tomu pomáhal s korekturami výše zmíněného Heraina, a hlavně Nejedlého. Vojtíšková ochota pomoci Nejedlému v badatelské činnosti se stala základem jejich přátelství. To Vojtíšek zúročil hlavně po druhé světové válce, kdy mu Nejedlého záštita, jakožto nemarxistickému historikovi, hodně pomohla.

Ze svých vrstevníků navštěvujících archiv se pak nejvíce sblížil s Josefem Borovičkou, Václav Štěchem, Karlem Guthem, který do archivu přišel hledat téma na disertaci. Ten se stal jedním z jeho dobrých přátel a později mu byl i svědkem na svatbě. Vojtíšek tak držel prst na tepu české historiografie a zároveň získával nové přátele a kontakty.

Trendy ovšem nesledoval jen v archivu, zajímal se i o spory kolem Časopisu Národního muzea, které vypukly právě v této době. Vojtíšek sám měl k Národnímu muzeu, hlavně pak k výběru archiválií do Archivu Národního muzea výhrady, a zapojoval se do diskuze o nich.¹⁹⁴

Práce ho bavila a díky jeho ochotě k badatelům, pílí při organizování knihovny a pořádacích pracích se dočkal povýšení a zvýšení platu. V neposlední řadě mu pomohlo i to, že v archivu trávil opravdu hodně času, začínal pracovat o půl osmé a trávil zde někdy i neděle.¹⁹⁵ Zvýšení platu a jmenování adjunktem archiváře se Vojtíšek dočkal až v roce 1911. Bylo to na základě žádosti ze dne 31. 7., která byla, stejně jako ta výše zmíněná, podpořena žádostí Šebesty. Vojtíšek v ní zmiňuje, kromě kvalifikované práce i svou publikační činnost a v neposlední řadě úspěšné vykonání doktorských zkoušek.¹⁹⁶

Žádost byla kladně přijata a Vojtíšek byl dne 25. 11. 1911 jmenován prozatímním adjunktem. Přisahu složil Vojtíšek dne 28. 11. 1911. Rovněž mu byl odpovídajícím způsobem zvýšen plat, který mu v následujících letech pomalu rostl. Základní služné bylo 2200 korun ročně,

¹⁹⁴ O Gustavu Fridrichovi, AČ 21, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha 1971 s. 95–97, 162–163.

¹⁹⁵ Jitka Janečková ve své práci chybně uvádí, že první žádost o navýšení mzdy je ze dne 14. 7. 1910, jde pouze o žádost, aby mu bylo vypláceno služné předem – služné zůstalo stejné – 100 korun. Tuto skutečnost by potvrzoval i platební příkaz o dani z příjmu z roku 1911, který uváděl příjem 1382.

Srovnáno Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 49. a Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, IČ. 26, sig. E, karton 8.

¹⁹⁶ „...z toho vznikly jeho knížka „Pivovar u Šenfloků a jeho historie“ vyd. 1910 a články v Národních listech „Podskalská radnice“ a Braunův dům v ulici Jungmannově“ i historie domu „U černé růže“, která bude v ... Vedle toho dala by se uvést řada článků a referátů v Národních listech, Dnu, České revue, Obecním Věstníku...“ Citovaná žádost. Prezidium rady a magistrátu, osobní oddělení, osobní složka Václav Vojtíšek, AHMP, sig. Pers. IX/ 41.

k tomu se připočítávaly různé přídavky a další příjmy, např. z publikovaných článků.¹⁹⁷ Definitivu pak získal až dne 11. 7. 1912.

Získáním doktorátu a definitivy se Vojtíškově otevřela nová kapitola v jeho životě. Stabilnější postavení bylo určitě jedním z důvodů pro to, co následovalo, totiž pro dlouholetý spor s Šebestou.¹⁹⁸ Nejprve si dovolím nastínit něco málo o Eduardu Šebestovi. Doktor Eduard Šebesta se narodil 21. 12. 1879 v Chrudimi. Po maturitě roku 1898 absolvoval čtyři semestry na Filozofické fakultě Karlo–Ferdinandovy univerzity, po kterých následovaly tři roky studia na vídeňské univerzitě. V roce 1901 pak byl jmenován řádným členem ústavu pro rakouský dějepyt ve Vídni.¹⁹⁹ Státní zkoušku zde absolvoval roku 1903 s dobrým prospěchem a vzdělání zakončil o rok později rigorózní zkouškou z českých dějin, PVH, a filozofie v Praze. Právě absolvování Vídeňského institutu bylo Šebestovým oblíbeným nástrojem k dokazování nadřazenosti nad Vojtíškem. Jméno Institutu získalo totiž, zejména po nástupu Theodora von Sickela na místo ředitele, opravdu dobrý zvuk. Nelze říci, že by absolventi české univerzity od dob Emlera, který byl sám jeho absolventem, za absolventy Institutu výrazně zaostávali, nicméně prestiž a vybavenost Institutu převažovala. První studenti z českých zemí se na něm objevují již od třetího vypsaného kurzu a za zlaté období českých absolventů se považuje právě přelom století. O místo stipendisty byl mezi studenty Karlovy univerzity velký zájem a samotný Friedrich o něj musel tvrdě bojovat.²⁰⁰ Není se tedy co divit, že Šebesta byl na absolvování Institutu náležitě hrdý a společně s odkazem na odsloužená léta to byl hojně používaný argument v řadě stížností na Vojtíška. Již roku 1903 se ucházel o místo v AHMP, ale byl odmítnut. Od roku 1904 pracoval tedy tři roky jako praktikant v Místodržitelském archivu a do AHMP přestoupil v únoru 1907 a 25. 2. 1908 byl jmenován adjunktem

¹⁹⁷ V platebních rozkazech k osobní dani jsou uvedeny tyto příjmy rok 1912– 3064 korun, 1913– 2396 korun, 1914– 2850 korun, 1915– 3264 korun, 1916– 3880 korun, 1917– 3916 korun, 1918– 4916 korun. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 26, sig. E, karton 8.

¹⁹⁸ Kromě již mnohokrát zmiňované práce Jitky Janečkové o Fridolínu Macháčkovi se tohoto tématu dotýká článek Jany Konvičné. Ten má vyjít v dohledné době a je směřován spíše na osobnost Šebesty, který je v současné době poněkud zapomenutý. Těžištěm by měl být právě spor s Vojtíškem.

¹⁹⁹ Institut für Österreichische Geschichtsforschung, ústav založený Albertem Jagrem v roce 1854, vzorem byla francouzská škola Annales. Centrum rakouské historiografie, které bylo zaměřeno na výchovu pracovníků archivů, muzejí, knihoven. O jeho pozdější rozvoj se zasloužili Theodor von Sickel a Oswald Redlich. Mezi jeho význačné absolventy patřil např. Kamil Krofta. Jiřina Štouračová, Úvod do archivnictví, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 1999.

²⁰⁰ Ivan Hlaváček, Tzv. Gollova škola a vídeňský institut v Jaroslav Goll a jeho žáci, sborník, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2005, s. 80–84.

městského archivu s X. hodnostní třídou.²⁰¹ Po několika žádostech získal 1. 1. 1915 vytouženou IX. hodnostní třídu spojenou s platem 3200 korun.

Vojtíšek měl výhrady vůči Šebestovi pravděpodobně od počátku. Nicméně jeho nejisté postavení v archivu mu zabraňovalo vystoupit. Jak jinak lze vyložit to, že dlouholetý spor vypukl zhruba měsíc poté, co Vojtíšek získal definitivu. Počáteční jiskrou se stal dopis, který napsal Šebestovi z Norimberku, kde byl na studijní cestě. Stipendium Vojtíšek získal od spolku Svatobor. Bylo to celkem štědrých 200 korun, které mu byly přiděleny dne 26. 4. 1912. Nešlo ostatně o jedinou jeho stipendiem podporovanou studijní cestu.²⁰² Další stipendium získal díky intervenci Pekaře 22. 2. 1913, tentokrát dokonce 400 korun.²⁰³ Peníze využil na studijní cesty po německých archivech – šlo o Norimberk, Řezno, Ingolstadt. Poznatky, jež zde načerpal, pak zužitkoval v sérii článků, které vyšly ve Věstníku obecního královského hlavního města Prahy.²⁰⁴ Není bez zajímavosti, že později, díky stipendiu ČAVU, měl tyto cesty završit poznávací cestou po německých knihovnách, nicméně z té pro nadbytek práce sešlo.²⁰⁵ Zde získané zkušenosti byly pravděpodobně i jádrem jeho pozdějšího manažerského úspěchu, když o několik let později stanul v čele AHMP. Studijní cesty do zahraničí nebyly v té době již tak neobvyklé, jejich rozvoj se datuje od nástupu Golla a jeho žáků, např. Josef Šimák pobýval v Lipsku, Jaroslav Bidlo v Krakově, Moskvě, Petrohradě etc.²⁰⁶ Vojtíšek tak nebyl žádná bílá vrána. Nicméně vraťme se zpět do doby jeho stipendijního pobytu.

Je více než pravděpodobné, že právě stabilní místo a výše zmíněné o stipendijní ocenění mu dodalo odvalu ke střetu. V onom dopise se velmi ostrým tónem vyjádřil proti přesunu archiválií a knih.²⁰⁷ Šebesta byl velmi dotčen touto impertinencí od služebně mladšího

²⁰¹ Přísahu složil Šebesta 22. 2. 1907. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²⁰² Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič. 26, sig. E, karton 8.

²⁰³ Osobní složka Václav Vojtíšek ČAVU, Archiv AV, sig II 28/11, Ič. 258, karton 207.

²⁰⁴ Václav Vojtíšek, Z archivů měst bavorských. Věstník obecního královského hlavního města Prahy, roč. 20, č. 19, 20, 21, s. 368–369, 403–404, 434, Praha 1913.

²⁰⁵ Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975. s. 14.

²⁰⁶ Marek Fapšo, Bakalářská práce Zahraniční studijní pobyty 1. generace Gollovy školy, FF UK, Praha 2010, s. 23–25, 29.

²⁰⁷ „Právě se dovídám o „pořádku“, který zavádíte v archivu. Protestuji proti takovému trhání materiálu, protestuji proti přenesení protokolů rady, sboru a kriminál. Komise(!) i knih z chodbičky, Vy toho materiálu nepotřebujete a nic s ním dělat nebudete...”

úředníka a napsal stížnost Teigemu. V ní se proti použitému tónu ohradil a označil Vojtíškovy informace za sdělení cizích osob, které v archivu nepracují a rovněž požadoval satisfakci ve formě omluvy. Té se ovšem nedočkal a celá žádost byla „smetena pod koberec“. Teige samotný pak Šebestu uklidnil, že jde jen o mladickou nerozvážnost ze strany Vojtíška.²⁰⁸ To však byl jen počátek sporů, které měly vypuknout v následujících letech. Vojtíšek postupně nabýval na profesní vážnosti, důkazem toho je jeho jmenování korespondentem c. k. archivní rady ve Vídni, ke kterému došlo 12. 8. 1913. S tím rostlo i jeho sebevědomí a bylo jen otázkou času, kdy dojde k dalšímu střetu.

Druhým kolem v jejich zápasu by se pak dal nazvat spor týkající se materiálů k dějinám Újezdských kasáren, které si v únoru 1914 vyžádal jakýsi setník Dvorský. Vzhledem k tomu, že archiválie týkající se kasáren byly na více místech, vznikl spor o to, kde budou studovány. Vojtíšek s Šebestou se navzájem obviňovali z neochoty materiály vyhledat a brzdění chodu archivu. Vojtíšek si na celou událost stěžoval dne 24. 2. 1914 prezidiální kanceláři, na což Šebesta reagoval 16. 3. dlouhým elaborátem, ve kterém svaloval vinu na Vojtíška.²⁰⁹ Na podobné bázi se prokazatelně téhož roku odehrál ještě jeden spor. Tentokrát šlo o rešerši pro jakéhosi Josefa Kripala. Obě strany se v něm opět obviňují z nedbalostí a pomalého vyřizování.²¹⁰

Situace se nelepšila a podobných žabomyších válek přibývalo, což muselo být pro stále více nemocného Teigeho nepříjemné. Situaci se pokusil řešit již na počátku sporu, když byla v roce 1912 k archivu přidělena tzv. Stará spisovna uchovávající materiály z let 1784–1850, předal ji do správy Šebestovi. Nicméně, jak je vidět, ani tato částečná separace nebyla příliš úspěšná a spory pokračovaly po celou válku. V srpnu roku 1915 se stala další věc, která byla Vojtíškovy solí v očích. Šebesta byl jmenován vedoucím hlavní a správcem pěti pobočných revizních kanceláří a pověřen řízením 25 chlebových komisí. Celkem měl Šebesta pod sebou 160 úředníků, ovšem plat za tuto činnost, kterou vykonával vedle povinností v archivu, byl

Budu protestovat i u p. archiváře, případně jinde. Nemohu připustiti, aby se znova v archivu dělal nepořádek, když jsem si pořádek pilnou prací jakž takž udělal.“

Dopis ze dne 15. 8. 1912 citovaný v Šebestově stížnosti ze dne 21. 8. 1912.

Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²⁰⁸ Podání Šebesty ze 16. 3. 1914. Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ 15. 2. 1916 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

100 korun měsíčně.²¹¹ To nebylo mnoho, nicméně Vojtíškoví to vadilo. „*V tom neustával, ani když se ujal r. 1912 správy staré spisovny, v níž ovšem sotva co k jejímu prospěchu vykonal, ani nyní už pětiletá placená funkce revisora chlebových komisí, v níž své povolání proměnil, nepochopitelné u archivního úředníka, nezaměstnává ho tak, aby ušetřil úředníky v archivu trapných známek své existence.*“²¹²

Šebesta tuto činnost vykonával až do roku 1921. Situace se nezlepšila ani po válce a vyhroutil se hned z několika důvodů. Prvním z nich bylo od počátku roku 1919 vzrůstající nebezpečí toho, že Vojtíšek odejde z AHMP. Vzhledem k lukrativní nabídce místa moravského zemského archiváře, se kterou se družila i možnost pedagogického působení na nově vzniklé Masarykově univerzitě, si chtěl Teige Vojtíška pojistit. Obava to byla oprávněná, protože MZA nabízel Vojtíškoví sedmou hodnostní třídu a MU šestou s možností stát se do tří let profesorem. Krom toho si Teige vážil jeho schopností přece jen více než Šebestových a navrhl tedy správní radě hlavního města Prahy Vojtíška jako svého zástupce.²¹³

To však bylo pro Vojtíška málo, a tak o den později došlo k další intervenci, tentokrát ze strany archivního referenta ministerstva školství a národní osvěty Kamila Krofty, který se do Šebesty opřel velmi silně a bez skrupulí ho odsoudil jakožto neschopného a pro vedení archivu nevhodného. „*Jeho dosavadní vědecká činnost je rozsahem nepatrná a hodnotou i významem chatrná, v úřadě se pak smutně proslavil zaváděním všelijakých nemožných reform (zejména pak sestrojením jakési monstrózní a ovšem neobyčejně nákladné železné skříně na archiválie) i vzdálenějšímu pozorovateli je pak jeho úřední činnosti dávno zřejmo, že nevyniká ani smyslem pro pořádek, ani zvláštní pracovitostí. Neváhám říci a myslím, že v tom se mnou souhlasí všichni odborníci věci znalí, že bylo by neštěstím pro městský archiv i pro naši historickou vědu, ale také pro samu obec pražskou, kdyby řízení tohoto archivu přešlo na dra Šebestu.*“ Na Vojtíška pak pěl přímo nekritický paján. „*..., že dr Vojtíšek je od let vpravdě duší toho archivu, nejdůkladnějším jeho znalcem a nejochotnějším i nejspolehlivějším průvodcem po jeho sbírkách. Je to přímo ideální archivář oddaný svému povolání s láskou, své úkoly nejen správně chápající, nýbrž i svědomitě je plnící.*“²¹⁴

²¹¹ 15. 2. 1919. Další dokument uvádí oficiální začátek Šebestovy služby u Chlebových komisí 21.10. 1915. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²¹² 23. 9. 1920 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

²¹³ 3.3. 1919. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²¹⁴ Dopis ze dne 4.3. 1919. Tamtéž. Jitka Janečková ho má ve své práci chybně datovaný.

Na závěr Krofta doporučil, aby byl Vojtíšek jmenován nejen zástupcem, ale i doslova nástupcem ještě za Teigeho života. Intervence přinesla ovoce, a tak byl Vojtíšek ještě v březnu jmenován zástupcem, což ovšem bylo prakticky potvrzením stávajícího stavu. Nadále ho pronásledovala představa, že by místo musel přepustit Šebestovi. Nicméně ani Šebesta se nevzdával a v témže roce podal hned dva velké výčty svých zásluh o archiv.

„Nevlídne a věcem i lidem nanejvýš nezdravé místnosti měst. Archivu(!), jakož i jejich téměř předpotopní zařízení jejich jsou našim tehdejším návštěvníkům z dob Emlerových, Wintrových a Čelakovského jistě v dobré paměti. Co energie a sebezapření, a hlavně času v mimouřdných hodinách strávených ho stálo podepsaného, aby se mohl archiv v dnešní své podobě a úpravě presentovati ...“²¹⁵

Vojtíšek kontroval rozsáhlým dopisem radě hlavního města Prahy, v níž proti případnému Šebestovu povýšení protestoval a obvinil ho z mizerné práce a mimo jiné i z vydávání cizí vědecké práce za svoji.²¹⁶ To nebylo zrovna nejtaktičtější, vezmeme-li v úvahu, že Vojtíšek sám byl zanedlouho z plagiátorství usvědčen. Vojtíškova literární činnost rostla rok za rokem, od jeho prvotiny Pivovar u Šenfloků a jeho historie uplynula již nějaká doba, ve které rozhodně nezahálel. Z počátku psal různé fejetony týkající se historie do Národních listů a později přispíval i do jiných periodik na témata související s pražskou historií. O jeho stoupajícím postavení v AHMP svědčí to, že v letech 1911 a 1912 napsal dvě oficiální brožurky o archivu. Dále pak na základě druhého sjezdu ochránců památek v Praze sepsal brožuru o konzervaci archiválií. Ze svých raných děl si, krom své disertace, nejvíce cenil prací O studiu městských knih českých z roku 1916 a O nejstarších knihách města Kolína nad Labem z následujícího roku, které uváděl později i při žádosti o svou habilitaci.

Ne všechny jeho výtvoary však přijala kritika s nadšením. Osudové střetnutí se odehrálo na stránkách Nového Athenea. Autorem recenze byl Jaroslav Prokeš. Ten se narodil dne 11. 1. 1895, po maturitě na gymnáziu v Novém Bydžově v roce 1913 nastoupil na Karlovu univerzitu. Studoval se stejným zaměřením jako Vojtíšek. Na rozdíl od něj však učitelskou aprobaci dějepis–zeměpis získal a nějaký čas učil na gymnáziu. V roce 1918 získal rovněž doktorát z filozofie, jako disertační práce mu byla uznána vynikající seminární práce O husitské eschatologii, kterou vypracoval pro profesora Novotného. Ten ho společně s

²¹⁵ 11.10. 1919. Podání. Šebesta. Tamtéž.

²¹⁶ 4.12. 1919 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

Friedrichem doporučil do Archivu ministerstva vnitra, kam nastoupil 1. 4. 1919.²¹⁷ Byl mladý, velmi schopný a rozhodně si nebral servítky, což mu mělo přinést dost nesnází.

Ve své recenzi srovnal Chaloupeckého knihu Praha caput regni a Vojtíškovu Praha v dějinách národních.²¹⁸ Postavil vedle sebe odstavce z různých kapitol obou prací a jasně na nich ukázal do očí bijící podobnost. *„Nechci déle unavovati srovnáváním, ale dlužno ještě uvést, že některé stránky Chaloupeckého jsou Vojtíškem v pravém slova smyslu vydrancovány. Zda takový způsob třeba v práci populární – ač slohově žádná z obou prací populární naprosto není – jest dovolen, na to nechť odpoví vědecké svědomí. Sluší se ještě podotknouti, že u podepsaného vzbudil lehkomyšlný způsob, s nímž obě knihy psány, trapné překvapení, zejména pokud se týče Vojtíška. Vojtíšek se až dosud osvědčil historickým pracovníkem vážným a spolehlivým, jehožto drobné práce, týkající se jmenovitě Prahy, a archivnictví mají značnou cenu.“*

Vojtíšek se samozřejmě bránil, poukazoval na použití stejných pramenů a na to, že pasáže, které jsou si podobné, mají asi jen 6 stran. Také na vlastní charakter práce a nedostatek času při vytváření. Dále poukazoval na to, že vzhledem k charakteru publikace byly přes jeho odpor vyloučeny poznámky. Prokeš ovšem tyto argumenty neuznal a dál tvrdil, že hlavním zdrojem Vojtíškovy práce byl Chaloupecký. Nicméně, když byl později na základě tohoto článku Vojtíšek napaden – šlo „novinovou“ aféru v roce 1925, Prokeš ho bránil. Vojtíšek mu přesto neodpustil a nezapomněl, a tak Prokeš po druhé světové válce sklídl velmi trpké plody.

Je ovšem nutné zmínit ještě jednoho nepřítele, kterého si Prokeš svými recenzemi udělal. Byl jím Josef Borovička. Toho „odhalil“, že pro svůj článek v české revue Čeští Němci v historickém vývoji bez výslovného citování použil Vojtíškovu knížku Německá národnost v Čechách.²¹⁹ Je pak ironií osudu, že Josef Borovička později asistoval Vojtíškovi v Prokešově svržení.

Šebesta si samozřejmě článek všiml a zařadil jej do své výzbroje, když se bránil Vojtíškovi obvinění.²²⁰ Navzdory této nemilé epizodě pokračoval Vojtíšek v tažení proti Šebestovi. Na

²¹⁷ Josef Kolman, Archiváři: Sborník studií vydaný při příležitosti jeho nadožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 224–226.

²¹⁸ Nove Atheneum, V. Chaloupecký Praga caput regni. V. Vojtíšek, Praha v dějinách národních, Jaroslav Prokeš, str. 224–228 a K referátu p. dra. J. Prokeše Odpověď dr. Vojtíška str. 381–383, Praha 1920.

²¹⁹ Popularizace a plagiát, Jaroslav Prokeš Tamtéž s. 370–373.

²²⁰ „Ale za to bude vzorným doporučením pro dra. posouzení jeho spisu „Praha v dějinách národních“ uveřejněné r. 1919 v Novém Atheneu, kdy mezi jiným recensent praví doslovně: „Nechci déle unavovat dalším

konci září 1920 psal opět sboru obecních starších podání, ve kterém vyjmenoval výše zmíněné nabídky a stanovil si tři podmínky, za kterých byl ochoten zůstat v archivu. První byla titul městského archiváře, druhou oddělení Šebesty a jeho Staré spisovny od archivu, třetí bylo samozřejmě adekvátní zvýšení platu. Tato poněkud bezohledná žádost Teigeho, který navzdory své nemoci do archivu stále ještě docházel, rozladila. Pokládal se totiž stále ještě za městského archiváře.²²¹ Nicméně o týden později napsal městské radě kladné vyjádření k této žádosti.

Následným usnesením městské rady ze dne 1. 10. 1920 bylo Vojtíškovi pro případ odstoupení Teigeho svěřeno vedení archivu.²²² To, že pro něj znamenal titul městského archiváře hodně, svědčí dvě stížnosti proti Šebestovi z roku 1921 na neoprávněné užívání titulu a poškozování dobrého jména archivu.²²³ Navzdory Vojtíškovu odporu se Šebestovi podařilo prosadit zvýšení svého platu – od 1. 9. 1919 do sedmé třídy a v dubnu následujícího roku žádal o šestou.²²⁴

Když pak 6. 3. 1921 Teige zemřel, podal den na to Šebesta dokonce žádost o zproštění revise chlebových komisí a na základě služební pragmatiky se hlásil o jeho místo. Musel si však uvědomovat marnost svého počínání, ten den totiž nastoupil jako vedoucí „AHMP“ Vojtíšek.²²⁵ Šebesta se však nevzdával, dál používal titul archiváře města Prahy a podával na Vojtíška stížnosti. *„Když jsem pak neodešel, ale doprovázel nadále p. str. r. Doudu a na jeho dotazy odpovídal, dovolil jsi p. dr. V. vyzývavě mi říci: Dovolte, p. doktore, co je Vám do archivu? Odpověděl jsem, že jsem archivářem od r. 1907, on však urážlivým tónem jízlivě řekl p. st. Radovi D. „Nu p. dr. Š. Vám to vysvětlí, on ví lépe, co my tu máme.“ ...Srážka, při níž*

srovnáváním, ale dlužno ještě uvést, že některé stránky knihy Chaloupeckého jsou Vojtíškem v pravém slova smyslu vydrancovány atd. Atd.“

Dopis prezidiu ze 8.5. 1921. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²²¹ 23.9. 1920. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41. Jitka Janečková ve své práci chybně uvádí 25.10. s. 60.

²²² 28. 3. 1921 Dopis primátora Baxy Rudolfo Politzerovi. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38

²²³ 2.6. 1921 a 16.3. 1921 Tamtéž.

²²⁴ 7.4. 1920 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

²²⁵ 7.3. 1921 Tamtéž.

jsem jen s nadlidskou námahou zachoval klid, byla jím zúmyslně(!) vyvolána, a proto žádám, aby byl disciplinárně poučen o tom, jak se chovati ke staršímu kolegovi.“²²⁶

V reakci na to Vojtíšek, krom dalších stížností, sepsal další mnohastránkový elaborát určený městské radě, v němž opět vypočítával všechny Šebestovy chyby – špatné vedení knihovny, otřesně vedené katalogy a inventáře listin, administrativní neschopnost, vydávání cizích prací za své, špatné vedení Staré spisovny etc.²²⁷

Vojtíšek byl oficiálně zvolen archivářem městským zastupitelstvem dne 4. 6. 1921. Celkem volilo 71 členů rady, Vojtíšek obdržel 66 hlasů a Šebesta 4.²²⁸ Jeho nástup na ředitelskou pozici ve svém životním pracovišti můžeme právem považovat za jeden z vrcholů jeho života.

První světová válka

„Roku 1914 v pondělí o svátek Petra a Pavla seděl jsem odpoledne sám v městském archivu a pracoval jsem. Byl překrásný den. Nebe bylo jasně modré bez obláček, staroměstský rynek zářil pod paprsky, rozpálené slunce, zlehka se šinoucí k západu, všechna stavení zlatilo.

Občasný pohled v klidu a míru - náměstí bylo bez lidí – potěšil, povzbudil.

Bylo asi po 3. hodině. Najednou se mi u otevřené vyhlídky ozvaly hlasy, přiskočil jsem, venku stáli Friedrichovi. Avšak jejich mluva byla vzrušená. Jdou z Václavského náměstí. Je plné lidí. Davy se tísní u redakcí novin, dychtivě čekají zprávy. Už i na radnici nad vchodem splývá černý prapor. Prý došlo k atentátu. V Sarajevě byl prý zastřelen s chotí následník trůnu arciv. František Ferdinand – a už jsou demonstrace německých skupin volajících po válce proti Srbsku.

Friedrichovi odešli. Já už v archivu nevydržel. Zaběhl jsem domů k rodičům, měli již zprávy, a šel jsem do ulic, potkával jsem všemožné známé, i z dávných let, postávali jsme, dorozuměli jsme se, kousek cesty popošli, jiní přistoupili, každý uspěchaný rozčilený, každý mající dost pokdy. Zašel jsem do kavárny Union. Wirthovo soustolí bylo plné.

²²⁶ 11.3. 1921 Tamtéž.

²²⁷ „Řeknu jen, že i ta je dokladem neschopnosti dr. Š., neboť většina jeho článků, pokud nejsou pouhým přetiskem pramenů, udělali za něho jiní a zbytek je bezcenný. Tak jeho knížka „Zlomek formuláře Tobiáše z Bechyně“ je prací prof. Dr. Novotného, jeho článek „Prag“ psaný pro Svaz cizinecký vznikl účinnou pomocí aktuára J. Bergla, jiné menší věci jsem mu pomáhal jsem Dr. Š. v jistém čase já.“ 25.4. 1921. Tamtéž.

²²⁸ Dopis primátoru Baxovi ze dne 13.2.1925. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

Ozývalo se podrobné líčení událostí a jejich ohlasů ze všech stran. Večer jsme někteří měli schůzku v lobkovické vinárně (U knížete pána) pod Petřínem. Přišel Karel Guth, Jan Opočenský, Jan Thon s chotí a sochař a restaurátor Čapek s manželkou.“²²⁹

Takto vzpomínal již devadesátiletý Vojtíšek na události vedoucí k první světové válce. Přestože sám se v důsledku zdravotního stavu nemusel odvedení obávat, sehnal si Vojtíšek, pravděpodobně od známého lékaře, vysvědčení o neschopnosti vojenské služby. Stálo v něm, že má srdeční vadu, a tudíž je neschopný těžší tělesné práce. Vzhledem k tomu, že se předtím, ani potom na ni neléčil, šlo pravděpodobně o smyšlenku.²³⁰ Dalším důvodem byl zřejmě slabý zrak, který se mu postupně zhoršoval, k stáru měl Vojtíšek 12 dioptrií. V dochovaných domobraneckých legitimacích je bohužel pouze strohé nebyl odveden.²³¹ Přestože se tedy nemusel obávat odvodu na frontu, vnímal jistě válku tíživě. Někteří jeho přátelé byli odvedeni a jeho nejlepšímu kamarádovi Fridolínu Macháčkovi hrozil rovněž odvod. Jejich korespondence z té doby je protkaná touto obavou.²³²

Přestože sám nemusel narukovat, byla Vojtíšková rodina nakonec válkou postižena, když Vojtíškův bratr Alois musel narukovat. *„Bratr Alois přes všechny chyby dobrý měkký hoch, jenž 28. srpna nastoupil do služby vojenské u zeměbr. Peš. Pl. Č.8., strávil(!) poslední chvíle v Praze před odjezdem do Salcpurku. Včera (31.8.) ráno po 6. hod. spal – ještě doma – odešel a já mu slíbil, že ho navštívím v kasárnách zeměbr. v Potockého ul. IV. Byl jsem u něho odpoledne od 3 1/2–5 1/4 večer od 8–8 3/4.*

Ven nesměl, já nesměl dovnitř, mluvili jsme jen přes mříže spolu.(!) Byl dojat, já rozechvěn, plakali bychom oba bývali.“²³³

Koncem srpna 1916 byl tedy Alois odvelen přes Budějovice do Salcburku k výcviku a pak do Orahovice ve Slavonii, kde sloužil u pluku c.k. střelců č. 23, nejprve jako výpomocný sanitář

²²⁹ Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 168.

²³⁰ Vysvědčení ze dne 27.11. 1914. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 25–26, Sig. D, E, Písemnosti o zdravotním stavu, Karton 7.

²³¹ Legitimace jsou z 8.5. 1915, 29.4. 1916 a 6.2. 1917. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 27, Sig. F, Osobní miscelanea, Karton 13.

²³² *„Milý Macháčku! Co děláš? Vzali Tě na vojnu? Piš nám, ale rozumně. Mne nevzali, také ne Borovičku. Mašín je 3 měsíce nezvěstný, jeho sluha jej viděl spadnouti s koně– do té chvíle o něm není zpráv. Jirka (Čermák –J.J.) odjel před měsícem do Budapeště, v tyto dny asi pojede na bojiště znovu. Chudák Vystyd a Pakosta!“*

Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 322.

²³³ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 27, Sig. F, Osobní miscelanea, Karton 13.

a od října 1917 jako normální sanitář.²³⁴ Skončil na nově otevřené italské frontě, která vznikla poté, co si Itálie svým nesplnitelným ultimátem ze dne 8. 4. 1915 vůči Rakousku-Uhersku odůvodnila vstup do války.²³⁵

Vojtíšková starost o mladšího bratra byla obrovská. Pravidelně mu psal, zachovalo se přes 323 dopisů a korespondenčních lístků od Aloise ve Vojtíškově pozůstalosti.²³⁶ Vojtíšek společně s rodiči posílal bratrovi peníze, cigarety, dále pak potraviny, jako např. salám, perník, cukroví, chleba, maso.²³⁷ Posílání potravin byla vzhledem k špatné zásobovací situaci velká oběť. „*V sobotu zrovna na náměstí prodávali brambory, a jako v Praze chodili lidé v řadě pod dohledem strážníka. Ono je všude zle. My vojáci jsme na tom ještě nejlíp.*“²³⁸ Doslova děsivou se stala situace ke konci války, kdy propukaly hladové bouře a demonstrace proti tzv. keřasům.²³⁹

Zaslané peníze použil Alois hlavně na nákup oblečení nebo potravin.²⁴⁰ Bohužel k jeho smůle byly balíčky někdy cestou vykradeny.²⁴¹ Václav Aloise podporoval i duševně, posílal mu věci na čtení, např. noviny, humornou četbu, kalendáře, knížky.²⁴² Hlavně mu pravidelně

²³⁴ 17.9. 1917 a 23. 10. 1917. Je zmíněn jako sanitář u první čety. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 68, sig. II A ,Alois Vojtíšek , karton 15.

²³⁵ Petr Prokš, Habsburkové a velká válka 1914–1918, Naše Vojsko, Praha 2011, s. 130.

²³⁶ Dopisy mezi léty 1916–1918. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 68, sig. II A ,Alois Vojtíšek , karton 15.

²³⁷ Šlo o částky kolem 20 korun nebo několik cigaret. Potraviny jsou zmíněny např. v dopisech ze dnů– 23.2 1917, 7.2. 1917, 7.7. 1917. Tamtéž.

²³⁸ Dopis ze dne 16.10. 1916 Salzburg. Tamtéž.

²³⁹ Např. kilogram vepřového masa stál v prosinci na neregulovaném trhu 32 korun. I dlouhou dobu po válce zůstávaly ceny mnohonásobkem předválečných.

Zdeněk Kárník, České země v éře První republiky (1918–1938), díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929), Libri, Praha 2000, s. 50–51.

²⁴⁰ „*Jak jistě uznáš chci chodit jako člověk a proto Pepa mně přenechal novou blůzku jelikož jsem měl málo peněz...*

...Těch 15 K – jsem ještě neobdržel. Zde co jsem teď je k dostání víno? káva hrneček 40 zelí a okurky. Tj. vše též cukroví ale tj. strašně drahé. Malý kousíček 30 h dříve jich bylo několik za 3 h. V tom městě byly k dostání takové malé vuřtíky kousek přes 3 K– Je zde vše úžasné drahé.“

Dopisy ze dnů 16.10 1916 a 10.5 1918. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 68, sig. II A ,Alois Vojtíšek, karton 15

²⁴¹ Např.: „*Tak jsem obdržel noviny ale zase bez cigaret. Ohlásil jsem to poručíku a teď si musí každá četa zvlášť pro poštu do kanceláře. Kdo to kradl, se neví*“.

²⁴² 20. 12. 1916 „*Ted jsem právě obdržel od Venouše noviny (politika a humory byly v nich cigarety) a 10 cigaret...*“ Dále např. 12. 9. 1917, 26. 8. 1917, 18. 10. 1918. Tamtéž.

odpovídal na korespondenci a žádal ho, aby mu psal, což pro Aloise muselo mít zřejmě ještě větší význam než balíčky.

Alois Václavovi pravidelně psal o strastech vojenského života, popisoval všední život. Řešil možnost dovolené – váhal mezi dobrovolným přihlášením na polní práce, nebo Vojtíškovou žádostí o dovolenou pro bratra, vlastní nemoc.²⁴³ Prvně se na dovolenou zřejmě dostal 20. 11. 1917 a je pravděpodobné, že měl i další.²⁴⁴ Nicméně čekací doba na dovolenou byla stále delší a delší. *Jak to bude s dovolenou, nevím, je to těžké, právo mám za 6 měs., ale zde jsou lidé, kteří mají 10 i více a ještě nemají pomyslení.*²⁴⁵ Zmiňoval v dopisech i drobné radosti, množství zralých třešní, slavení vánočních svátků a občas prosil o jídlo, hlavně chleba, či peníze, ale i třeba o knížky a teplé ponožky v zimě roku 1916.²⁴⁶ Později, když měl možnost k vaření, prosil i o suroviny. *„Venouši prosím Tebe bylo by možné něco mně poslat? Takhle něco k vaření. Chleba nechci neb ten by se mohl skazit. Třeba brambory jako jeden zde dostal bono kukuřic. Mouku apod. Prosím Tebe kdyby to šlo, ale nehněvejte se na mne. Zde sto obyvatelstvo má ještě dostatek ale nepřenechají nic. Hned bych chtěl jít na starou frontu, neb tam jsme toho sehnali dosti.*“²⁴⁷

Dále Václavovi psal o možnostech válečné půjčky a zajímal se o zhoršující se zdraví matky. Zmiňoval válečné události na frontě – dobytí Gorice a velkou kořist, kterou získali. *„Gorice je již naše. Máme se znamenitě. Neumíš si představit co talianec vše zde zanechal. Spousty zwilkru(cukru)?, čekulády, konzerv, masa, vína a jiných mnoho dobrých věcí.*“²⁴⁸

Humory – s největší pravděpodobností šlo o Humoristické Listy, týdeník vycházející mezi lety 1858–1935 a Politika – deník Národní politika vycházející mezi lety 1884–1945.

²⁴³ 27.12. 1917. Tamtéž.

²⁴⁴ „V úterý 20. listopadu asi v 1 ½ hod. v noci klepal mi někdo na okno a hned slyším volání Veno. poznal jsem hlas, byl to bratr Alois, obřížen puškou, vakem...“ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 27, Sig. F, Osobní miscelanea, Karton 13.

²⁴⁵ 28. 4. 1918 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 68, sig. II A ,Alois Vojtíšek , karton 15.

²⁴⁶ 2. 6. 1917, „Stromek u našeho zugu (!) jsme neměli. Bylo to lepší. Kdybych ho viděl darmo by mi myšlenky bytí doma (!) a vzpomněl bych si na jiná léta.“ 25. 12. 1916.

„Na štědrý den v 7. hod. jsem již ležel. Vyfasovali jsme 15 cigaret a večer jsme obdrželi od našeho nadporučíka víno. Každý ¾ pulitru. To byla moje nadílka.“ Dopis pro rodiče 26. 12. 1916. a prosby např. 9. 1. 1917, 9. 12. 1916, 24. 12. 1917 – žádost o knížky. Tamtéž.

²⁴⁷ 7. 9. 1918 Tamtéž.

²⁴⁸ 2. 11. 1917. Tamtéž.

A stále věřil v brzký konec války, zmiňoval ho například při příležitosti papežovy mírové nóty, kdy v něj věřil navzdory Václavovu v dopisech projevovanému skepticismu.²⁴⁹ Společně sdíleli i Václavovy úspěchy, Alois se dočetl v novinách o jeho jmenování konzervátorem a gratuloval mu.²⁵⁰ Kromě korespondenčních lístků, dopisů a pohlednic poslal domů např. kufřík s přebytečným oblečením.²⁵¹ Válka a odloučení od rodiny na Aloise zapůsobilo, v dopisech se omlouval za všechny potíže, co rodině způsobil, a sliboval nápravu.²⁵²

Největší výpovědní hodnotu má asi dopis, který se Aloisovi podařilo poslat přes jednoho poručíka jedoucího na dovolenou, unikl tudíž cenzuře, a tak si mohl Vojtišek udělat představu o realitě. Alois si v něm otevřeně stěžoval na nedostatek jídla, dřinu v mraze a chování důstojníků.²⁵³ Mimoto si v dopisech roku 1918 stěžoval na zhoršující se zdraví. „*Jsem teď neustále marod. Prsa méně bolejí, hlava jak se mi ten vřed zahojí musím jít zas ačkoliv mnoho rád k prohlídce nechodím. (!)*“²⁵⁴

Nicméně vytoužený konec války se blížil. Od poloviny října začala habsburská monarchie kolabovat takovým způsobem, že její přežití bylo vyloučené, a tento stav se zákonitě projevil rovněž kolapsem na bojištích. Důsledkem toho byl na konci války 4. 11. 1918 Alois zajat. V zajetí se pak přidal do československých legií.²⁵⁵ Ty byly oficiálně ustaveny až smlouvou mezi italskou vládou a Československou národní radou ze dne 21. 4. 1918, nicméně pokusy o nábor dobrovolníků byly již dříve.²⁵⁶

²⁴⁹ 1. 9 1917 a 14.6 1917. Tamtéž.

²⁵⁰ 7. 4. 1917. Tamtéž.

²⁵¹ 15. 11. 1916. Tamtéž.

²⁵² Dopisy ze dne 1.9. 1916. a 22.8 1917 Tamtéž.

²⁵³ „*Tak Venouši dnes poznáš plnou pravdu, jak se doopravdy mám jako voják, který je v poli a bojuje za vlast.*

...*Práce bylo dosti neustále a považ v té zimě. Kopali jsme stavěli úkryty apod. Topit jsme si mohli jen v noci, ale to jsme pracovali a když jsem přišel do úkrytu byl jsem rád, že jsem si lehnul.*

...*Marše byly hrozné a k tomu denně rozbítý chleba, mináž knedle voda a offiz. s námi dělali jak s dobyt看kem.*“ Dopis ze dne 3. 5 1918. Tamtéž

²⁵⁴ 30. 4. 1918 Tamtéž.

²⁵⁵ „*Zajat jsem byl 4. 11. m.r. Prvé dva měs. Bylo to bídné, neb při velikém počtu zajatců nemohlo býti s námi lépe zacházeno. Jakmile ale jsem byl obliknut do Č. vojska vše se změnilo. Všechny ty svízele a trampoty jsem přečkal a doufám prvně že ve zdraví se shledáme.*“ 22. 4. 1919 Tamtéž.

²⁵⁶ Josef Logaj, Československé legie v Itálii (1915–1918), Československá expedice, Praha 1920, s. 23, 62.

V legiích byl Alois opět sanitářem u druhé roty 25. československého praporu umístěné u Milána. Na tom, že byl v legiích, si Alois později velmi zakládal.²⁵⁷ Po válce zůstal nějaký čas v nově vzniklé československé armádě jako sanitář.²⁵⁸ Byl umístěn na hranici s Polskem, kde v té době bylo poměrně „horko,“ a později byl převelen do Hodonína a Charvátské Nové Vsi, Břeclavi etc.

Korespondence mezi bratry pokračovala. Alois psal bratrovi celkem často o svých strastech a slastech v různých štacích. V korespondenci například reflektoval transformaci armády a mizení legionářských zvyklostí, stěžoval si na malý žold, německé obyvatelstvo etc..
„Bratření p. kapitán zrušil, musí se říkat Vy a pane...

...Co zde bylo vojsko domácí před námi, měli 6 K denně a mi co jsme zde jen 3 K...

Ted právě měli němci nějaký jejich národní zvyk, totiž velký průvod a pak za městem pálení hranic. Nevím jaký zvyk je to. Ale to je při tom nejlepší, že v průvodu šli veteráni, pak byly nesený lampiony s německými barvami a Vilémem a Hidenburgem pak zpíváno Wacht am Rhein a Deutschland über Allen a dokonce jeden němčík na nás (stáli jsme tři) křikl „haben si kein maschingeveer“²⁵⁹ Alois se oproti předválečné době „polepšil“, ovšem Václav o tom občas pochyboval. Například, když mu bratrův známý psal o 20 korun, které mu Alois dlužil za kalhoty. Alois se hájil tím, že šlo o nedorozumění a peníze mu poslal. Přes tento incident však vše vypadalo nadějně a v půli roku se již Alois těšil domů.²⁶⁰ Po demobilizaci pracoval Alois nějaký čas u pošty a zdálo se, že jeho „napravení“ bylo skutečné.

Nicméně vraťme se k samotnému Vojtíškoví. Na „vojnu“ ani po dalších prohlídkách odveden nebyl a mohl tedy pokračovat ve své práci v AHMP.²⁶¹ Ani válka ho nepřiměla omezit se v práci na pouhou rutinu, o čemž svědčí kupříkladu jeho podíl na organizaci výstavy na téma Městské zřízení pražské v letech 1750–1850. Vojtíšek se podílel i na sestavení katalogu.

²⁵⁷ „Jsem nyní v nemocnici čechoslovácké jako ošetřovatel.“ 9. 3. 1919. Tamtéž.

„Byla mu přiznána legionářská práva a na tom si zakládá, takže se zúčastnil rád v kroji průvodů a slavností všeho druhu.“ Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič. 2315–2316, sig. VI A, B, Sourozenci, karton 196.

²⁵⁸ 18. 10. 1919. Tamtéž.

²⁵⁹ 10. 6. 1920. a 22. 2. 1920. Tamtéž.

²⁶⁰ „Venouši nezapomeň se zeptat ohledně toho vyreklamování. Mám již té vojny dost. Doma předce zahálet nebudu.“ 12. 6. 1920. Tamtéž.

²⁶¹ Další prohlídky absolvoval Vojtíšek 3. 6. 1916 a roku 1917. Opět negativně. Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 336 a s. 344.

Neupadal ani jeho zájem o politickou situaci, scházel se společně s přáteli, kteří nemuseli narukovat a četli francouzsky psané rumunské noviny, aby získali pohled z druhé strany.²⁶² Krom zaměstnání se začal ke konci války angažovat i ve veřejném životě. Svědčí o tom jeho angažmá při schůzkách českých spisovatelů, které se od listopadu 1917 odehrávaly v AHMP. Zúčastnili se jich např. Olbracht, Dyk, Jirásek.²⁶³ Stvrzením jeho příslušnosti k nim pak byl jeho podpis na Manifestu českých spisovatelů. Na tento akt byl celý život hrdý, připouštěl ovšem, že ve věci podpisu hrála roli náhoda. „*A co lidí bylo nešťastných, že neměli příležitost podepsat! Kdo podepsali, to není žádná zásluha. Bylo v tom mnoho náhody. Všichni spisovatelé byli hodni, aby manifest podepsali.*“ ...

Spisovatelský manifest byl sepsán v duchu Mafie. A hned se k němu připojovaly velké skupiny, univerzitní profesori, umělci, hudebníci, divadelníci, prostě byl to projev vši české inteligence. Zprvu Kvapil myslel, aby to podepsalo asi pět vynikajících osobností s Jiráskem v čele. Mně to přinesl k podpisu do městského archivu V. V. Štech, tehdy úředník městského muzea. A tedy Štech mohl chodit od kanceláře ke kanceláři na radnici a každý by to byl podepsal.“²⁶⁴

Je zajímavé, že Vojtíšek měl stále pochopení pro Pekaře a jeho názor a byl ochoten jej i po padesáti letech, ve výše citovaném interview, hájit.

Dalším projevem jeho angažovanosti byla série článků na téma Poměry národnostní v Čechách.²⁶⁵ Série vycházela ve sloupku s názvem Naše menšiny, ve kterém publikovali i jiní autoři. Oficiálně byl sloupek veden na obranu celistvosti území českého státu a Vojtíšek v něm popisoval historii německé menšiny v českých zemích. Mimo jiné se zabýval i postupnou germanizací měst, jak vyplývalo z jeho zaměření. Proti iredentistickým snahám Němců, vyjádřených požadavkem na samostatnou provincii Deutschböhmen, se vyslovil v nacionálním časopise Národ. Do tohoto časopisu mimochodem dříve psali například Karel Čapek, Kamil Krofta nebo Zdeněk Nejedlý. Jeho článek s názvem Poněmčení měst v „Deutschböhmen“ mapoval v krátkosti postupnou germanizaci českých měst a ostře se stavěl proti historickému zdůvodnění jednolitého německého území.²⁶⁶ Vojtíšek v něm částečně „recykloval“ výše zmíněnou sérii článků. Jeho článek byl opět součástí cyklu, tentokrát proti

²⁶² Rozhovor s Václavem Vojtíškem, Literární noviny, roč. 16, č. 19., Praha 1967, str. 6–7.

²⁶³ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 27, Sig. F, Osobní miscelanea, Karton 13.

²⁶⁴ Rozhovor s Václavem Vojtíškem, Literární noviny, roč. 16, č. 19., Praha 1967, str. 6–7.

²⁶⁵ Česká demokracie, týdeník vycházející mezi lety 1917–1921. Vojtíšek publikoval cyklus v roce 1917 č.3 13.7. str. 6, č.4. 20.7. str.4–5, č.6 3.8. str. 4–5, č.12, 24.8., str. 6. V práci Jitky Janečkové je cyklus chybně označován jako Německá národnost v Čechách. Ediční příloha poznámka s. 348.

²⁶⁶ Národ, týdeník vycházející mezi lety 1917–1920, ročník II. Č. 17, 2.5. 1918, s. 218–221.

separatistům, do kterého se zapojil např. i Kamil Krofta. V závěru války se neangažoval pouze perem. Společně s Gustavem Friedrichem převzal dne 29. 10. 1918 z pověření Národního výboru a za vojenské asistence univerzitní archiv. Proti tomu byl samozřejmě rektor německé univerzity Augustin Naegele. Jeho odpor byl však marný, dne 31. 10. byl podepsán převjímací protokol a zároveň odvolána vojenská stráž archivu.²⁶⁷

Štěstí z nově zřízeného samostatného státu určitě prožíval i jinak než „vytrháváním archiválií“ z rukou Němců a radost nad osvobozením pochopitelně sdílel i s rodinou. Těšil se hlavně na shledání s bratrem, kterému poslal dne 30. 10. dopis tohoto znění:

„Milý Lojzo!

Jak obdržíš tento dopis, smluv se se všemi Čechy a ohlaste veliteli, že jste příslušníci československého státu a že chcete domů. Nezapomeňte vzít si s sebou něco k jídlu. Jed'te nejkratší cestou. Je vás všech potřebí k službě vlasti. V Praze je radost a úplný klid. V pondělí byl náš stát prohlášen za velkého jásootu a oslav.

Měj se dobře a na shledanou. Mnoho pozdravů ode všech.

Ven 30. /X. 1918. „²⁶⁸

Další podobně emotivní dopis mu odeslal dne 4.10. 1918, v něm psal o radosti nad osvobozením a těšil se na bratra, který měl již být na cestě domů. Netušil, že Alois byl ten den na zhroucené frontě zajat a že potrvá ještě několik měsíců, než se setkají.

Rodinný život

Je s podivem, že si Vojtíšek při svém stylu života měl vůbec čas najít partnerku. Během studia na univerzitě věnoval většinu času vzdělávání a investovat ho do vztahů mu asi připadalo nepatřičné. Dalšími příčinami byly pravděpodobně jeho samotářská povaha a ekonomické zázemí. Na druhou stranu jeho nejlepší přítel Fridolín Macháček na tom byl z ekonomického hlediska ještě hůře a ani s volným časem to u něj nevypadalo nejlíp. Přesto měl již od prvního ročníku známost se slečnou Stanislavou Noskovou, se kterou se oženil roku 1908, tedy dříve než Vojtíšek dokončil studia.²⁶⁹ Macháček se Vojtíškovi o svém vztahu zmiňoval v korespondenci, psal mu i o krizích. Později po svatbě mu líčil výhody manželství :

„...první, co člověk na sobě v tom novém stavu poznává, je veliká lenost a speciálně právě

²⁶⁷ Karel Kučera, Miroslav Truc, Archiv Univerzity Karlovy Průvodce po fondech, UK v Státním pedagogickém nakladatelství, Praha 1962, s. 46.

²⁶⁸ Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315–2316, sig. VI A, B, Sourozenci , karton 196.

²⁶⁹ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 82.

v psaní, psaní (to druhé v genitivu) svým přátelům, třeba jinak nesmírně drahým, a druhé je náramně dobré spaní ...

*Tak se tedy Vojto vožeň(!) taky, není to tak zlé, je k tomu třeba dvou věcí předně mít státnici vůbec(!) všechny zkoušky (nevím, jak bych ji teď udělal!) a zadruhé mít aspoň nábytek a výbavu, bez peněz to jde dobře se ženit, není-li člověk pod pantoflem, ale na zařízení to musíš mít, my naštěstí měli, ale počítat se musí, nedělali jsme nic luxusního, spíše jen o vkus a pohodlí se starali a přece tisícovka praskla, a kdybychom měli všechno kupovat, a byt zařizovat, to by člověk 15 stovek musil počítat při dosti skromných požadavcích ...*²⁷⁰

Vojtíšek samozřejmě přes svou samotářskou povahu po vztahu toužil, jak vyplývalo z jeho korespondence s Macháčkem. „*Jen mě chybí ještě holka, abych ji miloval, což, jak myslím, byl by vrchol všeho, a jak mi jistě dáš za pravdu, nebylo by to nic špatného.*“²⁷¹ Je pravděpodobné, že Vojtíšek chtěl mít za sebou výše zmíněné státnice a mít trvalé zaměstnání, než se pustí do vztahu. A určitě na něj působila i rodina. Je možné, že si Vojtískova matka nepřála „přepustit“ svého úspěšného syna „konkurenci“.²⁷² Mimo výše zmíněného Macháčka na něj jistě působil i další příklad, kterým byl jeho učitel a vzor Gustav Friedrich. Ten měl podle Vojtíškových vzpomínek na vztahy smůlu, a proto Vojtíška přátelsky varoval před staromládenectvím. „*V městském archivu bylo zřízeno místo 2. adjunkta městského archiváře v X. tř. hodn. s pravidelným a v listopadu 1911 mně bylo uděleno se zpětnou platností už od 1. srpna 1911. Stalo se to s jistotou, bez potíží, zásluhou těch, kdo za mou prací stáli a ve mne věřili. Vzdal jsem jim díky, obzvláště prof. Gustavu Friedrichovi. Odpověděl mi listem ze dne 27. listopadu 1911 psaným ponaučením: „A pak když už jednou v tom jsem, přál bych Vám ještě něco. Jste mlád, a teď jste se jakž takž usadil a postup máte před sebou bezpečný. Jinak sice Vaše poměry neznám, ale nevězí-li v nich nějaké obtížnější překážky, hleďte se poohlédnout po nějaké družce života a nenapodobte příklad můj. Přijdou doby, kdy pak člověk toho lituje, že zavčas nepřišel pod čepec, a pak to bývá všelijaké...*“²⁷³

Ovšem ani po promoci a získání doktorského titulu Vojtíšek se založením rodiny nespěchal. Kromě nejasné vzpomínky o nějaké ženě na promoci nelze říci, že by se výrazně snažil.²⁷⁴

²⁷⁰ Dopis ze dne 19. 1. 1919 Tamtéž s. 259.

²⁷¹ Dopis ze dne 26.8. 1906, Tamtéž ediční příloha s. 221,

²⁷² „*Tvá matka at' se nebojí, že budu trápit její pýchu, jejího Václava, aspoň úmyslně nikdy.*“

Dopis ze dne 16.9.1919 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15–16

²⁷³ Václav Vojtíšek, O Gustavu Friedrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 – 104, 149–168, Praha s. 103.

²⁷⁴ „*Na mé promoci byla přítomna milá volná žena, ale okolnosti mi sňatek nepřipouštěly.*“ Tamtéž.

Se svou životní družkou se seznámil až po válce. Přispěly k tomu krom uvolněných poválečných poměrů a zrušení celibátu u učitelek možná i dva inzeráty v Národních listech.²⁷⁵ Vojtíšek totiž navázal vztah s Magdalénou Saskovou, dcerou brněnského profesora češtiny Rudolfa Saska, který působil dlouhá léta na německé reálce, protože měl aprobaci i na německý jazyk.²⁷⁶ Od náročného povolání se odreagoval hudbou, která měla v rodině tradici – jeho otec Ferdinand Saska byl ředitelem kůru a skládal i hudbu. Kromě vlastního muzicírování přispíval do Hudební revue a podílel se i na Pazderově Průvodci operou, do něhož napsal životopisy operních skladatelů. Svou lásku k hudbě přenesl i na svou dceru. Ta se narodila 30. 10. 1893 v České Lípě a byla tedy o deset let mladší než Vojtíšek, provázela ho na pouti životem až do jeho šestaosmdesáti let. V době seznámení působila jako učitelka na prvním stupni a věnovala se zakládání školních knihoven a čítáren. I ona se zajímala o historii hudby. Později vydala na toto téma několik popularizačních článků, zabrousila i do historie, ovšem nikdy nepřekročila rámec popularizace.²⁷⁷ Byla také autorkou řady hesel o ženách v Československém hudebním slovníku. Některé její články byly po její smrti znovu pietně vydány Vojtíškem k tisku. Angažovala se rovněž v Mozartově obci a pořádala i hudební odpoledne.²⁷⁸

To, jak se Vojtíšek seznámil, může být pro někoho překvapující. Na počátku známosti byly dopisy. První dochovaný dopis od slečny Magdalény Saskové je ze dne 3. 6. 1919. Je odpovědí na nedochovaný předcházející dopis od Vojtíška. Kuriózní je, že zřejmě nešlo o seznamovací inzerát v novinách, ale dohození přes třetí osobu, kterou byla jistá učitelka slečna Gardavská.²⁷⁹ Oba neznali prakticky nic o tom druhém – ani jméno, povolání. Vojtíšek totiž ve svém prvním dopise uvedl jen svůj doktorský titul bez jména a oboru. První dopisy byly ve znamení jemného „oťukávání“, Vojtíšek se dozvěděl, že žije v Brně, je jí 25 let. Jména si oba vyměnili až později.

²⁷⁵ 16. 6. 1919 a 26. 6. 1919. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, Ič. 27, sig. F, osobní miscelanea, karton 13.

²⁷⁶ Vysvědčení o učitelské způsobilosti Robert Saska z roku 1884. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2318–2319, sig. VI D, E, kartony 198.

²⁷⁷ Např. Magdaléna Vojtíšková, Z neznámé korespondence Magdaleny Dobromily Rettigové, Orlické hory a podorlicko, Okresní archiv a muzeum Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, 1970.

²⁷⁸ Hudební odpoledne u Vojtíšků 6.5. 1951 – hráli se zde např. Smetana, Janáček, Čajkovskij. Interpreti – Vojtíšková, Keprť, Hoblíková, Snížková. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2317, sig. VI C, karton 197.

²⁷⁹ Dopis ze dne 3.6.1919 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15– 16.

Druhý dopis od slečny Saskové byl již méně obecný, velice ji potěšilo, že je Vojtíšek archivář. A rozepsala se mu o sobě, těšila se ze společných zájmů – měla ráda knihy a literaturu, vedla kulturní odbor jednoty učitelek, zřizovala čítárny etc. a hlavně mu poslala fotografii. Úsměvnou perličkou může být její údiv nad tím, že Vojtíšek jí dopisy píše na stroji. Zřejmě nechtěl udělat svým těžko čitelným rukopisem špatný dojem, nebo naopak udělat dojem tím, že má v zaměstnání psací stroj.

Po čtyřech dopisech si domluvili schůzku, kdy slečna Sasková přijela do Prahy. Na schůzce udělal Vojtíšek velmi dobrý dojem, jak je patrné z dalšího dopisu, který je plný extatického vyjadřování.²⁸⁰ Netřeba dodávat, že oslovení pane archiváři nebo doktore vystříдалo milý Václave. Korespondenční vztah se utěšeně rozvíjel navzdory problémům s poštou.²⁸¹ Témata korespondence byla široká. Psali si o literární činnosti, Vojtíšek o fejetonech v Národních listech a Magdaléna o svých článcích pro místní věstník. Dokonce poslala Vojtíškovi k narozeninám vlastní báseň o archivu.²⁸² Společně rozebírali i vznik nového historického časopisu.²⁸³ Poměrně brzy začali oba seznámení přemýšlet o společném životě.

„Je to slušný člověk, ustanovený po převratu, zdá se, že hodný důvěry, a proto jsem se ho přímo zeptala, jak dlouho předem se má oznámiti, když se někdo vzdá služby? Otázka byla neprozřetelná, protože v zápětí jsem byla nucena vyložit, proč to chci vědět. (Jenže bylo mi slíbeno naprosté mlčení.) Vzdání služby má se hlásit buď na začátku šk. roku nebo 2.

²⁸⁰ Dopis ze dne 7. 8. 1919 Tamtéž.

²⁸¹ „V úterý ráno probudila jsem se již po 5. hodině starostí, přijde-li něco od Tebe a oplakala už předem možnost, že ne.“ Dopis ze dne 21. 8. 1919. Tamtéž.

²⁸² „Mluva archivu
V radnici na rynku staroměstském,
kamenném pomníku zašlých dob,
v Ohnisku Prahy, by všeho národa
odpočíváme-
svědkové dávno minulých dějů
svědkové výmluvní, třebaže němi-
knihy a listiny, s pečeti pergameny
stopeny v šero rozlehlé síně
jakoby v duny ztemnělých věků.“

....

Dopis ze dne 16. 8. 1919. Tamtéž

²⁸³ „Pokud se týče založení nového časopisu historie, chápu, že chcete mít volnou tribunu, avšak jako neinformovaný, a tedy snad i ne dost objektivní pozorovatel mohu říci, že se mi nelíbí tříštění sil. Nač tolik časopisů, když je jich tolik jako hub po dešti?“ Není příliš jasné, o co šlo. Dopis ze dne 28. 10. 1919. Tamtéž.

semestru. Mně by však v případě potřeby udělal inspektor ústupek, abych mohla jít, když tak budu potřebovat, zvláště když jsem jej předem připravila.

A věříš, co mi řekl? „A teď si vezmete na několik měsíců dovolenou, že?“ Když jsem se divila, že mi ji sám nabízí, řekl, že se to přece obvykle tak dělá, nemoc nějaká že už se najde a on že žádost bude hledět příznivě vyřídit, tak prý přibude několik měsíců služby.

*Řekla jsem, že přesto učit aspoň začnu a že čítárnu aspoň připravím.*²⁸⁴ Jak je vidět ze zmínek v korespondenci, zrušení celibátu u učitelek nastartovalo sňatkový boom, protože slečna Magdaléna nebyla jediná. „Zde v Brně se tyto dny šíří rychlostí blesku novina, že se prý už nevrátím do školy, že se budu vdávat. Vyšla asi od inspektora, poněvadž se to šíří učitelstvem a dnes už u nás byly 2 učitelky, které se rovněž miní provdat a chtěly si s naší máti vyměnit byt, když asi půjde do menšího, až jí odejdu. V důsledku zrušeného celibátu se během tohoto a minulého týdne 4 provdaly. Je to jako epidemie.“²⁸⁵

Ovšem, vztah měl ještě nějakou dobu zůstat u procítěných dopisů, na které vždy nedočkavě čekala. Nicméně brzy se začala řídit „radou“ a připravovat se na opuštění školství, navzdory tomu, že z dopisů se nedá vyčíst větší zájem ze strany Vojtíška.²⁸⁶ Krom dopisů Magdaléně, asi aby vynahradil svou nepřítomnost, posílal své publikace, které ji, jak se zdá, zaujaly. Poslal jí například jednu ze svých prvotin – Pivovar u Šenfloků. Tato práce vznikla na požádání Vojtíškovy spolužáky z gymnázia Viléma Pflanzera, který za Vojtíškem přišel do archivu, aby se informoval o historii svého domu. Vojtíšek mu ochotně vyhověl a téma ho zaujalo natolik, že byl ochoten vytěžené poznatky vydat. Knížka nakonec vyšla nákladem jeho spolužáky a Vojtíšek za ni nežádal honorář, a proto byl odměněn dvěma lahvemi šampaňského a lahůdkami. Mimochodem této práce si Vojtíšek velmi cenil, protože ji uznávali i přední historikové, a je tedy logické, že se s ní pochlubil své milé, která později jeho literární tvorbu sledovala sama.²⁸⁷

²⁸⁴ Dopis ze dne 21.8. 1919. Tamtéž.

²⁸⁵ Dopis ze dne 10.10. Tamtéž.

²⁸⁶ „Předvěřím jsem byla u lékaře– dr. Landesmanna, aby mi napsal lékařské vysvědčení. Léčil mne kdysi na kataru sliznic nosních a byl ochoten mi nějakou nemoc nevysvědčení napsat, ač na plicích, srdci v krku ničeho nenašel (je specialistou na nem. Ústrojí dýchacího). Napsal něco o znač. Chudokrevnosti, katratru? Hrtanu a ubývání na váze. V důsledku toho musím ovšem užívat léku proti chudokrevnosti- to nemůže škodit, vždyť chudokrevnou opravdu jsem. Vysvědčení pošlu odtud s připojenou žádostí správě školy (žádám do vánoc.)“

Dopis ze dne 2. 9 1919. Tamtéž.

²⁸⁷ „Když mi byly vytištěny první články, ozvala se i slova uznání. Zikmund Winter, dostav ode mne knížku s historií pražského domu u Šenfloků na Václavském náměstí (1909) usoudil, že je „šikovně psána“, a prof. Novotný dokonce uznal, že můj sloh je „zušlechťený sloh Wintrův“.

Kromě jeho vědeckých prací četla i jeho fejetony v Národních listech. „Dnes v poledne jsem četla Tvůj feuilleton v Nár. Listech. Přiznávám, že mi samé již dříve napadlo, co bude např. s názvem Král. Vinohrady? A že jsem nedovedla odpovědět. Byla bych asi přívlastek odvrhla jako u těch druhých, nebyla bych vzpomněla, že to je část jména a(!) nikoli označení právního postavení. A tak asi mnoho lidí nerozlišuje. Také jsem četla články o prof. Novotném, jehož jsme potkali cestou z divadla. Maně se mi využilo, cože se bude psát jednou o Tobě a jak na to v těch letech budeme hledět?“²⁸⁸

Ovšem bylo by chybou domnívat se, že vztah byl živý jen z dopisů. Vojtíšek ho přižívoval i občasnými setkáními. Například, když byla Magdaléna na dovolené v Brandýse, přijel ji navštívit a strávili spolu pár romantických chvil. Navštívil ji rovněž i v Brně, kde ale zašel i do archivu. Jeho „studium“ pak bylo terčem vtipů.²⁸⁹ Korespondence však byla na dlouhou dobu hlavním „tahounem“ vztahu. Kromě „romantických“ věcí se týkala kupodivu i politiky – zmiňován je socialistický tábor lidu, na němž se manifestovalo proti odtržení Těšínského Slezska.²⁹⁰ Politické názory měla Magdaléna podobné jako Václav, jak se ukázalo později při volbách 1920. „Mne velmi zarazil obrovský růst klerikálů na Moravě i v Brně a Ostravě! Málo se s nimi počítalo a nár. demokracie byla by jistě mohla dobrých 30 – 40% kelr. (!) hlasů získati pro sebe, kdyby si byla toto nebezpečí včas uvědomila. Čekala jsem rozhodnější vítězství nár. demokracie, která jediná zastupuje rozvážný živel a národní cítění.“²⁹¹

Tuto skutečnost je ovšem možné přičíst vlivu jejího nastávajícího. Václavově oblíbené Národní demokracii zůstala věrná i po svatbě, jak dokazuje její členská legitimace z československé Národní demokracie z roku 1921. Ovšem nepředbíhejme událostem.

Koncem září se jim do cesty postavily překážky, vzhledem k nedostatku personálu musela Magdaléna učit i o dovolené a stěžovala si na churavou matku. Počátkem října začali vážně

Václav Vojtíšek, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86 –104, 149–168, Praha s. 91. a „Nedávno jsem četla Šimákův posudek o Tvé knize ve „zvonu“ (tatínek jej přinesl proto domů) – přesto, že je příznivý, zdá se mi slabý, alespoň začátek je tak sešmodrchán – formálně – že je těžko jej pochopiti. Četl jsi jej? (A kdo je Šimák? Nevím.)“

Dopis ze dne 26. 11. 1919. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15– 16.

²⁸⁸ Dopis ze dne 5. 9. 1919. Tamtéž.

²⁸⁹ „Onehdy přišli oba suplenti, kteří s námi stoluji ve Fawě, se smíchem na mne, že prý Tě na reálce pomlouvali. Dr. Flegel totiž (ten, který mi radil o bytě v domě u dr. Teigeho) povídal před Traubem, že hledám byt a došlo na Tvé jméno a bylo divení, jak dobře jsi se za pobytu v Brně tvářil, že zde studuješ. V tom jsem Tě musela hájit, vždyť jsi mluvil pravdu.“ Dopis ze dne 20. 12. 1919. Tamtéž.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Dopis ze dne 24.4. 1920. Tamtéž.

uvažovat kde bydlet, zda v Praze či Brně. Vojtíšek se musel rozhodnout, zda opustit Prahu, ve které měl zaměstnání, kontakty, zázemí. Velkým faktorem byl sám AHMP, ke kterému Vojtíšek postupně velmi přilnul. Nicméně bral ohled na Magdalenu a vážně uvažoval o přesunu do Brna. Ta mu však napsala, že se podřídí jeho rozhodnutí.²⁹²

Ale ani žít v Brně nemuselo být špatné, protože nově vzniklá univerzita skýtala možnost vědecké realizace, kterou Vojtíšek skutečně, jak uvidíme později, využil. V Praze se možnost získání profesorského místa jevila jako běh na velmi dlouhou trať, což se koneckonců ukázalo pravdivým. O místo by si Vojtíšek v Brně nemusel dělat starosti, protože začátkem roku 1919 mu bylo nabídnuto místo moravského zemského archiváře. To odmítl jen díky tomu, že Teige ho v té době podpořil v boji proti Šebestovi. Navíc v této době probíhal Vojtíškův boj s Šebestou, který zdaleka ještě neměl vyhraný. Boj se táhl ještě léta a Vojtíšek si to musel uvědomovat. Je otázkou, zda by to však nemohlo působit opačně. Vojtíšek velmi nerad ustupoval a vyklizení pole působnosti ve svém milovaném archivu někomu, jehož schopnosti nepovažoval za postačující, by měl za velkou osobní prohru.

Dalším plusem byl byt, který by nemuseli pracně shánět. Rodiče Magdalény by jim přepustili svůj.²⁹³ Vzhledem ke katastrofální bytové situaci po válce to byl velmi významný faktor. Bytová krize, táhnoucí se do předválečných dob, nabyla po skončení války děsivých rozměrů po celé Evropě. Statisíce lidí se tísnily po sklepích, kůlnách a dalších místech, jež byla „adaptována“ pro užívání. Byly různé pokusy tuto situaci řešit, většina však skončila pouze demagogickými volebními sliby, jako byl francouzský Loucherův zákon slibující v roce 1921 výstavbu 500 000 levných bytů. V Praze pak magistrát optimisticky sliboval pouze 10 000 nových bytů.²⁹⁴

²⁹² „Miláčku, nechť je to jak, jak rozhodneš u sebe, vždyť jde o to, bylo-li(!) by Ti Brno prostředím pro Tvoji vědeckou práci, která se váže k Praze a Čechám. Mohl by ses jí zříci nebo začít v novém oboru, když jsi už za pracován? Nestýskalo by se Ti po Praze a s ní po celé minulosti. A po domově? A po přátelích? Po celé dřívější činnosti?....

Nepravím Ti vše kvůli sobě, protože já bych snesla spíš se znovu vpravit ve skutečnost, prožít další život v zde nežli Ty.“ Dopis ze dne 14.10. 1919. Tamtéž.

²⁹³ „V případě, že by ses rozhodl pro Brno, přenechali by nám rodiče byt (a že by menší našli, o tom nepochybují.) a protože je velmi hezký, nemuseli bychom mít už starostí na dlouhou dobu. (Totiž museli bychom si ho hezky upravit po svém)“ Tamtéž.

²⁹⁴ Karel Teige, Nejmenší byt Nejmenší byt: bytová krize: reforma bydlení: byt pro existenční minimum : rodinný, nájemný a kolektivní dům: regulace obytných čtvrtí: nové formy domu a bytu: hnutí za lidový byt, Praha 1932, s. 55.

Navíc musíme vzít v potaz ekonomickou situaci mladého páru. Plat archiváře v AHMP nebyl závratný. Brno tak vzhledem k výše zmíněné nabídce místa moravského zemského archiváře ve spojení s možností rychlejšího zisku placeného univerzitního místa bylo mnohem lákavější. Na druhou stranu ekonomické požadavky byly jednou z prvních věcí, co si mladý pár vyjasnil. Magdaléna byla ochotna se spokojit i s nižší úrovní a psala, že by jí pouze práce v domácnosti nestačila.²⁹⁵ Obě možnosti byly vcelku v rovnováze.

Nicméně se nakonec rozhodli pro Prahu. Což nastartovalo kolotoč se sháněním bytu, který se táhne jejich korespondencí po několik dalších měsíců. Vojtíšek byl sice úředník magistrátu a mohl teoreticky počítat s pomocí bytového úřadu, ovšem tato možnost byla spíše iluzorní.²⁹⁶

Při anabázi týkající se hledání bytu využívali inzerátů např. v Lidových novinách, Národní politice, ale i přátel a příbuzných. Ze strany Magdaleny to byl bratranec a strýc. U Vojtíška známý, který se odstěhoval do Brna. Dalším člověkem, na kterého se obrátil, byl jeho nejlepší přítel Fridolín Macháček, což bylo vzhledem k tomu, že bydlel v Plzni, poněkud kuriózní.

Společně zkoumali možnost získat ubytování přes Teigeho, ovšem tuto možnost nerealizovali, protože Vojtíšek patrně nechtěl být na svém šéfovi závislý. Vojtíškovi rovněž nabídla pomoc sestra možností, že se s mužem uskromní. Ovšem tato varianta byla počítána až jako nejkrajnější.²⁹⁷ Magdaléně se některé možnosti nezdály, byty byly příliš malé, např. jen kuchyň a jedna světnice, nebo se jí nelíbila čtvrt' – Libeň.

Jiné se nelíbily Vojtíškovi, protože byly příliš daleko od centra. Rozumný kompromis mezi cenou a kvalitou se hledal těžko. Z korespondence vyplývá, že Magdaléna vyvinula přímo horečnou aktivitu při hledání bytu a přitom stále pracovala.²⁹⁸ Na vytipované adresy posílala Vojtíška, aby je obhlédl. Avšak hledání bytu se táhlo dlouho a oddalovalo možnost svatby, ke které vztah směřoval.

Ovšem i ten prodělával krize. Byly zde menší neshody ohledně hledání bytu, ovšem hlavní problémy byly způsobené Vojtíškovým nedostatkem času. Příkladem budiž situace, kdy ho

²⁹⁵ „Jako žena si vážím práce v domácnosti, ale pouze tato by mi nestačila.“

Dopis ze dne 3.6. 1919. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15– 16

„Zvláště Vaše finanční starosti mne neznepokojují. Dovedla bych žít za daleko skrovnějších poměrů, než udáváte, kdybych byla vnitřně šťastna.“ Dopis ze dne 16.7. 1919 Tamtéž.

²⁹⁶ „Je jen otázky zdali byt je ve slušném domě, kde by nám bylo možno aspoň, slušně, když ne dle poměrů našeho postavení– žít pokud nepřestane bytová nouze nebo bytový úřad nezrekvíruje pro městského úředníka něco přiměřenějšího.“ Dopis 21.11. 1919 Tamtéž.

²⁹⁷ Dopis ze dne 6.12. 1919 Tamtéž.

²⁹⁸ Dopis dne 29.11. 1919 Tamtéž.

slečna Magdaléna zvala návštěvu, při které měli jít do divadla, kterou však Vojtíšek musel zkrátit. Jako univerzální omluvnou mantru používal zaměstnání, což se Magdaléně někdy nezdálo.²⁹⁹ Největší ránu ovšem Vojtíšek jejich vztahu zasadil tím, že s ní nestrávil Vánoce. O tom, že by s ním je ráda strávila, mu psala již delší dobu. Ovšem jak se svátky blížily, Vojtíšek se začal vykrucovat a na přemlouvání nedal.³⁰⁰ Nepřijel na Štědrý den, ale vypadalo to, že nepřijede ani poté na svátky nebo Nový rok. Výmluva byla stále stejná – archiv.³⁰¹ Jaké byly skutečné důvody, se můžeme jen dohadovat. Je s podivem, že vztah vydržel. Nicméně, Vojtíšek si nakonec hrozící nebezpečí rozpadu vztahu uvědomil a na dva dny přijel, později v lednu ji také pozval k sobě do Prahy. Tím byla krize zažehnána a vztah přes drobné neshody, spočívající např. ve Vojtíškem nepřiliš doceněném smyslu pro humor, pokračoval. V lednu začala Magdaléna zaučovat za sebe ve škole náhradu, jakousi Češku z Vídně a hledání bytu nadále pokračovalo. Počátkem února onemocněla Magdaléna chřipkou.³⁰² Sama ji označuje za španělskou a je možné, že šlo opravdu o nebezpečnou chorobu.

Chřipka řádila v Čechách už za války, zmiňoval se o ní s obavami Vojtíškův bratr Alois. *„Právě se dovídám, že do Čech je dovolená zaražena o.(!) Jistě s tím má co dělat ta nemoc chřipka, která(!), jak jsem se dočetl v novinách, hodně je v Čechách rozšířena. Jak jest Ti Venouši? Zděl mi okamžitě, zda již jsi zdrav.“*³⁰³ Pravá pandemie však vypukla mezi oslabenou populací po válce. Odhaduje se, že španělská chřipka si ve třech vlnách vyžádala

²⁹⁹ *„Zdá se mi divným, že by dr. Teige nemohl být několik dní v archivu sám, když Ty jsi byl za něho celé léto v permanenci, ale věřím, že mi tuto podivnost vysvětlíš jistě tak, že Ti dám za pravdu.“* Dopis ze dne 1.11. 1919. Tamtéž.

³⁰⁰ *„Tedy: ať je to třeba na jediný den či jenom na jedno odpoledne, že je Ti možno přijeti do Brna, učin tak prosím. Víš, čím jsi mi, víš také, jak mi Tvé přítomnosti zapotřebí ...*

To vše o čem v dopise píšeš, je lépe projednati ústně a kdybys v nejbližší době tedy ještě ve vánočních prázdninách nemohl přijeti za mnou, zatelegrafuj mi, nebo obratem sděl, abych se vypravila do Prahy, než začne vyučování. Máti by sice ledaco proti tomu namítala, ale jistě by se smířila a pustila mne.

Svátky budu mít velmi špatné, nepřejí Ti takových, měj je pokud možno spokojené a klidné ...“

Dopis ze dne 22.12. 1919 Tamtéž.

³⁰¹ *„... jednou poukazem, že máš být 2.1. zpět, po druhé zase tím, že je Tě v archivu koncem roku zapotřebí..“*

Dopis ze dne 27.12. 1919 Tamtéž.

³⁰² *„Od pátku se mě drží španělka a nechce pustiti. ...*

V chřipce přemítám, přivezla- li jsem si ji od Vás, či chytila ve vlaku nebo až tu...“

Dopis ze dne 15.2. 1920. Tamtéž.

³⁰³ Dopis ze dne. 15. 10. 1918 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 68, sig. II A „Alois Vojtíšek“, karton 15.

v poválečných letech 20–40 milionů obětí, tedy mnohem více než válka samotná, a to vše během jediného roku.³⁰⁴ Magdaléna měla nakonec štěstí a uzdravila se.

Koncem února a začátkem března našli konečně vyhovující ubytování, přes jistou paní Jínovou.³⁰⁵ Ovšem bylo ještě třeba sehnat vybavení a vymalovat. Část věcí si Magdaléna přivezla z Brna, např. kredenc, něco nechala udělat – „*k našemu stolaři zapravít účet (byl menší, nežli jsem čekala, totiž nežli dřívější narážkou naznačil pouze 1085 k)*“.³⁰⁶ Je pravděpodobné, že zbytek nábytku, hlavně kuchyňského, koupili přímo v Praze.

Když byla tato největší starost vyřešena, mohli již uvažovat o svatbě, kterou si pár naplánoval na počátek května. Civilní svatba se měla konat 3. 5. 1920 v Brně na radnici a měla být velmi komorní. Vojtíškovi měl jít za svědka jeho dobrý přítel Karel Guth. Oba měli přijet v sobotu okolo desáté večerním rychlíkem z Prahy. Neděli chtěli strávit výletem na Macochu a v pondělí měla být svatba. „*V pondělí byste přišli asi o 10. hod. pro mne, posilnili bychom se něčím a počkali na nějaké vozidlo, které předtím zamluvím. Jeli bychom 4 (Ty a já, tatínek, Guth) k radnici, maminka by schystala s Jessy sváteční oběd...*

...dobu, kdy byste odjeli, ponechám Tobě a Tvým časovým dispozicím a předem slibuji, že nebudu škemrat, aby sis přidal času...

Velmi nerada bych, aby v sále bylo více osob než právě my 4 a úředník. A u domu sotva bude (!) velký shluk lidí, zvláště necháme-li vozidlo u domu čekat déle, než co sejdem ze schodů. Sousedstvo není beztaktní a nějaké ty služby nebo děti musíme již vzít jako nutné zlo.“³⁰⁷

Jak je vidět, ani jeden z nastávajících nebyl příliš romanticky založen a svatba byla prakticky tajná. Ostatně ani Vojtíškova rodina, jak vyplývá z dopisu jeho bratra, si na způsob uspořádání svatby nestěžovala.³⁰⁸ Po svatbě čekala pár ještě „krátká odluka“, než se mohli do svého hnízdečka nastěhovat. Byt se nacházel na tehdejší Praze 17 Košířích v Píseckého ulici č. 330. a rodina zde bydlela až do roku 1939, kdy zakoupili rodinný domek v Praze Střešovicích v Arsenálské ulici č. 261.³⁰⁹ Zvažovali tehdy různé lokality, např. Zbraslav, ale

³⁰⁴ Duncan Kristy, Hunting the 1918 flu: one scientist's search for a killer virus, University of Toronto press incorporated, Canada, 2003, s. 3–16.

³⁰⁵ Byt se měl definitivně uvolnit 1.7. 1920. Dopis ze dne 21.4. 1920 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15–16.

³⁰⁶ Dopis ze dne 21.4. 1920. Tamtéž

³⁰⁷ Dopis ze dne 15.4. 1920. Tamtéž.

³⁰⁸ „*Udělal's dobře, že's svatbu v tichosti odbyl. Jistě že jsi rád, že je po všem. Ted' ještě ty starosti s bytem.*“ Dopis ze dne 7. 5. 1920 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 68, sig. II A ,Alois Vojtíšek , karton 15.

³⁰⁹ Dům byl zakoupen 12. 12. 1939. Vojtíšek si na dům vzal půjčku u pražské městské spořitelny ve výši 80 000 korun. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 26, sig. E, karton 7.

nakonec to vyhrála výše zmíněná varianta.³¹⁰ Zde bydleli až do konce života a na dispozicích domu se nic nezměnilo, kupodivu ani po únoru 1948. Vojtíšek měl jako akademik a vysokoškolský profesor nárok na pracovnu. Měl ho jistě i díky přátelství se Zdeňkem Nejedlým, protože ten je podepsán i na jedné z povolenek, díky nimž mu nebyl nikdo do domu nastěhován.

Vojtíškovu manželství bylo poměrně šťastné, ačkoliv zřejmě trpělo jeho workoholismem, znásobeným na počátku ještě tím, že vzal na krátký čas místo na nově vzniklé univerzitě v Brně. Dojíždění přineslo další kratší odloučení. Pro Vojtíška v té době rodina představovala, klidný přístav, kam se uchýloval po svém boji s Šebestou, který v té době vrcholil. Manželům se deset měsíců po svatbě (3. 3. 1921) narodilo jejich jediné dítě, dcera, kterou pojmenovali po matce Lenka. Těhotenství proběhlo bez komplikací, jedinou starostí paní Magdalény bylo, aby se vyhnula horečce omladnic, jejíž epidemie se v té době periodicky opakovaly.³¹¹ Před porodem odjela už koncem února k rodičům do Brna. Kromě shánění místa v porodnici se zde poohlížela i po služce.³¹² Vzhledem k tomu, že manželé stále uvažovali o přesunu do Brna, podnikla paní Magdaléna i nesmělou sondáž ohledně bytu.

Nakonec se však výše zmíněné horečce omladnic nevyhnula, naštěstí však nemoc překonala. Pro Vojtíška však její nemoc znamenala další komplikaci a o svých starostech v té době, se svěřil svému příteli Fridolínu Macháčkovi v dopise ze dne 23. 3. 1921: *„Měl jsem toho mnoho najednou: Dnes jsou tomu 3 neděle, co se nám narodila dcera, v pondělí potom zemřel Teige a já jsem se ihned uvázal v chefovství, v(!) pátek na to přišla zpráva, že žena má horečku, a to se opakovalo po několika dnech – nebyl jsem však tak neinformovaný, abych nevěděl, že to*

³¹⁰ Dopis ze dne 18. 10. 1939. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 71, sig. 44, karton 15.

³¹¹ „*Ptala jsem se tedy Dr. Trapla přímo. Kdo prý mi to řekl? Dopověděla jsem, že paní, které on sám zrazoval porodnici! Na to odpověděl: „Epidemie tu byla loni, od té doby se nevyskytl jediný případ.“*

Dopis ze dne 18. 2. 1921. Tamtéž.

³¹² „... od své švagrové, která se nehodila, neboť má 16 let, jakživa ani vlaku neviděla (ze zapadlé vsi) a měla uklízet 6 pokojů, k tomu malé dítě a žádali, aby se vyznala ve vaření. Zdála se poctivá ale hloupá a mohla jsem se hned rozhodnout, přijela by prý, když ji napíši, do Brna. Měla 50 K měsíčně, byla tam však jen 3 neděle a jedla by cokoli (je „sirotek“ matka je pochybné pověsti).“

Dopis ze dne 11. 2. 1921 Tamtéž.

„Včera jsem byla ve dvou protilehlých částech Brna – zjednala jsem děvče na jisto, večer však se nedostavilo, dnes ráno již o 7 h. jela maminka za ni, ale se zlou se potázala. Matka děvčete se na ni osopila, co si myslíme, že ji hlídá menší děti, že ji vydělává roznášením atd. atd. Chtěla pro sebe od nás podporu, krom platu a abychom holku celou oblékli.“ Dopis ze dne 24. 4. 1921. Tamtéž.

*není horečka omladnic – a neděli jsem byl v Brně.*³¹³ Nicméně i Vojtíškovu slaměné vdovství se chýlilo ke konci a obě Lenky se mu vrátily a rodinnému štěstí nestálo nic v cestě. Dovolené trávila rodina v Brandýse nad Orlicí. Je zajímavé, že už počátkem třicátých let měl Vojtíšek docela slušný věhlas mezi venkovskou inteligencí, tudíž se na paní Magdalénu obraceli např. řídící místní školy, aby jim manžela představila, případně chtěli i něco po samotném Vojtíškovi. „...řekla jsem, že to není Tvůj obor, stejně však pár dní na to povídá, že by tuze potřeboval historika... Tu chtěl ode mne protekci od Pekaře a Šusty, že má zničený život atd.“³¹⁴ Později trávili dovolenou společně s Vojtíškovým nejlepším přítelem Fridolínem Macháčkem. Jak ukazuje rodinná korespondence, pobyty mimo Prahu byly zamýšleny spíše pro manželku a dceru, Vojtíšek sám věnoval raději svůj čas archivu. Rodina mu prospívala, až na občasné nemoci dcery – ta onemocněla v roce 1928 spálou, naštěstí ji však překonala. Vojtíšek se jí proto postaral o ozdravný pobyt ve Špindlerově Mlýně.³¹⁵ Když o pár let později měla zánět plicního laloku, zařídil jí otec přes Českou zemskou komisi pro péči o mládež pobyt v ozdravovně v Novém světě.³¹⁶ Vojtíšek sám měl poměrně dobré zdraví, přestože jeho životospráva nebyla dobrá, pil hodně kávy a jedl pořádně jen jednou denně. Jeho žena se ho později neúspěšně pokoušela napravit.³¹⁷ Paní Magdaléna měla podobně silné zdraví až na operaci nosu, které se podrobila roku 1924, jí zdraví sloužilo.³¹⁸ Jak již jsem výše zmínil, roky plynuly pro Vojtíška a jeho rodinu relativně bez problémů, nicméně není růže bez trní.

³¹³ Dopis č. 133 Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 259.

³¹⁴ Dopis ze dne 8. 8. 1924 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. II A karton 15.

³¹⁵ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, s. 94.

³¹⁶ Protokol ze dne 1.9. 1932 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2318–2319, sig. VI D,E karton 198.

³¹⁷ Např. Dopis ze dne 19.7. 1933. „Obávám se, že Ty, ač se honíš s prací, jídla si nepopřeješ a jednou to draze zaplatíš. Nepíšeš nic o obědech, jen v neděli, A žaludek i všed. den potřebuje svůj pořádek. A koupíš-li v poledne kávu s koláči, stojí Tě to také asi 5 Kč, zatím co bys za 10 Kč dostal u Bumbardlíka a jinde teplé menu, ne tak jednostranné co do výživy. Tak chvilka vytržení z práce by Ti byla ku prospěchu.“ Tamtéž.

„Fascinoval nás Vojtíškův nezdravý životní styl. Ráno posnídal černou kávu s rohlíkem, v poledne neobědval (vypil jen velký hrnek černé neslazené kávy), večer si však pochutnával. Klidně povečeřel kachnu s knedlíkem a zelím nebo vepřové se stejnou přílohou a vše zaléval třemi půllitry plzeňského. Zřejmě mu sebeničení vadilo. Vždy mírně nazlobený se šťastně dožil více než devadesát let!“ Pavel Spunar, Vlasy vzpomínek, Academia, Praha 2010, s. 108.

³¹⁸ „Ted, když jsem se vrátil, žena se chtěla dáti operovati (na nos), dnes jsem ji zavedl do nemocnice na kliniku prof. Kutvirta a zítra operace bude provedena.“ Dopis č. 168 Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, ediční příloha s. 448.

Starosti mu a hlavně jeho ženě působila jeho tchýně, jejíž zdravotní stav se po smrti manžela zhoršoval. Sužovala ji skleróza, cukrovka a počínající demence. Vojtíšková žena pak strávila celkem dlouhou dobu v Brně, kde se o svou matku starala.³¹⁹ Každý, kdo něco podobného zažil, ví, že péče o takového člověka je velmi náročná a zatěžuje celou rodinu. Přesto se Vojtíškovi dlouhou dobu rozhodovali, zda dát matku do ústavu a do kterého. Nakonec ji, podle jediné dochované stvrzenky, umístili do Zemského ústavu pro choromyslné v Praze.³²⁰ Další starosti Vojtíškovi v té době přidělal jeho nezdárný bratr. Ten se po ukončení vojenské služby uchytil u pošty, kde pracoval až do září 1925 jako zřízenec. Tehdy odešel a předpokládal, že dostane velké odstupné, ale nestalo se tak.³²¹ Jakožto poštovní zaměstnanec byl sice bez problémů, ovšem v osobním životě se vrátil k předválečné praxi, často se opíjel a uhnal si kapavku.

Po měsíční nezaměstnanosti nastoupil k otci do obchodu, kde však příliš nepracoval a pouze tahal z otce peníze. Což ani v době největšího hospodářského růstu první republiky nebylo zrovna nejrozumnější chování. Díky tomu postupně obchod upadal do dluhů, a Vojtíšek se proto snažil otci vypomáhat. Vojtíškův otec onemocněl na počátku roku 1928, a tak obchod, který vedl 46 let, zůstal Aloisovi. Josef Vojtíšek skončil v nemocnici, kde byl přes tři a půl měsíce. Pravděpodobně šlo o mozkovou mrtvici, k té se přidala arterioskleróza, což mu nedávalo dobré vyhlídky. Po propuštění z nemocnice se o něj starala jeho dcera a na návrat do práce již neměl šanci.³²² Jeho nemoc a zhoršující se zdraví možná ovlivnila nedávná smrt manželky. Jana Vojtíšková zemřela 19. 5. 1926 na následky zápalu plic, když její oslabené srdce nevydrželo.

O Josefa Vojtíška se staral MUDr. Karel Bergman a od února do května byl ve stejném ústavu jako matka paní Magdalény. Václav zaplatil podle vlastních záznamů za otce 5433 korun a 45 haléřů, později také přispíval své sestře na otcovo živobytí.³²³ Krám vedl mezitím Alois, ten však neplatil za dodané zboží. Dluhy takto vzniklé ovšem byly psány na jeho otce, kterému krám stále oficiálně patřil. Alois pustnul stále více, opíjel se a přes den v krámě spal. Na

³¹⁹ Např. Dopis ze dne 18.3. 1925. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15– 16.

³²⁰ Zemský ústav pro choromyslné v Praze stvrzenka na jméno Sasková Magda 875 Kč, hospitalizace 1.8. 1928 do 31.8. – pravděpodobně matka Magdalény. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 26, sig. E, karta 8.

³²¹ Dostal pouze 709 Kč 65 hal. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315–2316, sig. VI A, B, Sourozenci, karta 196.

³²² Tamtéž.

³²³ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 26, sig. E, karta 8.

výtky bratra nereagoval a často mu lhal. Protože dluhy za zboží byly psány na otce, svědomitý Vojtíšek to nemohl jen tak nechat. Tudiž otcí a bratrovi přispíval, jak jen mohl. Kolik to bylo, si můžeme udělat představu z tohoto emotivního dopisu, který byl adresován Aloisovi.

„Na počátku října 1928, když tatínek onemocněl, měl dluhů přes 9000 Kč, řekněme 10 000 Kč. V říjnu zaplatil jsem 2000 Kč, v listopadu 2600 Kč, v prosinci 1900 Kč, tedy do konce r. 1928 6500 Kč, tím dluhy mohly klesnout na 4000 Kč, ale vzaly se brambory na úvěr a dluhy tedy ještě s nějakou maličkostí mohly dělati asi 5000 Kč.

V lednu jsem dal do obchodu 1700 Kč, v únoru 850 Kč, v březnu 1000 Kč, v dubnu 567 Kč, v květnu 503 Kč, v červnu 1052 Kč, v červenci 1900 Kč, v srpnu 557 Kč, v září 3450 Kč.

Úhrnem 11579 Kč, čili dal jsem do obchodu více než 6500 Kč nad to, nežli činily dluhy k 1. lednu, a tím jsem umožnil, že jsi nemusil platit činži, uhlí, daně, nemocenskou pokladnu za sebe i služku, že jsi Růženě skoro nezaplatil služného a že jsi v poslední době neplatil ani elektrického světla. Jestliže mimo to vzal jsem na sebe objednávku v Družstvu ve výši 1000 Kč...“³²⁴ Nicméně Aloisova rozhazovačnost pokračovala dál, což způsobilo to, že pohár Vojtíškovy trpělivosti přetekl, jak je vidět v níže zmíněném dopisu.

„Přitom nemáš co na sebe, žiješ v pelechu, který budí hrůzu, a jsi spustlý mravně i tělesně.

Nyní vím zřetelně, jak jsi okrádal otce i matku, nyní chápu jejich ubohý život – kdyby mne nebylo, byl bys je přivedl k žebrotě. Okrádal jsi je soustavně po řadu let, a tím jsi okrádal především mne a mou rodinu, hřeše na moje dobré srdce.

...Je hrozné pomyslet, co matka vytrpěla do posledního dne, do posledních chvil života – její nemocné srdce musilo pro tebe snášeti opravdová muka. Otce, který nevyšel kvůli tobě ze starostí, také jsi přivedl do nemoci a nakonec do blázince.

...Já zaplatím ještě za mouku a uhlí asi 1500 Kč – co mám dluh za tebe z Družstvu, je to asi 700 Kč – tím dluhy mohou klesnouti asi na 4000 Kč...

Dal jsem ti celé jmění a tys mně zklamal. Za rok jsem dal do obchodu přes 18 000 Kč...“³²⁵

Aby ochránil svého nemohoucího otce, zařídil Vojtíšek převedení obchodu a pohledávek na skutečného dlužníka, svého bratra.³²⁶ Toho rovněž donutil podepsat prohlášení ze dne 12. 9. 1929, ve kterém bere veškeré další objednávky pro obchod na sebe, Josef Vojtíšek se tak

³²⁴ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2315–2316, sig. VI A, B, Sourozenci, karton 196.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ „Proto jménem svého otce p. Jos. Vojtíška žádám ředitelství Živnostenské banky jako majitele? domu čp. 886–II., aby mu dala svolení k převedení firmy i krámu bytu? Na jeho syna Aloise Vojtíška, rozeného v Praze 20.6. 1896.“ Dopis ze dne 27. 9. 1929. Tamtéž

obchodu vzdal 1. 10. 1929.³²⁷ Alois skutečně dlužil, kde se dalo, a nastupující hospodářská krize obchodu zrovna nepřála. Ve Vojtíškově pozůstalosti je doslova stoh nezaplacených účtů, upomínek, žalob a dokumentů týkajících se exekučních řízení vedených proti Aloisu Vojtíškovi.³²⁸ Rovněž se zde nacházejí i osobní dopisy, adresované přímo Václavu Vojtíškovi o zaplacení pohledávek jeho bratra. Část dluhů a z nich vyplývajících žalob byla však ještě stále vedena proti Josefu Vojtíškovi, což muselo Václavovi působit nemalé starosti. Psal proto vysvětlující dopisy a některé dluhy na svého otce platil.³²⁹ Jak vyplývá z dalšího dopisu, byl ochoten zaplatit dluhy, které se vztahovaly na dobu předtím, než se jeho otec vzdal obchodu. Rovněž v něm oznamoval, že zkusí po částech a podle svých možností zaplatit některé dluhy za bratra, což také činil.³³⁰

Přes svůj odmítavý postoj z některých dokumentů vyplývá, že Václav pomáhal Aloisovi umořovat některé dluhy ještě v říjnu 1930. Exekučních řízení však bylo velmi mnoho a některá byla provedena.³³¹ Krátce po těchto událostech Vojtíškův otec dne 27. 6. 1931 zemřel. Je pravděpodobné, že Alois obchod po těchto událostech neudržel, protože, jak vyplývá z dopisu ze dne 4. 3. 1941, živnost byla zrušena. Alois se tehdy zajímal o možnost obnovy živnosti, dostal totiž nabídku být společníkem. Zřejmě z toho nakonec sešlo, protože v dalším dopise ze dne 29.10. 1942 pracoval v blíže nespecifikovaném úřadě.³³² Z dostupných pramenů bohužel nelze více zjistit.

Pro Vojtíška a jeho rodinu byla tato situace finančně velmi vyčerpávající. Svědčí o tom koncept dopisu, ve kterém Vojtíšek žádá o to, aby mu byly pro výpočet důchodové daně použity pouze řádné příjmy coby archiváře města Prahy, protože zvláštní výdaje převyšují jeho mimořádné příjmy. Podle dochovaného platebního příkazu pro důchodovou daň nelze poznat, zda dopis poslal. Nicméně i tak jde o svědectví o tom, že ho tyto události značně

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Např. Bratři Boháčkové v Nuslích, Ed. Messmer spol. sro. Dovoz čaje, Mandarín Olomouc Dovoz koloniálního zboží ve Velkém etc.. Obsílky k okresnímu civilnímu soudu pro vnitřní Prahu (I.,II., V., VI.), Žaloby k výše zmíněnému soudu od různých právních i soukromých subjektů např. Ludvík Vorel, Klenotník v Praze II, Vilém Paternak výroby Lučebnin v Praze VII., Návrhy exekucí na svršky od Obchodního úvěrního ústavu v Praze, Firma K. Řehák, velkoobchod koloniální v Praze I., Žádost o exekuci na svršky C. F. Pietiny továrna na hořčici, ocet a octovou tresť. etc.. Tamtéž.

³²⁹ Dopis ze dne 12.5. 1930. Tamtéž.

³³⁰ Nedatovaný dopis, pravděpodobně ze srpna 1930. Tamtéž.

³³¹ Např. Dražební vyhláška ze dne 19.10. 1930 na různé plodiny etc. Tamtéž

³³² Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, karton 15.

zasáhly.³³³ Po druhé světové válce skončil Alois v roce 1953 ve vězení. Za jaké provinění se mi nepodařilo zjistit.³³⁴ Nicméně v té době byl již Vojtíšek, co se týče bratra, otrlejší a zřejmě to nějak silně neprožíval. Alois Vojtíšek zemřel dne 22.11. 1968.

K radostnějším stránkám rodiny patřila Vojtíšková dcera, s níž měl, jak vyplývá z korespondence, dobrý vztah. Ta nastoupila po základní škole na Městské dívčí reálné gymnázium Krásnohorská na Praze II.

Po jeho absolvování se v úterý dne 19.11. 1940 provdala za ing. Jana Martínka, pojistného matematika pracujícího pro penzijní ústav průmyslu cukrovarnického. Byli oddáni primátorem Prahy Aloisem Říhou na Staroměstské radnici a za zmínku stojí, že šlo o první sňatek, který primátor oddával.³³⁵ I po odchodu z rodného hnízda udržovala však s otcem kontakty a jejich vztah byl velmi dobrý. Důkazem budiž její péče o něj, když byl roku 1962 v důsledku úrazu částečně nepohyblivý, což bylo pro tak čínorodého člověka tragédií.

O zraněného Vojtíška se jeho dcera láskyplně starala. Kromě osobních věcí a jídla mu sehnala hole, lupu na čtení. Knihy, které chtěl pro rozptýlení, byly bohužel nedostatkovým zbožím.³³⁶ Přes všechnu její snahu se však Vojtíšek svým vyřazením z práce trápil.³³⁷ V dopisech se mu dcera rovněž zmiňuje o povážlivé situaci. Šlo o Kubánskou krizi, jejíž tíživou atmosféru prožíval tehdy celý svět.³³⁸ Zotavování z úrazu trvalo vzhledem k Vojtíškovu věku dlouho, prakticky až do léta 1963.³³⁹ Vojtíšek měl tedy na rodinu velké štěstí, jeho manželka ho provázela na pouti životem až do 17.12. 1969. Po její smrti věnoval Vojtíšek některé její předměty Okresnímu muzeu v Jičíně, které se o významnou rodinu Saskovu zajímalo.³⁴⁰

³³³ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 26, sig. E, karton 8.

³³⁴ Byl umístěn v Rtyni v Podkrkonoší a později ve Valdicích u Jičína. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315–2316, sig. VI A, B, Sourozenci, karton 196.

³³⁵ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2318–2319, sig. VI D, E, karton 198.

³³⁶ „Kondelík a Fejfara není k dostání, nevyšel už mnoho let, protože to byl maloměšťák a zbohatlík, o těch se teď nesmí číst. Ta stará vydání jsou rozebraná, i v antikvariátu je prý o to nouze.“ Dopis ze dne 31.10 1962 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 44, sig. II A Složka Martinková– Vojtíšková Magdaléna, karton 14.

³³⁷ „Vím, že je ti těžko bez pořádné práce a že Tě mrzí, že musíš opustit některé funkce, ale myslím, že ve Tvém věku můžeš být rád, že vůbec tak dlouho byl činný a schopný práce.“ Dopis ze dne 13.11 1962 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 44, sig. II A Složka Martinková– Vojtíšková Magdaléna, karton 14.

³³⁸ „Dnes máme školení Civilní obrany, mám funkci v jednom družstvu v knihovně, teprve se dozvím, co budu mít za úkol dělat. Doufám však, že to nikdy neuplatním, když situace je často povážlivá. Také lidi blázní a nakupují, teď zase není několik dní máslo, delší dobu není stolní olej. Tamtéž.“

³³⁹ Dopis ze dne 12.8 1963 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 44, sig. II A Složka Martinková– Vojtíšková Magdaléna, karton 14.

³⁴⁰ Dopis ze dne 19.2. 1970. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2243, Sig. 2, karton 42.

Zbýlých pět let života prožil Vojtíšek osaměle. Jeho dcera Lenka ho přežila o 32 let, zemřela v roce 2006.

Vojtíšková archivní činnost mezi dvěma válkami

V AHMP jsme Vojtíška opustili zdánlivě na vrcholu, ale jeho „zápas“ se Šebestou nebyl zdaleka dobojován. Šebesta se nevzdal, přestože jeho pozice byla značně oslabena disciplinární žalobou. Ta kupodivu nevzešla z Vojtíškových stížností, ale z jeho nedávno ukončené funkce revisora chlebových komisí, které byl zproštěn 11. 5. 1921.³⁴¹ Šebesta byl v září 1921 obviněn z toho, že přijal část příplatků při výdeji úředních výkazních a odběrných lístků. Šlo o částku 75 957 korun, které Šebesta rozdělil podle svého uvážení a nepředložil výkazy.

Peníze podle vlastních slov rozdělil mezi sebe a personál chlebových komisí. Další řízení, které s ním bylo spojeno, se týkalo toho, že Šebesta nevydával chlebové lístky osobám, jež na ně měly nárok.³⁴² Kupodivu však tyto aféry přestál a byl potrestán pouze důtkou.

K těmto obviněním se přidávaly Vojtíškovy stížnosti na neoprávněné používání titulu archivář, nevrácení vypůjčených archiválií a knih městského archivu etc.³⁴³ Titul archivář používal i po Vojtíškově oficiálním zvolení a nadále se zaštiťoval jménem archivu, ačkoliv byla od něj Stará spisovna fakticky oddělena. Vojtíšek mezitím opakovaně psal městské radě o Šebestově nekompetentnosti. Solí v očích mu bylo především to, že Šebesta měl u sebe různé archiválie, např. z pozůstalosti Čelakovského. Vojtíšek ho otevřeně podezříval z toho, že je zcizil.³⁴⁴ Nevracené archiválie se staly dokonce příčinou žaloby, kterou podalo Národní muzeum. Žaloba byla nakonec v prosinci zastavena, protože Šebesta dodal náhradu za ztracený rukopis a přislíbil najít pachatele.³⁴⁵

Spor nepolevoval ani v následujících letech. Vojtíškovi byl trnem v oku hlavně rozpočet Staré spisovny a Šebestovo neoprávněné používání archivářského titulu. „*Nikdy by zajisté nebyla udělena odměna tak neoprávněně, jako by bylo v tomto případě, nikdy by se nestala křivda větší úředníkům opravdu schopným a příčinným, jako tehdy, když byla povolena značná*

³⁴¹ Příloha k návrhu řed. Nováka, vypracovaná Vojtíškem dne 23.3. 1923. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

³⁴² Disciplinární žaloba, a rozkaz prezidia čj. 6150 ze dnů 13.9. a 15.9. 1921 Tamtéž.

³⁴³ 31.10. 1921. Tamtéž.

³⁴⁴ Dopisy ze dnů 13.11. a 15.12. 1921 Tamtéž.

³⁴⁵ Dopis Čenka Zíbrta ze dne 10.12. 1921 Tamtéž.

odměna osobě, o níž možno opakovati, že soustavně zanedbávala úřední povinnosti po všechnu dobu příkázání archivu městskému z neschopnosti.

*...Nyní Dr Šebesta, který neví vůbec, co je vědecká práce, jak si při ní počínati, který nemá trochu sebekritiky a hledá vždy pomoci jiných, chce, aby jiným způsobem mu byly povoleny peníze na tisk jeho ubohostí.*³⁴⁶

Z ledna roku 1923 je pak dochována nedatovaná a nepodepsaná žaloba proti Šebestovi. Jejím předmětem bylo zanedbávání služebních povinností, ale i ta však vyzněla do ztracena. V témže měsíci byl podán návrh na spojení Staré spisovny s archivem. Vojtíšek pro tento návrh vypracoval podpůrnou žádost, v níž na několika stranách zdůrazňoval cenu Staré spisovny a poukazoval na neschopnost Šebesty.³⁴⁷ Šebesta kontroval požadavky na postup a žádostí o titul archivního rady, což Vojtíška natolik rozlítilo, že se znovu přihlásil ke své disciplinární žalobě a hodlal přinést nové materiály.

Neorganické rozdělení archivu a Staré spisovny společně s otevřeným nepřátelstvím jejich šéfů bylo samozřejmě na překážku plynulému chodu institucí. Zejména Vojtíšek si stěžoval, že Šebesta ignoruje jeho požadavky na vyhledávání archiválií. Ovšem ke kladnému vyřízení žádosti o spojení to nestačilo. Městské radě se zřejmě nechtělo pokořit Šebestu přímým podřízením Vojtíškovi a nechtěli tím eskalovat konflikt.

To se však stalo i bez jejich přičinění. Celá věc se v jiné formě přenesla na půdu médií a k soudu. Je dnes obtížné zjistit, zda přímým iniciátorem této akce opravdu byl, jak se domníval Vojtíšek, Šebesta. Je však pravděpodobné, že první impuls vyšel odjinud. Aféru odstartovala zpráva o Vojtíškově knize *Radnice staroměstská v Praze*, otištěná ve večerníku Rudého práva, která vyšla krátce před Vánoci dne 20. 12. 1924. „*Jak pomlouvá archivář m. Prahy dr. Vojtíšek veřejné vůdce socialistických stran a pražské dělnictvo. Archivář města Prahy vydal s podporou sociálnědemokratických ministrů školství a pražské městské rady spisek o radnici staroměstské.*

...O archiváři Vojtíškovi je známo, že místo toho, aby konal svoji povinnost při zajišťování práv obce pražské, věnuje se psaní takových článků a vychvalování Jediného Spasitele Národa Českého Karla Karloviče Kramáře a Jediného Vykupitele Radnice staroměstské Václava Váceslaviče Vojtíška. Jak dlouho si to nechají socialistické strany na staroměstské radnici líbit?“ Takto úderně začínal článek redaktora Nedvěda a nebyl ten den osamocený.

³⁴⁶ Elaborát zaslaný městské účtárně k rozpočtu Staré spisovny 13.7. 1922 Tamtéž.

³⁴⁷ Žádost ze dne 24. 1. a Vojtíškova podpora ze dne 23. 3. 1923 Tamtéž.

V Českém slově večerním vyšel ten den článek na stejné téma, který si rovněž nebral servítky.

„Jak se falšuje pravda ve „Vědeckých“ spisech, toho doklad podal archivář města Prahy dr. Vojtíšek ve svém spisku vydaném podporou ministerstva školství.

... Čiší z něho netajená zášť tohoto klerikálního historika vůči socialistům. Že tak hluboko může klesnout člověk, který si dělá ambice na vědeckou úroveň, je příznačné. Zaujatost stranická víc u něho platí než pravda.“ Věc se záhy dostala i na Vojtíškovu pracoviště. 5. 1. 1925 totiž Nedvěd podal návrh, aby proti Vojtíškovi bylo zahájeno disciplinární řízení pro urážku ve výše zmíněné knize. Vojtíšek se bránil tím, že Nedvěd citované pasáže překrucoval a jako důkaz předložil, co skutečně bylo v knize.

„Pan Nedvěd četl:

Radnice staroměstská, do níž vešli volbami 15. 6. 1919 řádní zástupcové obyvatelstva pražského, neutrpěla tak újmy příchodem Němců do zastupitelstva jako příchodem zástupců socialistických stran.

S jejího balkonu první ministr spravedlnosti dr. Soukup proti lepší své minulosti štal ulici, aby sama do svých převzala vykonávání spravedlnosti, a na témže místě vůdcové dělnictva /zvláště ovšem komunisté/...

Má kniha str. 25 praví: Radnice staroměstská, do níž vešli volbami 15. června 1919 řádní zástupcové obyvatelstva pražského neutrpěla tak újmy příchodem Němců do samosprávných sborů jako zjevy ve vlastním těle národa rozvráceného stranickými zápasy.

S jejího balkonu první ministr spravedlnosti obnoveného státu proti lepší své minulosti dr. Fr. Soukup štal ulici, aby do svých rukou převzala vykonávání spravedlnosti, a na témže místě vůdcové komunistů ...³⁴⁸

O co vlastně šlo? V květnu 1919 vyvrcholila od závěru první světové války táhnoucí se zásobovací krize jednou z mnoha hladových bouří. Dne 22.5. 1919 protestovali lidé proti nedostatku potravin, šmelinářům a neschopnosti vlády se nimi vypořádat.

Rozlícený dav táhl s sebou šibenice a transparenty s hesly Smrt keřasům! Obchody davem obsazené byly nuceny prodávat za nižší, často předválečné ceny, a mnohé byly vydrancovány. Obchodníci byli nuceni skládat přísahy, že napříště již nebudou vyžadovat lichvářské ceny. Byl vydán rozkaz, aby pražská posádka vyšla do ulic a uklidnila situaci. Na Staroměstském náměstí se shromáždilo okolo 30 000 lidí, ke kterým promluvil tehdejší ministr spravedlnosti František Soukup. Ten pronesl velice překvapivou řeč. *Pravil, že exekutiva soudní, úřady*

³⁴⁸ Nedatovaný dopis primátorovi. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2312, sig. VC, karton 194.

*soudní, nestačí na potírání lichvy. Necht' lid sám vystoupí jako moc exekutivní. Necht' každý vezme si za povinnost stíhat lichvu a lichváře předvést ku potrestání. Nebude-li ani takto pomoheno, nelze zabránit, aby lid netrestal sám.*³⁴⁹

Ve vládě tato řeč vyvolala úžas, protože ministr spravedlnosti se tak vlastně vyslovil pro lynč. Vojtíšek tuto epizodu ve své knížce reflektoval a hodlal se bránit. Ohradil se proti překrucování a potvrdil, že za tím, co napsal, skutečně stojí. Zdůraznil také, že knihu psal jako projev čistě soukromý a nešlo mu o agitační nebo politické cíle. Jeho stanovisko bylo Městskou radou uznáno, disciplinární řízení zamítnuto a primátor Baxa vydal prohlášení, které přetiskly téhož dne Národní listy. V něm konstatoval, že kniha je samostatnou prací Vojtíška a že je nemožné jej za ni stíhat.³⁵⁰ Ovšem rozhodně nešlo o konec. Vojtíšek nelenil a rovněž si zjednal podporu tisku. Postavily se za něj již výše zmíněné Národní listy, které byly na jeho straně od počátku už od 6.1., kdy uveřejnily o případu zmínku. Dne 16.1. vyšla v nich obhajoba Vojtíška, v níž byl za jeho nedostatečnou obranu podroben kritice primátor. Na Vojtíškovu stranu se následující den přidala i Národní demokracie, která článek o něm umístila dokonce na titulní stranu. Pozadu nezůstaly ani Lidové noviny, ty se za něj postavily článkem ze dne 12. 1. odsuzujícím socialistickou cenzuru. Dalším článkem na jeho podporu dokazujícím, že ohlas aféry přesáhl hranice Prahy, byl článek v českobrodském periodiku Naše hlasy ze dne 17. 1.³⁵¹ Ten ji vtipně komentoval takto: „*Inkvizice nikoliv španělská, ale pražská zasedla onehdy nad městským archivářem Drem. Vojtíškem a vzala jej do disciplinárního vyšetřování. Napsalť nešťastný haereticus nějaké trpnosti o posledním období dějin pražské radnice...*“

Na jeho podporu se vyjádřila Česká akademie a 16. 1. i Společnost Archivní školy. Nicméně o poslední zmiňované měl Vojtíšek své mínění. „*Společnost archivní se zase jednou osvědčila. Udělala projev před týdnem, ale neexpedovala ho až snad ve středu tento týden, a to se ví, noviny už přes něj přešly. Nebylo ho ovšem už zapotřebí, když přišel tak pozdě a po projevech významnějších, ale má to svou zajímavost.*“³⁵²

Odpovědi z Českého slova a Rudého práva na sebe nenechaly dlouho čekat. Zatímco České slovo se 17. 1. od případu distancovalo a poukázalo na neserióznost komunistických pramenů, Rudé právo pokračovalo v kampani. Počátkem února se k němu přidalo i Právo lidu. Již 20. 1.

³⁴⁹ Ferdinand Peroutka, Budování státu, Lidové noviny, Praha 1991, s. 617.

³⁵⁰ Dne 16.1. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, IČ. 2312, sig. VC, karton 194.

³⁵¹ Českobrodské periodikum začalo vycházet v roce 1881 a dočkalo se 59 ročníků. Jaroslav Grulich, Naše Hlasy <http://www.kulturainfo-cesbrod.cz/hlasy.htm>.

³⁵² Dopis ze dne 24.1. 1925 Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 464.

přineslo článek, v němž se objevilo tvrzení, že celá kontroverze je „reklamou“ na Vojtíškovu knihu a začátkem února přitvrdilo: „Nyní nám byl předložen obsáhlý materiál(!), z něhož vychází najevo, že tento dr. Vojtíšek nejenom nemá kvalifikace vědecké, nýbrž učinil také řadu podání, v nichž své kolegy v úřadě křivě obviňoval z nečestných jednání, jenom aby se dostal na jejich místo. Tento materiál předložíme naší veřejnosti, aby poznala(!), jací lidé si u nás hrají na vědecké autority a jaká je jejich vnitřní skutečná podstata.

...

K poznání kvalit dra Vojtíška stačí uvést jen několik stručných výňatků z jeho udání: V jednom z nich denuncuje dr. Vojtíšek svého kolegu ze soustavného zanedbávání úředních povinností, z úplné neschopnosti k práci a žádá, aby mu byl odňat (!) titul adjunkta městského archiváře. Není prý vůbec schopen logického myšlení, zapůjčoval prý knihy domů nepoznamenávaje signatur...

*Takhle psal dr. Vojtíšek o svém kolegovi! Uváží-li se však, že tato obviňování ukázala se být nepravdivými...*³⁵³

Právě díky těmto úryvkům se Vojtíšek mohl utvrdit, že za vším stojí Šebesta, kterého ostatně podezříval již od začátku.³⁵⁴ Proti zpochybnění jeho vědecké kvalifikace se postavila univerzita. Dne 10. 2. zaslal děkan Karlovy univerzity do redakce prohlášení, ve kterém trval na opravě a potvrzoval Vojtíškovu kvalifikaci.³⁵⁵ Efekt však byl malý, Právo lidu ze dne 15. 2. sice dopis vzalo na vědomí, ale sloupek týkající se případu Vojtíškovu kvalifikaci stejně zpochybňoval. Vojtíškovu jméno se v této souvislosti dostalo i do Poslanecké sněmovny, kde byl případ použit proti poslankyni Zemínové jako případ moderního „koniášství“.³⁵⁶

Krom obranných článků kontroval Vojtíšek i soudní žalobou ve věci cti na redaktora Rudého práva Václava Vacka a Františka Schwarze, redaktora Českého slova. Původně chtěl ještě žalovat Jaromíra Klímu, upustil však od toho z důvodu jeho duševní choroby a toho, že je stíhán jinde.³⁵⁷ Vojtíška ve sporu zastupoval jeho přítel JUDr. Adolf Boháček. Žaloba byla

³⁵³ Právo lidu ze dne 8.2. 1925 s. 9 a 11.2. 1925 s. 3 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2312, sig. VC, karton 194.

³⁵⁴ Dopis ze dne 22.12. 1924. „*Jak jsi asi četl, ve večernících Rudého Práva a Čes(kého) slova v sobotu byl na mne podniknut útok za Radnici staroměstskou. Stojí za ním jistě Šebesta. Je sprostý, jak ani jinak nemůže být.*“ Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 459.

³⁵⁵ Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68.

³⁵⁶ Přepis z jednání ze schůze 21.3. 1925 v Národních listech ze dne 22.3. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2312, sig. VC, karton 194.

³⁵⁷ Dopis Zemskému trestnímu soudu ze dne 23.4. 1925 Tamtéž.

podle tehdejšího právního uspořádání v kompetenci tzv. kmetského soudu, který byl pro tento případ veden u Zemského trestního soudu v Praze. Soud se konal až 5.8. s Václavem Vackem a 31.10. s Františkem Schwarzem a byl v obou případech vyřízen smírem a omluvou Vojtíškovi. Články uveřejněné v Právu lidu byly mimosoudně vyřešeny rovněž smírem. Existuje strojopisné prohlášení o uvedení na pravou míru ze dne 10. 11. Věc v tomto případě byla o to komplikovanější, protože autorem článků byl právě v inkriminovaném úryvku zmiňovaný JUDr. František Soukup, který byl senátor, a tudíž měl imunitu.³⁵⁸ Tím celá věc skončila. Je pravděpodobné, že Šebesta sám nebyl prvotním hybatelem, ale později neodolal a připojil se. Na nějakou dobu tak paralyzoval Vojtíškovu tažení proti sobě.

Přes veškerou Vojtíškovu snahu zůstával Šebesta správcem Staré spisovny a postupoval v úřednickém žebříčku a jistě k jeho zlosti protestoval proti Vojtíškovu postupu.³⁵⁹ Spory přetrvávaly i na úřední rovině, když se Vojtíšek z Šebesty snažil dostat dlouhodobé výpůjčky z archivní knihovny a nutno říci, že jeho úsilí nebylo stoprocentně úspěšné. „*Poněvadž řadu knih z archivní knihovny má vypůjčenou i představený městské staré spisovny adj. Měst. Arch. p. PHd. Eduard Šebesta, a to už po dlouhou řadu let...*“³⁶⁰

Boj však začínal vyčerpávat i Šebestu, ten 6. 9. 1930 požádal o uprázdněné místo ředitele městského muzea. Jako kvalifikaci uvedl svůj univerzální argument – absolvování Institutu a zkoušky z dějin umění. Jeho sebevědomá žádost však narazila na odpor. „*Kuratorium městského muzea se staví proto rozhodně a s důrazem proti snaze p. Phdra. Ed. Šebesty a muselo by odmítnouti odpovědnost, kdyby k městskému museu byl(!) ustanoven.*“³⁶¹

Šebesta tak zůstal až do své smrti v roce 1933 přestaveným Staré spisovny, která byla spojena s archivem a podřízena Vojtíškovi dne 25. 1. 1933. V případě jejich sporu bohužel neplatí ani rčení Omnia mors aequat, a tak je dnes Šebestova pozůstalost uložena v Národním archivu.

Celý spor může mylně vypadat jako střet „starého“ reprezentovaného odchovancem Institutu Šebestou a „nového“ z Filozofické fakulty vzešlého Vojtíška, což by ovšem byla chybná interpretace. Spíše šlo o střet progresivnějšího úředníka s nadřazeným vzešlým s pragmatiky. Ani jedna ze stran sporu si nebrala servítky a neměla vůli k jeho urovnání. Částečně to vycházelo z Vojtíškovy naturelu. Byl poměrně konfliktní povahy, a pokud si ho někdo

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ 1.12. 1925 Postoupil do V. hodnostní třídy. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Eduard Šebesta, sig. Pers IX/38.

³⁶⁰ 7.1. 1930 Dopis prezidiu městské rady. Tamtéž.

³⁶¹ Odpověď ze dne 29. 10. 1930 Tamtéž.

znepřátelil, tak to bylo nadosmrti. Vojtíšek neodpouštěl a nezapomínal, což uvidíme na tragickém osudu Jaroslava Prokeše v jedné z příštích kapitol.

Další stránkou sporu je to, že s odstupem času vypadá velmi malicherně. Z podobných směšných příčin kořenil i další spor, který měl na pracovišti, a sice střet s doktorkou Marií Válkovou–Frýzovou, kterou přijal do archivu již za dob jejích studií roku 1926. Protože byla velmi schopná, postaral se o její služební postup, takže byla dne 1. 5. 1931 povýšena do systematizovaného místa se služným 14 400 korun. Vojtíšek rovněž doporučil, aby jí byla započítána předchozí služba smluvní úřednice do postupu.³⁶² Dalším projevem jeho přízně bylo například to, že jí dohodil pořádání archivu Grémia pražského obchodnictva. Krátce po povýšení se však jejich vztah prudce zhoršil, což by ukazovalo na předchozí skrývané problémy. Postupně během několika měsíců rozvíjející se nepřátelství eskalovalo v listopadu 1931 v otevřený konflikt. Jeho příčina byla poměrně malicherná – šlo o střet s návštěvníkem archivu doktorem Schiechem, německým archivářem z Vratislavi, o otevřená okna. Což bylo příčinou i předchozích sporů, protože místnost, ve které Válková pracovala, se jí zdála přetopená a po Vojtíškovi chtěla úpravu ventilace. Naproti tomu někteří návštěvníci badatelny si stěžovali na zimu.

Doktora Schiecha navíc obvinila z nevhodného chování. Vojtíšek se na základě jejich konfrontace postavil na Schiecheho stranu, čímž si Válkovou definitivně znepřátelil.³⁶³ Celý spor pokračoval přes podání z obou stran k prezidiu hlavního města Prahy prakticky až k žalobě. Do celého sporu se také vložil JUDr. František Válek, který chtěl zastupovat manželku, a rovněž Schieche se bránil žalobou. Spor postupně nabíral na obrátkách a smírné řešení nebylo v dohlednu.

Vojtíšek si kromě toho stěžoval na pozdní příchody Válkové, dlouhodobé čtení novin v pracovní době a měl rovněž výhrady k její práci. Dne 13. 5. 1932 požádal Vojtíšek, zda by Válková nemohla být přeložena do Městské knihovny. Nedoporučoval její přeložení do Staré spisovny, oficiálně proto, že ji stále pokládal za dočasnou instituci.³⁶⁴ Neoficiálním důvodem mohla být obava, aby se proti němu nespojila s Šebestou.

³⁶² Vojtíškův dopis osobnímu oddělení 21. 4. 1931 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Marie Frýzová–Válková, sig. Pers IX/104.

³⁶³ Žádost Vojtíška o svolení k žalobě proti Františku Válkovi. 11.7. 1932 Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

³⁶⁴ Žádost osobnímu oddělení ze dne 13. 5. 1932. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Marie Frýzová–Válková, sig. Pers IX/104.

Dne 18. 5. 1932 požádala Válková o měsíční zdravotní dovolenou: „*jsem nemocna a nervově vyčerpaná a vysílená poměry v městském archivu a způsobem, jakým bylo se mnou jednáno městským archivářem D.(!) Vojtíškem.*“³⁶⁵ Zřejmě v reakci na obě žádosti změnil pak primátor Baxa zařazení Válkové. Přikázal vrchní knihovní komisařce slečně dr. Vlastě Melicharové, aby si s ní vyměnila místo.³⁶⁶ Spor ale pokračoval po Vojtíškově stížnosti ze dne 4. 7. 1932, ve které se opakovaly jeho předchozí výhrady vůči Válkové. Po několika peripetiích spojených s přesunem osobních věcí nastoupila Marie Válková dne 1. 8. 1932 službu v Městské knihovně. Na místo v knihovně rezignovala v říjnu následujícího roku po porodu. Zda šlo ve sporu i o nějakou předchozí nechuť, je dnes těžké posoudit.

Vraťme se však od osobní stránky pracovního poměru k Vojtíškově profesní činnosti. V průběhu dvacátých a třicátých let se začíná mimo jiné zabývat i archivní teorií a sepisuje práce na toto téma. Z nich je nutné zmínit zejména O archivech městských a obecných a jejich správě, v němž definoval archiv jako „*souhrn písemností a jiných příbuzných památek povahy dokumentární, který vzešel výběrem za účely správními i vědeckými z materiálu nahromaděného organickou činností úřední.*“ Šlo o první českou definici na základě slavné holandské příručky o archivnictví. Druhou publikací, zabývající se archivní teorií, byla O našich městech a patrimoniích a o správě obecních archivů, která vyšla o deset let později. V tomto případě mělo jít o poněkud opožděnou reakci na příručku jeho rivala Václava Hrubého, Úvod do archivní teorie a praxe, již považoval za nedostačující a s jejímiž postuláty nesouhlasil.³⁶⁷ Hrubý totiž definici archivu rozšířil i na materiál vzniklý z činnosti osob. Vojtíšková práce však nakonec nebyla příručkou, ale sborníkem, do něhož sepsal kapitoly o právních dějinách měst a AHMP. Do sborníku přispěli Bedřich Jenšovský a Jaroslav Prokeš, kteří napsali právě části týkající se archivní teorie a byli v nich k Hrubému poměrně smířliví. Své názory na fungování archivů a spisoven prezentoval Vojtíšek rovněž v publikaci Archiv hlavního města Prahy v roce 1933. Krátce předtím také sepsal pojednání týkající se konzervace archiválií. Teorii se ovšem sám snažil uvádět do praxe.

³⁶⁵ Žádost ze dne 18. 5. 1932 byla podpořena lékařem Fysikátu hl. m. Prahy. Tamtéž.

³⁶⁶ Příkaz primátora ze dne 20. 5. 1932 Tamtéž.

³⁶⁷ „*Avšak pokládám za svou povinnost příručku napsati, zvláště když úplně selhala kniha Václava Hrubého, Úvod do archivní teorie a praxe, nesevdomitě a nepromyšleně sestavená. Utvrdily mne v tom i projevy, které jsem obdržel, a to i od osob dosud mně neznámých, když vyšly o knize mé posudky.*“

Václav Vojtíšek, O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti, Čas IX. a X., Praha 1933, str.1–23. s. 20.

Již od počátku se Vojtíšek zabýval zefektivněním a modernizací AHMP. V sérii článků v periodiku *Národ* poukazoval na nutnost získávání archiválií, zejména pak gruntovních knih patrimoniálních úřadů na území Prahy, knih úřadu perkmistra hor viničních a různých městských knih.³⁶⁸ Zdůraznil však i to, že úkolem archivu je nejen archiválie akumulovat a zpracovávat, ale i vykonávat vědeckou činnost. Neopomněl ani praktickou část věci – dostatečné zabezpečení místem a kvalitním personálem. Tomuto krédu zůstal věrný i poté, co se dostal do čela AHMP. Ještě předtím, když pouze zastupoval nemocného Teigehe, zasadil se o získání šesti nových místností a jejich náležité vybavení. Díky získanému prostoru mohl archiv přijmout mezi lety 1920–1921 značné množství městských knih. Šlo hlavně o pozemkové knihy jednotlivých pražských měst, knihy pražských postranních práv z let 1700–1850 a jiné městské knihy. Celkem do archivu přešlo kolem 1300 svazků. To ovšem nebylo vše, byla převzata také Rankova sbírka čítající 424 fascikulů a o dva roky později byly převzaty archivy českých a německých měšťanských škol.³⁶⁹ Tento velký nárůst jako by byl přípravou na to, co AHMP teprve čeká po vzniku Velké Prahy 1.1. 1922. Archiv musel přijmout registratury připojených obcí, což byl náročný úkol, protože se realita lišila od záměru. V první řadě AHMP neměl kapacity na umístění, dále pak některé samosprávné orgány odmítly z důvodu lokálního patriotismu registratury vydat. Šlo například o starostu Vinohrad, který odmítl vydat cokoli, nebo o představitele Smíchova, kteří sice vydali registraturu z let 1800–1890, ale ponechali si protokoly samosprávných orgánů a některé právní listiny. V obou případech po letech došlo ke skartaci dokumentů.³⁷⁰

Při přebírání dokumentů Vojtíšek došel ke zjištění, že stav spisoven je velmi špatný. Proto vypracoval v roce 1924 elaborát, v němž navrhl vylepšení. Jeho instrukce pro spisovny hlavního města Prahy se zabývala působností jednotlivých druhů spisoven a jejich agendou.³⁷¹ Návrh však na několik let zapadl a pozdější instrukce pro magistrátní úřadovny na něj bohužel nebrala ohled.

Archiv rostl i ve třicátých letech, je nutné zmínit připojení prezidiální registratury a znovu scelení archivu a Staré spisovny po Šebestově smrti, dále pak sbírku soudobé dokumentace, která byla za Vojtíška v archivu založena. Množství materiálu volalo po nových pracovních silách, což si Vojtíšek moc dobře uvědomoval. Ihned po nástupu do vedení začal shánět

³⁶⁸ K úkolům archivu hlav. města Prahy, *Národ* III, č. 6, 7, 8, str. 67–68, 77–78, 88–90, Praha 1919.

³⁶⁹ František Holec, *Archiv Hlavního města Prahy Kapitoly z dějin 1851–2001*, Skriptorium, Praha 2006, s. 83–84.

³⁷⁰ František Holec, *Václav Vojtíšek – archivář a historik města Prahy*, AČ 13. Praha 1963, str. 125–133. s. 127.

³⁷¹ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič.2287, sig. 1A, karton 150.

nového adjunkta. O místo však nebyl zájem a jediným kandidátem byl Miloš Lier, absolvent filozofické fakulty studující Archivní školu, který však neměl potřebnou kvalifikaci – doktorát z filozofie. Vojtíšek ho přijal 17. 6. 1921 s podmínkou pro trvalé přijetí, že si kvalifikaci doplní doktorátem a absolutoriem archivní školy.³⁷²

Další nutností bylo pro archiv zajistit konzervátora, což si Vojtíšek jakožto průkopník konzervace archiválií palčivě uvědomoval. V roce 1922 přijal na pořádání sbírky rytin, fotografií a plánů středoškoláka Václava Šťovíčka. Ten se vzhledem k enormnímu nárůstu materiálu při vzniku Velké Prahy podílel i na pořádání a skartaci registratur připojených obcí. Vojtíšek ho však záhy přesunul na konzervaci archiválií a v roce 1925 mu zařídil studijní cestu do drážďanského archivu. Aby měl pro svou práci adekvátní zázemí, prosadil Vojtíšek o rok později vznik první konzervátorské dílny v republice, která pak sloužila nejen AHMP, ale i při konzervaci archiválií z jiných městských archivů.³⁷³ V roce 1924 pak bylo k AHMP připojeno další specializované pracoviště – fotografický ateliér, který původně patřil k prezidiální kanceláři. To umožňovalo pořizování fotokopíí listin a pečeti vztahujících se k dějinám Prahy z jiných archivů. Dále se postaral o růst archivní knihovny, která se rozrostla ze 40 000 výtisků v roce 1922 na 50 000 výtisků v roce 1932. Krom personálního zabezpečení se Vojtíšek postaral i o materiální vybavení archivu a nové prostory.³⁷⁴ Mezi lety 1918–1928 se plocha archivu na radnici zdvojnásobila a mimo ní byla zabrána různá skladiště pro depoty. Z původních pár místností v severovýchodním traktu radnice se archiv rozrostl do východního, severního, jižního a příčného traktu Staroměstské radnice. Měl v té době 24 místností, Vojtíškovy pracovny byla těsně u radniční věže. Pro zvýšení kapacity byly postupně instalovány nové regály a patrové konstrukce. Vojtíškovým snem bylo postupné zabránění celé radnice, kromě reprezentačních prostor.³⁷⁵ Přesto však mnoho spisů bylo uloženo mimo samotnou radnici v několika sklepích městských škol.³⁷⁶

To však byl pouze počátek, Vojtíšek archiv systematicky rozšiřoval o další pracovníky, většinou z řad svých studentů. Nárůst to byl opravdu značný – před první světovou válkou měl AHMP čtyři zaměstnance, v roce 1933 pak zaměstnanců šestnáct, z toho čtyři

³⁷² Archiv Hlavního města Prahy Kapitoly z dějin 1851–2001, Skriptorium, Praha 2006, s. 87.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ Na nedostatek prostoru upozorňoval již v dopise městské radě ze dne 26.7. 1921. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2287, sig.1A , karton 150.

³⁷⁵ František Holec, Václav Vojtíšek – archivář a historik města Prahy, AČ 13. Praha 1963, str. 125–133. s.128.

³⁷⁶ Václav Vojtíšek, Archiv Hlavního Města Prahy, O jeho vývoji, sbírkách i významu, Melantrich, Praha 1933, s 45.

vysokoškoláky. Vedle toho Vojtíšek disponoval ještě dvěma dalšími systematizovanými místy, která nebyla obsazená. Mimoto za dotace na vědecké úkoly najímal studenty z fakulty jako pomocné vědecké síly.

Pro hladké fungování archivu vydal Vojtíšek novou instrukci, která nahradila starou z roku 1897. Instrukce byla na svou dobu velmi dobře vypracovaná. Kladla důraz i na vědeckou práci odborných archivářů, ale neopomíjela i propagaci archivu prostřednictvím přednášek a výstav.³⁷⁷ Nebylo zapomenuto ani na odborné publikace, proto archiv pokračoval ve vydávání Čelakovského Sborníku příspěvků k dějinám města Prahy.

AHMP pod Vojtíškovým vedením jen kvetl a jeho vybavení bylo oceňováno i zahraničními badateli.³⁷⁸ Zásahu na tom krom jeho manažerských schopností mělo i to, že díky osobním kontaktům na primátora dokázal pro archiv získat vždy dost peněz. Narůst rozpočtu byl značný, když Vojtíšek nastoupil do čela archivu, činil rozpočet 196 794 korun a v roce 1928 celých 635 347 korun.³⁷⁹ Důvodů, proč byli jeho nadřízení ochotní do provozu archivu tolik investovat, bylo několik. Na prvním místě byla Vojtíšková ochota jim posloužit například při psaní projevů či vyjádření v různých historickoprávních otázkách nebo jako porotce při udělování Masarykovy ceny hlavního města Prahy.³⁸⁰ Dále to byla jeho činnost v komisi pro pojmenování ulic, která nabyla na významu po vzniku republiky v roce 1918 a potažmo po vzniku Velké Prahy, kdy bylo nutné odstranit opakující se jména a unifikovat pojmenování. Vojtíšek ve spolupráci s komisí odborníků vypracoval pravidla pro pojmenování ulic.³⁸¹ Výsledky své činnosti v tomto oboru rovněž přiblížil veřejnosti v periodiku *Za starou Prahu*.³⁸² K přejmenování ulic byl Vojtíšek později pozván za poněkud smutnějších okolností v březnu 1941, v době, kdy již byl nuceně penzionován. Působil tehdy jako navrhovatel českého znění, proti němu jako navrhovatel německého Schreiber.

³⁷⁷ Instrukce byla schválena 3.6. 1932., Tamtéž, s. 40–42.

³⁷⁸ „Zajímavý je např. výrok J. J. Morpera (autora knihy *„Das Czerninpalais in Prag Praha 1940“*), o němž jsem se dozvěděl od arch. A. Kubička. Morper, jenž znal z vlastní zkušenosti téměř všechny hlavní evropské archivy, se prý vyjádřil, že v žádném archivu nemají tak vyčerpávající katalogy a rejstříky, jaké jsou v Archivu Hl. města Prahy.“ František Holec, Václav Vojtíšek – archivář a historik města Prahy, AČ 13. Praha 1963, str. 125–133. Poznámka s. 131.

³⁷⁹ Václav Vojtíšek, Archiv Hlavního Města Prahy O jeho vývoji, sbírkách i významu, Melantrich, Praha 1933, s. 44.

³⁸⁰ Žádost ze dne 28.11. 1932 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič.2287, sig. 1A, karton 150.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Václav Vojtíšek, Přejmenování pražských ulic, *Za starou Prahu VIII*, Praha 1921, str. 8–10.

Dále to byla i jeho píle, s níž se AHMP věnoval a obětoval mu i značnou část svého osobního času. Jeho manželka ho v korespondenci často marně žádala, aby se alespoň na chvíli uvolnil a strávil s ní a dcerou část dovolené. Pracovní nasazení ukazuje např. dopis správní komisi hlavního města Prahy, v němž žádá o dovolenou pro své univerzitní přednášky na univerzitě v Brně a poukazuje na to, že si v minulých osmi letech žádnou dovolenou nevybral.³⁸³ Je oprávněné se domnívat, že v následujících letech to nebylo jiné.

Další věcí, která mu zajišťovala potřebnou přízeň nadřízených, byl jeho podíl na propagaci Prahy ve vědeckých a populárně naučných publikacích, z nichž můžeme jmenovat tyto: Čtení o Staroměstské radnici a Praha, o jejím významu národním. Krom toho byl autorem značného množství článků o historii Prahy, které vyšly v různých periodících, zejména pak v Národních listech, a dokonce o historii Prahy přednášel v radiožurnálu. Na propagování hlavního města se však podílel i přímo. Mimo vlastní práci v archivu zavedl a organizoval pravidelné prohlídky po radnici pro zájemce. V letech krize se Vojtíšek vzdával výdělků za tuto činnost ve prospěch nezaměstnané inteligence a po roce 1938 ve prospěch uprchlíků z pohraničí. O tom, že průvodcovskou činnost vykonával vskutku neúnavně, svědčí i starosti jeho manželky, protože Vojtíšek nedbal při ní ani vlastní nemoci.

*„Prosím tě snažně a naléhavě, jestli se nebudeš cítit ve své kůži, abys ji nekonal. Mluvení a procházení různě teplými (studenými) místnostmi je to nejhorší, to může chřipku vrátit. Ať to za Tebe odmluví nějaký obyčejný ciceron a nech mu za to % z vybraných peněz.“*³⁸⁴

Je nepochybné, že tato popularizační činnost se odrazila i v přízni primátora a pomohla mu splnit pro AHMP vytyčené cíle. O tom, že si této přízně cenil a starostu si předcházal, svědčí i blahopřejný dopis Karlu Baxovi k jeho třetímu zvolení primátorem v roce 1927. Je plný patetických oslavných formulací, v nichž ho Vojtíšek vynáší až do nebes.³⁸⁵ Léta plynula nerušeně až do mnichovské tragédie, kterou jako vlastenec musel silně prožívat. Jeho starost byla určitě znásobená i starostí o nezdárného bratra, který byl na rozdíl od něj mobilizován a umístěn v Podbořanech. Bohužel existuje jen jeden dopis od něj z této doby, který však nemá velkou vypovídací hodnotu.³⁸⁶

³⁸³ Dopis ze dne 19.9. 1922. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

³⁸⁴ Dopis ze dne 24.3. 1932. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, kartony 15–16

³⁸⁵ Dopis z roku 1927. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 113, sig. 38, karton 16.

³⁸⁶ „Milý Venouši

„Srdečný pozdrav a vzpomínku dovoluji si zaslati z místa mé vojenské povinností. Asi tento týden pojedeme do Kladna a domů. Ne s takovým nadšením jako jsme jeli sem. Musíme se však s tím smířit a doufati....“

Za druhé republiky se však odehrála jedna pro nás pozoruhodná epizoda. Šlo v ní o Žlutický kancionál. Tato vzácná kniha o 494 listech vázaná do bokových desek s vepřovicovým slepotiskovým okovaným potahem z roku 1558 byla největším pokladem, jaký tato obec na Plzeňsku měla.³⁸⁷ Místní ji žárlivě střežili a ani po vzniku republiky ji nechtěli za žádných okolností vydat památkové komisi. Po obsazení Sudet byl kancionál převezen do Plzně. Dodnes není jasné kým – výše citovaný článek uvádí jakéhosi úředního doručovatele Jos. D., bakalářská práce Lucie Tvrdkové zase správce místní věznice Václava Karáska, který za pomoci jakéhosi vojáka dopravil kancionál nejprve do Manětína a poté do Plzně.³⁸⁸

V každém případě byl kancionál někdy v polovině října v Plzni zmítaný chaosem přílivu uprchlíků. Byl to depozit poněkud nevídaný, protože hrozil problémy a nikdo nevěděl co s ním. Narychlo svolaná komise sestávající ze starosty Lud'ka Pika, jeho náměstka a referenta muzejních ústavů JUDr. Matouše Mandla a prezidiálního šéfa JUDr. Františka Kříže zavolala univerzitního profesora Jindřicha Čadíka. Ten zrevidoval stav památky a rozhodl se převézt ji do bezpečí. Speciálním automobilem, opatřeným proti případné kontrole a zdržování plastickým znakem města a vlajkou v jeho čtyřech barvách, ji odvezl na Prezidium ministerské rady. Ani zde však neudělal „horký brambor“ radost. Zaskočený sekční šéf JUDr. Stašek zatelefonoval Vojtíškovi a ten svolil s ukrytím kancionálu. Před Čadkovým odchodem ho sekční šéf ještě instruoval ohledně nových německých požadavků týkajících se Plzně. Čadík kancionál předal Vojtíškovi, který z něj sice velkou radost neměl, ale přijal ho do úschovy. Čadík poté odjel do Plzně na poradu, která vyvrcholila vysláním Ing. Hlaváčka do Berlína na jednání delimitační komise, kde se rozhodlo o hranici před Plzní.

Když Němci zjistili, že je kancionál pryč, vyhlásili okamžitě pátrání. Není úplně jasné, kdy se kancionál vrátil, zdroje se v tom opět rozcházejí. Výše citovaná bakalářská práce uvádí, ovšem bez jakýchkoliv podrobností, že kancionál byl vrácen již 30. 3. 1939. V článku je uveden až duben 1941, kdy byl gestapem vyšetřován Čadík, který byl ve styku s místní odbojovou skupinou a nechtěl se dekonspirovat, tudíž za pomoci policejního rady JUDr. Soukupa navedl Němce na správnou stopu. Německá delegace se pak vypravila přímo za Vojtíškem. Toto tvrzení má ovšem trochu háček v tom, že Vojtíšek byl 1. 2. 1941 za svou vlasteneckou činnost penzionován, nicméně do AHMP stále docházel, takže úplně nemožné to není. Vojtíšek sám se o této věci příliš nešířil, a zmínil ji možná jen v rozhlasovém pořadu

Pohled ze dne 3.10. 1938. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 71, sig. 44, karton 15.

³⁸⁷ Jindřich Čadík, *habent sua fata libelli* (Žlutický kancionál), *Minulostí západočeského kraje VII*, Plzeň : Krajské nakladatelství, Plzeň 1969, str. 372–377. s. 373.

³⁸⁸ Lucie Tvrdková, *Žlutice za první republiky bakalářská práce*, Masarykova univerzita, Brno 2006. s. 31.

v roce 1968 věnovaném této knize.³⁸⁹ Kauza je rovněž zmíněná v proslovu, který nad Vojtíškovou rakví měla Marie Šulcová. „*A co ten slavný Žlutický kancionál? To také nic nebylo, skromný pane profesore? Byl strašný podzim roku 1938 a únosce Václav Karásek graduál před okupanty odvezl ze Žlutic do Plzně. Jenže Plzeň byla v těsné blízkosti demarkační čáry. Marně vedoucí pracovník plzeňského muzea nabízel kancionál různým institucím v Praze, všude se báli západočeský klenot přijmout. Jen Vy, pane archiváři hl. města Prahy, jen Vy tak samozřejmě a dokonce načerno. Když byl prozrazen úkryt, ještě jste ho nebojácně hájil, ještě jste si dovolil nasupeným okupantům oponovat, až přímé rozkazy K.H. Franka a generála Blyszkowitze(!) /když se i Hitler dozvěděl/ Vás donutily vydat prastarý český a husitský graduál německé Žlutici.*“³⁹⁰

Kde je pravda, se již asi dnes nedozvíme. Tak Vojtíškovi uplynul „předvečer“ okupace, v této době rovněž rozvinul svou literární činnost a napsal řadu fejetonů, z nichž některé vzbudily značný rozruch.

Další poměrně málo známou věcí je Vojtíškovu vexilologické a heraldické působení za Druhé republiky. Okleštění státu a chystané úpravy vztahu ke Slovensku si vynutily i příslušné heraldické změny. V říjnu 1938 se na Vojtíška obrátil Jaroslav Prokeš, aby se vyjádřil k chystaným úpravám státních symbolů. Vojtíšek nebyl v této oblasti nováčkem, při tvorbě československé vlajky se sice pouze účastnil ankety, nicméně se problematikou zabýval a později napsal publikaci s názvem *Naše státní znaky*.³⁹¹ Hlavně se však zaměřoval na městskou heraldiku a vexilologii, a to již od roku 1919.³⁹²

Ke dni 30. 10. 1938 došlo k reaktivaci heraldické komise, v níž zasedli Vojtíšek, Prokeš, Hráský. Společně vypracovali několik návrhů státního znaku a tři návrhy na státní vlajku. Nicméně stupňující se problémy okleštěného státu zastínily jednání o nových symbolech, a tak se Prezidium ministerské rady rozhodlo převzít dočasnou variantu střední znak z roku 1920 a k dalšímu jednání již nedošlo.³⁹³ Později Vojtíšek pravděpodobně ovlivnil i

³⁸⁹ Výkaz činnosti za rok 1968 uvádí rozhlasovou přenášku. Ve výkazu za rok 1973 napsána zmínka o popularizační činnosti týkající se ukrývání Žlutického kancionálu. O co šlo se mi bohužel nepodařilo zjistit. Archiv ČSAV, personální spisy, Václav Vojtíšek, Archiv AV.

³⁹⁰ Smuteční projevy. Tamtéž.

³⁹¹ Václav Vojtíšek, *Naše státní znaky: staré a nynější*, Vesmír, Praha 1921.

³⁹² Václav Vojtíšek, *O znacích měst našeho státu*, Národní listy 183, 5.8. 1919. Nebo K otázce znaku hlavního města Prahy, *Vzdělávací příloha Národních listů* č. 29, 30.1. 1929.

³⁹³ Ivan Hlaváček, Jaroslav Kašpar, Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, H+H, Jinočany 2004, s. 363–364.

protektorátní symboliku, když se v posudku z 19. 9. 1939 postavil proti prosazení říšských barev do protektorátní vlajky.³⁹⁴

Vojtíškův obraz jakožto archiváře by nebyl kompletní bez tří dalších významných působišť. Prvním z nich byla funkce archivního inspektora pro Čechy. K povinnostem v AHMP mu totiž od roku 1924 přibyla další funkce. Dne 17. 6. 1924 požádalo MŠNO Radu hlavního města Prahy o svolení k jeho jmenování státním archivním inspektorem pro Čechy. Vojtíšek byl, vzhledem k autorství několika prací o archivní teorii a bohaté praxi, jasným kandidátem, a protože tuto funkci měl vykonávat mimo pracovní dobu, rada souhlasila, a tak byl s účinností od 1. 9. 1924 jmenován.³⁹⁵ Již předtím však byl Vojtíšek jako odborník žádán radnicí ve Znojmě o inspekční cestu do místního městského archivu.³⁹⁶

Institut státního archivního inspektorátu byl do jisté míry náplastí za neuskutečněné velkolepé plány archivářů po vzniku Československa. Pro české země byli ustanoveni celkem tři inspektoři. Ovšem pro jejich působení nebyla, jak si Vojtíšek ještě v roce 1933 stěžoval, vydána žádná instrukce. Náplní činnosti bylo „*osobně nebo písemně zjišťovat stav městských, obecních, církevních, musejních a soukromých archivů, starých knihoven téhož i jednotlivých písemných památek historických a snažiti se o jejich zabezpečení.*“³⁹⁷

Chybějící instrukce nebyla jediným problémem. Archivní inspektoři nebyli koordinováni a nepomáhali si při řešení problémů vyplývajících z jejich činnosti, dalším původcem problémů pak bylo hlavně to, že jejich činnost závisela na dobré vůli provozovatele archivu. Inspektoři neměli přes Vojtíškovy žádosti ani legitimaci s vyznačením úřední funkce, tudíž se stávalo, že jim byl vstup do archivu odepřen. Finanční stránka činnosti byla tradičně podhodnocená. Vojtíšek dostal 500 korun měsíčně, 300 korun kancelářského paušálu na rok, cestovní paušál byl stanoven na 2000 korun a bylo mu odpuštěno obyčejné poštovné. Přes neochotu a občasné házení klacků pod nohy se Vojtíšek ujal svého úkolu s vervou a pílí sobě vlastní. Což se projevilo mimo jiné v tom, že své cesty vykonával nejen na území Čech, ale zajel i na Moravu. Jeho cílem zde bylo např. Znojmo a Jihlava, kam se vypravil v září roku 1924.³⁹⁸

³⁹⁴ Aleš Brožek, Václav Vojtíšek a jeho vexilologické aktivity, Vexilologie č. 149, Praha 2008, str. 2883–2888.

³⁹⁵ Dopisy MŠNO ze dnů 17. 6. a 18. 8. 1924. Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

³⁹⁶ Žádost ze dne 21. 2. 1924. Národní archiv, MŠNO složka Znojmo, Ič. 1749, sig. 30, karton 3241.

³⁹⁷ Václav Vojtíšek, O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti, Čas IX. a X., Praha 1933, str. 1–23.

³⁹⁸ Zpráva pro MŠNO ze dne 27. 9. 1924. Národní archiv, MŠNO, složka Znojmo, Ič. 1749, Sig. 30, Karton 3241.

Pravděpodobně zde zaskakoval za Františka Hrubého, jemuž poslal opisy dobrých zdání, která putovala na MŠNO.

Hlavními cíli jeho cest byly městské a církevní archivy, navštěvoval však i šlechtické.³⁹⁹ Nejvíce si pochvaloval přístup do městských a obecních archivů, s nimiž zůstával v pravidelném písemném styku. S církevními úřady měl vesměs dobré zkušenosti, ačkoliv se mu občas stalo, že mu bylo vyhověno jako laickému badateli, a když se prokázal jako inspektor, tak mu byl přístup odepřen. Vojtíšek to přičítal strachu z objevení nevhodného uložení archiválií.⁴⁰⁰ Ze šlechtických archivů si pochvaloval zejména knihovnu v Chotěboři a schwarzenberský archiv v Třeboni.

Navštívené archivy procházel a kontroloval stav inventarizace, staral se, pokud to bylo možné, o vhodné uložení archiválií, což byl s nedostatkem místa i schopných osob velký problém. Pomáhal vyřizovat subvence MŠNO na práce v archivech, přičemž si stěžoval, že církevní a šlechtické archivy nikdy přes nabídky o ně nepožádaly.⁴⁰¹ Vzhledem k absenci centrálních skartačních norem zachraňoval archiválie před prodáním za pár korun na makulaturu. Rovněž zprostředkovával opravy archiválií v konzervační dílně „svého“ archivu, např. píseckých, rakovnických, jihlavských městských knih. Dalším problémem, se kterým se potýkal, byly staré svazky archiválií, uspořádané podle starého pertinenčního principu a na základě nedostatečného registraturního plánu. Ve všech případech považoval za klíčové získání zájmu a zapojení klíčových institucí.

„Přední povinností je nalézt osobu, získati ji k práci a dáti jí návod, zjednati jí pomoc při městských činitelích a vyjednati podmínky. Doporučuji jim stále postavení, potvrzené

³⁹⁹ Příklad městských archivů navštívených Vojtíškem – Nové Benátky, Brandýs nad Labem, Broumov, České Budějovice, Čáslav, Dvůr Králové, Písek, Rakovník, Opocno, Most, Nová Paka, Pardubice, Toušov, Ústí nad Labem, Žatec atd.

Příklad církevních archivů– kapituly svatovítské, vyšehradské, svatoboleslavské, Arcibiskupský archiv, Biskupský archiv v Hradci Králové, řádové archivy na Strahově, Slaném, Plzni atd.

Příklady šlechtických archivů – clammartinický na Smečně, schwarzenberský v Třeboni atd. Václav Vojtíšek, O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti, Čas IX. a X., Praha 1933, str.1– 23.

Šlechtické archivy se těšily zájmu již od konce 19. století, kdy se z nich ve Vídni ustanovená Prozatímní komise pro vydávání aktů a korespondence k novějším dějinám rakouským, rozhodla vydat soupis archivního materiálu. Výzkumu se ujali Gollovi žáci, Josef Pekař takto například narazil na panství Kost, což ho vedlo k sepsání Knihy o Kosti. Jaroslav Čechura, Jana Čechurová, Josef Pekař: Příběh Knihy o Kosti, Argo, Praha 2005, s. 16–17.

⁴⁰⁰ Přístup mu byl odepřen např. do archivu břevnovských benediktinů nebo maltézského řádu na Malé Straně. Václav Vojtíšek, O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti, Čas IX. a X., Praha 1933, s. 8.

⁴⁰¹ s. 10 Tamtéž.

smlouvou, instrukcí, popřípadě i honorářem. Pochopitelně, pokud jde o pracovníky, bere se zřetel na místní činitele. Přičiňuji se především, aby profesori škol pracovali pro zdar archivů, a podle toho, které jsou okolnosti, hledím působiti, aby ministerstvo školství a národní osvěty učinilo opatření v příčině umístění profesorů, povolilo úlevy, dalo dovolenou, popřípadě dalo svolení k umístění archivu v budově střední školy (stalo se v Jaroměři).“⁴⁰²

Nicméně ochota příslušných orgánů byla nezbytná. Proto občas narazil na skutečně odstrašující příklad. V jistém městečku došlo k „plnému využití“ archiválií – pergamenová listina byla použita jako záplata na buben obecního strážníka, vosk z pečetí využili místní ševci a dřevěná ochranná pouzdra od pečetí měli úředníci jako misky.⁴⁰³ Dalším odstrašující příklad byl podle něj strakonický městský archiv a archiv Hradce Králové.

V Strakonících jsem shledal pergameny po skříních, zarámované ještě, tak jak byly určeny na Národopisnou výstavu československou r. 1895, i nezarámované, pod vrstvou prachu a špíny spolu s některými knihami, ale i nepotřebnými předměty, přitom jsem pohřešil při srovnání se Sedláčkovými Hradky a zámky a se správou Dr. J. V. Nováčka z r. 1896 velké množství vzácných dokumentů a nedoptal jsem se jich, ještě mi při dalším jednání městský úřad bryskně prohlásil, že se nic ztratiti nemohlo.

...

*Hradec Králové je pověstný tím, že si v 60 tých letech minulého století vědomě a dobrovolně zničil podstatnou část svého vzácného archivu. Nyní jakby chtěl pokračovati v díle zkázy. Snad to souvisí i s tím, že řed. Domečka, jemuž by příslušela starost o tyto věci, je po přednosti musejníkem, ač užívá archiválií pro své stati z místních dějin. Avšak co říci tomu, že jsem nepochodil ani tehdy, když jsem získal a přivedl posluchače Archivní školy a právnické fakulty, který se chtěl archivu ujmouti, a byl jsem odmítnut lichým výkladem, že není místa, a zmíněnému posluchači bylo dokonce domlouváno, že by se mohl touto prací zdržeti ve studiích. Případ je tím trapnější, že by třebaš neveliké zbytky královéhradeckých archiválií daly slušný archiv a že nyní více a více chátrají.*⁴⁰⁴

Vojtíšek se rovněž snažil ovlivnit ukládání archiválií, což však byl s chybějící archivní legislativou boj s větrnými mlýny. Nicméně to byly nejkřiklavější příklady, velká část fyzických i právnických osob, které navštívil, se skutečně snažila mít archiv v rámci možností ve funkčním stavu. Zvláště pak se mu líbily archivy v Chebu, Chomutově, Mostě, Žatci.

⁴⁰² s. 13–14 Tamtéž.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ s. 12, 15–16 Tamtéž.

Vojtíšek se svou vpravdě misionářskou činností postaral o povznesení úrovně archivů a záchranu mnohých archiválií. Při průzkumu pražských církevních archivů pak učinil řadu objevů, např. nejstarší známou pečeť Starého Města pražského z roku 1264. Řada z objevených listin byla také ofotografována, stejně jako nejstarší městské knihy z Jihlavy, České Třebové, Nového Bydžova.⁴⁰⁵ Pro Vojtíška samotného znamenala tato práce rozšíření jeho věhlasu a zisk materiálů pro své vědecké práce. Zejména pak pro knihu O pečetích a erbech měst pražských a jiných českých. Funkci archivního inspektora vykonával až do jejího zrušení za okupace v listopadu 1941.

Druhým jeho působištěm mimo AHMP byla jeho činnost v Československé archivní společnosti. Tato stavovská organizace archivářů byla sice za první republiky poměrně slabá, nicméně bylo by chybou nezmínit alespoň ve stručnosti Vojtíškovu angažmá v ní. Společnost vznikla koncem ledna roku 1924 jako Společnost archivní školy, ve které Vojtíšek působil. Postupně rozšířila svou působnost a zaměřila se i na celkovou organizaci archivnictví a v únoru 1926 změnila název na Československou archivní společnost. Do jejího vedení se Vojtíšek dostal 20. 3. 1929, kdy byl zvolen místopředsedou a 13. 6. 1930 se pak stal předsedou.⁴⁰⁶ Zároveň se začal angažovat, aby společnost byla vidět a slyšet. Krátce po zvolení vydala Československá archivní společnost provolání k vládě, ve kterém požadovala systematické budování archivní sítě a odstranění roztržité kompetence mezi jednotlivými ministerstvy. Za jeho vedení se společnost angažovala v pořádání archivářských kurzů pro archiváře menších archivů, což byli často středoškolští profesori. Tyto přednášky byly později vydány tiskem za Vojtíškovy redakce. Uvnitř společnosti se angažoval rozpoutáním debaty o hlavních problémech československého archivnictví.⁴⁰⁷ Předsedou společnosti byl až do roku 1935, kdy rezignoval pro přemíru jiných povinností a jeho nástupcem se stal Jan Morávek. Přes značnou snahu se společnosti nepodařilo před válkou protlačit do vlády zákon o archivnictví, o kterém snila.

Po válce byla společnost obnovena a Vojtíšek jakožto ředitel Archivní školy stanul v jejím čele. Dne 15.10.1945 načrtl program s názvem O nové zásady československého archivnictví.⁴⁰⁸ Vojtíšek se v jejím čele angažoval s novou chutí, a dokonce byli její členové

⁴⁰⁵ František Holec, *Archiv Hlavního města Prahy Kapitolu z dějin 1851–2001*, Skriptorium, Praha 2006, s. 83–85.

⁴⁰⁶ Zpráva jednatele ze dne 13.6. 1930 a zpráva policejnímu ředitelství ze dne 21.6. 1930. Československá archivní společnost, Národní archiv, karton 1.

⁴⁰⁷ Protokol z valné schůze 28.4. 1933. Tamtéž.

⁴⁰⁸ Zpráva jednatele za funkční období 1945–1950. Tamtéž.

pozvání přednášet do Bratislavy. Na podnět společnosti byla již v roce 1945 Nejedlým zřízena při ministerstvu školství Archivní rada. V roce 1948 vydala společnost 300 stránkovou archivní příručku, která obsahovala její rozšířené kurzovní přednášky. Společnost přečkala únor 1948 a zdálo se, že bude mít velký podíl na utváření archivnictví v novém režimu. Dne 8. 6. 1950 byl Vojtíšek sice znovu zvolen předsedou, ale vzápětí odstoupil na protest proti tomu, že nebylo dodrženo předchozí ujednání o vedoucí pozici zástupců Archivu ministerstva vnitra. Po nové volbě sice opět nastoupil, ale rozkol dával tušit budoucí problémy. V červnu nepovolilo ministerstvo školství vyslání delegátů na sjezd archivářů v Paříži.⁴⁰⁹

O měsíc později 1. 8. 1950 poslal Vojtíšek poznámky k zásadám osnovy o archivnictví pro připravovanou novou organizaci. Společnost se v té době rovněž zasazovala za záchranu církevních archivů, bojovala proti nízkému zařazení archivářů a prosadila nové periodikum Archivní časopis. Nicméně doba slávy společnosti se chýlila ke konci. V prosinci se pak ministerstvo vnitra rozhodlo postavit novou archivní správu na jiné platformě – Státní archivní komisi. V roce 1951 se ještě společnost rezolutně postavila proti mobilizaci archivářů do výroby a jejich trvalému převádění.⁴¹⁰ Dále uspořádala mezi 2.–5.7.1951 konferenci o archivnictví v Brně, ovšem konec se blížil a společnost nebyla pro novou dobu přijatelná, a tak byla na jaře následujícího roku zrušena. Její úlohu při tvorbě archivního zákonodárství převzala Státní archivní komise. Vojtíškovy role jakožto předsedy společnosti byla zásadní, hlavně v poválečném období, kdy se zdálo, že společnost bezpečně propluje divokými vodami padesátých let. Zůstalo po ní její „dítě“ Archivní časopis a později vznikl její ideový následník, dnešní Česká archivní společnost.

Třetím Vojtíškovým významným působištěm byl univerzitní archiv, do jehož vývoje zasáhl, jak již bylo zmíněno, hned při jeho převzetí v roce 1918. Archiv pak dostal na starost Gustav Friedrich a zástupce německé univerzity Josef Bergl. Jejich činnost komplikoval jednak nevyjasněný status archivu a pracovní zatížení mimo samotný archiv. Po vydání univerzitního zákona v roce 1920 bylo rozhodnuto o tom, že archiv bude spravován archivní komisí a archivářem. Nicméně v praxi zůstala zachována funkce archivního inspektora, kterému byl k ruce Josef Bergl. Ten v archivu pracoval až do května 1938 čtyři hodiny týdně, což rozhodně nebylo dostatečné pro správnou funkci archivu.⁴¹¹

⁴⁰⁹ Odpověď ministerstva ze dne 17.6. 1950. Československá archivní společnost, Národní archiv, karton 2.

⁴¹⁰ Elaborát pro Svaz zaměstnanců školské správy 16.6. 1951 Tamtéž.

⁴¹¹ Karel Kučera, Miroslav Truc, Archiv Univerzity Karlovy průvodce po fondech, Univerzity Karlova, Praha 1961. s. 47.

Bylo tedy štěstím, že dne 24. 4. 1931 převzal od přetíženého Friedricha funkci archivního inspektora Vojtíšek.⁴¹² Ten se do jeho vylepšování pustil s pílí sobě vlastní a od počátku svého působení se ho snažil rozšiřovat. Zařídil převedení disertací filozofické fakulty do jeho sbírek, a protože se o archiv zvýšil zájem mezi badateli, vydal nový studijní řád.⁴¹³

Nárůst počtu archiválií si ovšem vyžádal i adekvátní nárůst skladovacích prostor. Vojtíšek jejich zisk spojil s podílem na vytvoření Univerzitního muzea. Touto myšlenkou se akademický senát zabýval od října roku 1933 a pověřil dne 4. 11. toho roku Vojtíška ziskem artefaktů a vybavení.⁴¹⁴ Ten rozjel pátrání, které zefektivnil rozesíláným dotazníkem. Paralelně se zřízením muzea dosáhl Vojtíšek přesunutí archivu do tří přízemních místností na právnické fakultě, kde byl zpočátku složen na podlaze.⁴¹⁵ Vojtíšek se proto postaral o vybavení místností a zavedení elektrického osvětlení a rovněž si z AHMP vypůjčil tři zaměstnance, vysavač a archiválie vyčistil. Dále začal budovat příruční knihovnu. Posledním krokem ke zvýšení funkčnosti archivu pak byl zisk nového pracovníka, o toho požádal v říjnu 1934. Důvodem bylo to, že sám přetížen povinnostmi nestíhal vše a Bergla, který za nepatrný honorář 200 korun měsíčně v archivu zůstával mnohem déle než smluvené čtyři hodiny týdně, nechtěl zatěžovat. Vybraným byl na doporučení Juc. Rudolf Sokol, syn zemřelého profesora Univerzity Karlovy, který byl dne 21. 12. 1934 ustanoven stipendistou se stipendiem 500 korun měsíčně jako pomocná síla v univerzitním archivu.⁴¹⁶ Sokol získal stipendium pro zlepšení nelehké finanční situace a jeho prvořadým úkolem bylo dostudovat práva. Ke svým povinnostem v archivu tak přistupoval značně laxně a rozhodně ne podle Vojtíškových představ. „*Mohu-li sám učiniti konkrétní návrh, soudím, že by se mělo požadovati na p. Juc. Sokolovi aspoň 18 pracovních hodin týdně. To je značná úleva, neboť jiní takoví stipendisté pracují až 30 i 36 hod týdně. Je to však více, nežli si zavedl o své újmě p. Juc. Sokol sám, jenž v lednu a v únoru pracoval jen třikrát týdně po 2 hodinách, tj. 6 hodin týdně...*“⁴¹⁷ Vojtíšek tedy nebyl z nového zaměstnance dvakrát nadšen, nicméně svou stížností dosáhl citovaných 18 hodin práce. Zároveň se ho hleděl zbavit a jeho žádost o prodloužení stipendia nedoporučil.

⁴¹² Dopis akademickému senátu ze dne 7.5. 1931. Akademický senát, AUK, Ič. 770–771, sig. B 8/1 Karton 53.

⁴¹³ Studijní řád byl schválen 6.11. 1931 akademickým senátem. Karel Kučera, Miroslav Truc, Archiv univerzity Karlovy Průvodce po fondech, Univerzity Karlova, Praha 1961. s. 47.

⁴¹⁴ Dopis rektorátu ze dne 4.11. 1933. Akademický senát, AUK Ič. 772–773, sig. B 8/2– B8/3, Karton 54.

⁴¹⁵ K přestěhování došlo 18–25.9. 1934. Akademický senát, AUK, Ič. 770–771, sig. B 8/1 Karton 53.

⁴¹⁶ Dopis ze dne 27.10. 1934 a 9.1. 1935. Akademický senát, AUK, Ič. 772–773, sig. B 8/2– B8/3, Karton 54.

⁴¹⁷ Dopis rektorátu ze dne 15.2. 1935. Tamtéž.

Archiv za Vojtíškovu vedení prospíval až do roku 1938, tehdy při květnové mobilizaci uprchl do Německa Bergl. Vojtíšek jako náhradu za něj sehnal studentku historie Janu Čechovou, které platil 6 korun za hodinu. Hlavní náplní její práce bylo vyřizování úřední agendy a opisování listin pro blížící se jubileum šestistého výročí Karlovy univerzity. Do osudu archivu však zasáhla okupace.

Vojtíšek jako pedagog

Vojtíškovu osobnost by nebyla kompletní bez popisu jeho dlouhodobého působení na Univerzitě. Vojtíšek započal svou akademickou kariéru na podzim roku 1920. Nezačal ji na naší Alma Mater, ale na nově vzniklé Masarykově univerzitě v Brně. Díky osobním vazbám na brněnské profesory, zejména pak Bohuslava Navrátila, Julia Glücklicha a Rudolfa Urbánka, zde začal po vzniku univerzity sondovat situaci. Předcházela ho dobrá pověst, a tak mu bylo nabídnuto místo ředitele MZA, kde měl vystřídat výše zmíněného Navrátila. Další nabídka, kterou dostal z tohoto prostředí, přišla z univerzity.⁴¹⁸ Vojtíšek na nabídku přistoupil a byl jednomyslně jmenován dne 13. 9. 1920 mimořádným profesorem na nově vzniklé stoličce pomocných věd historických.⁴¹⁹ K tomuto jmenování se pojila další nabídka vedoucího místa v archivu, tentokrát pro něj tematicky bližšího – brněnského městského, Vojtíšek však přijal pouze univerzitní místo.

Do Brna zajížděl přednášet, každých 14 dní na čtyři dny. Vojtíšek přednášel v rozsahu pěti hodin přednášek a dvou hodin seminárních cvičení týdně v obou semestrech. MŠNO mu na tuto činnost přispělo – odměna činila 1000 korun za jednu semestrální hodinu a 500 korun za cvičení. Na jízdné a vedení dvojí domácnosti dostal jednorázově 6000 korun.⁴²⁰ Stejný plat mu MŠNO přiřklo i následující rok. V této době se však stále ještě nerozhodnul, jestli se tam nepřestěhuje natrvalo, ačkoliv krom přednášek v Brně navštěvoval i Zemský archiv.

Měl v té době mlhavý plán, který předpokládal odstavení Šebesty a předání AHMP nástupci, ale kdo jím měl být, je nejasné.⁴²¹ V předchozí kapitole zmíněné události ho nakonec přesvědčily, aby začal akademickou kariéru budovat v Praze. Tato cesta se měla nakonec ukázat výrazně pomalejší, než kdyby zůstal v Brně. Jeho „místo“ v Brně nakonec zaujal Hrubý, a tím Vojtíškovu uvolnil místo na Archivní škole.

⁴¹⁸ Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

⁴¹⁹ Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68. Profesor Hlaváček ve svém článku uvádí 19. 10. Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

⁴²⁰ Dopis ze dne 30.8. 1922 Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68.

⁴²¹ Tamtéž.

Právě v souvislosti s Hrubým se na brněnskou univerzitu vrátil ještě jednou, když dne 15. 1. 1933 Hrubý zemřel, Vojtíšek se uvolil suplovat až do konce akademického roku 1933/1934 jeho přednášky. Poté je předal Jindřichu Šebánkovi a působil pouze v Praze.

O habilitaci na Karlově univerzitě požádal Vojtíšek dne 18. 5. 1921. Žádost odůvodnil právě svou rozpolceností mezi Brnem a Prahou a prohlašoval v ní možnost docentury v Praze za dostatečnou kompenzaci brněnské mimořádné profesury. Jako habilitační spis pak předložil šest prací z oborů městské diplomatiky a k přednášce na zkoušku nabídl tři témata – O počátcích městských knih v zemích českých, Vývoj listin městských v Čechách a na Moravě ve století 13. a 14., O pečetích měst českých a jejich významu.⁴²²

Komise pak rozhodla dne 14. 6. 1921, aby byl připuštěn k habilitačnímu řízení, které proběhlo velmi rychle. Habilitační kolokvium proběhlo 7. 7. 1921 a již 10. 8. přišel z MŠNO dopis potvrzující Vojtíškovu habilitaci pro obor PVH. Přednáška na zkoušku mu byla prominuta.⁴²³

Akademickou kariéru zahájil v roce 1923/1924. Ivan Hlaváček ve svém článku Václav Vojtíšek učitel uvádí, že Vojtíšek přednášel již v zimním semestru akademického roku 1922/1923. Ve Vojtíškově osobním spisu v AUK však najdeme dopisy od něj a Friedricha adresované děkanátu, v nichž se z důvodu výuky na Masarykově univerzitě omlouvá a ruší přednášky.⁴²⁴

Svou pedagogickou dráhu zahájil dvouhodinovou přednáškou na téma O deskách zemských v Čechách a na Moravě, k ní přidal pak další dvě – O nejstarších znacích a pečetech měst českých a Konzervování archiválií.⁴²⁵ Za velký úspěch považoval později převzetí výuky diplomatiky po Hrubém.⁴²⁶ Diplomatiку ve stejné době přejal i na Archivní škole a zároveň začal připravovat rozšíření její výuky. Navrhoval zřízení přednášky z v té době málo u nás rozvinuté městské diplomatiky. Jeho lobování po úvaze podpořila tříčlenná komise s Friedrichem v čele, a tak se Vojtíšek vysněné přednášky dočkal. MŠNO mu tříhodinovou

⁴²² Šlo o jeho disertaci na téma Manuály radní Nového města Pražského z let 1548–1553 a její druhá část Písaři manuálů radních Nového m. Pražského z let 1548–1553, O studiu městských knih českých, Věstník české akademie pro vědy, slovesnost a umění XXIV str. 389–417, O nejstarších knihách města Kolína nad Labem, Časopis Matice moravské XLI–XLII str. 69–107, O právních rukopisech města Německého, Brodu Zprávy městského muzea v Německém Brodě str. 65–85, K počátkům městských knih pražských a desk zemských Právnick LX str. 129–142. Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68.

⁴²³ Dopis MŠNO 10.8. 1921 Tamtéž.

⁴²⁴ Dopisy ze dnů 24.10. 1922 a 26.10. 1922. Tamtéž.

⁴²⁵ Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975.

⁴²⁶ Dopis ze dne 18.11. 1924 profesorskému sboru Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68.

přednášku povolilo od zimního semestru 1925/1926. Počet přednášek během let vzrůstal a ze dvou počátečních hodin týdně se stalo sedm, osm.

O možnost profesury se zajímal již od zimního semestru roku 1927/1928. Bezplatným mimořádným profesorem PVH byl jmenován na schůzi profesorského sboru 2. 2. 1928, kdy pro něj hlasovali všichni přítomní s výjimkou Václava Příhody. Komisi předložil soupis čtyřiceti svých nejvýznamnějších prací, které se většinou týkaly městských knih.

Za nejcennější byly považovány – Kapitoly z právních dějin československých měst, Radnice staroměstská v Praze O jejím významu a památkách, Vývoj městských knih ve světlotiskových ukázkách a O pečetech a erbech měst Pražských i jiných českých. Prezident potvrdil jeho jmenování dne 30.7.⁴²⁷ O řádné profesuře začal profesorský sbor uvažovat až čtyři roky poté a komise pro její posouzení byla zvolena 14. 4. 1932. Ta kromě jeho vědecké a pedagogické činnosti ocenila ještě jeho působení jako archivního inspektora. Nicméně věc se měla nějakou dobu táhnout a teprve 3. 1. 1933 zaslal děkan dodatečně návrh na MŠNO. To ovšem rovněž nespěchalo. Důvodem byly zřejmě spory na ministerstvu o koncepci funkce bezplatného profesora, jak naznačuje dopis, kterým děkan záležitost urgoval.⁴²⁸ Postavili se za něj také členové habilitační komise, kteří v dopise na ministerstvo poukazovali na to, že někteří Vojtíškoví žáci, jmenovitě Čada, jsou již řádnými univerzitními profesory. Urgence přinesly ovoce, a tak byl Vojtíšek jmenován dne 21. 8. 1935 bezplatným řádným profesorem. Je možné, že toto zdržení bylo způsobeno jeho angažmá v insigniádě. Pro pochopení jejích kořenů se musíme vrátit v čase do roku 1920. Dne 19. 2. toho roku byl totiž přijat zákon č. 135 s názvem O poměru pražských univerzit, známější pod názvem lex Mareš. Jeho autorem byl rektor Karlovy univerzity František Mareš, který se později angažoval i ve Vlajce a v Národním sjednocení.⁴²⁹ Zákon měnil předcházející z roku 1882 týkající se rozdělení univerzity a určoval za jediného přímého pokračovatele Karlovu univerzitu. Budova Karolina, univerzitní archiv a insignie jí měly být odevzdány. Vzhledem k výbušnosti celého problému se uplatňování zákona v některých jeho částech odsunulo, což představitelé německé univerzity považovali za potvrzení statusu quo. Zlom přišel 29. 5. 1933, kdy byl do funkce rektora zvolen profesor přírodovědecké fakulty Karel Domin. Ten počátkem následujícího roku požádal u krajského soudu v Praze o provedení zaknihování Karolina, což se mu přes odpor německé univerzity povedlo. Dále pak Domin vyhlásil sbírku na renovaci budovy

⁴²⁷ Tamtéž.

⁴²⁸ 4. 4. 1935 Tamtéž.

⁴²⁹ Tomáš Pasák, Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945, Praha 1999, s. 146.

Karolina, čímž ještě přilil olej do ohně.⁴³⁰ Rozbíhající se aféru ještě přiživil tisk. Za Domina se postavil pravicový tisk, např. Národní listy, Národní politika. Protistranu naopak hájily spíše levicové skupiny, reprezentované např. Právem lidu a Volnou myšlenkou.

Rozbuškou situace se stala schůze dne 17.5.1934, jejímž svolavatelem byl Svaz československého studentstva. Nacionální stranu reprezentoval rektor Domin, levicové síly pak Jednota nemajetných a pokrokových studentů, v jejímž čele stál Václav Sinkule. Vypjatá schůze skončila potyčkou, která nebyla jediná a nesoustředila se jen na univerzitní půdu. V říjnu byl například nacionalisty přerušen provoz Osvobozeného divadla. Boje vyvrcholily 14. 11. 1934, v tento den měly být insignie předány Karlově univerzitě. Čeští nacionální studenti se kolem desáté hodiny dopolední shromáždili před Karolinem, které mezitím obsadili němečtí studenti.⁴³¹ Došlo k boji, do něhož se záhy zapojila přivolaná policie. Čeští studenti byli sice donuceni ustoupit, ale cestou si frustraci vylili na výkladních skříních německých a židovských obchodů. Zdemolována byla i centra, kde se scházeli levicovní intelektuálové, např. kavárny Uránia, Mánes a redakce Práva lidu a boje pokračovaly i následující den. Až dne 26. 11. se situace uklidnila při předání insignií v aule právnické fakulty. Převzali je Domin a Mareš, a poté je slavnostně vyzdvihovali před shromážděnými studenty. Zajímavě na předání vzpomíná ve svých pamětech tehdejší ministr školství a profesor právnické fakulty Jan Krčmář. *„V den pak, kdy došlo k odevzdání insignií, dostavili se ke mně zrána hodnostáři univerzity německé, rektor Grosser, prorektor Gesemann a děkan právnické fakulty San Nicolo, velmi rozčilení, žádající na mně aspoň to, aby nemusili odevzdati insignie funkcionářům univerzity české (betes noires byli pro ně zejména Domin a profesor Vojtíšek), abych insignie převzal sám. ... Prachovský přivedl s sebou Domina, Vojtíška a děkany fakult, ale proti svému slibu také zástupce studentstva.“*⁴³² Trvalo pak ještě dlouho, než se rozbouřené vody uklidnily a celá kauza doznívala až do Vánoc.

Vojtíšek zaujímal v celé kauze jedno z čelných míst. Jeho velké angažmá můžeme vysvětlit několika skutečnostmi. První z nich je jeho sepětí s Archivem Univerzity Karlovy, jehož byl od roku 1931 představeným. Inspektorát tehdy převzal od Friedricha, ale nesmíme zapomenout, že se o něj zajímal i už před tímto datem. Jak již bylo v předcházející kapitole zmíněno, asistoval u jeho vojenského převzetí v roce 1918. Tímto činem se vlastně zasadil o

⁴³⁰ Milan Nakonečný, Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu, Chvojko nakladatelství, Praha 2001, s. 40.

⁴³¹ Tamtéž.

⁴³² Jan Krčmář, Paměti II., Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Pelhřimov 2007, s. 185–186.

plnění zákona ještě před jeho vydáním, a protože se insignie pojily s archivem, je jasné, že nemohl zůstat stranou.

Dalším faktorem bylo jeho angažmá v komisi pro dostavbu Karolina a v Muzeu Univerzity Karlovy. Dne 9.3.1934 předložil rektor Karel Domin na schůzi akademického senátu komplexní návrh na obnovu Karolina a Vojtíška navrhl jako člena úzkého pracovního výboru. Dále ho pověřil přípravou propagačního spisu k 600. výročí založení univerzity a probíral s ním i vznik případného diplomatáře, 14 let před plánovanými oslavami!⁴³³ Není divu, že Vojtíška tím nadchl na nejvyšší možnou míru. Třetím důvodem byl jeho osobní nacionalismus, který se s lety rozhodně neumenšoval. V roce 1931 se takto v Národních listech obul do rektora německé univerzity Augusta Naegla, který se ve své instalační řeči dotkl Jana Husa. *„Tento muž silných slov a temperamentu, který jej dovede strhnout až k nepravdám a nespravedlnosti, stal se nepříjemný i Němcům, kteří posuzují věci s rozvahou.....Rektor Naegle se stal duší odporu německé university proti československému státu. Později si troufal mluvit, že to bylo stanovisko neutrální, vyčkávací, až jak bude rozřešena otázka státoprávní příslušnosti „Německých Čech“, ale bylo to politika negace a odboje, která rektora Naegleho vedla v prosinci 1918 i do Vídně – dnes o tom mlčí – aby se zúčastnil porad, dotýkajících se celistvosti našeho státu, a v tom duchu protestoval a protestoval.“*⁴³⁴ Nikoho tedy nemůže překvapit, že Vojtíšek stál pevně na straně Domina a pro všechny, kdo byli proti, měl jen odsouzení.

Je zajímavé, že na obranu univerzity psal již dva roky před začátkem celé aféry. *„Co chtějí Němci? Jestliže prohlašovali zprvu rozdělovací zákon r. 1882 nedotknutelným základem svých práv a předností, prý poctivě nabytých, a chtěli jen v některých věcech připustiti zmírnění jeho ostří protičeského, potom opili toto stanovisko. Zasadili mu sami hlavní ránu tím, že chtěli zpretrhati pouta s Prahou a českou universitou a chtěli svou universitu s pražské půdy přestěhovati do „německých Čech“. ...*

Stačí poukázati na složení německé university. Němečtí profesori z velké části původu cizího, pokládajíce své působení v Praze namnoze za přechodné a za stupeň k dosažení lepší kariéry jinde, nic nepodnikají, aby vešli ve spojení s českým prostředím, nesnaží se naučiti se česky a nedbají české literární a vědecké produkce. Ani ti z nich, kdo vyšli z českých Němců a mají české známosti a styky, nemohou působiti k polepšení poměrů, a rozvážnější nazírání ve

⁴³³ Karel Domin, Můj rektorský rok z bojů o Karolinum a za práva Karlovy univerzity, Neubert, Praha 1934, s. 146–149.

⁴³⁴ Tamtéž. s. 91.

vztazích k Čechům bylo by jim k újmě a ke škodě při habilitaci, nebo v postavení universitním.“⁴³⁵

Během insigniády pak vychrlil na „obranu“ univerzity značné množství článků.⁴³⁶ Tři nejlepší z nich se dočkaly několika vydání, šlo o: Karolinum ve vývoji pražské univerzity i v dějinách národních, Karolinum statek národní. Další článek sepsal společně s přítelem Guthem – Starobylost Karolina a jeho památky, šlo původně o jeden článek, který byl ve druhém vydání rozdělen na dva. Vojtíškovy články nevycházely jen v novinách, ale byly rovněž šířeny letákovou formou.⁴³⁷ Dal by se tak označit za jednoho z hlavních ideologů své strany, protože množství munice, které dodal, bylo značné. Domin sám ho ve svých vzpomínkách na Insigniádu označuje za svého nejhorlivějšího spolubojovníka.

Je zajímavé, že Vojtíšek v tuto dobu stál na opačné straně barikády než jeho poválečný ochránce Zdeněk Nejedlý, který se rovněž v insigniádě značně angažoval. Podepsal se například pod dne 30. 11. vydané prohlášení Obce českých spisovatelů, které odsuzovalo český nacionalismus, a podílel se rovněž na organizování besedních večerů.⁴³⁸

⁴³⁵ Václav Vojtíšek, Univerzita Karlova a boj Němců proti univerzitnímu zákonu z roku 1920, Všehrd, Praha 1932.

⁴³⁶ Šlo zejména o tyto: Za práva univerzity Karlovy. Knihy Modré revue, sv. I, Klub modré revue, Praha 1934, Karolinum ve vývoji pražské univerzity i v dějinách národních. Karolinum statek národní, UK, Mazáč, Praha 1934, Karolinum statek národní, Národní listy LXXIV, č. 81, 23.3. Praha 1934, K útokům Bohemie na rektora univerzity Karlovi, Tamtéž č. 86, 28.3. Praha 1934, Náš národní stát a univerzita Karlova, Tamtéž č. 88, 30.3. Praha 1934, My a Němci a Karlova univerzita, České slovo XXVI, č. 75, 31.3. Praha 1934, Historickou pravdu nelze potlačit, Národní politika LII, č. 97, 4.4. Praha 1934, Archiv a museum univerzity Karlovy, Národní listy LXXIV, č. 106, 18.4. Praha 1934, K otázce povahy prvotní univerzity Karlovy, Tamtéž č. 117, 29.4. Praha 1934, O starobylé pečeti university Karlovy, Tamtéž č. 135, 17.5. Praha 1934, Univerzita Karlova a Karolinum, Věstník Svazu čsl. Měst a obcí XXII Praha 1934, Universita Karlova a Karolinum v našich dějinách, Modrá revue III, č. 11 a 12 Praha 1934, Vždy česká, vždy národu věrná (universita Karlova), Národní listy LXXIV, č. 327, 27.11. Praha 1934, K intabulaci Karolina pro universitu Karlovu, Národní rada XIV, Pro obnovu Karolina, Světozor XXXIV, č. 18 Praha 1934, Karolinum Leták, UK Praha 1934

O starobylých insigniích university Karlovy, Venkov XXX, 10.11. Praha 1935, Pro obnovu Karolina, Tamtéž, 11.12. a 12.12. Praha 1935, Karolinu a Národní listy, Národní listy LXXV, 15.12. Praha 1935, 75 let Národních listů, příloha Umění a věda.

⁴³⁷ Karel Domin, Můj rektorský rok z bojů o Karolinum a za práva Karlovy Univerzity, Neubert, Praha 1934, s. 131.

⁴³⁸ Milan Nekonečný, Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu, Chvojko nakladatelství, Praha 2001, s. 42.

K výraznějšímu nepřátelství mezi nimi to však nevedlo. Celkově však měla akce pro Vojtíška spíše pozitivní charakter, získal prostředky na rozvoj AUK— za Dominova rektorátu získal archiv dvakrát subvenci ve výši 10 000 korun, dosáhl zřízení Univerzitního muzea, vážně se otevřela otázka architektonické úpravy Karolina a v neposlední řadě se sblížil s řadou kolegů, kteří se v boji také angažovali. Mezi negativní důsledky jeho angažmá však zřejmě patřily průtahy při udělování profesury. Je pravděpodobné, že vzhledem k nechuti „Hradu“ k Vlajkařům to mohlo mít na jeho jmenování vliv.⁴³⁹

Vojtíšek získal svým postojem na veřejnosti pověst zaníceného vlastence a po druhé světové válce pak punc fašisty. Takto se po druhé světové válce opřel v básničkách do Vojtíškovy angažmá v insigniádě Jan Slavík.

„V tonu lidovém

Když Domin tak křičíval

v první republice,

tak jsem mu též pomáhal:

Já mám dobré plíce!

A když jiní mlčeli, tak jsem taky zalez,

Ted' jsem to vrh na papír-

aspoň nemám dales!“

...
440

„Na thema z Horáce

Vysoký s jak komín,

na hlavě máš butter.

zavřen je tvůj Domin

namočen je Hutter.“

...

Když insigniáda utichla, vrátil se opět ke své pilné práci, na německou univerzitu však opět „zaútočil“ v roce 1936. Tehdy informoval akademický senát o tom, že Němci připravují novou univerzitní pečeť a možná i pamětní mince na řetězy akademických hodnostářů

Nejedlý nebyl ostatně sám, pod manifest se podepsaly významné literární a kulturně činné osobnosti, např. Karel Čapek, Konstantin Biebl, Vítězslav Nezval, Karel Teige, Jan Zrzavý a mnozí další. Tomáš Pasák, Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939–1945, Prah, Praha 1999, s. 148.

⁴³⁹ O nechuti prezidenta Masaryka k aktérům insigniády vypovídají mimo jiné i výše citované paměti Jana Krčmáře. *V těch dnech boje o insignie jsem byl zván k Masarykovi do Lán spolu se svou chotí. Byl již tehdy velmi nemocen, neobědval s námi, funkci hostitelů vykonávali slečna Dr. Alice Masaryková a Jan Masaryk. Po obědě na černou kávu jsme byli uvedeni k prezidentovi. Brzy přišla řeč na provedení zákona Marešova, jež mu byl nevhod, a velmi se horšil na Domina, na jehož jméno si pro mezery ve své paměti nemohl vzpomenout. Až se na mne a na Jana rozzlobil, že jsme mu hned nedovedli napovědět Dominovo jméno.*

Jan Krčmář, Paměti II., Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Pelhřimov 2007, s. 186.

⁴⁴⁰ Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 8.

s obrazem Karla IV. podávajícího zakládací listinu sv. Václavu. K upozornění připojil svůj striktní protest.⁴⁴¹

Kromě vlastních přednášek se Vojtíšek podílel i na organizaci pravidelně pořádaných knihovnických kurzů a v roce 1937 byl pak jmenován i do zkušební komise. Z přednášek, jež zde proslavil, můžeme zmínit např. Dějiny a dnešní stav zahraničního knihovnictví I. Ve stejné době se pokusil napsat učebnici PVH a dokonce uzavřel i smlouvu s nakladatelstvím Melantrich, z neznámých důvodů však text nedodal a z vydání sešlo.⁴⁴²

Vysoké pracovní nasazení ovšem neznamenalo, že by se kontroverzím vyhýbal, a tak v předvečer druhé světové války vypukl na půdě fakulty spor Vojtíška s kolegy. Odstartoval ho Vojtíškův fejton s názvem Co předcházelo?, který vyšel v Národních listech dne 23. 10. 1938. Vojtíšek v něm podlehl tehdy módnímu hledání viníků za mnichovskou katastrofu. Prvním, do koho se vzdor přízni, kterou mu dříve prokazoval, navezl, byl Krofta.

„Němečtí historikové, právníci, filologové, zeměpisci, statistikové, národohospodáři, politikové, žurnalisté podnikali útoky proti nám a stejně bylo na straně polské i maďarské – my jsme mlčeli nebo se chabě bránili a nedovedli jsme využití sil a prostředků, kteréž jsme měli. Přestávalo se na tom, že část nejhorší protivnické literatury byla v našich zemích zakázána a novinám odepřena doprava, takže ani odborníci neměli možnost sledování, a vydávaly se jen česky nebo i v cizích jazycích oficiální a polooficiální publikace a časopisy, ke kterým v cizině byla nedůvěra a kterých nikdo nečetl. Psali je autoři náležející do určitých kruhů a zejména ministr Krofta...“⁴⁴³.

Dalším terčem byla Společnost pro národnostní otázky, v jejím hodnocení si rovněž nebral servítek a pranýřoval její neschopnost. Společnost pro národnostní otázky kontrovala rozkladem, který vyšel dne 1. 12. rovněž v Národních listech. V něm poukazovala na to, že i Vojtíšek je jejím členem a dostal více než 80 pozvánek na její schůze, na které nereagoval. Dále se bránila zdůrazněním svých aktivit. Je možné, že tuto apologii psal, jak se domníval Vojtíšek, Krofta, který sám pod svým jménem nic nevydal a tyto invektivy přešel, ostatně byl v této době oblíbeným hromosvodem. Následující den Vojtíšek opět napsal do Národních listů, opětovně se do Krofty opřel a označil ho za hlavního viníka neutěšeného stavu Společnosti pro národnostní otázky. Počátkem listopadu poslal Krofta Vojtíškově obsáhlý dopis, ve kterém reagoval na obvinění a hájil se. Vojtíšek mu odepsal obsáhlým elaborátem,

⁴⁴¹ Dopis ze dne 12.3. 1936, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2288 , sig. 2 A , karton 152.

⁴⁴² Smlouva byla uzavřena 21.11. 1933. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2243 , sig. 2, karton 42.

⁴⁴³ Národní listy 23.10. 1938, roč. 78, č. 291.

v němž na svých obviněních trval. Nebyl Kroftovi vůbec ochoten naslouchat a v závěru dal průchod své frustraci těmito slovy. „Byli pracovníci, pracovníci ochotní k činnosti, ale Vy se svou skupinou jste ji k ničemu nepustili, nikdy nevyzvali a překážky činili. Nevíte, co způsobila Vaše stranickost, obsazování všeho „svými lidmi“, co způsobilo rušení soužití a nechápání, že je třeba organizace vědecké a národní práce? Co jste Vy vše mohl vykonati ve svém úřadě a funkcích a pomocí jich a co jste vykonal?! Jak jste mohl podporovati mladší generace a podporoval jen své nohsledy. Nemyslím přitom na sebe, šel jsem vždy svou cestou a uplatnil jsem se svou prací.“⁴⁴⁴ Rozpálený Vojtíšek zapomněl na předchozí přátelství a vylil si na Kroftovi svůj vztek.

Po válce se Vojtíšek s těžce nemocným Kroftou pokusil smířit, což se mu nakonec podařilo.⁴⁴⁵ Když pak vydal po válce své fejetony ve sbírce s názvem Když jiní mlčeli, přešel toto téma poněkud vágně. Krofta a Společnost nebyli jedini, koho ve svém článku zmínil. Nepřátele si udělal hlavně seznamem k jeho konci, ve kterém se opřel do všech, s nimiž při insigniádě nesouhlasil.

„Stalo se i to, že práva naší university zlehčovali a porušovali vlastní její profesori, a bylo nutno jich hájiti proti Pekařovi, Kroftovi, Šustovi, Cibulkovi, Weignerovi aj. To vše byl vítaný materiál pro cizí propagandu, jež jej dovedla obratně přijímati, překrucovati a proti nám stavěti, aby dokázala, že zřízení Československého státu r. 1918 bylo zradou na kultuře a lidství.“ Šusta na článek reagoval dopisem děkanovi, ve kterém žádal disciplinární řízení.

„Jak je ze souvislosti patrné, vznáší proti podepsanému veřejné obvinění, že zlehčoval a porušoval práva University Karlovy, čímž dával vítaný materiál cizí propagandě. Poněvadž takové jednání by bylo hrubým porušením úředních a stavovských povinností, žádá podepsaný, aby bylo proti němu zavedeno disciplinární vyšetřování, zdali se dopustil skutků, z nichž je veřejně obviňován, a zdali tím dával materiál cizí propagandě.“⁴⁴⁶

Ve stejný den došel rovněž dopis stejného znění od Josefa Cibulky. Dne 24. 11. na věc reagoval rektor a žádal Vojtíška, aby předložil důkazy o činnosti Šusty a Cibulky. Vojtíšek na

⁴⁴⁴ Dopis Václava Vojtíška Kamilu Kroftovi ze dne 22. 11. 1938. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 970, sig. 895, karton 27.

⁴⁴⁵ „Milý příteli

děkuji Vám srdečně za Váš dopis z 16. června, jenž mne potěšil hlavně jako důkaz, že všechny někdejší neshody mezi námi náležejí minulosti. Děkuji Vám též za Vaše spisky, vyšlé v době protektorátu, v nichž se jasně obráží Vaše opravdu vlastenecké smýšlení. Přeji Vám mnoho zdaru k Vaší další práci a jsem s upřímným pozdravem Kamil Krofta“ Dopis ze dne 20. 6. 1945 Tamtéž.

⁴⁴⁶ Dopis ze dne 4. 11. 1938. Akademický senát, AUK, Ič. 2678, Karton 195.

věc reagoval výmluvou, že nemá čas a prosí o prodloužení termínu na sehnání důkazů do 19. 12. Vzhledem k tomu, že ve fondu nejsou další materiály k případu, není jasné, jak záležitost skončila. Pravděpodobně vyzněla do ztracena a disciplinární řízení se nekonalo.

Je možné, že tato věc ovlivnila zrušení Vojtíškovy jmenování ředitelem kabinetu PVH. Tím měl být jmenován na základě rozhodnutí profesorského sboru z ledna roku 1939. Vojtíšek se na novou funkci velmi těšil a dokonce plánoval dát část své bohaté knihovny do kabinetu. Jaké však bylo jeho zklamání, když 13. 5. mu volal děkan, který mu oznámil že MŠNO jmenovalo Vladimíra Klecandu. Vojtíška se to velmi dotklo a reagoval velmi emotivním dopisem.⁴⁴⁷ Nakonec však kapituloval a celý spor byl odložen ad acta, což vzhledem k tomu, co se blížilo, bylo rozumné. Dne 17. 11. 1939 odstartovala tzv. Sonderaktion 17. November perzekucí vysokých škol, která vyústila jejich uzavřením. Vojtíšek však o pedagogické působišť nepřišel úplně.

Po válce byl Vojtíšek reaktivován a jeho vzestup se týkal i jeho pedagogické kariéry. Jednou z obtíží, se kterými se musel potýkat, byl příliv nových posluchačů, kteří se vydali doplnit po válce vzdělání. Vojtíšek některé své přednášky musel konat ve velkém sále městské knihovny. Pro nával posluchačů byl také nucen rozdělit proseminární cvičení z PVH na dvě části, přičemž děkanovi oznamoval, že na obou seminářích má přes 100 účastníků.⁴⁴⁸ Stísněné podmínky byly také důvodem, že děkan Vojtíška, zřejmě díky jeho konexím, pověřil zakročením pro zabránění Kinského paláce pro vědecké účely, což dokazuje Vojtíškův vliv na MŠNO.

Vojtíšek rovněž podal žádost o odškodnění za znemožněné přednášky za nacistické okupace, nicméně tato iniciativa nebyla úspěšná. Škodu, kterou sám cenil na 72 000 korun, mu MŠNO neproplatilo.⁴⁴⁹ Nemusel se však obávat o finance, v této době již vykročil k místu placeného profesora. K němu mu s největší pravděpodobností dopomohla činnost v komisi pro přípravu univerzitních oslav 600. výročí založení. Tato činnost bývá později pokládána i za důvod pro jeho etablování se v novém režimu po únoru 1948. *„Sám byl bizarní protismyslná anomálie: za hodnost akademika vděčil osobnímu přátelství Nejedlého a faktu, že roku 1948 projevil ochotu aktivně spoluúčinkovat na režimních oslavách univerzity, čehož se ostatní univerzitní historikové zdrželi, kdežto on přinesl na oltář zvláštní oslavnou publikaci. Dal tím výraz svému okázalému vlastenectví, které ho svého času za první republiky přivedlo na krajní,*

⁴⁴⁷ Dopis ze dne 15. 5. 1939 Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, karton 68.

⁴⁴⁸ Nedatovaný opis z roku 1945 Tamtéž.

⁴⁴⁹ Rozhodnutí MŠNO 6. 1. 1947 Tamtéž.

*fašizující pravici a mezi militantní stoupence rektora Domina v roce insigniády. Byl autorem jednoho z nejnenápadnějších – a tichých a bezbolestných – veletočů, jež se v letech 1945–1948 v naší kultuře vyskytly.*⁴⁵⁰ Takto popsal Vojtíškovu angažmá ve svých Pamětech Václav Černý. Pravdu má však jen částečně. Vojtíšek se o budoucí oslavy zajímal již ve třicátých letech, kdy o tom jednal s rektorem Karlem Dominem. Vlastní organizací byl pověřen dne 7. 7. 1945 rektorem Bělohrádkem, takže o nějakém konjunkturalismu v této oblasti nemůže být tedy řeč.⁴⁵¹

Oslavy měla připravovat speciální komise, nicméně nějakou dobu trvalo, než byla funkční. Dne 15. 3. 1946 byla na schůzi akademického senátu doplněna komise za zemřelé nebo odpadlé členy a její činnost mohla konečně začít. Komise hned rozhodla o volbě oficiálního historiografa a vyzvala k práci na dějinách jednotlivých oborů. Další věcí, kterou pravděpodobně prosadil Vojtíšek jakožto předseda při této příležitosti, bylo vytvoření systematizovaného místa archiváře pro univerzitní archiv. Mimoto nakousla komise i otázky plánu oslav a vzhled různých upomínkových předmětů, např. kus českého skla k oslavě Karla IV.⁴⁵² Krátce poté byl ustanoven Koordinační výbor pro oslavy v roce 1948, ve kterém zasedali zástupci ministerstev, ČAVU, Sokola a dalších organizací. V tomto roce mělo totiž být krom oslav založení univerzity také: Pražské jaro, Výstava odboje, Sokolský slet, Den slovanských armád, Slovanský sjezd, Výstava českého a slov. výtvarného umění a další. Výbor měl tyto všechny festivity koordinovat. Je zvláštní, že Karlovu univerzitu v ní zastupoval Antonín Salač a Vojtíšek v něm byl jmenován za Královskou akademii věd a umění. Vojtíšek se však v něm také angažoval, psal např. posudky o oslavách a jejich případném zařazení pod koordinační výbor.⁴⁵³ V univerzitní komisi však měl rozhodující slovo, ačkoliv i zde někdy předsedal schůzím Salač.⁴⁵⁴ Ten byl rovněž velmi důležitý z toho důvodu, že měl na starosti finanční jištění a podařilo se mu získat na poválečnou dobu štědrý

⁴⁵⁰ Václav Černý, *Paměti III. (1945–1972)*, Atlantis, Brno 1992, s. 435.

⁴⁵¹ Komise pro oslavu, AUK, Ič. 1 karton 1.

A na schůzi dne 22. 1. 1947 pak upozorňuje, že první podnět byl dán již v roce 1934. Je velmi pravděpodobné, vzhledem k jeho vztahu k univerzitě, že se o to zajímal již tehdy. Tamtéž Ič. 5.

⁴⁵² Doplnění byli prof. Cibulka za bohosloveckou fakultu, prof. Matějka fakulta právnická, doc. Vinař fakulta lékařská, prof. Rypka za filozofickou, prof. Matoušek za přírodovědeckou. Tamtéž Ič. 5.

⁴⁵³ Na schůzi dne 13. 9. 1946 například nedoporučil zařazení oslav povýšení Jílového na město. Tamtéž Ič. 4.

⁴⁵⁴ Nakonec ji tvořili: Vojtíšek, Matějka, Vinař, Cibulka, Odložilík, Chaloupecký, Matoušek, Kazbunda, Salač, Rypka. Zápis ze dne 22. 1. 1947 Tamtéž Ič. 5. Později byl ještě do komise jmenován Jedlička, Jarník, Kozák, Hutter – Zápis ze dne 22. 9. 1947.

rozpočet 9 500 000 korun, který bylo nutné prosadit hlavně u výše zmíněného koordinačního výboru.⁴⁵⁵

Pro Vojtíška stěžejní momenty v organizaci oslav byly spojeny s další jeho prací – vedením univerzitního archivu. Na výše citované schůzi pak vyzdvihl zejména jeho uspořádání, jež umožnilo čerpat prameny k vědeckým pracím a pro restauraci Karolina. Na té se podílel již od třicátých let, byl totiž v komisi zabývající se právě architektonickou úpravou Karolina. Práce na tom byly zpomaleny hledáním a kompletací, protože archiv byl v posledních dnech války odvečen okupanty a mnohé archiválie i neocenitelné univerzitní insignie zmizely a přes Vojtíškovu zoufalé úsilí se je nepodařilo najít. Za další svůj stěžejní úkol považoval organizaci publikací k jubilejnímu roku. Proto byly ustanovené historiografické komise na jednotlivých fakultách a jejich šéfové pak byli koordinováni Vojtíškem a Salačem. Sám Vojtíšek se připojil k písemné propagaci univerzity několika články a brožurkami, z nichž nejvýznamnější byla sedmistránková s názvem 600 let University Karlovy, v níž vehementně dokazoval český charakter univerzity. Dále společně s Dobroslavem Líbalem vydal brožurku o historii a architektonickém významu Karolina, která byla přeložena do několika jazyků.⁴⁵⁶ Publikace měly být odeslány i univerzitám, které odřekly účast.⁴⁵⁷

Organizace celé akce byla mimořádně náročná už vzhledem k plánovanému pozvání zahraničních delegací z celého světa. Proto byla na konci roku 1947 ustanovena ještě programová subkomise vedená Cibulkou, v níž se angažovala část organizační komise a navíc ještě rektor Engliš.⁴⁵⁸ Vojtíšek sám nezůstával pozadu a byl 3. 3. 1947 pověřen zastupovat Univerzitu Karlovu v přípravném výboru výstavy Vlastní silou, která rovněž měla být jedním ze stěžejních podniků jubilejního roku. Výstavu připravovala obec Pražská, což vysvětlovalo

⁴⁵⁵ Zápis ze schůze ze dne 30. 6. 1947. Tamtéž.

Rozpočet byl rozepsán v červenci přibližně takto: Publikace 2 000 000, Vydání Husova Quodlibet 500 000, Jubilejní medaile pro delegáty 1000 000, Diplomy pro čestné doktory 300 000, Čestné dary 750 000, Výstav univerzitních památek 600 000, Kancelář 500 000, Potřeby pro kancelář 330 000, Plakáty a pozvánky 350 000, Překlady a poštovné 180 000, Výzdoba na slavnosti 100 000, Koncert filharmonie 55 000, Pohostinství 780 000, Autodrožky 300 000, Exkurze hostů 250 000, Taláry 1200 000, doprava 300 000, Nepředvídaná vydání 1000 000. Celkem šlo o 11 395 000 korun. Bylo tedy schváleno více peněz než v původním návrhu. Byly rovněž schváleny další peníze na opravu Karolina.

⁴⁵⁶ Václav Vojtíšek, 600 let Univerzity Karlovy, Státní tiskárna v Praze, Praha 1948 a Václav Vojtíšek a Dobroslav Líbal, Karolinum Chlouba University Karlovy, Orbis, Praha 1948.

⁴⁵⁷ Schůze ze dne 21. 4. 1948. Komise pro oslavu, AUK, Ič. 6 Karton 2.

⁴⁵⁸ Schůze programové subkomise ze dne 9. 12. 1947. Členové Cibulka, Engliš, Jedlička, Matoušek, Odložilík, Matějka, Hutter. Komise pro oslavu, AUK, Ič. 5 Karton 1.

Vojtíškovu angažmá. Další aktivitou, jež vyvinul, bylo pořádání přednášek, týkajících se 600. výročí univerzity po různých českých městech. Přednášky byly organizovány osvětovými výbory a měly zvětšovat povědomí občanů o jubilejním roce.⁴⁵⁹ Jiným projektem, na kterém se Vojtíšek organizačně podílel, byla výstava s názvem Univerzita Karlova 1348–1948, instalovaná v Uměleckoprůmyslovém museu. Její součástí byly hlavně listiny z univerzitního archivu, které opatřil českým zněním a doprovodnými komentáři.

Blížila se však bouře, od počátku studijního roku 1947/1948 zesiloval tlak komunistů na univerzitu. Trnem v oku jim byla volba rektora profesora národního hospodářství na právnické fakultě Karla Engliš. Ten působil na ministra informací Václava Kopeckého jako červený hadr. V průběhu prosince roku 1947 pak jeho útoky na rektora vyvrcholily výroky takového ražení: *„Vysoké školy namnoze nedávají ani takové vzdělání, jaké získá dělník, když si přečte komunistické noviny... Věřím, že všichni půjdete s námi. Že si necháte své přesvědčení, to je vaše záležitost. Ale nesmíte být proti nám! – Být protikomunistický – to je vlastně vlastizrada. Smějte se, ale já říkám, že na to dojde.“*⁴⁶⁰

Byla to předzvěst nerovného zápasu o demokratický charakter vysokých škol, který se naplno rozhořel v lednu 1948 a vyvrcholil neblahou čistkou pedagogů i studentů.

Zlom v přípravě na oslavy přinesl však až únor 1948, zejména pak následná čistka prováděná akčními výbory, které padl za obět' mimo jiné i rektor Engliš. Změny doznalo hlavně složení programové subkomise, do níž přibyl Vojtíšek, Kozák, Dolanský, Kazbunda, dále pak čtyři zástupci studentstva a naopak ze subkomise zmizel Hutter a rektor Engliš.⁴⁶¹ Program rovněž došel změn, přibyla např. studentská brigáda a promítání filmů pro studentstvo a dělnickou mládež. Programová subkomise musela následující schůzi dne 24. 3. 1948 rovněž řešit reakce zahraničních delegací na čistku v profesorském sboru.

„V nepřítomnosti pro.(!) Prof. dr. Cibulky, zahájil schůzi prof. dr. Kozák, který poukázal na rozhodnutí některých anglických universit neúčastnit se jubilejních oslav a dodal, že se anglické university mylně domnívají, že rektor prof. dr. Engliš a někteří universitní profesori byli sesazeni protiústavně, zatímco prof. dr. Engliš resignoval na funkci rektora a profesori byli prozatím dáni jen na dovolenou, doporučuje, aby ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo školství a osvěty konstatovaly tato fakta. Zároveň navrhuje, aby J.M. prof. dr. Bydžovský odeslal v tomto smyslu anglickým universitám zvláštní přípis. Komise vyslovila

⁴⁵⁹ Přednášel v letech 1947/1948 např. v Českém Brodě nebo Vysokém Mýtě. Komise pro oslavu, AUK, Ič. 16 Karton 3.

⁴⁶⁰ Jindřich Bečvář a kol., Dějiny Univerzity Karlovy IV. 1918– 1990, UK, Praha 1998, s. 267.

⁴⁶¹ Zápis ze dne 9. 3. 1948 Komise pro oslavu, AUK, Ič. 5 Karton 1.

souhlas a s tímto návrhem aj. J.M. prof. dr. Bydžovský požádal prof. dr. Kozáka, aby tento přípis nekoncepoval. Prof. dr. Matoušek dodává, že přípis pravděpodobně nezmění nic na rozhodnutí britských universit neúčastnit se jubilejních oslav, může však mít mravní hodnotu, a doporučuje proto opatrnou formulaci.“⁴⁶²

Tento chabý pokus o vysvětlení nemohl ovšem zabránit, aby některé delegace účast na protest proti perzekuci neodřekly. Čistka měla poměrně velkou sledovanost v zahraničí a postupně se přidávali další pozvání – odmítly např. norské a švédské univerzity.⁴⁶³ Přesto však zůstával dostatek delegátů ochotných přijet na to, aby oslava neskončila fiaskem. Z původních 74 přihlášených univerzit jich nakonec vyslalo zástupce 46.⁴⁶⁴

Program oslav a projevy byly již plně podřízeny změnám, které zasáhly po únoru celou společnost. Mezi nejkriklavější příklady ideologizace patřily projevy. Kromě předsedy vlády Klementa Gottwalda proslovil projev i Zdeněk Nejedlý, který hřímal pro těsné spojení vědy s lidem a hlásal „reformu“. *„Bude však k tomu nutno vyzout se z některých předsudků, jež představitelům vědy, i také universitě jako celku, brání a s plným pochopením, a tím i zdarem dát se do tohoto díla. I sama organizace dnešní university ne ve všem už vyhovuje. Sama soustava fakult je nevěcnou a nevědeckou smíšeninou pozůstatku středověku ...“*

V podobném duchu se nesl i projev zástupce studentů, Pavla Borského. Relativně neutrální byly projevy děkanů jednotlivých fakult. Reminiscencí na nedávné události v nich naštěstí mnoho nebylo, přesto můžeme kupříkladu v projevu děkana Filozofické fakulty UK Kozáka vysledovat poměrně jasný vzkaz.

„Zde jest úkol našeho školství i školství vysokého, zejména významný. Nebudeme postupovati podle známého slova „Kdo není s námi, je proti nám jest“, nýbrž podle druhého, jež zní „Kdo není proti nám, s námi jest.“

Jest to úloha v pravdě misijní: přesvědčovati váhavé a zdráhavé, obracet jich mysl k možnostem, které čekají...

Únorové události dokončily tento vývoj náhle a radikálně. Již nebude esoterických zasedání profesorských sborů....“⁴⁶⁵

Vojtíšek sám přednesl projev, avšak pouze na plzeňských oslavách 600. výročí Karlovy univerzity, kde byl společně s Nejedlým. Text tohoto projevu se nám však nezachoval.

⁴⁶² Tamtéž.

⁴⁶³ Dopis ze dne 16. 3. 1948. Komise pro oslavu, AUK, Ič. 14 Karton 3.

⁴⁶⁴ Jindřich Bečvář a kol., Dějiny Univerzity Karlovy IV. 1918–1990, UK, Praha 1998, s. 286.

⁴⁶⁵ Komise pro oslavu, AUK, Ič. 25, Karton 4.

Vyjádření oficiálních médií si brala méně servítek než výše citované projevy, jak je vidět v komentáři ČTK, který hrál na nacionální strunu a všechny odpůrce tak řadil do řad revanšistů.

„Studenti velmi vydatně přispívají také ke zdatu vlastních oficiálních oslav university a na každé z nich promluví jejich zástupci. Nemalý počet úkolů jim byl přidělen při přípravných pracích, při službě tlumočnické, informační, pořadatelské apod. Tyto skutečnosti nejlépe vyvracejí tvrzení zrádců z řad studentů Ransdorfů a jiných, kteří se po svém útěku za hranice spojili s Němci. S nimi se zúčastní na tzv. oslavách „německé Karlovy univerzity“ ...

Ransdorfové marně rozšiřují pověsti, že čeští vysokoškolští studenti se staví záporně k pražským oslavám. Z uvedeného stručného přehledu o součinnosti studentů nejlépe vysvítá, že vysokoškoláci oproštěni od představitelů „zlaté mládeže“, kteří se dočasně zmocnili jejich vedení, chtějí plnou měrou přispět ke zdatu...“⁴⁶⁶

I další oficiální vyjádření zdůrazňovala nový pořádek, sepětí inteligence s lidem a cestu k socialismu. Součástí komentářů bylo kupříkladu vyjádření zástupce zaměstnanců fakult o tom, že se konečně dostávají na místa, která jim patří. Samo sepětí bylo pak vyjádřeno Historickým shromážděním pracujících rukou a ducha, které se konalo 7. 4. na právnické fakultě, kde ministr Nejedlý horoval pro sbratření dělníků a studentů následujícími slovy.

„Já vždycky vodil studenty do továren před stroje, které tam obsluhují dělníci, a říkal jim: Co myslíte, kdo tady pracuje duchem? A jaký duch je to, který vytvořil, i teď ovládá takový stroj. A my si právem na tom zakládáme, že máme dělníky uvědomělé, jak odborně tak politicky, kteří mají svého ducha a vědí, jak mají pracovat i jak mají jednat.“⁴⁶⁷

Po něm nastoupil zástupce dělníků Kubín, který vyjádřil ulehčení nad vyrváním studentstva ze spárů reakce. Perličkou v jeho projevu pak je přeškrtnutí jména Jugoslávie, jež se v této době rozcházela s komunistickým blokem vedeným SSSR. O důležitosti této části oslav pak hovoří fakt, že posloužila k vydání samostatného manifestu. Nesmíme rovněž opomenout kontrapropagandu vyvracející „nesprávné“ informace o událostech na českých univerzitách.

„Times“ uveřejňuje dopis, který zaslaly společně listu brněnské vysoké školy a střední školy. Stěžují si v něm na nesprávné referování o československých událostech v britském tisku, které mělo za následek odmítnutí účasti zástupců britských univerzit na oslavách 600. výročí

⁴⁶⁶ Domácí zpravodajství ČTK, 2. 4. 1948 17:20. Komise pro oslavu, AUK, Ič. 46, Karton 6.

⁴⁶⁷ Projev ministra Nejedlého ze dne 7. 4. 1949 Komise pro oslavu, AUK, Ič. 33, Karton 5.

založení Karlovy univerzity. Žádají britské profesory a studenty, aby se přišli do Československa osobně přesvědčit o poměrech na československých univerzitách.“⁴⁶⁸

Nicméně původní duch oslavy přeci jen zavál v projevu prezidenta Eduarda Beneše, který zároveň slavnostně obnovil zakládací listinu Univerzity Karlovy. Text byl vydán na speciální „bule“ stylizované do podoby zakládací listiny. Z projevů cizích zástupců pak nad jiné vynikal ten, který proslovil Jean Serrailh, rektor francouzské Sorbonny. Jeho projev o bratrství tvořil značný kontrast k ostatním projevům, kupříkladu zástupce Sofijské univerzity, jež hřímal takto: „... světoví reakcionáři a tmáři, schovávající se pokrytecky za papouškování „demokracie“, „svobody“ a „civilisace“, znova rozvířili cynickou kampaň proti Karlově universitě, jakož i proti samotnému Československu i všem slovanským i neslovanským, ale skutečně demokratickým národům.“⁴⁶⁹

Oslavy se vzdor duchu, v jakém započaly, vydařily. Na poslední schůzi komise pro jubilejní oslavy dne 21. 4. 1948 zhodnotil Vojtíšek průběh oslav velmi kladně. Zdůraznil, že se jejich průběh velmi líbil ministru Nejedlému, který o nich pochvalně hovořil ve vládě. Ta byla rovněž s průběhem oslav spokojená a rozhodla se vyslovit dík univerzitě. Ze závad byly alibisticky zdůrazněny ty, za které „mohli“ studenti – špatné kladení věnců, průtahy ve vyřizování, malá účast. Institucím a osobám, jež se významně podílely na oslavách, bylo navrženo poděkování ve formě medaile, zhotovené v kremnické mincovně. Na návrh Matouška bylo zvláštní poděkování vysloveno i Englišovi, Hutterovi a studentstvu, což mohlo vyznívat poněkud trapně. Poděkování a adresy si vzal na starosti Vojtíšek, který rovněž rozhodl uspořádat malou oslavu pro dělníky v Karolinu, kteří za mimořádný výkon dostali jako prémii, krom poděkování, i pamětní stokorunovou minci.

Rozhodně si nemyslím, že by Vojtíškovy působení v rámci příprav oslav bylo čistým konjunkturalismem.⁴⁷⁰ Byla to pro něj hlavně příležitost k uskutečnění snu o renovaci Karolina, o nějž se zasazoval od třicátých let. Dále konečně mohl zapomenout ponížení své milované Alma Mater, které zažil z první ruky, když musel okupantům předat archiv a insignie. To, že ji nyní viděl v plné slávě a mohl se na tom lesku podílet, muselo být pro něj neodolatelné. Pýcha na univerzitu, živená jeho bytostným nacionalismem, byla zřejmě hlavním motorem jeho snah a ochoty se takto dalece angažovat. Sekundárním efektem tohoto angažmá pak byl růst jeho přátelství se Zdeňkem Nejedlým a zahlázení jeho nacionalistické

⁴⁶⁸ Zahraniční zpravodajství ČTK, 8.4. 1948. 13:45 Komise pro oslavu, AUK, Ič. 46, Karton 6.

⁴⁶⁹ Komise pro oslavu, AUK, Ič. 37, Karton 5.

⁴⁷⁰ Koneckonců ani jeho brožurka 600 let Univerzity Karlovy, UK, Praha 1948 nevykazuje příliš ideologický pohled tolik typický pro některé citované projevy. Je spíše „vojtiškovsky“ národovecká.

minulosti. Tento podíl sice nemůžeme přeceňovat, ovšem faktem zůstává, že Vojtíšek přečkal únorové události prakticky beze škody. Členem československé národně sociální strany zůstal až do roku 1948, což beze strachu přiznával i v kádrových materiálech. Do KSČ nevstoupil ani on, ani jeho manželka. V kádrovém dotazníku později uváděl toto vysvětlení. „*O členství v ní netroufali jsme si požádat pro velikost povinností, které na nás ležely.*“⁴⁷¹

Přestože sám nebyl přímo zasažen, nemohly jeho pozornosti ujít drastické čistky a perzekuce studentů i pedagogů. Kupříkladu jeho souputníci z komise pro přípravu oslav profesor Josef Hutter byl vyhozen z práce a později uvězněn, Karel Engliš přišel „naštěstí“ jen o místo. Nejkrutěji v první fázi čistek dopadla profesorka archeologie Růžena Vacková, která byla odsouzena pro špionáž ve prospěch Vatikánu a USA na 22 let vězení, z nichž si odseděla 17.⁴⁷² Druhé kolo čistek odstartoval 30. 11. 1948 Nejedlého výnos, v třítydenních prověrkách byly vyloučeny tisíce studentů. Nejhuře byla postižena právnická fakulta, která ztratila 1400 posluchačů – téměř polovinu. Pokračovala i perzekuce profesorů. Celé toto běsnění však šlo mimo Vojtíška, který vše pozoroval z relativního závětrí. Co přitom prožíval, se asi již nikdy nedozvíme. Jeho pragmatická povaha mu zřejmě velela nějak příliš se neexponovat. Na to zřejmě narážel i Macháček v jednom z pozdějších dopisů, který však můžeme vztáhnout i na toto období.

„Jaksi mi uvízl v kotrbě ten Tvůj neuctivý výrok o tom, co jsem dělal za války. A já přece, když o tom tak dumám, kdyby nastaly tytéž poměry, jednal bych zase stejným způsobem. Ostatně co mně kážeš, vždyť Ty jsi sám mluvil i psal, když jiní mlčeli, a také sis tím způsobil jen nepříjemnosti a byla to spíše jen šťastná náhoda, že ses nedostal také do koncentráků. A pak, nelze se přece jen na ty věci dívat tak utilitaristicky... Dnes je to ovšem jiná věc, horší. Jak říkám, i kdyby se vědělo proti čemu bojovat, nikdo nemůže vědět za co. To není nemoc jedné skupiny nebo jednoho okruhu, v čem žijeme, to je nemoc doby a nákaza všech.“⁴⁷³

Jediným přímým dotykem pak bylo vyslání na politické školení na Čeperce v roce 1949. V jeho pozůstalosti se sice zachoval zápisník s poznámkami z tohoto školení, nicméně o tom, jak ho vnímal, se z něj nedá nic dozvědět. Školení zmiňuje i v korespondenci s Macháčkem, kde ho komentuje poněkud ironicky. „*Bylo tu krásně, pěkná společnost, všestranná péče o blaho hmotné i duchovní. V sobotu se vracím.*“⁴⁷⁴ Tudíž si asi o ideologické masáži myslel své. Co se týče oblíbených „dobrovolných“ závazků, ve výše citovaném dotazníku pro ČSAV

⁴⁷¹ Osobní spisy ČSAV, Václav Vojtíšek Osobní složka, archiv AV.

⁴⁷² Jindřich Bečvář a kol., Dějiny Univerzity Karlovy IV. 1918–1990, UK, Praha 1998, s. 281.

⁴⁷³ Dopis ze dne 27. 12. 1951 Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 718–719.

⁴⁷⁴ Dopis ze dne 7. 9. 1949. Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 708.

později uváděl, že se v rámci socialistického soutěžení účastnil brigád na rektorátu a hlavně argumentoval vysokým nasazením v univerzitním archivu.

Rok 1948 přinesl mimo jiné i již zmíněnou reformu vysokých škol, která se projevila hlavně jejich podřízením státu, zaváděním nových titulů, vznikem nových fakult, např. pedagogická, biologická, a reformou starých. Co je pro nás důležité, přinesla obor archivnictví na filozofickou fakultu, která později 2.10. 1951 byla rozdělena na filozoficko-historickou a filologickou. Velké změny odehrávající se kolem roku 1950 zaznamenaly samozřejmě velkou nejistotu – vznik a zánik různých oborů přinášel mnohé problémy jak studentům, tak pedagogům. Období, které bylo pro mnohé spojeno se zánikem jejich pracoviště, bylo zároveň pro Vojtíška spojeno s kariérním vzestupem, při němž ho podpořil děkan Kozák. Díky tomu se stal vedoucím oddělení PVH a archivnictví při Katedře československých dějin a zároveň rozhodnutím prezidenta ze dne 20. 8. 1948 byl jmenován řádným placeným profesorem. Na druhou stranu tento vzestup znamenal značný nárůst práce. Vojtíšek sice při koncepci přednášek využil adaptovaný program výuky z Archivní školy, což však neznamená, že by vývoj ustrnul. Vojtíšek se snažil udržet kontakt se světovými trendy v oboru, což v padesátých letech nebylo lehké. Jeho výuka se vyznačovala „předválečnou“ kvalitou, která ostře kontrastovala s přednášejícími, kteří se na své místo dostali jen díky rudé knížce.

„Příchod na Filozofickou fakultu UK v roce 1953 byl poněkud šokující. Zapsal si archivnictví a historii, zmíněný profesor a další učitel, později známý historik a archivář, dobře radili, že novější dějiny nelze studovat a na archivnictví je možno se naučit aspoň řemeslu. První lekce z čs. dějin, kterou měl jeho pozdější slušný ředitel, se hemžila Staliny a Gottwaldy. Na archivnictví však vládly slušné archaické poměry....

Celkově nedala fakulta posluchači mnoho, snad určitý rozhled, něco ze seminářů prof. Vojtíška a z přednášek F. Kutnara. Otřesné byly přednášky a semináře z marxismu-leninismu.“⁴⁷⁵

Pamětníci také bez výjimky vzpomínají na vysokou úroveň jeho přednášek.

„Jako vysokoškolský učitel měl řadu předností: měl své posluchače rád a byl trpělivý. Přednášel zřetelně, vracel se, opakoval, dával řadu podnětů, jak se ve výkladu orientovat.“⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ Josef Hanzal, *Cesty české historiografie 1945–1989*, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1999, s. 251.

⁴⁷⁶ Pavel Spunar, *Vlny vzpomínek*, Academia, Praha 2010, s. 105.

Jeho seminář a oddělení bylo do značné míry oázou klidu v dusné atmosféře padesátých let.⁴⁷⁷ Důvodů, proč tomu tak mohlo být, je několik. Prvním z nich je fakt, že pole jeho působnosti – diplomatika, sfragistika a heraldika stálo na okraji zájmu rodícího se marxistického dějepisectví a nedávalo přílišnou možnost pro konflikt, i když to neplatilo stoprocentně – jak uvidíme na Vojtíškově konfliktu s Grausem v jedné z příštích kapitol. Dalším důvodem byla velká potřeba kvalifikovaných archivářů pro nově budovanou archivní síť a znárodněné podnikové archivy. Třetím důvodem byly Vojtíškovy osobní vazby a fakt, že režim chtěl ukázat svou otevřenost i nemarxistickým historikům.

Vojtíšek bývá vzpomínán jako spíše konzervativní typ, který vnášel do diplomatiky právně historické aspekty a svým žákům doporučoval témata související s historií měst. Nicméně nebránil se ani zcela odlišným tématům, např. disertace postavená jako čistě paleografický problém. Dalším kladem jeho semináře byla tzv. Hilgerova nadace. Rodiče Jindřicha Hilgera, studenta zemřelého dne 15. 9. 1949, se totiž rozhodli věnovat celkem 23 400 korun na vytvoření nadace k uctění památky jejich syna. Nadace měla být pro účely semináře PVH a Vojtíšek měl mít nad financemi plnou kontrolu. Tyto a další peníze, které mu manželé Hilgerovi později posílali, využil Vojtíšek k podpoře svých studentů.⁴⁷⁸ Přispíval jim například v nemoci, na studijní výlohy, odměňoval napsané práce atd. Většinou šlo o štědré částky od 500 do 1240 korun.⁴⁷⁹

O Vojtíškův seminář byl tedy poměrně velký zájem, za osm poválečných let vedl celkem 33 disertačních prací a značné množství diplomových.⁴⁸⁰ Vojtíškovými přednáškami prošla řada vynikajících archivářů, např. Ivan Hlaváček nebo Vojtíškův nástupce na katedře Zdeněk Fiala.

Budoucí profesor již samostatné katedry Zdeněk Fiala se narodil v Praze 5. 5. 1922.⁴⁸¹ Maturoval na vinohradském gymnáziu roku 1941, díky uzavření vysokých škol pracoval za války ve Spolku pro chemickou a hutní výrobu. Po opětovném otevření vysokých škol vystudoval historii na Filozofické fakultě UK a archivnictví na Státní archivní škole. Roku

⁴⁷⁷ „Zmínil jsem již dusnou atmosféru na katedře hudební vědy, ovlivněnou postihy, a své rozhodnutí situaci nějak řešit. Útočištěm se mi stal seminář pomocných věd historických, jemuž kraloval profesor Václav Vojtíšek, „macaráť jeskynní“, jak ho jeho přátelé spiklenecky přezdívali.“ Tamtéž. s. 104.

⁴⁷⁸ Dopis ze dne 4. 10. 1949. Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, Karton 68.

⁴⁷⁹ Vyúčtování za rok 1949. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288, sig. 2A, karton 152.

⁴⁸⁰ Ivan Hlaváček, Václav Vojtíšek, učitel, AČ 18, Praha 1968, s. 183.

⁴⁸¹ Lubomír Vébr, In memoriam Zdeňka Fialy: Z pomocných věd historických, Univerzita Karlova, Praha 1978, Z této publikace pocházejí zde uvedené životopisné údaje.

1948 ukončil Státní archivní školu, tématem jeho závěrečné práce byly listiny Přemysla Otakara II. vydané v klášteře v Plasích. O rok později dokončil filozofickou fakultu, na níž pak pokračoval v doktorském studiu. Tématem jeho rigorózní práce byla kancelář Přemysla Otakara II. a zemský soud za jeho vlády, tato práce vyšla o dva roky později ve Sborníku archivních prací.⁴⁸²

Vojtíška jako student zaujal, a tak v roce 1950 nastoupil Zdeněk Fiala na fakultu jako odborný asistent při Katedře československých dějin, pod kterou obor archivnictví v té době spadal. Poměrně rychle stoupal v kariérním žebříčku – roku 1955 se stal docentem, 1963 mimořádným profesorem a roku 1967 profesorem řádným. Hlavní těžiště jeho pedagogické činnosti na katedře spočívalo v přednáškách z novověké diplomatiky a později z archivnictví a dějin správy. Mimo katedru byl členem Komise pro středověké dějiny ČSAV a vědeckého kolegia ČSAV. Byl rovněž členem mnoha redakčních rad, např. Archivního časopisu, ČČH, Sborníku historického, *Historica a Medievalia Bohemica*. Jak je zřejmé již z jeho diplomové práce, byl Zdeněk Fiala zaměřením medievalista a těžiště jeho prací bylo v předhusitské době. Mezi jeho nejvýznamnější práce patří knihy *Přemyslovské Čechy – Český stát a společnost v 10–13. stol., Předhusitské Čechy 1310–1419*.⁴⁸³ S Vojtíškem ho pojilo upřímné přátelství, které se projevovalo již od počátku padesátých let.⁴⁸⁴ Jejich vzájemná korespondence, která je plná důkazů upřímného zájmu o vzájemné starosti, je jednou z příloh této práce.

V roce 1952/1953 došlo k rozdělení Katedry historie na tři – Katedru československých dějin a archivního studia, pod kterou samozřejmě spadal Vojtíšek a vedl ji jeho známý Václav Husa, Katedru obecných dějin a lidových demokracií, jejímž vedoucím byl Oldřich Říha, a Katedru národopisu a pravěku pod Otakarem Pertoldem. Jak léta běžela, byl Vojtíšek stále platným členem profesorského sboru – 1. 3. 1955 byl jmenován členem komise pro dějiny Karlovy univerzity, která se v té době zabývala vypracováním práce o univerzitních dějinách. Ta měla být odpovědí na tendenční výklad historie od bývalých členů německé univerzity. Vojtíšek byl rovněž vyzván k dodání „munice“, ovšem odmítl. Svou funkci však použil k nadnesení tématu vybudování vědeckého pracoviště v Archivu Univerzity Karlovy, které skutečně bylo později zřízeno.⁴⁸⁵ V této době se ovšem těžiště jeho činnosti přesouvalo

⁴⁸² Panovnické listy, kancelář a zemský soud za Přemysla Otakara II, SAP 1–1, str. 165–294, Praha 1951.

⁴⁸³ Zdeněk Fiala, *Přemyslovské Čechy (Český stát a společnost v 10–13. stol.)*, Svoboda, Praha 1965., *Předhusitské Čechy 1310–1419, Český stát pod vládou Lucemburků*, Praha 1968.

⁴⁸⁴ Příloha Č. 1, dopis číslo 3.

⁴⁸⁵ Zápis ze schůze komise pro dějiny univerzity ze dne 6. 5. 1955. Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič. 2288, sig. 2 A, karton 152.

jinam, na ČSAV. Rovněž se blížil věk, který zákon o vysokých školách předepisoval pro penzionování. Vojtíšek ještě roku 1957 požádal ministra školství o výjimku a ten mu ji pro následující rok výnosem udělil.⁴⁸⁶ Na konci následujícího roku byl Vojtíšek dne 30. 9. 1958 penzionován. Jeho nástupcem se stal Zdeněk Fiala, díky jehož přičinění vzniká roku 1964 samostatná Katedra pomocných věd historických, která se za jeho působení utěšeně rozrostla. Penzionování ovšem neznamenalo, že přerušil kontakty s univerzitou. Přes svého nástupce Fialu se o dění na katedře živě zajímal, jak je vidět z jejich korespondence. Navíc ještě rok působil ve funkci archiváře Karlovy univerzity. Vojtíšek vykonal svou pedagogickou práci mnoho pro obory archivnictví a historie, ovšem výčet by nebyl kompletní, pokud bychom nezmínili i jeho druhé pedagogické působiště.

Vojtíšek nepůsobil jen na Karlově univerzitě, od prvního kurzu přednášel také na Archivní škole. Ta vznikla jako nutná náhrada za rakouský Institut po rozpadu monarchie. Potřeba ústavu, který by vzdělával kvalifikované archivní síly, tu byla již dříve, nicméně nikdy nepřekročila stádium teoretických úvah. Poválečnou diskuzi znovu nastartoval ředitel Zemského archivu Jan Bedřich Novák, který později spojil síly s Friedrichem.⁴⁸⁷ Krom nich existoval ještě „konkurenční“ návrh Václava Hrubého, zvítězil však první návrh. Dne 5. 5. 1919 byla utvořena subkomise při poradním archivním sboru, v níž zasedal Friedrich, Hrubý, Klieman a Novák. Ta pak vypracovala osnovu Archivní školy. MŠNO jednalo neobvykle rychle a výnos o zřízení školy byl podepsán již 2. 9. 1919.⁴⁸⁸

Škola se od svého vzoru Institutu lišila tím, že úplně vypustila dějiny umění. Kurs měl být otvírán ob rok a trvat tři roky. Počet studentů byl stanoven na deset a ke studiu se mohl přihlásit každý občan Československa, který absolvoval alespoň jeden ročník historie nebo příbuzného oboru. Příjímací zkoušky se skládaly z písemné a ústní části a byly zaměřené na latinu, němčinu, dějiny, historickou geografii. Ministerstvo rovněž vydalo zkušební řád, který upravoval devět předmětů, které se na škole učily.⁴⁸⁹

Je sporné, zda Archivní škola byla uznávána za vysokou školu, její zřizovací dekret a stanovy v této oblasti nebyly jasné. Škola sice patřila charakterem své výuky mezi vysoké a byla

⁴⁸⁶ Dopis rektorátu ze dne 7.9. 1957. Osobní složka Václav Vojtíšek, AUK, Ič. 781, Karton 68.

⁴⁸⁷ Další úkoly zemského archivu, Zprávy zemského archivu, č. 5, Praha 1918, str. 271–312.

⁴⁸⁸ Josef Kolman, Státní archivní škola v Praze (příspěvek k dějinám archivního školství.) Sborník archivních prací, č. 32, Praha 1982, str. 225–308. s. 243.

⁴⁸⁹ Šlo o středověkou paleografii, novověkou paleografii, středověkou a novověkou diplomatiku, dějiny veřejné správy, prameny československých dějin, hlavní prameny práva, dějiny práva v českých zemích, archivnictví. Tamtéž s. 248.

podřízená výboru pro vysoké školy, na druhou stranu ji ministerstvo titulovalo pouze jako Archivní školu a její financování bylo podřízeno odboru pro ochranu památek a archivnictví. Původně si na ni ještě „dělal nárok“ její zřizovatel odbor národní osvěty. Vyučující neměli proti tomuto nevyjasněnému statutu námitky a za druhé světové války z něj škola dokonce profitovala. Vzhledem k tomu, že oficiálně nepatřila mezi vysoké, tak ji nepostihla nacistická perzekuce.

Rozpočet školy byl poměrně skromný, chyběla v něm také položka na prostory, které jí zajišťoval Zemský archiv v Bredovské ulici č. 6.⁴⁹⁰ Jeho ředitel Novák, který stál u zrození školy, jí tak logicky poskytl podporu – povolil i stavební úpravy místností pro lepší fungování. V roce 1933 se pak škola přesunula do nové budovy Archivu země České.⁴⁹¹ Je to s podivem, ale škola měla i svého sponzora – Československou cukerní komisi.

První kurz odstartoval díky rychlosti MŠNO v říjnu 1919. Mezi přednášejícími byli prof. Friedrich, prof. Novotný, prof. Janko, prof. Jiráni, prof. Henner, dr. Klecanda, dr. Novák, doc. Vojtíšek, dr. Jenšovský.⁴⁹² První kurz měl jen dva ročníky a byl do jisté míry testovací. Jak je vidět, Vojtíšek se ve škole angažoval hned od počátku. První jeho přednáška zde proslovená byla na téma Městská správa v českých zemích a její písemné památky, dělil se o ni s dr. Jenšovským, ten měl analogicky nazvanou část o patrimoniální správě. Ministerstvo navrhovalo snížit dotaci na jejich přednášku na jednu hodinu, ale protože se Friedrich rezolutně za ně postavil, neuspělo.⁴⁹³ Odměna za přednášku činila 1000 korun renumerace za týdenní hodinu na rok.⁴⁹⁴ Archivní škola se stále vyvíjela a Vojtíšek se na tom aktivně podílel, jak dokazuje tento dopis, který Vojtíšek dostal od Klecandy.

„Pane kolego archiváři

Posílám vám poznámky k návrhu stanov, pokud jich je třeba k jednotlivým paragrafům. K celkovému bych si Vám dovolil jen podotknout toto.

Jak sám víte(!), archivní škola potřebuje v mnohých věcech reformy a nezíská-li upřímného přátelství všech archivářů(!), nesplní nikdy ani svého poslání...

⁴⁹⁰ Nejméně to bylo 8000 korun v roce 1919, nejvíce pak 54 000 korun v roce 1923. Tamtéž s. 250. Bredovská ulice dnes Politických vězňů.

⁴⁹¹ Na ulici Milady Horákové.

⁴⁹² Osnova obsahovala kolem 13 hodin přednášek a cvičení. Tamtéž s. 251.

⁴⁹³ Návrh ze dne 22.7. 1920 a dopis ze dne 30.7. Archivní škola, AUK, Ič. 195, Karton 10.

⁴⁹⁴ Dopis ze dne 14.9. 1920. Tamtéž.

K splnění této úlohy potřebuje škola morální podpory a upřímné pomoci archivářů, kteří budou bdít nad archivně odborným vedením školy a sami zase budou škole v tom nápomocni. Proto jsem navrhl společnost archivní školy!

*Prosím Vás, můžete-li se na chvíli oprostít od nechuti, kterou máte ke mně, abyste pro školu a její zdárný vývoj dal svůj souhlas s navrhovanými stanovami.*⁴⁹⁵

A jak je vidět, ne všechny změny byly Vojtíškově koncepčně po chuti, což bylo zřejmě důvodem jeho pozdější krátkodobé rezignace. Další tentokrát již tříletý kurz byl otevřen roku 1920, v něm byl běh jeho přednášek synchronizován s přednáškami na stolici PVH. Důvod byl prozaický – finance. Vojtíšek zde měl přednášku na stejné téma, tentokrát však samostatnou. Původně měla být pro třetí ročník, nicméně profesorovi Hernerovi zemřela dcera, a on z rozrušení odřekl svou přednášku, náhradou za ni byla do druhého ročníku přesunuta Vojtíšková.⁴⁹⁶

Třetí kurz byl otevřen roku 1922 a byla v něm rozšířená výuka archivnictví. Škola v něm rovněž začala vydávat svůj samostatný časopis-Časopis Archivní školy. Předtím byla škola publikačně odkázaná na ČČH, který v té době vydával samostatnou přílohu Archivnictví, a protože ten její vydávání zastavil, rozhodl se Friedrich společně s Hrubým svépomocí pokračovat.⁴⁹⁷ Vzhledem k neutěšené finanční situaci byl Friedrich nucen žádat subvence, jak od MŠNO, tak od ČAVU.⁴⁹⁸ Škola od nich obdržela 11 000 korun. Další podnik, do kterého se škola v této době pustila, byla archivní exkurze do Vídně, která se konala mezi 17. 3.–21. 3. 1923 a účastnilo se jí 9 posluchačů, MŠNO na ní rovněž přispělo.⁴⁹⁹

Čtvrtý kurs odstartoval v roce 1924 a v něm Vojtíšek odřekl svou přednášku, která pak byla svěřena Jenšovskému.⁵⁰⁰ Důvodem byly pravděpodobně výše zmíněné rozpory o koncepci Archivní školy. „*Velmi vážným nedostatkem školy je skutečnost, že škola nemá pevné osnovy a že ráz přednášek závisí na vůli přednášejících, takže se stává, že jsou přednášeny věci méně potřebné i sporné, zatímco základní věci jsou opomíjeny. A právě že program školy byl zařízen, aby v něm byly určité osoby, ale ne vždy předměty, stává se, že přednášky vykonávají zcela jinak, nežli bylo myšleno (ač měl každý přednášející předem předložit podrobný přehled svého čtení), a jiné přednášky jsou vůbec vypouštěny z programu, jestliže příslušný*

⁴⁹⁵ Dopis ze dne 22.3. 1922 Archivní škola, AUK, Ič. 8, Karton 1.

⁴⁹⁶ Dopis ze dne 30.10. 1921 Archivní škola, AUK, Ič. 195, Karton 10.

⁴⁹⁷ Dopis ze dne 20.6. 1922 Archivní škola, AUK, Ič. 805, Karton 27.

⁴⁹⁸ Dopis ze dne 14.12. 1923 Archivní škola, AUK, Ič. 809, Karton 27.

⁴⁹⁹ Zpráva o exkurzi pro MŠNO ze dne 15.6. 1923. Národní archiv, MŠNO, Ič. 1750, sig. 30, Karton 3242.

⁵⁰⁰ Návrh osnovy ze dne 4.7. 1924. Archivní škola, AUK, Ič. 195, Karton 10.

přednášeč nemá na ně kdy. Přitom se vůbec nedbá prospěchu školy a nečiní se opatření, aby se pro tyto přednášky získal jiný učitel. Tyto naznačené poměry nemyslím všeobecně, ale mám na mysli určité případy.“⁵⁰¹

Kolman uvádí ve své práci, že Vojtíšek měl osobní spory s Hrubým, jejichž důvodem byla přednáška diplomatiky, o jejíž vedení velice stál.⁵⁰² Vojtíšek se však záhy na školu vrátil, když Hrubý v listopadu 1924 rezignoval ve škole z důvodu angažmá na brněnské univerzitě. Přes to, že školu opustil v poměrně kritické době, zůstaly vztahy mezi Hrubým a ostatními přednášejícími dobré.⁵⁰³ Vojtíšek se ujal jeho přednášky, po níž tak toužil – české diplomatiky, měl tak tři hodiny v obou semestrech. Důvodů, proč se vrátil, bylo jistě více. Jistě byl potěšen, že právě jemu byla svěřena přednáška týkající se diplomatiky, a rovněž nemohl Friedricha Školu opustit v krizovém momentu.

Čtvrtý kurz nezačal totiž pro školu příznivě, přihlásilo se do něj jen pět uchazečů. Důvod poklesu zájmu byl jasný. Studium na škole bylo velmi náročné – těžké přijímací zkoušky, náročné studium, jehož obtížnost znásobovalo to, že frekventanti museli studovat ještě na Karlově univerzitě, a samo o sobě nedávalo velkou možnost uplatnění. Škola neudělovala žádný titul, samo její absolvování nebylo vstupenkou do zaměstnání v archivu a praxe ukazovala, že se mnozí obejdou i bez něj. Postoj některých, již zavedených archivářů, ke škole byl jednoznačný a ukazoval, co si o studiu na ní myslí. Příkladem budiž již zmíněný Jaroslav Prokeš, který společně s doktorem Doležalem odolával systematickému nátlaku svého šéfa Klicmana na to, aby školu vystudoval. Podobným případem byl i prof. Novotný, kterého za dvanáct let jeho působení v Místodržitelském archivu nebylo možné, přes tlak ze strany Archivní rady, donutit, aby si zde „doplnil“ vzdělání.⁵⁰⁴ Dalším důvodem opadnutí zájmu byl omezený počet pracovních míst v archivech. Velkolepé plány na vybudování archivní sítě, které přední archiváři spřádali po převratu, nedošly tváří v tvář finanční situaci mladé republiky naplnění, a tak se pracovní trh saturoval. MŠNO se proto v prosinci 1924

⁵⁰¹ Vojtíškův dopis ze dne 23.9. 1923.

Josef Kolman, Státní archivní škola v Praze (příspěvek k dějinám archivního školství.) Sborník archivních prací, č. 32, Praha 1982, str. 225–308, s. 294–295 poznámka. Příslušný pramen pro citaci se mi bohužel nepodařilo najít, pravděpodobně se nedomáhal nebo se ztratil při překartování.

⁵⁰² Tamtéž s. 264 poznámka. V návrhu osnovy ze dne 1.7. 1924 pro III. Ročník III. Kurzu rok 1924/1925, Friedrich pouze konstatuje, že Vojtíšek přenášky odřekl. Národní archiv, MŠNO, Ič. 1750, sig. 30, Karton 3242.

⁵⁰³ Poděkování za blahopřání od Václava Hrubého ze dne 6.11. 1925. Archivní škola, AUK, Ič. 197, Karton 10. a dopis od redakce časopisu AČ ze dne 5.10. 1925, Archivní škola, AUK, Ič. 810, Karton 27.

⁵⁰⁴ Josef Kolman, Archiváři Sborník studií vydaný při příležitosti jeho nadožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 227.

značně opožděně rozhodlo, že probíhající kurz uzavře. Následovala až do srpna následujícího roku trvající tahanice o to, zda kurz doběhne. Po jeho dokončení následovala „pauza“ a další kurz byl po naléhání pedagogů otevřen v roce 1928. Otevření si ministerstvo podmínilo tím, že další kurz bude otevřen až po jeho ukončení. Nutno podotknout, že toto opatření zájem o studium rozhodně nezvedlo. Vojtíšek opět přednášel diplomatiku a přidal k ní i přednášku o sfragistice, heraldice a genealogii.

Následující kurz byl otevřen až v roce 1931, přibylo v něm několik nových přednášejících. Byl mezi nimi i Jaroslav Prokeš, který ovšem studium zde přes Klicmanovo naléhání neabsolvoval. Rozsah Vojtíškových přednášek zůstal nezměněn, 7. 4. toho roku byl však přijat do redakční rady Časopisu Archivní školy.⁵⁰⁵

Většina přednášejících si uvědomovala nutnost reformy školy. Ta proběhla v následujícím kurzu a Vojtíšek na ní rovněž participoval. Určitý tlak na reformu se projevoval již od IV. kurzu, šlo však jen o tlak ze strany ministerstva, které chtělo snížit již tak malé náhrady na školní provoz. Skutečné snahy o reformu se datují od roku 1931 a na počátku jejich příprav stáli, kromě Vojtíška, Jenšovský a Klecanda. Později, když jmenovaní došli k názoru, že by výuku bylo možné rozšířit, byl přizván ještě Vojtíškův dobrý přítel Karel Guth.⁵⁰⁶ Na schůzi dne 28. 6. 1933 byla pak na základě odpovědi MŠNO na návrh ze dne 24. 2. připravena reorganizace učební osnovy, na které se Vojtíšek významně podílel.⁵⁰⁷ Prosazoval větší koordinaci s výukou na univerzitě a protlačil kvůli většímu sepětí s praxí přednášku o konzervaci archiválií. Další novinkou byly, vzhledem k účasti Gutha, předměty týkající se muzejnictví a výtvarných umění. Tím došlo k jistému malému zlepšení v otázce kvalifikace absolventů, jimž se tak otevřela cesta k práci v muzeích. Ministerstvo schválilo novou osnovu 20. 9. 1934. Nevyhovělo však ve všech požadavcích, kupříkladu zůstalo zachováno jmenování přednášejících pouze na jeden rok. Podle nové osnovy byl téhož roku v říjnu odstartován VII. kurz. Rozšíření výuky opravdu zvedlo počet zájemců a slibný rozvoj nepřerušila ani okupace, která zastihla školu v průběhu VIII. kurzu. Vzhledem ke sporné otázce, zda jde o vysokou školu, nebyla postižena nacistickou perzekucí a kurz byl bez problémů ukončen v roce 1940.

⁵⁰⁵ Archivní škola, AUK, Ič. 811, Karton 27.

⁵⁰⁶ Karel Guth (1883–1943) studoval práva a později přešel na dějiny umění na FF UK, pracoval v Národním muzeu a jako zemský muzejní inspektor, v roce 1935 se habilitoval na Karlově univerzitě z dějin umění, podílel se na archeologickém průzkumu – řídil vykopávky na Vyšehradě. Kateřina Mojsejová, Akademický bulletin 12. 9. 2008. <http://abicko.avcr.cz/miranda2/m2/2008/9/11/>

⁵⁰⁷ Archivní škola, AUK, Ič. 198, Karton 10.

Díky intervenci Jaroslava Prokeše byl povolen další kurz. MŠNO s povolením úřadu říšského protektora povolilo jeho otevření, ovšem za následujících podmínek. Přednášející musí být praktičtí archiváři, ne pouze bývalí vysokoškolští profesori. Počet účastníků kurzu bude navýšen na patnáct a zároveň bude kurz zkrácen na dva roky. Učební osnova byla upravena – přibýly hodiny němčiny a výuka měla být celkově směřována k Říši. Počet hodin tak stoupl na 97, což bylo mnohem více než v předcházejících kurzech.⁵⁰⁸ Přibyla rovněž praktická cvičení konaná v Archivu ministerstva vnitra a Archivu země České.⁵⁰⁹

Další změnou byla výměna na vedoucím postu. Friedrich byl penzionován a na jeho místo nastoupil Jenšovský. Jeho předměty převzal dílem Vojtíšek, dílem Zdeněk Kristen. Čímž Vojtíšková pozice posílila, což v této době, kdy nemohl přednášet na univerzitě a byl nuceně penzionován v AHMP, jistě uvítal. Zájem o tento kurz byl velký, jak dokládá řada dopisů dochovaných ve fondu.⁵¹⁰

Během tohoto kurzu se školy naplno dotkla realita okupace. Dne 9. 10. 1941 byl gestapem jakožto sokolský činovník zatčen ředitel Jenšovský. Později byl deportován do koncentračního tábora Osvětim, kde byl dne 12. 2. 1942 umučen. Jeho skon připomíná pamětní deska v ulici Novosibiřská 594. Tato událost musela mít na jeho kolegy zdrcující dopad. Kurz však nebyl přerušen a ředitelem se stal Jaroslav Prokeš, který za nebohého kolegu převzal i jeho přednášky. Kurz byl dokončen, přes tíživou válečnou situaci.

Po válce Školu, po profesní likvidaci Prokeše, převzal Vojtíšek. Jedním z jeho prvních činů bylo to, že výuku rozšířil. Krom vlastních přednášek ustanovil ještě jako povinné své přednášky na fakultě, které se týkaly hlavně městské diplomatiky a genealogie.⁵¹¹

Tím na jednu stranu značně zatížil posluchače, kteří opět museli krom Archivní školy studovat i na univerzitě, na druhou stranu tak částečně odstranil duplicitu některých přednášek. Poslední kurz, v pořadí jedenáctý, byl zahájen v roce 1947 a ukončen r. 1950. Škola pod Vojtíškovým vedením zdárně přečkala neblahé události února 1948 a poslední kurz nebyl přerušen. Od školního roku 1949/1950 pak bylo archivní studium přeneseno na půdu

⁵⁰⁸ Josef Kolman, Státní archivní škola v Praze (příspěvek k dějinám archivního školství.) Sborník archivních prací, č. 32, Praha 1982, str. 225–308, s. 273.

⁵⁰⁹ Oznámení MŠNO ze dne 19. 6. 1941 Národní archiv, MŠNO, Ič. 1750, sig. 30, Karton 3242.

⁵¹⁰ Archivní škola, AUK, Ič. 1–94, Karton 1.

⁵¹¹ Konkrétně šlo o Vývoj latinského písma, zvláště v zemích českých, O listinách českých králů z rodu lucemburského pro první ročník. Pro druhý ročník to byly O městských listinách a knihách a Genealogie.

Josef Kolman, Státní archivní škola v Praze (příspěvek k dějinám archivního školství.) Sborník archivních prací, č. 32, Praha 1982, str. 225–308, s. 276.

univerzit. Archivní škola tak ztratila důvod existence, a i když nebyla nikdy formálně zrušena, zanikla. Pro Vojtíška, který na ní působil od jejího počátku, byla významným působištěm. Na ní postupně vypiloval své pedagogické schopnosti a zároveň velmi ovlivnil její tvář.

Vojtíšek za druhé světové války

*„Dívám se na Staroměstské náměstí a mnoho myslím na vše, co jsem už za 30 let na něm viděl a přežil. A pozoruji s vírou náš lid – Praha přichází zase k radnici a se slzou v oku a tichou modlitbou klade květy na vyhrazené místo pod hrobem Neznámého vojína. V tom mlčenlivém aktu je mluva, je i hluboká úcta.“*⁵¹²

Takto prožíval Vojtíšek začátek okupace, jeho pracoviště se však zprvu příliš nedotkla. V prvním týdnu okupace získal koupí cenné sbírky z majetku Leopolda Sachse, který včas emigroval do zahraničí. První nesnází, se kterou se museli archiváři potýkat, bylo zabránění některých depotů nacisty a nedostatek místa, což vedlo zejména k rozvrácení spisoven. Dalším projevem okupace bylo to, že archivu přibyla nová agenda týkající se árijského původu, archiváři posměšně nazývaná „árijských babiček“. To si vyžádalo odliv sil z vědeckých projektů a téměř všichni odborní archiváři se jí museli zabývat.⁵¹³ Odliv pracovních sil byl pro Vojtíška záminkou k najmutí studentů, kteří se po uzavření vysokých škol ocitli bez perspektivy. Azyl v archivu a městském muzeu našlo celkem 20 vysokoškoláků, například Josef Uhlíček, Josef Kolman, Marie Pavlíková atd.⁵¹⁴

Archiv zůstal sice „český“ až do jara 1940, kdy do něj přišel první německý úředník, docent německé univerzity Schrieber, ale na radnici byl jakožto zástupce primátora dosazen nacist a historik Josef Pfitzner. Ten Vojtíška přímo nesnášel a začal připravovat jeho odstranění a nahrazení Schrieberem.⁵¹⁵ S Pfitznerem se Vojtíšek odborně přel již dlouho a na kuří oko mu šlápl zejména svou zprávou v Časopisu Národního muzea o jeho monografii Kaiser Karl IV., v níž napsal: *„Pfitzner, jak vykládá, je snad toho názoru, že ve 14. století česká země byla z většiny německá. Avšak proti tomu všemu místo slov lze postavit jeden jediný dokument, jež Pfitzner kupodivu nechává bez povšimnutí, ač má do sebe obzvláštní důležitost. Je to bulla papeže Klimenta VI. na zřízení pražského arcibiskupství, v níž se ozývá suplika Karla, tehdy ještě za otcova života moravského markraběte. Povýšení pražského biskupství na*

⁵¹² Dopis ze dne 18. 3. 1939. Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 618.

⁵¹³ Strojopis o archivu za okupace. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič.2287, sig.1 A , karton 150.

⁵¹⁴ František Holec, Archiv hlavního města Prahy kapitoly z dějin 1851– 2001, Skriptorium, Praha 2006, s. 98.

⁵¹⁵ Strojopis o archivu za okupace. Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2287, sig.1 A , karton 150.

arcibiskupství papežem ustanovuje, „poněvadž obyvatelé království českého, kteří hovoří slovanským jazykem, zcela rozdílným a nesrozumitelným obyvatelům ostatních biskupství provincie mohučské, kteří, jak známo, mluví jen německou řečí. Tedy obyvatelé království českého byli podle Karla i papeže Čechové jazykem, a musí padnouti dohady a domněnky o německé rovnováze nebo dokonce německé převaze v Čechách. Němci v českých zemích neměli obyvatelského práva (nebyli incolae, regnicolae), seděli v nich jako hosté, a již toto jejich postavení nepřipouští přehnané představy o jejich počtu a síle.“⁵¹⁶

Pfitzer mu tuto oponenturu nezapomněl a za okupace se rozhodl ideového konkurenta umlčet. Mezi dalšími Němci, kteří do archivu přišli, byl člen SS Pfeifer, který měl krom jiného funkci dozoru nad českými kolegy. Jeho donášení bylo však prozrazeno, když byla nalezena kopie jeho hlášení Pfitznerovi. Dále do archivu přišli tři němečtí středoškoláci, z nichž podobného ražení jako Pfeifer byl jistý Boleslav Wlasak. S jejich příchodem bylo spojeno jednání o vydávání německých publikací a zastavení vydávání českých – dokonce i již vysázený nový svazek Sborníku k dějinám hlav. města Prahy byl zrušen. Vydávání německých prací však bylo českými zaměstnanci sabotováno, a tak byla vydána jen jedna německá kniha. Na odporu zaměstnanců ztroskotalo i „čištění“ archivní knihovny od závadných textů. Třetím činem, který ovlivnil tvář archivu, byla extrakce archiválií souvisejících s Říší. Ta však nenabyla takové podoby jako v jiných zasažených českých archivech. Část archiválií byla rovněž po zostření spojeneckých náletů převezena do venkovských depozitářů.

Primárním cílem však bylo odstranění českého vedoucího archivu. Pfitznerův útok na Vojtíška nabyl konkrétních rozměrů na počátku roku 1940. Dne 15. 2. podal na Vojtíška stížnost tohoto znění. *„Náměstek primátora poukázal na psaní Dr. Vojtíška. Nechce se dotýkati jeho vědeckých poznatků, avšak prof. Vojtíšek vykládá historická fakta způsobem nacionálním, který dnešní doba nesnese. Brožury, resp. přednášky, které napsal k propagačním účelům města Prahy, jsou svou tendencí závadné a nemohou býti rozšiřovány. Žádá, aby prof. Vojtíšek byl na to upozorněn.“⁵¹⁷*

V útocích pokračoval a tichý zápas vyvrcholil tím, že proti Vojtíškovi využil zákon č. 379/ 1938 o penzionování státních zaměstnanců nad 55 let. Vojtíšek tak byl ke dni 1. 2. 1941 penzionován. Později v průběhu roku byl ještě postižen zákazem veřejně přednášet a publikovat. Celou situaci bral jako vědeckou dovolenou a do AHMP docházel

⁵¹⁶ Zprávy, Dr. Josef Pfitzer Kaiser Karl IV., Časopis Národního musea 113, Praha 1939, s. 66–67.

⁵¹⁷ Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení, AHMP, osobní složka Václav Vojtíšek, sig. Pers IX/41.

soukromě dále. Byl však bezmocný proti řádění některých nacistů, jako byl například Portele nebo Krug, kteří ničili „nevhodné“ archiválie.

Přesto nesložil ruce v klín. Soustředil kolem sebe skupinu mladších archivářů, s nimiž konal soukromé semináře o odborných otázkách a porady o organizaci archivnictví. Byli mezi nimi i komunisté jako Václav Husa a Jaroslav Charvát a kontakty na ně pomohly Vojtíškově v pozdějším poválečném etablování. Tato skupina se postupně proměnila v archivní sekci Československé národní rady a 4. 5. 1945 jí byl Vojtíšek pověřen opětovným převzetím archivu, do kterého se vydal hned následující den, a převzal opět svou funkci. V následujících dnech se radnice stala, jakožto symbol a hlavně sídlo městského rozhlasu, terčem útoku Waffen SS, ale i fanatických nacistů z řad německých civilistů. Vojtíškův první pracovní den byl tak vyplněn ostřelováním jeho pracoviště německými tanky a obrněnými vozidly. Lehce vyzbrojení povstalci se však udrželi, a Vojtíšek tak mohl večer odejít domů. V dalších dnech se pro řez, která se při útocích na radnici strhla, na pracoviště nedostal, což pro něj zřejmě bylo štěstím. Zběsilé útoky vyvrcholily 8. 5., kdy Němci při své neschopnosti pokořit hůře vyzbrojené povstalce, hnali před tanky zajatce jako živé štíty. Přes hrdinství povstalců byly budovy radnice zasaženy desítkami dělostřeleckých granátů a požár dokončil dílo zkázy. Navečer, kdy Němci konečně kapitulovali, se rozběhly zoufalé záchranné práce.⁵¹⁸

Hašení se protáhlo do noci a nezničené archiválie byly provizorně přeneseny do kostela sv. Mikuláše. Vojtíškovi, který se po skončení bojů vypravil na místo, se naskytl hrůzný pohled. Jeho životní dílo bylo v troskách. Byly zničeny desítky městských knih a značné množství dalších archiválií, rytin, fotografií, dále pak kompletní archivní registratura – inventáře, katalogy, rejstříky, což nesmírně ztěžovalo znovuvybudování archivu. Obrovské škody utrpěla také další jeho pýcha – archivní knihovna a v neposlední řadě ohni padly za oběť jeho vědecké práce, které za okupace psal do „šuplíku“. Ze zničených prací nejvíce oplakával Dějepis města Prahy do roku 1547 o 1200 stranách a Dějiny univerzity pražské o 200 stranách. Škodu požáru archivu vyčíslil na 2 miliardy 122 milionů 840 tisíc poválečných korun. Přitom se sice o 18 milionů spletl, avšak i tak šlo o značnou sumu.⁵¹⁹ To, co při pohledu na zkázu cítil, si jen těžko dovedeme představit, shořelo totiž přes třicet let jeho práce. Po letech o tom napsal. *„Nikdo si nedovede učiniti představu, co se tehdy stalo, kdo uprostřed zahubených pokladů nežil, vše neměl kdysi v rukou, všeho neužíval, ke všemu neměl*

⁵¹⁸ AHMP, Vojtěch Ledvinka a kol., internetová stránka doplněná fotografiemi ze sbírek AHMP. <http://www.ahmp.cz/povstani/>.

⁵¹⁹ František Holec, Archiv hlavního města Prahy kapitoly z dějin 1851– 2001, Skriptorium, Praha 2006, s. 116.

*poměr nejtěsnější a nejvroucnější. Avšak každý snad uvěří, že se chvěje ruka ještě po letech, píše-li se o pohromě, která strašně zasáhla.*⁵²⁰

Destrukci archivu ve svém hněvu nepovažoval za náhodu, ale za připravený čin. Jako jeho strůjce obvinil bývalého náměstka primátora Pfitznera, ten se totiž dostavil nějakým nedopatřením na schůzi magistrátu 5. 5. 1945, a když viděl přípravy k povstání, tak vyhrožoval odvetou ze strany německé branné moci.⁵²¹ Vojtíšek ho jako viníka označil v podání pro prezidium hlavního města Prahy dne 14. 5. 1945. *„Jsem toho mínění, že strůjcem barbarského skutku není nikdo jiný, než bývalý náměstek primátora dr. Josef Pfitzner. Byl profesorem dějin na německé univerzitě, ale místo aby ctil Staroměstskou radnici i městský archiv, svými lživými a podvodnými řečmi i rozpravami vyvolával v německé veřejnosti klamné názory a bouřil mysl až k tomu, že Němci rozhodli raději zničit to, co sami nemohli mít, než aby to zůstavili Čechům. Chtěl bych i souditi, že Josef Pfitzner, jenž znal městský archiv i věděl o jeho poloze, přímo působil k jeho zničení.*⁵²² Ať již to byla pravda, či ne, Vojtíška po válce čekal obrovský úkol dát archiv dohromady.

S AHMP souvisely další aktivity, které měly podíl na jeho nuceném penzionování, podívejme se proto nyní na ně. Vojtíšek zbavený možnosti přednášet na vysoké škole, kompenzoval toto omezení přednáškami pro osvětové sbory hlavního města Prahy. Ve svých přednáškách se snažil v rámci mantinelu daných cenzurou pozvedat národního ducha. S prvními zásahy cenzury se setkal již za druhé republiky, kdy mu policejní ředitelství zakázalo přednášky o Němcích v Praze. Vojtíšek se však nevzdal a svou přednáškovou činnost rozšiřoval a počátkem roku 1940 pak byl pověřen kulturní činností v okrese Praha, konkrétně v Dejvicích, Vokovicích a Sedleci.⁵²³ Nicméně přednášel i jinde, např. v Troji, Nuslích, Smíchově atd. Přednášky měly témata jako: Jak vznikala Praha, Praha středisko kulturní, Počátky pražských měst, Nusle a okolí v minulosti atd. a byly někdy doplněny světelnými obrazy.

Existovalo i další fórum, kde se mohl odborně realizovat. V letech 1940 až 1941 se angažoval rovněž na Vyšší dvouleté škole lidové hlavního města Prahy, kde proslovil přednášky s názvy např. Praha, středisko kulturní, O vývoji tří hlavních nástrojů kultury – písmo, Vývoj městského zřízení pražského.⁵²⁴ Kromě něj této možnosti realizace využívali i jiní

⁵²⁰ Václav Vojtíšek, *Stoleté jubileum Archivu hlavního města Prahy*, AČ 2, Praha 1951, str. 43–48. s. 48.

⁵²¹ AHMP, Vojtěch Ledvinka a kol., internetová stránka doplněná fotografiemi ze sbírek AHMP. <http://www.ahmp.cz/povstani/>.

⁵²² František Holec, *Archiv hlavního města Prahy kapitoly z dějin 1851–2001*, Skriptorium, Praha 2006, s. 109.

⁵²³ Osobní fond prof. Václava Vojtíšky, AHMP, Ič. 2247–2249, sig. 6,7, 8, karton 46.

⁵²⁴ Program přenášek z let 1940, 1941 a smlouva s primátorem. Tamtéž.

vysokoškolští profesori, a tak program přednášek byl velmi pestrý – od poznávání vesmíru po hudbu. Přednášky se konaly ve čtvrtek od 19 hodin v budově Vyšší dívčí školy ve Vodičkově ulici a měly rozsah 150 hodin ročně. Honorář činil 150 korun za přednášku, avšak pro peníze to Vojtíšek rozhodně nedělal. Na podobná témata přednášel v roce 1940 i v Jarní lidové škole pro pražské učitelstvo, kterou rovněž pořádal Ústřední osvětový výbor. Přednáškám učinil konec opět Josef Pfitzner, který zakázal na podzim roku 1941 Vojtíškovi i tuto činnost. O Vojtíškovi se poté, co se mu konečně podařilo ho umlčet, vyslovil takto. „*Všichni čeští historikové jsou stejná společnost, ať je to Palacký, nebo takový pan Vojtíšek. V budoucnosti musí být učiněna přítrž, aby už nepsali tím způsobem, jako psali, a štváli český národ proti Němcům a říši.*“⁵²⁵ Vojtíškovi do jisté míry lichotilo, že je dáván do společnosti Palackého a že Němci přes veškeré snižování berou jeho činnost vážně.

Neznámou skutečností je také fakt, že stranou jeho zájmu nezůstala ani média. V září roku 1939 byl Vojtíšek kontaktován režisérem Oldřichem Kmínkem s žádostí o pomoc při přípravě filmu o historii Prahy.⁵²⁶ Kmínek měl v té době za sebou střetnutí s okupantskými úřady kvůli svému filmu *Praha, láska má*. Tento dvanáctiminutový snímek, podbarvený hudbou a doprovázený komentářem básníka Josefa Hory, vznikl na jaře roku 1939. Do kin šel v srpnu a byl po několika dnech na příkaz okupantů stažen. Film ukazuje krásu a starobylost Prahy, ale také společně připomíná slavnou historii a sílu českého národa. Do Prahy se divák dostává ze středních Čech, přes památnou horu Říp. Hlavní zásluhu na vzteku okupantů měl však komentář Josefa Hory, který mimo jiné připomínal nezdolnost českého národa a končil vzpomínkou na Jana Husa a jeho slova. Přes střet s orgány zůstal Kmínek na svobodě a okamžitě začal plánovat pokračování. Vojtíšek byl tím potěšen a nabídku přijal.

Film s názvem *Praha, hlava národa* měl být vlastenecký a připomenout národu jeho slavnou historii v tehdejší těžké době. Vojtíšek společně s Janem Grmelem a Oldřichem Kmínkem připravili scénář. Film měl začínat schůzí učené společnosti v čele s Palackým a pokračovat obrazy z národních dějin a legend – praotec Čech vystupující na Říp, tažení Čechů do Milána

⁵²⁵ Václav Vojtíšek, *Když jiní mlčeli*, Vilímek, Praha 1945, s. 13.

⁵²⁶ Dopis ze dne 23. 9. 1939. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2287, sig. 1 A, karton 151.

Oldřich Kmínek narozen 5. 12. 1892 zemřel 23. 9. 1948. Byl to herec a režisér dnes nepříliš známý. Prvními filmy, ve kterých se objevil, byl *Kozlonoh* a *Učitel orientálních jazyků*. Film *Jindra* byl prvním jeho režisérským počinem, ve kterém zároveň hrál hlavní roli a napsal scénář. Jeho filmy nejsou příliš dobře hodnocené, s výjimkou *Praha, láska má* a krimi *Pancéřové auto*, v němž však pouze hrál. Michal Večeřa, Oldřich Kmínek, <http://www.csfd.cz/tvurce/3205-oldrich-kminek/>

atd. Krom scénáře Vojtíšek vypracoval pojednání o volbě symbolů pro film.⁵²⁷ Bohužel film nebyl pro nepřízeň úřadů realizován.

Dále pokračoval Vojtíšek v sérii fejetonů pro Národní listy a Lidové noviny, v nichž se soustředil na témata z české historie, jimiž se snažil zvedat národní sebevědomí. Šlo například o článek s názvem Živná matka, v níž obhajoval českost Karlovy univerzity, jejíž insignie byl tehdy donucen vydat, nebo Husův odkaz, jenž souvisel s jeho přednáškou Husova pravda, kterou proslovil 5. 7. 1939. Jeho články byly samozřejmě vystaveny cenzuře, a jak vzpomínal, byly mu vráceny k přepracování i několikrát. Vrcholem pak byla událost ze dne 8. 10. 1940, kdy si Vojtíška pozval na kobereček vrchní rada tiskového odboru prezidia ministerské rady Hofman. Šlo o Vojtíškovu rozpravu Praha a Chrudim publikovanou v lokálním periodiku Chrudimský kraj. Ačkoliv byla rozprava podrobená cenzuře a značně proškrtána, stejně vzbudila rozruch pasážemi o pobělohorské emigraci. Vojtíškův článek vyvěsil jako upoutávku do výkladu jakýsi knihkupec a o rozruch bylo postaráno. To bylo jedním z důvodů, proč bylo Vojtíškovi ke konci toho roku zakázáno publikovat. Na Vojtíška se nesmělo dokonce ani odkazovat ve vědeckých pracích.⁵²⁸ Část fejetonů pak po válce znovu vydal v publikaci s názvem Když jiní mlčeli.

Vojtíšek neošidil ani další médium, v Českém rozhlasu proslovil dne 4. 6. 1940 přednášku na téma Český mrav. V. Doba gotická.⁵²⁹ Veškerá tato činnost byla pro okupační moc přitěžujícím faktorem a stala se jedním z důvodů jeho penzionování a umlčení v médiích. Co se týče organizací, vstoupil Vojtíšek stejně jako mnozí jiní na jaře roku 1939 do Národního souručenství, nicméně záhy pochopil, že tudy cesta nevede, a roku 1940 členství ukončil.⁵³⁰

Okupace Vojtíška zasáhla samozřejmě i v univerzitním archivu. Byl nucen vydat archiválie – zakládací listinu musel do dvou hodin vydat zástupci MŠNO.⁵³¹ Dne 25. 11. 1939 pak vznesl říšský protektor požadavek na vydání archivu německé univerzity, což se do konce roku také stalo. Archiv byl za okupace rozdělen a část ho byla převezena na zámek Olešná u Rakovníka. V jeho správě se vystřídali Antonín Blaschek a Heinz Zatschek. O tom, že si Němci archivu cenili, svědčí mimo jiné i dopis ze dne 16. 9. 1940, který dostal rektor německé univerzity od Sicherheitsdienstu, v něm se uvádí, že SD u jakéhosi českého

⁵²⁷ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2287, sig. 1 A, karton 151.

⁵²⁸ Václav Vojtíšek, Když jiní mlčeli, Vilímek, Praha 1945, s. 10–12.

⁵²⁹ Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2247–2249, sig. 6,7, 8, karton 46.

⁵³⁰ Příhlášku podal dne 24. 4. 1939, členem byl od 12. 6. 1939 Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312, sig. VC, karton 194.

⁵³¹ Dopis rektorátu ze dne 20. 3. 1939. Akademický senát, AUK, Ič. 770–771, sig. B 8/1 Karton 53.

emigranta v Paříži zajistila archiválie patřící do univerzitního archivu.⁵³² Nalezené věci byly odeslány do Čech. Na konci války bylo proto 25 beden s nejcennějšími archiváliemi, univerzitními insigniemi a částí sbírek zařazeno do transportu německé univerzity do Innsbrucku. Transport cestou zmizel, pravděpodobně byl konvoj bombardován a zničen. Po válce se však objevovaly spekulace o uložení sbírek v některém německém archivu, což však nebylo prokázáno.

Celkově můžeme konstatovat, že Vojtíšek svou činností za války získal celkem vysoký kredit, který přebil jeho předválečné kontroverze. Získal rovněž kontakty na mladé levicově orientované historiky a archiváře, jež později beze zbytku využil.

Vojtíškovy poválečné „zakotvení“

Na 62letého Vojtíška čekala po válce zdánlivě jen dřina a nejistá budoucnost. AHMP a univerzitní archiv byly ve strašném stavu, a on sám měl u některých lidí nálepku extrémního pravičáka. Nicméně věci se nakonec vyvinuly mnohem lépe, než jak zpočátku vypadaly.

Vojtíškův obraz hodně vylepšil jeho pevný postoj za války. Střet s Kroftou uhladil tím, že se s umírajícím smířil, navíc nepatřil mezi „pekařovce“ a členy Historického klubu. To společně s konexemi na Nejedlého, Husu a Charváta způsobilo to, že byl pro rodící se marxistickou vědu celkem přijatelný a navíc obor jeho zájmu ležel mimo konfliktní témata. Vojtíšek tak v konečném důsledku měl mnohem silnější postavení než před válkou.

To ovšem neznamenalo, že by se vyhýbal kontroverzím. Právě do prvních dnů po osvobození patří událost, jež tvoří asi nejčernější kapitolu v jeho životě. Jeho „zúčtování“ se svým kolegou z Archivní školy se poněkud vymyká jeho dosavadní charakteristice osobnosti.

„Tři revoluční kati

/ Věnováno Dr. ěm Charvátovi, Borovičkovi a Vojtíškovi/

Když hučí bouře, doba napjatá

Národu vždy se rodí reci,

tři neviňoučká, bílá morčata

za války spala v hnědé kleci

⁵³² Dopis ze dne 16. 9. 1940. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288, sig. 2 A, karton 152.

*Zarytá tiše v hebkých pilinách
Jen nosíkem lapají pachy,
Když kráčí děs v přítomných dějinách,
Raději spát než zmírat strachy.*

*Hoj, zadula vítězství polnice,
Vše opouští závětrí boudu,
Pospíchá také morčat trojice,
Zasednout v revolučním soudu.*

*Všichni tři hrají si na Marata,
Dnes všichni jsou amis du peuple,
před tribunál volaj tě morčata,
Když někdo cos o tobě klepl.*

*Pardon! Dřív než před jejich stolicí
Bezmocné žertvy začnou blednout,
Je nezbytno vrtivou zadnicí
Na teploučká místa si sednout.*

*A teď hrr! na zrádného Prkoše
Zločin odpyká jeho hlava!
Sražená lebka padá do koše,
Historická lůza řve: sláva!*

*Bohové žízní, dál žádají krev,
Toť věčný zákon revoluce,
Ukojit třeba litých davů hněv,
Pošlete udání, resoluce.*

*Ha, jaký úlek, morčat zděšení,
To zježení posledních chlupů?
Prkoš se hýbe, stoupá s lešení,
Kdosi hlavu přilepil k trupu.*

*V archiv míří, drápe se na křeslo,
K vetřelcům hrůzné obrací zraky:
Vraťte mi úřad, moje řemeslo,
Na břiše ležet dovedu taky.
Warjah“⁵³³*

Takto charakterizoval Vojtíškův podíl na Prokešově profesní likvidaci Jan Slavík. Podívejme se nyní, jak celá záležitost začala. Jaroslav Prokeš se v meziválečné době vypracoval na ředitele Archivu ministerstva vnitra. Stal se jím po Klicmanovi v roce 1934 v relativně mladém věku 39 let, což vzbudilo u mnohých závist, další nepřátele si získal tím, že uměl tnout do živého, jak již bylo zmíněno v kauze Atheneum. Stejně jako Vojtíšek si paralelně k archivní kariéře budoval i univerzitní, roku 1935 byl jmenován mimořádným profesorem českých dějin na Karlově univerzitě a od roku 1932 přednášel i na Archivní škole, jíž převzal po Jenšovského zatčení gestapem. Během druhé světové války se aktivně zúčastnil odboje, přes majora Otakara Vacka a kapitána Eduarda Práta byl napojen na Úvod, kterému sloužil jako spojka, a rovněž byl členem vojenské organizace Bartoš.⁵³⁴ V jeho archivu našli útočiště lidé, kteří zrušením armády přišli o zaměstnání, např. František Bednařík, Eduard Kubala. Prokeš se od počátku války angažoval v záchraně archiválií – na počátku války převzal a před gestapem ochránil Ruský historický archiv a Ukrajinský historický kabinet, před skartací se mu podařilo zachránit registraturu ministerstva veřejných prací. Když byl pověřen prací na nové archivní rozluce, snažil se zpomalovat extrakci archiválií do Říše a rovněž ukrýval ve svém archivu publikace ze zrušeného ministerstva zahraničí a komunistickou literaturu. Záchrana materiálů se mu málem stala osudnou, když se angažoval v ukrývání materiálů z vojenského zeměpisného ústavu, které hledalo v roce 1940 gestapo. Nakonec je na udání našlo a byl z toho velký problém. Jak celá věc probíhala, si můžeme udělat představu z této výpovědi, kterou po válce podal archivář Hrázský. „*Asi 5 min. před příjezdem gestapa pro mě do archivu,(!) přiběhl za mnou dr. Prokeš a řekl mi, že celá věc byla vyzrazená a že plk.*

⁵³³ U básně je ještě připisáno tužkou autorství Jana Slavíka. Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 8.

⁵³⁴ Podání prezidiu ministerstva vnitra ze dne 14. 5. 1945, Prokešův výslech ze dne 7. 3. 1946. Složka s materiály k procesu, Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton a Josef Kollman, Archiváři, Národní archiv, Praha 2010, s. 303.

*Churavý je za hranicemi. Přiznám se, že jsem si snad tehdy neuvědomoval vážnost situace...*⁵³⁵

Prokeše tehdy zachránil německý archivář Gerstenhauer, kterému později za to Prokeš pomohl se zařizováním bytu, což bylo po válce vykládáno jako důkaz jeho kolaborace. Gestapo ho později vyšetřovalo jako nástupce umučeného Jenšovského v čele Archivní školy, posudek zněl: pronocovaný stoupenec Benešovy éry. Dalším projevem statečnosti bylo to, že vydával potvrzení o árijském původu židům.⁵³⁶ V roce 1942 byl odvolán z čela archivu a na jeho místo nastoupil archivní referent Úřadu říšského protektora Swientek. Prokeš se poté stáhl do pozadí a jeho pravomoci byly velmi omezené, ale i po odstavení z vedoucího místa se snažil získávat informace a opatřil si paklíč k trezoru, kam Swientek zavíral tajné spisy.

V první den Pražského povstání se Prokeš stejně jako Vojtíšek opět ujal vedení archivu, které však mělo jen krátké trvání. Útok na něj byl, jak vyplývá z deníku Jaroslava Charváta již delší dobu připravován, protagonisté jen využili příhodné revoluční atmosféry a chaosu prvních poválečných dní. Podívejme se nyní na událost očima jednoho z aktérů.

„Setkávám se u pošty na Letné s Husou, Pachtou, prof. Borovičkou a Hráským, který se vrátil z pracovního nasazení v Německu. Ženu má ještě v Terezíně. Pachta s rudou hvězdou na klopě, Husa s rudou stužkou, Borovička ve společenském černém šatě s řádovou stužkou v knoflíkové dírci ... Dovídám se, že jedem k zplnomocněnci ministerstva vnitra odb. radovi Vyhnanovskému, abychom mu oznámili, že písemným pověřením Národní rady České prof. Borovička se ujímá vedení archivu min. vnitra. Jdeme do ministerstva... V malé místnosti, sloužící pravděpodobně jako kryt, projednáváme záležitost. Obavy prof. Borovičky, aby nebyl snad brán v pochybnost výnos Nár. rady je rozptýlen ujištěním Vyhnanovského, že dekret NR, jakožto nejvyššího revolučního orgánu, má nejvyšší průkaznou moc. Chtěl-li by dr. Prokeš něco proti tomu namítat, může to jen zhoršit jeho situaci. Zamítáme, s čímž Vyhnanovský souhlasí, návrh Borovičkův, aby dr. Prokeš byl zpraven před jeho příchodem telefonicky. Smluveno, že dr. Prokeš se může přesvědčit o souhlasu min. vnitra s jeho odstraněním telefonicky. Nechceme se zbaviti psychologických výhod plynoucích z momentu překvapení... U archivu prof. Borovička referuje o výsledku svého poslání: bylo to trapné, já jsem byl klidný, Prokeš se začal rozčilovat, že Němci když přišli, ho sesadili, a teď ho sesazují Čechové, je to prý akt osobní pomsty... Prof. Vojtíšek, zničený pohromou, která postihla

⁵³⁵ Hrážského výpověď Prokešově případu po válce ze dne 23. 5. 1945. Složka s materiály k procesu, Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, dodatky.

⁵³⁶ Prokešův výslech ze dne 7. 3. 1946. Tamtéž.

městský archiv, chraplavým hlasem mně říká, že jsme to dobře provedli. Upamatovávám jej na jeho slova, že kdybychom neudělali v archivnictví nic jiného, než že odstraníme dr. Prokeše, uděláme velkou věc. Souhlasí a mluví o polovině práce, kterou jsme vykonali. Říkám: Hned v první den jsme uskutečnili 50% svého plánu, doufám, že uskutečníme i zbývajících 50% s vaší pomocí a pomocí prof. Borovičky.“⁵³⁷

Jak je vidět, nenávist k Prokešovi spojila aktéry napříč politickým spektrem – od komunistů, jako byl Pacht, přes střed kolem Borovičky, ke krajní pravici právě v osobě Vojtíška. Začátek útoku se této různorodé skupině vydařil, Prokeš vykořeněný jejich suverénní drzostí se nechal z archivu vykázat na základě vágního úřednického výměru. Josef Kollmann ve svém článku vyslovuje pochybnost nad tím, zda tento výměr vůbec existoval.⁵³⁸ Jedním z důvodů, proč se zprvu nechal Prokeš takto srazit, byl i jeho zdravotní stav. Podle potvrzení lékaře, u kterého se dlouhodobě léčil, trpěl nespavostí, depresemi a silně zhubnul v důsledku mentální anorexie.⁵³⁹ Tak začalo smutné divadlo, které se podobá absurdním Kafkovým dílům.

Z výše citovaného deníku je patrné, že Borovička byl zvolen jako „tvář“ tohoto spiknutí z důvodu určité společenské vytríbenosti a dodání důvěryhodnosti. Druhým mužem pak byl Vojtíšek, který ze zákrytu za ním tahal za nitky a horlivě sháněl další stoupence pro připravovaný proces. Prokeš se totiž mezitím vzpamatoval a snažil se zjednat spravedlnost, ovšem spiklenci byli velmi dobře informováni a rovněž nezháleli.

„V noci mne zbouzí telefon prof. Borovičky: volá mi proto, že Prokeš psal prof. Pražákovi a podal mu písemné memorandum v záležitosti svého deposesování. Je nutno rychle pokročit, protože Pražák Prokešovu obranu podstoupil tajemníku min. vnitra. Borovička se dozvídá ode mne, že právě zítra ráno jdou Husa s Pachtou k ministrově a že je to tedy nejvhodnější příležitost.“⁵⁴⁰

Skutečnost, že toto memorandum se dostalo Borovičkovi do rukou, dokazuje, jak připravenému útoku Prokeš čelil. Ten se obrátil na advokáta Karla Zieglera, kterému dal plnou moc ho zastupovat. Ziegler dne 27. 7. 1945 poslal na prezidium elaborát s ověřeným

⁵³⁷ Bohumil Jiroušek, Jaroslav Charvát v květnu 1945 aneb ze zákulisí archivů v době osvobození, Sborník archivních prací 59, Praha 2009, str. 172–190. s. 179–180.

⁵³⁸ Josef Kollmann, Archiváři Sborník studií vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 266.

⁵³⁹ Potvrzení od lékaře ze dne 25. 9. 1945 Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 9.

⁵⁴⁰ Zápis ze dne 17. 5. 1945 Bohumil Jiroušek, Jaroslav Charvát v květnu 1945 aneb ze zákulisí archivů v době osvobození, Sborník archivních prací 59, Praha 2009, str. 172–190. s. 187–188.

svědectvím více než 18 svědků potvrzujících Prokešovu odbojovou činnost a žádal zakročení proti nelegálnímu Borovičkovu převzetí archivu.⁵⁴¹ Další protesty následovaly, ale byly bezvýsledné, a Prokeš byl přeložen do výslužby podle paragrafu č.12, který se týkal nespolehlivých zaměstnanců. To se ho samozřejmě velmi dotklo, navíc bláto, jež na něj vytrvale házeli Borovička s Vojtíškem, na něm ulpělo. Společně s dalšími totiž vypracovali již začátkem června 1945 mnohastránkový elaborát, v němž Prokeše obviňovali ze všeho možného i nemožného. Borovička v první části svého pamfletu osočil Prokeše z neodborného vedení archivu, ve kterém však sám nebádal a ani jeho provoz neviděl. Druhou část svého obvinění postavil na údajném Prokešově kolaborování s německým šéfem archivu Swientkem, bagatelizoval jeho odbojovou činnost a postoj za protektorátu.

„Ministerský rada dr. Prokeš charakterizoval svůj poměr k Němcům – zůstaneme-li u několika málo konkrétních faktů jeho memoranda - dobrým zdáním, které o něm na jaře 1941 vydalo Gestapo, když šlo o jeho ustanovení na Archivní škole, že totiž je „prononsováný stoupenec éry Benešovy“.... Prononsované stoupence Benešovy stíhal zejména v l. 1941 a 1942, jak obecně známo, velmi krutý osud, a jestliže mu Dr. Prokeš unikl....“⁵⁴²

Vadou jeho výpovědi ovšem bylo, že většina jeho obvinění se zakládala na pochybných svědectvích z druhé ruky. Podobně na tom byl další hlavní svědek Vojtíšek, který Prokeše obvinil z toho, že kolaboraci se Swientkem konal proto, „*poněvadž doufal, že v něm bude míti nástroj pro své ziskné a samovládné plány v českém archivnictví.*“⁵⁴³ Prokeše činil odpovědným za veškeré zlo, které české archivy za války potkalo. Korunou měl být údajně jeho projev na Swientkových 50. narozeninách v roce 1945, který, přestože ho ani jeden z hlavních svědků osobně neslyšel, se stal pevnou součástí i dalších výpovědí Prokešových nepřátel. V něm měl Prokeš Swientka velebit jako „*našeho člověka*“, *nemohl nalézt dosti slov díky za to, co pro něho Dr. Swientek učinil, ujišťoval, že jejich vzájemný vztah jest založen na vzájemné upřímnosti atd.*“⁵⁴⁴ Směšnost tohoto obvinění byla hlavně v tom, že i kdyby Prokeš takto na oslavě svého šéfa, kterého upřímně nesnášel, hovořil, nečinil by tak v lednu 1945, kdy bylo jasné, jak válka dopadne. Dalším směšným obviněním byla Prokešova výuka němčiny, kterou prý na rozdíl od výuky staré češtiny na Archivní škole konal pravidelně. Většinu popsaných „zločinů“ však Vojtíšek znal pouze z doslechu a nebyl jim osobně

⁵⁴¹ Složka s materiály k procesu, Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, dodatky.

⁵⁴² Podání Borovičky proti Prokešovi rozdělené do dvou částí a doplněné elaboráty jeho společníků ze dne 10.6. 1945. Tamtéž.

⁵⁴³ Vojtíšková výpověď před očištnou komisí ze dne 11. 3. 1946. Tamtéž

⁵⁴⁴ Borovičková výpověď. Tamtéž.

přítomen. Přesto o nich sepsal desetistránkový elaborát, který připojil k Borovičkovu. Je zajímavé, že se ve výpovědi tituloval jako archivní inspektor, ačkoliv byl úřad dávno zrušen.⁵⁴⁵ Dalším „externistou“, který se zde fundovaně vyjadřoval o Prokešovi již v červnu 1945, pak byl Emanuel Janoušek, který pracoval ve Státním zemědělském archivu a ministerstvu. O Prokešovi napsal: „*Není ani praktickým, ani teoretickým odborníkem... Aby tento neblahý zjev první republiky, tak hlučně vystupující v tzv. druhé republice a tak smutně se uplatňující v tzv. protektorátě.*“⁵⁴⁶ Ovšem našli se i zaměstnanci Archivu ministerstva vnitra, kteří se proti svému šéfovi vyslovili. Olej do ohně přilévala nově ustanovená závodní rada Archivu ministerstva vnitra, jejímž předsedou byl Pachta. Ta byla zodpovědná za další sérii obvinění, ze kterých však až příliš dýchalo levicové zaměření autora. Pamflet začínal takto.

„*Obvinění proti dr. Prokešovi*

I. Politicky

1. Za tzv. druhé republiky pokoušel se Dr. Prokeš spolu s jinými reakcionáři /dr. Černý, dr. Jan Herfl/ organisovati české historické bádání v polofašistickém duchu a vyloučil ze svých schůzí marxisty...“⁵⁴⁷ Druhou část obvinění tvořily odborné výtky, což bylo obzvláště pikantní od Pachty, který neměl předepsané archivní vzdělání. Podobně bez patřičného vzdělání, zato o to emotivněji se o tom vyjadřoval další zaměstnanec Václav Čejchan. „*Jsem přesvědčen, že řádný skladník má své skladiště a věci v lepším pořádku a stavu, než v jakém jsem je nalézal v „odborně“ vedeném tzv. archivu...*“⁵⁴⁸

Střet šel k soudnímu řešení, ve kterém se musel Prokeš obviněním bránit. Nejprve stanul před očištnou komisí pro veřejné zaměstnance při Zemském národním výboru v Praze podle dekretu ze dne 4. 10. 1945, č. 105sb. a později před Ústředním národním výborem hlavního města Prahy podle dekretu ze dne 27. 10. 1945, č. 138 Sb.⁵⁴⁹ Prokeš shromáždil 15 svědků, kteří až na tři všichni pracovali v archivu, a ti potvrdili jeho pevný postoj za války. Nejvíce mu asi pomohlo svědectví majora Otakara Vacka, který vypověděl, že když ho Prokeš zaměstnal, pomáhal mu s ilegální činností. Umožňoval mu schůzky s ilegálními pracovníky, pomáhal se získáváním informací – hlavně dokumentů o rozmístění německých jednotek,

⁵⁴⁵ Příloha k podání proti Prokešovi. Ze dne 10. 6. 1945 Tamtéž.

⁵⁴⁶ Janouškovo podání z června nedatováno. Tamtéž.

⁵⁴⁷ Návrh závodní rady na penzionování ze dne 30. 6. 1945. Tamtéž

⁵⁴⁸ Čejchanův elaborát ze dne 3. 6. 1945. Tamtéž.

⁵⁴⁹ Dopis prezidiu předsednictva vlády 9. 2. 1949. Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 9.

krom archiválií před Němci ukrýval v archivu i zbraně a byl platným členem odboje.⁵⁵⁰ Vzhledem k prokazatelným svědectvím a tomu, že obžaloba byla velmi chatrná, zprostila trestní komise Národního výboru hlavního města Prahy Prokeše dne 11. 2. 1947 viny a ocenila jeho odbojovou činnost.⁵⁵¹

O to studenější sprchou musel být nález očištné komise. Vzhledem k tomu, že ministerstvo považovalo záležitost za vyřízenou již v roce 1945, bylo nemile překvapeno vytrvalostí Prokešova boje a rozhodně mu nemínilo dopřát férový proces. Při procesu nebyl vzat vůbec v úvahu předchozí ortel a rovněž složení komise nebylo příznivé – ze tříčlenné komise byli dva z ministerstva vnitra. Prokešův žalobce byl tedy zároveň i jeho soudcem.⁵⁵² Na protokolu ze dne 11. 3. 1946 jsou rozvedeny pouze svědecké výpovědi protistrany, ale žádná Prokešova, což svědčí o značné podjatosti.⁵⁵³ Není se tedy co divit, že dne 2. 5. 1947 byl shledán vinen. Nález byl pak potvrzen dalším nálezem vrchní očištné komise pro veřejné zaměstnance v Praze 19. 6. 1948 a Prokeš měl být přesunut na jiné místo. Což se ovšem nestalo a v dopise ze 3. 5. 1947 bylo sděleno, že místo nedostane, zůstal však na dovolené s čekatelným.⁵⁵⁴ Další ranou pod pás bylo hnaní Prokeše před exekuční soud v říjnu 1946 ve věci vystěhování ze služebního bytu. Ministerstvu se jeho zaměstnanec domáhající se spravedlnosti hrubě nelíbil a rozhodlo se mu definitivně zlomit vaz tím, že mu 1. 1. 1949 zastavilo čekatelné, očividně bez udání důvodu.⁵⁵⁵

Prokeš se tak ocitl na dlažbě, protože na univerzitu nebyl rovněž přijat. Vzhledem k tomu, že se staral o syna ještě chodícího na gymnázium, nebyla jeho situace růžová. Jeho zdraví se tímto vyčerpávajícím zápasem zhoršilo. Po krátký zbytek života pracoval jako podnikový archivář. Zemřel 31. 3. 1951 na diabetické koma.⁵⁵⁶ Ve Vojtíškově pozůstalosti se nachází anonym z toho roku, který obviňuje Vojtíška z jeho smrti. Rovněž na Prokešově pohřbu

⁵⁵⁰ Josef Kollmann, *Archiváři Sborník studií* vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 289–290. Rovněž Prokešova žádost o přezkoušení pro ministerstvo vnitra 14. 5. 1945.

⁵⁵¹ Prokešova žádost o přidělení místa akčnímu výboru ministerstva vnitra ze dne 21. 7. 1948. Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 9.

⁵⁵² Šlo o dr. Drdackého a dr. Ganze. Josef Kollmann, *Archiváři Sborník studií* vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 305.

⁵⁵³ Protokol ze dne 11. 3. 1946 Složka s materiály k procesu, Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, dodatky.

⁵⁵⁴ Dopis ze dne 3. 5. 1945 Pozůstalostní fond prof. Prokeše, AUK, Karton 9.

⁵⁵⁵ Dopis předsednictvu vlády ze dne 9. 2. 1949 Tamtéž. Kolman uvádí, že se mu nepodařilo dohledat důvod. S. 311.

⁵⁵⁶ Josef Kollmann, *Archiváři Sborník studií* vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010, s. 313.

zazněly projevy o jeho mučednictví a Vojtíšek na to reagoval nabídkou rezignace na předsednictví v Československé archivní společnosti. Zároveň však zdůraznil „že vinu necítí a že by dnes podepsal vše, co tehdy v případě Prokešově řekl.“⁵⁵⁷

V těchto obviněních je bohužel kus pravdy. Je otázkou, co Vojtíška k účasti na této kampani vedlo. Byla to pomsta za dávné obvinění z plagiátorství? Byl to, jak se domnívá Kollmann, strach z toho, že v čele vlivného archivu stojící Prokeš se stane ředitelem plánovaného Národního archivu? Bylo to odstranění konkurenta na vědeckém poli, s jehož názory nesouhlasil? Bezpečné odpovědi na tyto otázky se bohužel asi nedobereme. O Prokešovu rehabilitaci se zasloužil Josef Kollmann, který na toto téma napsal několik studií.⁵⁵⁸

Tato temná událost však Vojtíškovu poválečnému postavení nijak neublížila. Důkazem jeho nově nabytého postavení je jeho účast na Druhém sjezdu československých historiků. Ten by se dal považovat za vrchol poválečné a ještě svobodné historiografie. Byl však již na něm dobře vidět střet nové marxistické historiografie se starou předválečnou. Ta se projevila například v nevybíravých útocích Rudého práva na Jana Slavíka, který komunistům ležel v žaludku pro své předválečné práce o Sovětském svazu.

Vojtíšek se podílel i na přípravě předválečného sjezdů historiků, ale zde byl jeho podíl marginální.⁵⁵⁹ Tudíž můžeme pokládat jeho angažmá za potvrzení jeho poválečného postavení. Vojtíšek byl poměrně opatrný a nepouštěl se do střetů, které vypukly během přípravy mezi českými a slovenskými zástupci. Ty nastartovalo odmítnutí ze strany Slovenské historické společnosti dne 15. 2. 1947, které české historiky nepříjemně překvapilo. Přestože se česká strana uvolila k několika vstřícným krokům, slovenská reprezentace názor nezměnila.⁵⁶⁰ Sjezd byl proto odložen, aby slovenská strana získala čas na přípravu, nicméně ani to nepřimělo slovenské zástupce k větší účasti – zúčastnilo se jich jen kolem 20.

⁵⁵⁷ Ruční zápis z porady ze dne 15. 6. 1951 Československá archivní společnost, Národní archiv, karton 2.

⁵⁵⁸ Šlo o například Dr. Jaroslav Prokeš, archivář, historik, učitel. Medailon k 100. výročí jeho narození, *Paginae Historie. Sborník Státního ústředního archivu v Praze* 5, 1997, s. 123–162. Případ univ. prof. dr. Jaroslava Prokeše – chmurná kapitola z dějin Archivu ministerstva vnitra, *Tamtéž*, 2001, s. 270–334. Dr. Jan Slavík k případu prof. Jaroslava Prokeše, *Tamtéž*, 2003, s. 167–222. Dr. Josef Borovička a Národní archiv Příspěvek k dějinám archivnictví novější doby, *Tamtéž*, 2002, s. 165–192. Tyto příspěvky byly znovu vydány ve výše citovaném sborníku *Archiváři*.

⁵⁵⁹ Protokol z přípravného výboru pro uspořádání II. Sjezdu východoevropských historiků ze dne 18. 2. 1931 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2247–2249, sig. 6,7, 8, karton 46.

⁵⁶⁰ Antonín Kostlán, Druhý sjezd československých historiků (5–11.10. 1947) a jeho místo ve vývoji českého dějepisectví v letech 1935–1948, *Archiv AV, Praha* 1993, s.63–64.

Sjezd nakonec probíhal od 5. 10. do 11. 10. 1947 a mezi jeho témata patřily historiografické koncepce, organizace historické práce, dějiny jako prostředek vzdělávání a výchovy, vývoj české národní společnosti atd. Vojtíšek přednesl 10. 10. příspěvek k bloku Zápas o české dějiny mezi Čechy a Němci, v něm se zaměřil na poměr českého státu k Říši a porovnával českou a německou historiografii v průběhu dějin.⁵⁶¹ Vojtíšek se nezapojil do sporu, který vypukl po přednášce ministra Nejedlého. Ten byl na sjezd víceméně politicky vnucen a převzal přednášku, kterou měl původně proslovit Slavík na téma Ruská revoluce a Slovanstvo. Tato výměna byla logická, protože Slavík byl výše zmíněným názorům persona non grata a váha Nejedlého ministerské funkce převážila. Je zajímavé, že Nejedlý se dějinami Slovanstva nikdy moc nezabýval, ale to nezabránilo komunistické frakci historiků kolem Václava Husy a Václava Vaněčka ho navrhnout. Vzhledem k těmto okolnostem nebyl příliš vřele přijat a v následné diskuzi byl osočen z toho, že předal sovětům Ruský archiv. Takovéto jednání neunesl, a proto uraženě sjezd opustil.⁵⁶² Vojtíška tento spor pravděpodobně nechal chladným, jediné, co si zatrhl jako důležité, byly body v resoluci sjezdu, které se týkaly revize ediční práce a zamezení tříštění historické práce.

Vraťme se však k Vojtíškovu archivnímu působení. Zdálo by se, že pro starého Vojtíška je množství práce při obnově AHMP nad jeho síly. Situace archivu byla děsivá, část archiválií shořela, zbytek byl rozptýlen po mnoha místech, velká část pomůcek byla zničená a archiv postrádal budovu, ve které by mohl začít znovu. Nicméně Vojtíšek měl pevné zdraví a před sebou ještě třicet let života. Pomáhala mu i jeho silná vůle a workoholismus.

Pro počáteční provoz bylo zajištěno místo v městské knihovně, později byl Vojtíškovi přidělen Clam-Gallasův palác, který však musel být vybaven regály a adaptován pro uchovávání archiválií. V letních měsících 1945 se začaly archiválie svážet z venkovských depozitářů a archiv byl postupně shromažďován na jedno místo. Zároveň se Vojtíšek zasadil o obnovu archivní knihovny z konfiskátů.⁵⁶³ Jako posila pro znovuotevření archivu byli najati vysokoškolští studenti, kteří tak doplnili malý personální stav. Vojtíšek totiž začal obnovu archivu s pouhými pěti zaměstnanci, a když v roce 1948 odcházel, bylo jich již 23. Dne 31. 7. 1946 byl navrhnout dvouletý pracovní plán, na jehož konci měl být archiv opět otevřen pro veřejnost. Vzhledem k obrovskému rozsahu zadaného úkolu a nedostatečné podpoře radnice však termín nemohl být dodržen. S jeho blížícím se koncem dne 31. 12. 1948 Vojtíšek

⁵⁶¹ Nástin přednášek, Československá historická společnost, Praha 1947, s. 38.

⁵⁶² Josef Hanzal, *Cesty české historiografie 1945- 1989*, Karolinum, Praha 1999, s. 69– 70.

⁵⁶³ František Holec, *Archiv hlavního města Prahy kapitoly z dějin 1851– 2001*, Skriptorium, Praha 2006, s. 122 a 146.

z archivu definitivně odešel do penze. Spekulovalo se, zda nejde o vynucený odchod, nasvědčovalo by tomu i to, co napsal Macháčkovi o Vánocích toho roku. „*U nás není nic nového, než že od 1. ledna už nebudu v archivu. Byly sice snahy udržet mne – bylo to ze strany kulturního odboru - ale selhaly, jistě z důvodů politických.*“⁵⁶⁴ Šlo pravděpodobně o to, že se v roce 1946 stal primátorem Vojtíškův „starý známý“ Václav Vacek, onen bývalý redaktor Rudého práva, s nímž se před 24 lety soudil. Nepřátelství zřejmě přetrvávalo, ale bezprostřední důkazy o tom se mi nepodařilo nalézt.

Vzhledem k tomu, že v té době přesouval těžiště své práce na univerzitu, kde získal místo placeného profesora, neznamenal to pro něj zvláštní tragédii. Odchod mu primátor osladil čestným uznáním ze dne 3. 12. 1948, ve kterém mu poděkoval za obětavou službu. Vojtíškovým nástupcem se stal František Hlavsa. Vojtíšek se svou téměř čtyřicetiletou činností nesmazatelně zapsal do existence AHMP.

V této kapitole však musíme zmínit ještě jeden titánský úkol, který mu však, na rozdíl od předešlého, bylo dovoleno dokončit. Vojtíškovu druhé archivní působení bylo po válce v obdobně katastrofálním stavu jako AHMP. Vojtíšek tak stál před dalším zdánlivě nesplnitelným úkolem obnovit archiv, jehož část „zmizela“ a zbytek byl v hrozném chaosu po transportech a evakuacích.⁵⁶⁵ Pátrání po zmizelých archiváliích ho zavádělo na různá místa.

„Při úřední prohlídce městského archivu a zbytků musea ve Svitavách jsem zjistil, že mezi zajištěnými předměty je také svatováclavská pečeť Karlovy university, nalezená na bývalé střelnici, tedy tam, kde dříve bývalo museum. Tato pečeť, uzavřená v dřevěném pouzdře, visí pomocí černo-žluté nitě na útržku moderního pergamenu...

...

Dovoluji si Vám poslat ještě několik listin, které jsem včera našel pod vrstvou spáleného papíru. Mají-li listiny ceny, pak bych doporučoval, aby motykou odstraněna byla horní(!) vrstva spáleného papíru, neboť zdá se, že vše nehořelo a že možná tam budou nějaké listiny.“⁵⁶⁶

⁵⁶⁴ Dopis ze dne 26. 12. 1948 Diplomová práce Jitka Janečková, Fridolín Macháček, edice s. 699.

⁵⁶⁵ „Oznamuji, že jsem nákladním autem obce pražské převezl univerzitní archiv, pokud byl uložen v zámku v Olešné u Rakovníka, a že také do archivních místností v budově právnické fakulty přestěhován materiál ze sklepa filosofické fakulty.“ Dopis ze dne 20. 11. 1945. Akademický senát, AUK, Ič. 770–771, sig. B 8/1 Karton 53.

⁵⁶⁶ Dopis od městského musea v Litomyšli ze dne 17. 8. 1945. A dopis, který došel i s plánkem od neznámého Pražana ze dne 9.8. 1945. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288, sig. 2 A, karton 152.

Ovšem i přes pomoc veřejnosti nemohlo být jeho pátrání stoprocentně úspěšné. Dalším problémem byl příliv archiválií z bývalé německé univerzity. Ty získal poté, co byla dne 18. 10. 1945 prezidentským dekretem zrušena německá univerzita. Později Vojtíšek převzal i archiv německé vysoké školy technické. O tom, že písemnosti budou odevzdány archivu, rozhodl však rektor již v srpnu 1945.⁵⁶⁷

Kromě pátrání po archiváliích řešil Vojtíšek i zajištění financí pro obnovu archivu, místností pro obnovený archiv a jejich vybavení. Protože by na tento titánský úkol sám nestačil, najal za 15 korun na hodinu několik studentů, s jejichž pomocí archiv dával do pořádku. S jejich prací byl spokojen a dojednával jim i vánoční prémie, zejména si cenil práce Karla Beránka a Jaroslava Lameše.⁵⁶⁸ Sám v archivu pracoval pravidelně každou sobotu a někdy i v neděli bez ohledu na to, že archiv nebyl vytápěn, což muselo být v jeho letech nepříjemné. Přesto o elektrické topení požádal až v roce 1950.

Dalším problémem, se kterým se musel potýkat, bylo nedostatečné finanční zabezpečení archivu. Nutno podotknout, že to činil nepříliš úspěšně a i základní vybavení si musel doslova vynucovat.⁵⁶⁹ V roce 1950 došlo ke změně Vojtíškovy titulu – z archivního inspektora se stal archivář univerzity. Šlo o změnu čistě formální, mnohem důležitější byl v tu dobu nárůst fondů, jenž vyplynul ze změn ve školství. Archiv tak získal např. fondy lékařské fakulty. Nárůst znamenal nedostatek místa, na což Vojtíšek upozorňoval a žádal o adekvátní prostory.⁵⁷⁰ Další nárůst zaznamenal archiv v průběhu padesátých let, kdy postupně přejal registratury právnické a přírodovědecké fakulty. K důležité změně ve statusu archivu došlo v roce 1958, kdy byl dne 15. 12. z Vojtíškovy podnětu zřízen Ústav pro dějiny Univerzity Karlovy.

Vojtíšek o jeho zřízení usiloval od počátku roku 1956. V březnu toho roku poslal rektorátu dopis, v němž poukazoval na neudržitelnost tehdejšího stavu univerzitního archivu a

⁵⁶⁷ Dopis ze dne 20.8. Tamtéž.

⁵⁶⁸ Dopis rektorátu ze dne 20. 11. 1949. Akademický senát, AUK, Ič. 770–771, sig. B 8/1 Karton 53 .

⁵⁶⁹ „Už jsem upozornil, že v Archivu University Karlovy pro pracovníky i badatele je jedno špatné umyvadlo, které naprosto nedostačuje, a žádal jsem za laskavé opatření dvou umyvadel případně velkých s nádržkami i kbelíky. Poněvadž Archiv University Karlovy tato umyvadla dosud neobdržel...

...

Žádá se, aby zakoupení těchto šesti plášťů....

... Upozorňuji, že by tylo velmi a s prospěchem, kdyby Archivu Univerzity Karlovy byl alespoň na některý čas propůjčen elektrický vysavač a kdyby byly poskytnuty hadry na utírání prachů a mýdlo na mytí rukou.“

Dopisy ze dnů 5.7. 1950, 24. 3. 1950 a 13. 9. 1949.

⁵⁷⁰ Dopis ze dne 1. 9. 1950 Tamtéž.

doporučil jeho transformaci v pevně stanovené vědecké pracoviště.⁵⁷¹ Nejprve se zdálo, že celá věc zapadne, zlom přišel v létě roku 1956, kdy se děkan rozhodl zničit honic předchozím žádostem vyhovět.⁵⁷² Vojtíšek proto urychleně vypracoval šestibodový návrh, ve kterém načrtl celkovou koncepci ústavu. Realizace se však protáhla, protože nový ústav musel být ještě schválen prezidiem Akademie věd, které souhlasné stanovisko dne 16. 8. 1956 sdělilo ministru Kahudovi. Přestože byl ústav zřízen až téměř o dva roky později, Vojtíšek však ještě stihl stát u jeho kolébky a byl mimo jiné spoluautorem organizačního řádu.⁵⁷³

Jedním ze dvou oddělení tohoto ústavu se stal i univerzitní archiv, který předtím de facto spadal pod rektorát. Jeho působení bylo rozšířeno na uchovávání archivního materiálu spolků patřících do zájmové sféry univerzity a pozůstalostí členů profesorského sboru. Vojtíšek byl v čele archivu ještě rok poté, co odešel do výslužby. Odešel dne 29. 9. 1959 a jeho odchod nebyl lehký, protože se dostal do sporu s rektorem Jaroslavem Procházkou.

„Můj odchod z dlouholeté obětavé a neplacené služby, spojené s mimořádnými starostmi o věci universitní, bylo vlastně mé vypuzení, doprovázené bezohledným a nešetrným jednáním tehdejšího rektora prof. JUDr.(!) Jaroslava Procházky, jenž si dokonce troufal podle nepravdivých informací a podle svého rozumu činiti mi výtky pro nesprávné vedení Archivu University Karlovy, znemožňující prý pracovníkům vědecké snahy a nutící je k shledávání dokladů o studiu soukromých osob.“⁵⁷⁴

Takto hořce vzpomínal Vojtíšek na odchod z univerzitního archivu ještě více než deset let poté. To však neznamenal, že by na archiv jako takový zanevřel, po svém odchodu věnoval archivu dvě sbírky. První byla sbírka příležitostných tisků a fotografií, druhá sbírka sestávala z doktorských disertací od první poloviny 17. stol. do první poloviny 19. stol. Druhou jmenovanou zakoupil Vojtíšek v průběhu let 1938 a 1939 od firmy Taussig za cca 6000 korun. O předání sbírek však z nějakého důvodu nebyl uvědoměn Vojtíškův nástupce František Kavka. Když se to Vojtíšek v roce 1969 dozvěděl, dostal starost o osud sbírek, které nebyly k nalezení, a proto začal sondovat, co se s nimi stalo. Nevybral si však nejvhodnější dobu, do Ústavu tehdy vtrhla StB, která zde hledala protistátní dokumenty – šlo mimo jiné o dokumentaci k Janu Palachovi. Ústav a archiv byly zapečetěny a pracovníci vyslýcháni. Ústav byl s okamžitou platností zrušen. Jako důvody byly uvedeny politický profil Ústavu,

⁵⁷¹ Dopis ze dne 27. 3. 1956. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288 , sig. 2 A, karton 151

⁵⁷² Dopis Č. 5 Příloha 1.

⁵⁷³ Organizační řád s jeho připomínkami. Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288 , sig. 2 A, karton 151.

⁵⁷⁴ Dopis ze dne 22. 6. 1970 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2288 , sig. 2 A, karton 152.

nedostatečná péče o tajný fond archivu, za nějž byly prohlášeny všechny materiály z let 1968 a 1969. Vojtíšek se tak toho od nebohého Františka Kavky, který se v tu dobu ocitl na dlažbě, mnoho nedozvěděl. Byl však takto na konci života konfrontován se zvláštním režimem a musel zpovzdálí pozorovat „smrt svého dítěte“ – Ústavu dějin UK.

Působení v Archivu Univerzity Karlovy věnoval Vojtíšek hodně svého životního času, činil tak rád a prakticky bez nároku na plat, největší odměna byla pravděpodobně v roce 1958 mu za vedení archivu přiznaná částka 280 korun. Univerzitní archiv mu vděčí hlavně za své opětovné vzkříšení a rozvoj po druhé světové válce.

Vojtíšek akademikem a archivářem ČSAV

Závěrečná etapa Vojtískova života a odborného působení je spojena s nově vzniklou ČSAV a jejím archivem, který byl jeho posledním archivním pracovištěm. Členství v odborných společnostech nebylo pro Vojtíška žádnou novinkou. Byl členem obou předchůdkyň ČSAV – od roku 1935 členem Československé akademie věd a umění a od roku 1918 byl členem Královské české společnosti nauk, jejímž byl rovněž archivářem.⁵⁷⁵ V zásadě nebyl proti Nejedlého ideji konstituování centralizované instituce podle sovětského vzoru. To, že se Vojtíšek koordinaci nebránil a centralizaci vítal, dokazuje mimo jiné již jeho vystoupení na schůzi koordinačního výboru historických spolků z roku 1946, kdy se vyslovoval pro striktní plánování výzkumu a rozdělení látky ve vědeckých periodících.⁵⁷⁶ To, že ČSAV považoval za legitimní dědičku obou institucí a jeho postoj nebyl vedený konjunkturalismem, dokazuje jeho boj o přežití dalšího sdružení, kterého byl členem – Spolku Svatobor.⁵⁷⁷ Vojtíšek byl kdysi jeho stipendistou a od roku 1935 se v něm angažoval jako zástupce města Prahy a rektora Univerzity Karlovy.⁵⁷⁸ Prosazoval v něm obnovení cestovních stipendií a staral se o zřízení pamětních desek v Praze. Zřejmě přes Svatobor, který o něm prvně jednal na schůzi 20. 2. 1939, se podílel na novém pohřbu ostatků Karla Hynka Máchy. Při té příležitosti údajně pod

⁵⁷⁵ Plat 2000 korun ročně dával Vojtíšek na studentskou pomoc. Dotazník. Osobní složka Václav Vojtíšek, osobní oddělení archiv ČSAV.

⁵⁷⁶ Protokol ze schůze ze dne 28. 2. 1946 Osobní fond prof. Václava Vojtíška, AHMP, Ič. 2247–2249, sig. 6,7, 8, karta 46.

⁵⁷⁷ Spolek Svatobor byl založen Palackým a Riegrm v roce 1862 jako podpůrný spolek pro české spisovatele s heslem Pomáhej, osvěcuj, pamatuj. Spolek kromě toho pečoval o národní hrobku Slavin.

⁵⁷⁸ Protokol o valné schůzi ze dne 2. 5. 1935 Svatobor, archiv AV, Protokoly o schůzích, karta 4.

jeho lebku uložil provolání k národu.⁵⁷⁹ Jeho činnost vyvrcholila, když se stal dne 9. 7. 1950 jeho posledním spolkovým starostou, který dlouho bojoval za zachování Svatoboru.⁵⁸⁰

Spolek měl i po válce přes znehodnocování měny značné jmění a vlastnil i několik nemovitostí. Poškodilo ho však nucené vázání vkladů a to nejhorší mělo teprve přijít po únoru roku 1948. Přestože se ho Vojtíšek za použití svého vlivu snažil chránit, byl vystaven v padesátých letech systematickému tlaku. Nejtěžší ránu dostal Svatobor v roce 1953, kdy byl měnovou reformou připraven o cca 12 milionů korun a zároveň na něm byla vymáhána majetková daň i za to, co již nevlastnil. K úhradě daní musel Svatobor postoupit část svých nemovitostí. O zbytek přišel v roce 1962, kdy již neměl prostředky na údržbu Balšánkova domu na Malé Straně a dobrovolně ho odevzdal státu.⁵⁸¹ Spolek postupně slábnul a konec byl neodvratný. Jako poslední s více než osmdesátiletým Vojtíškem zůstalo ve Svatoboru pár věrných, např. Karel Tuček, Zdenka Drobná, Emanuela Nohejlová-Prátová, kteří se rovněž tohoto pouta s minulostí nehodlali vzdát.

Vojtíšek v závěru jeho existence orodoval pro jeho zachování u ministrů osvěty a kultury Karla Hoffmana a později Miroslava Bartůžka.⁵⁸² Za počínající normalizace vypracoval pak dva návrhy na transformaci – prvním z nich měla být dobrovolná organizace se stejným názvem, jejímiž členy by byli spisovatelé, vědci, odborníci, učitelé archiváři, musejníci, knihovníci a vlastivědní pracovníci. Druhou alternativou by pak bylo přičlenění k ČSAV. Vojtíšek upozorňoval na význam Svatoboru a argumentoval mimo jiné i jeho návazností na Historický spolek, Spolek pro postavení pomníku J. A. Komenského v Amsterdamu a hlavně údržbou kulturní památky Slavína. Ve své argumentaci se odvážil připomenout současnou potřebnost Svatoboru způsobem, jež musel na ministry působit jako vyložená provokace.

„Svatobor také zjistil, že přes dobové změny nezaniká zcela potřeba podpor spisovatelům a vědcům, neboť neustále dostával žádosti za pomoc od starých literátů, vědců nebo i mladších pracovníků, kteří se bez vlastní viny dostali do svízelných situací a nevěděli si rady. Přišla vědecká pracovnice, ne bez zásluh, jež nemajíc zaměstnání – nepůsobily tu politické příčiny –

⁵⁷⁹ Je to zmíněno v řeči pronesené nad Vojtíškovou rakví, na druhou stranu v Národních listech ze dne 8. 5. 1939, které přinesly zprávu o Máchově pohřbu, to není zmíněno.

⁵⁸⁰ Zápis ze schůze 9. 5. 1950. Tamtéž.

⁵⁸¹ Vojtíškův elaborát ministru kultury Miroslavu Bartůžkovi ze dne 20.9. 1969 Svatobor, archiv AV, Ič. 15, karton 1.

⁵⁸² Dopisy ze dnů ministrů ze dnů 15. 6. 1967 a 24.11. 1969 Tamtéž.

*žalovala, že má hlad. Přišel mladý nadějný vědecký pracovník, jenž se vědeckou exkurzí dostal do dluhů a potřeboval příspěví.*⁵⁸³

Vojtíšek však vedl předem prohraný boj, agonii Svatoboru ukončila dne 3. 11. 1970 konaná schůze na ministerstvu kultury. Na ní bylo rozhodnuto o rozdělení zbytků jmění a úkolů Svatoboru mezi ministerstvo kultury a Prahu. Osamělý Vojtíšek tak v posledních letech přišel o další pojitko s minulostí, v jehož přetrvání upřímně věřil. Jistě by ho však potěšilo, kdyby věděl, že konec spolku není trvalý – Svatobor byl v roce 1990 obnoven.

Vraťme se však k Vojtíškovu působení v ČSAV. Díky osobnímu přátelství s Nejedlým byl, jako jeden z nemarxistických členů, jmenován akademikem již v roce 1952 při vzniku akademie. Jím a ještě např. Václavem Pešákem, Josefem Pelikánem nebo Milenou Lindhartovou dokazoval režim svou otevřenost i nemarxisticky zaměřeným vědcům. Dalším důvodem bylo to, že nová marxistická věda neměla dostatečnou personální základnu. Vojtíšek tak nebyl ojedinělý případ. Pro ilustraci uvádím, že např. nový Historický ústav ČSAV měl ze 34 členů 15 straníků. Vojtíšek sám se v novém prostředí nezměnil, což dokazuje jeho střet s Františkem Grausem hned na počátku existence akademie. Vojtíšek měl sice ke Grausovi osobní antipatie, ovšem příčinou střetu byl spor o kvalitu vědecké práce.⁵⁸⁴ Střet se odehrál právě na základě toho, že zde byla snaha rozšířit počet marxistických členů akademie. František Graus měl být v roce 1953 jmenován členem korespondentem ČSAV na základě doporučení komunistů. Místo něj však byl dne 23. 11. zvolen František Roubík, který měl nálepku buržoazního historika.⁵⁸⁵ Grausovi, přestože byl značně favorizován, uškodil Vojtíšek, který doslova rozcupoval jeho práci *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské*. Při přípravě na její vydání totiž přišel se stostránkovým záporným lektorským posudkem, ve kterém vypočítával nepřesnosti a obviňoval Grause z nesprávného a účelového výkladu pramenů. Navíc žádal, aby jeho posudek vyšel společně s Grausovou prací v Nakladatelství ČSAV.⁵⁸⁶ Důsledkem toho bylo, že se František Graus stal členem korespondentem až o sedm let později. Tato příhoda je důkazem toho, že Vojtíšek ve svém okolí neslevoval z nároků na poctivou vědeckou práci.

⁵⁸³ Vojtíškův elaborát ministru kultury Miroslavu Bartůžkovi ze dne 20. 9. 1969 Svatobor, archiv AV, Ič. 15, karton 1.

⁵⁸⁴ „... a neměl rád ani marxistu Františka Grause, který mu vadil svým původem a brněnským němečtím.“ Pavel Spunar, *Vlny vzpomínek*, Academia, Praha 2010, s. 119.

⁵⁸⁵ Bohumil Jiroušek a kol., *Proměny diskurzu české marxistické historiografie*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2008, s. 187.

⁵⁸⁶ Tamtéž.

Vraťme se však zpátky k archivu, jehož ředitelem se Vojtíšek stal. Ten byl oficiálně zřízen již při založení ČSAV a Vojtíšek byl jeho vedením pověřen rozhodnutím prezidia dne 5. 12. 1952, činnost pak započal dne 1. 1. 1953. Vojtíšek však ještě musel dlouho bojovat o jeho uznání jakožto vědeckého pracoviště.⁵⁸⁷ Archiv měl zpočátku jen jednoho zaměstnance, Blahoslava Šeplavého, k němuž bylo Vojtíškovi povoleno najmout studenty. O rok později se archiv rozrostl na tři zaměstnance – Blahoslava Šeplavého, Marii Černou, Josefa Levoru a později měly být přibrány další síly.⁵⁸⁸ Krom personálních otázek Vojtíšek často poukazoval na nedostatečné vybavení archivu, zejména prostorové. Archiv měl od roku 1953 sídlo v Colloredo-Mansfeldském paláci, kde měl pět místností, které ovšem nebyly pro uchovávání archiválií vhodné, a ani zaměstnanci se neměli zprvu nejlépe. *„Pracovní podmínky byly nepříznivé. Nebyly zprvu regály, skříně, stoly, židle, všechno stěhování, třídění i umísťování materiálů musili vykonat sami zaměstnanci archivní, v zimních měsících 1953–1954 topilo se v jediné malé místnosti, kde pracovali tři zaměstnanci i vedoucí.“*⁵⁸⁹

V roce 1963 archiv získal další místnosti v Thunovské ulici a na zámku v Bechyni, jejichž kvality byly ovšem rovněž nízké. Další stinnou stránkou byla špatně řešená badatelsna, což vedlo k tomu, že se archiválie, pokud to šlo, vypůjčovaly do ústavů, jež si je vyžádaly. Nutno říci, že Vojtíškovy požadavky často připomínaly házení hrachu na zeď.

Archiv však přesto utěšeně rostl. Základem jeho fondů se staly archivy jejich předchůdců, kromě výše zmíněných dvou společností šlo např. o spisy československé rady badatelské, Slovanského ústavu, Orientálního ústavu atd. Velký nárůst materiálu přineslo první skartování spisů z Úřadu prezidia za prvních deset let fungování akademie – celkem šlo o 1000 kartonů. S tím byl spojen i vznik skartačního a spisového řádu pro akademii, který v letech 1962–1963 vypracoval pracovník Jan Flodr. Dále archiv přijal osobní fondy různých významných

⁵⁸⁷ Vojtíšek nadřícený na to mnohokrát do začátků upozorňoval, když připomínal potřeby archivu.

„Ale musil jsem už několikrát upozornit, že archiv ČSAV v tomto poměru není náležitě oceňován a podporován, ač vzal na sebe povinnosti, které plní nejen v mezích svého úředního a vědeckého poslání, ale také v zájmu ČSAV a všech jejích složek. Zejména archiv ČSAV, který nemá souvislosti se sekci vykonávajícími vliv na vědecké ústavy do nich pojaté, není úřadem Perseida informován oběžníky o požadavcích, které má presidiu ČSAV na vědecká pracoviště. Konkrétně zdůrazňuji, že archiv ČSAV nebyl vyzván k vypracování plánu práce a publikací, k němuž byly vyzvány jiné vědecké ústavy ČSAV.“ Dopis úřadu prezidia ČSAV ze dne 24. 9. 1954. Následovaly další výzvy. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 20, Karton 4.

⁵⁸⁸ Dopis ze dne 11. 2. 1953 a příloha k prozatímnímu systematizačnímu návrhu z roku 1954. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 20 a 18, Karton 4.

⁵⁸⁹ Zpráva pro předsednictvo VI. Sekce ČSAV ze dne 30. 11. 1955 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 20, Karton 4.

osobností, např. F. X. Šaldy, Jaroslava Golla a rovněž pořídil sbírku medailí a dokumentárních fotografií. Kromě zpřístupňování archiválií se podílel archiv i na propagaci vědy – v roce 1962 participoval na výstavě uspořádané v Uměleckoprůmyslovém muzeu s názvem Dvě stě let cesty naší vědy a navázal rovněž i styky se zahraničními pracovníky v Polsku a Bulharsku.⁵⁹⁰

Co se týče tuzemska, nebyly Vojtíškovy snahy vždy korunovány úspěchem. V roce 1954 se připravovalo vládní nařízení o archivnictví, které mělo dát konečně korunu předválečnému úsilí o archivní zákon. Vojtíškovi byla 9. 1. 1954 dána osnova a ten k ní měl vypracovat připomínky, což učinil. ČSAV je schválilo a Vojtíšek se nabídl k jejich prezentování na ministerské poradě, případně navrhl vyslat jiného zástupce archivu. Místo toho byl na schůzi vyslán František Graus, se kterým, jak již bylo zmíněno, Vojtíšek neměl příliš dobré vztahy. Graus na poradě Vojtíškův elaborát ani nepodal a místo toho se dostal do sporu o postavení zemědělsko-lesnických archivů. Vojtíšek byl z tohoto výsledku svého snažení konsternován. To bylo také pravděpodobně důvodem proč, když byl později 5. 10. 1956 kontaktován státní archivní správou s tím, že byl navržen za člena státní archivní rady za ČSAV, nabídku nepřijal. Dalším důvodem byl nesouhlas s archivní koncepcí, vadilo mu např. spojení jeho životního pracoviště AHMP s Ústředním národním výborem.⁵⁹¹ Vojtíšek však na archivní teorii úplně nezanevřel a v lednu 1959 se postaral o vypracování statut archivu ČSAV.

S přicházejícími léty začal postupně pociťovat zhoršující se zdravotní stav a uvažovat o rezignaci, poprvé již v roce 1962. Jeho zdravotní stav se nakonec zlepšil, a proto pokračoval v práci – v roce 1964 se podílel na novém organizačním řádu pro archiv, při němž bylo dáno nové oficiální jméno Ústřední archiv ČSAV. Nakonec tak ještě zažil rozvoj Pražského jara, jehož vliv v ČSAV vnímal rozporuplně. To ilustruje i jeho reakce na výzvu k nápravě poměrů v ČSAV. Výzva byla sestavena skupinou členů bývalých ČAVU a KČSN, ti se v ní vyslovili kriticky o vědecké úrovni ČSAV. Protestovali hlavně proti ideologickému vměšování do vědy a odsoudili ty, kteří se do ČSAV dostali výhradně přes rudou knížku. Pranýřovali špatné rozdělování zdrojů a vzali si na mušku i zánik ČAVU a KČSN. Podle nich nebyla ČSAV jejich legitimní pokračovatelkou a její ustanovení bylo provázeno vyřazením představitelů starší vědecké obce. Pod výzvu se podepsali Václav Černý, Miroslav Boháček, František

⁵⁹⁰ Zpráva o činnosti archivu a jeho rozvoji ze dne 6. 1. 1965. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 123, Karton 15.

⁵⁹¹ Dopisy úřadu prezidia ČSAV ze dnů 25. 1. 1954 a 6. 10. 1956 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 25, Karton 4.

Čáda, Václav Příhoda, Jan Patočka, Josef Král, Otakar Vočádlo, Bouš Tuman, Felix Tauer, Bohuslav Trnka, Bohumil Ryba.

Vojtíškovi tuto výzvu poslal 14. 5. 1968 František Šorm s tím, aby s ní seznámil spolupracovníky a sdělil mu vlastní stanovisko. Vojtíšek tak stál před problémem co dělat. Byl zastáncem přerodu ČAVU a KČSN do ČSAV a jedním z těch, kterým se tento přechod bez problémů podařil. Nemohl tedy popřít to, s čím se celou dobu ztotožňoval. Na druhou stranu se musel vyjádřit k dokumentu, který pomáhali sepsat tři členové jeho malého vědeckého pracoviště – Komise pro soupis rukopisů. Nakonec to vyřešil šalamounsky, Výzvu i s dopisem od Šorma doplnil tímto textem a předal spolupracovníkům.

„S. pracovníkům ČSAV v ústřed. Archivu

Lituji, že jsem dosud nesplnil poslední odstavce přípisu předsedy ČSAV akad. Fr. Šorma. Předkládám přípis i projev 11 vědců z 28. dubna t.r. a doporučuji jej k přečtení. Sám s ním nesouhlasím. Není ve všem správný, a pokládám za porušení řádu, jestliže byl dán za mými zády autory v úřední době a ve větším počtu exemplářů k opsání třem s. pracovnícím Ústředního archivu ČSAV. Prosím, aby se nic takového a podobného ve věcech soukromých neopakovalo.

Žádám za vzetí na vědomí a stanovenému podpisu

*V. Vojtíšek 26. 5. 1968*⁵⁹²

Vzhledem k tomu, že se připravoval na předání funkce vedoucího archivu, nechtěl si již s největší pravděpodobností přidělovat starosti a jinak se k tomu nevyjádřil. Neznamená to však, že se od dění v akademii úplně odtrhnul – pro nadcházející volby členů ČSAV doporučil profesora na přírodovědecké fakultě Otakara Matouška.⁵⁹³ Rovněž byl 25. 4. 1968 jmenován členem vědeckého kolegia historie, jehož hodlal být aktivním členem navzdory nedávnému zranění. *„Třebas má účast v jednání a práci vědeckého kolegia ztížená účinky zlomení nohy, které mne odkazují na berlu, věřím, že nebudu člen nepotřebný a neužitečný.*“⁵⁹⁴

Klidné předání archivu mu nakonec nebylo dopřáno, v noci z 20. 8. na 21. 8 1968 vtrhla na území Československé republiky vojska Varšavské smlouvy. Budova ČSAV byla obsazena sovětskými vojáky a naděje na klidné předání pracoviště se rozplynula jako dým. Vojtíšek se samozřejmě přes svůj zdravotní stav zajímal o situaci a byl ve stálém telefonním styku

⁵⁹² Text na výše zmíněném dopise ze dne 14. 5. 1968. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 14, Karton 4.

⁵⁹³ Dopis ze dne 22. 7. 1968 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 13, Karton 4.

⁵⁹⁴ Dopis Šormovi ze dne 13. 5. 1968 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 25, Karton 4.

s pracovištěm. Dne 22. 8. informoval všechny spolupracovníky o situaci v ČSAV a 23. 8. se na pracoviště vypravil osobně. Snažil se, aby práce nebyla přerušena, přestože do archivu byly přesunuty některé útvary ze zabrané hlavní budovy ČSAV.⁵⁹⁵ O tom, že ho okupace velmi zasáhla, svědčí i dopis, který později napsal Zdeňku Fialovi. „*Píši opožděně. Zavinily to události, které na nás dopadly. Byly dny, kdy mysl byla vzrušená a ruka se chvěla. Dnes mám víru, že se nepoddáme. A s tou vírou připojuji přání, abyste byl zdravý a radoval se při práci.*“⁵⁹⁶ Po okupaci Vojtíšek již nemohl dění v archivu příliš ovlivnit, na funkci rezignoval ke dni 31. 8. 1968 a jeho místo zaujal Václav Vaněček, jehož si Vojtíšek jako nástupce vyhlédl již před dlouhou dobou. Vojtíšek byl postupně během svého zaměstnání v ČSAV oficiálně oceňován, v roce 1956 získal Řád práce, 1963 mu byla udělena stříbrná medaile ČSAV za zásluhy o vědu a lidstvo a při odchodu v roce 1968 mu byla udělena zlatá plaketa Palackého.

Jeho působení zde by však nebylo kompletní bez následujícího shrnutí týkajícího se posledního vědeckého pracoviště, které pomáhal rozvinout. Hlavním vědeckým působištěm, ve kterém se Archiv ČSAV angažoval, byla Komise pro soupis rukopisů.

Vojtíšek se sice stal ředitelem nově vzniklého Archivu ČSAV, nicméně jeho sen o vědeckém pracovišti s podílem PVH zůstal zprvu neuskutečněn. Původně takovým pracovištěm měl být kabinet pro historickou a filozofickou dokumentaci, o jehož koncepci se v létě roku 1952 domlouval s Antonínem Salačem. K jeho ustanovení však nedošlo a místo toho vznikl kabinet pro filologickou dokumentaci, který převzal Vojtíšekem přepokládané úkoly. To bylo Vojtíškovu trnem v oku, byl sice do něj jmenován, ale neúčastnil se žádné schůze a brzy na místo rezignoval. Pracovníky kabinetu v čele s Bohumilem Rybou považoval v oborech PVH za nezkušené a jejich plány za velikašské.⁵⁹⁷ K Rybovi měl Vojtíšek nechuť, později násobenou dalším Rybovým „lezením do zelí“ při luštění nápisů na Betlémské kapli.⁵⁹⁸ Ryba

⁵⁹⁵ Odpověď ze dne 27. 8. na oběžník o nezákoně okupaci. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 12, Karton 4.

⁵⁹⁶ Dopis Č. 49, příloha č.1 .

⁵⁹⁷ Dopis prezidiu ČSAV ze dne 1. 3. 1954 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 111, Karton 15.

⁵⁹⁸ Bohumil Ryba se narodil 8. 11. 1900, vystudoval klasickou filologii na FF UK a podrobil se zkoušce pro učitele na středních školách, později si dodělal doktorát. V roce 1923 pobýval v rámci stipendia francouzské vlády na univerzitě v Lyonu, Sorbonně, Exile pratique des Hutej Etudes, College de France a pracoval zde rovněž v Národní knihovně. Po návratu působil jako gymnaziální profesor a v roce 1929 se habilitoval jako soukromý docent na FF UK, řádným profesorem se stal 1945. Po zatčení byl nakonec 24. 6. 1954 odsouzen za velezradu na 19. let. Propuštěn byl 20. 4. 1960 a je zajímavé, že mu bylo ministerstvem vnitra povoleno vědecky pracovat i ve vězení. Do důchodu odešel v roce 1973 a po zbytek života se věnoval dílu Jana Husa. Zemřel 6. 2.

se ovšem ze svého pracoviště neradoval dlouho, o Vánocích roku 1953 byl zatčen a skončil nadlouho ve vězení. Podobnou profesní žárlivost vyvolal u Vojtíška podle jeho vzpomínek i pokus Pavla Spunara o sestavení paleografického atlasu.⁵⁹⁹

Vojtíšek však nakonec pomalu, ale jistě triumfoval založením vlastního pracoviště a tím byla Komise pro soupis rukopisů. Komise pro soupis rukopisů sice byla schválena usnesením X. schůze presidia ČSAV roku 1953, ale Vojtíška čekalo ještě poměrně dost lobování, než ji uvedl do praxe. Nejistota přetrvávala až do poloviny roku 1956.⁶⁰⁰ Vojtíšek se však, již po jejím prvním potvrzení, rázně znovu vymezil proti snahám filologů fušovat mu do řemesla. *„Stojím na existenci komise pro soupis rukopisů v ČSR, která má být složena ze zástupců VI., VII., a VIII. Sekce ČSAV. K této komisi dala podnět VI. Sekce a já jsem byl ustanoven jejím předsedou. Nezáleží na tom, že do ní vyslali své zástupce VI. A VII. Sekce a VIII. Sekce filozofická ji neuznává a sabotuje....*

*Toto mé stanovisko nepodceňuje práci a schopnosti filologů a literárních historiků, ani v něm není stařecká umíněnost, ale přesvědčení, že musí být přesně vymezeny sféry působnosti vědeckých pracovišť ČSAV. Kabinet filolog. dokumentace pojal do svého programu úkoly, které mu nenáleží...“*⁶⁰¹ Takto odepsal Antonínu Škarkovi, který ho pozval na pracovní poradu kabinetu filologické dokumentace ještě před faktickým vznikem komise.

První pracovní schůze komise se konala 6. 10. 1956 a byli na ní přítomní i zástupci jiných sekcí, např. Jiří Kejř. Komise byla administrativně součástí Archivu ČSAV. Jejím založením Vojtíšek fakticky u nás položil základy pro obor Kodikologie, přičemž se, jak sám uváděl, inspiroval u zakladatele oboru Alana Daina. O jejím vývoji čerpal Vojtíšek informace přes německou literaturu a údajně také od bývalého československého diplomata Jana Opočenského.⁶⁰² Vojtíšek kodikologii představil v Čechách již v roce 1957, kdy i definoval její úkoly.⁶⁰³ Rovněž roku 1962 založil kodikologické periodikum – Studie o rukopisech, kterého dosud vyšlo 40 ročníků.

1980. Anežka Badurová, Alena Mišková, Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí profesora B. Ryby, Základní knihovna – Ústředí vědeckých informací ČSAV, Praha 1991, s. 7–14.

⁵⁹⁹ „*Profesor Vojtíšek postupoval vůči mně vlídně, ale očividně atlasu nepřál. Ze své pozice vědeckého redaktora mne zavaloval stále dalšími připomínkami, zpřesňujícími popisy jednotlivých liter a grafických tendencí.* „ Pavel Spunar, Vlasy vzpomínek, Academia, Praha 2010 s. 147.

⁶⁰⁰ Návrh na koordinaci práce na rukopisech 26. 1. 1957. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 113, Karton 15.

⁶⁰¹ Dopis ze dne 22. 10. 1954. Tamtéž.

⁶⁰² Pavel Spunar, Vlasy vzpomínek, Academia, Praha 2010, s. 169.

⁶⁰³ Václav Vojtíšek, O kodikologii, Vědecko–theoretický sborník, Orbis, Praha 1957, str. 5–9.

Pro své pracoviště si Vojtíšek dovedl sehnat prvotřídní odborníky i za cenu riskování. Přijal totiž propuštěné právní historiky Miroslava Boháčka a Františka Čádu. Ti totiž, již předtím po propuštění z fakulty, pokračovali v soupisu právních rukopisů a oficiálně pracovali pro Národní badatelskou radu. Ministerstvo školství jim tak za to až do konce roku 1953 vyplácelo 1250 korun hrubého. Prvním lednem 1954 se však měli octnout takřkajíc na dlažbě, a proto se o ně začal Vojtíšek zajímat.⁶⁰⁴ Dalšími pro komunisty kontroverzními členy pracoviště se stali z vězení propuštění filologové Václav Černý a dřívější Vojtíškův konkurent na tomto poli Bohumil Ryba, mladší ročníky pak zastoupil Jiří Pražák, který dříve pracoval ve Státním ústředním archivu. Krom výše zmíněných pracovníků měla komise ještě členy, kteří se v ní více či méně angažovali. Šlo např. o Josefa Macka, Josefa Poločeského nebo Antonína Škarku. Později se stal členem i Vojtíškův žák a nástupce na fakultě Zdeněk Fiala, který nahradil zemřelého Rudolfa Urbánka.⁶⁰⁵ Vojtíšek se za své zaměstnance stavěl a snažil se jim vyjednat vyšší plat.⁶⁰⁶ Rovněž jim psal velmi kladné kádrové posudky a většina z nich mu za to byla vděčná, nicméně Václav Černý se o něm vyslovil takto.

„Neměl jsem zvláštního důvodu vděčně přilnout k řediteli archivu profesoru Vojtíškovi, krom toho, že mne do své soustavy, aniž jsem o to žádal, vůbec přijal. Že mne nepronásledoval, nešpehoval, netýral, nechal pracovat. Profesor Vojtíšek byl naopak trochu pyšný na to, že má ve své kukani hned několik univerzitních profesorů, lichotilo mu to, pokládal se za jejich ochránce. Ne že by pro ně něco udělal. Nepříčilo se mu zaměstnávat je v podřízeném postavení, jako „odborné“ pracovníky, aby je prosazoval do jejich náležité vědecké hodnosti, tak daleko jeho univerzitní solidarita nesahala.“⁶⁰⁷

Toto odsouzení je však k Vojtíškovi nespravedlivé, je totiž otázkou, jak by tyto „kádrově poskvrněné“ mohl dostat do vyšších pozic. A přesto právě Václav Černý zde našel příležitost k vyniknutí při objevu neznámých dramat Calderóna de la Barca v zámecké knihovně v Mladé Vožici. Později objevil také tři studie Lomonosova v pražské Lobkovické knihovně.

⁶⁰⁴ Boháčkův dopis Vojtíškovi ze dne 17. 8. 1953. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 120, Karton 15.

⁶⁰⁵ Stalo se to na schůzi 14. 12. 1962. Dopis ze dne 8. 1. 1963. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 114, Karton 15.

⁶⁰⁶ Vojtíškova žádost o zařazení Čády a Boháčka jako vědeckých pracovníků I. třídy- kandidátů věd ze dne 29. 3. 1955. Vojtíšek podával i další návrhy pro ně a pro Černého a Pražáka. Rovněž pro žádosti vypracovával podklady. Bohužel jim však zprvu nebylo vyhověno. Nakonec se však věc podařila. Vojtíšek prosadil další zvýšení platu ještě v posledním roce svého působení. Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 120 a 121, Karton 15.

⁶⁰⁷ Václav Černý, *Paměti 1945–1972*, Atlantis, Brno 1992, s. 434–435.

To mu zajistilo proslulost v zahraničí a Vojtíšek ho při tom podpořil. Ani ostatní členové komise nezaháleli, Čáda s Boháčkem zpracovávali sbírky zámeckých knihoven, např. knihovnu zámku v Kynžvartu, Jiří Pražák středověké rukopisy ze Strahovské knihovny.

Komise byla Vojtíškovou chloubou a výkonným vědeckým pracovištěm. V roce 1962 se Vojtíšek zamýšlel vzdát všech funkcí, ovšem věc mu byla pracovníky komise rozmluvena s tím, že je jeho autorita potřebná k zaštiťování komise.⁶⁰⁸ Důvodem k plánované rezignaci bylo pravděpodobně zranění nohy, jež ho stálo hodně sil.⁶⁰⁹ O tom, že ani v této těžké době nepouštěl zájmy komise ze zřetele, svědčí to, co napsal v dopise svému nástupci na katedře Zdeňku Fialovi. „*Jsem rád, že jste vyslovil ochotu zúčastnit se jejich prací, jsou závažné a mají významné poslání. Vy na universitě mnoho můžete přispět a pomáhat. Mně ta komise leží na srdci. Nechtěl bych, aby zanikla, nýbrž aby prospívala, vzkvétala a měla krásné výsledky. Má vynikající pracovníky, žel, někteří jsou staří, a půjde o rovnocennou náhradu mladých. Není aktuální nebezpečí změn, ale třeba na to myslet včas, a já už jsem starý.*“⁶¹⁰

Vojtíšek se však ještě vzpamatoval a stál při navazování kontaktů se Slovenskou komisí pro soupis rukopisů, o níž se poprvé zmiňuje v protokolu schůze ze dne 28. 11. 1963. V čele komise zůstal až do roku 1968, kdy určil jako svého nástupce Václava Vaněčka, který ho rovněž vystřídal v čele Archivu ČSAV.⁶¹¹ Václav Vaněček se vedení ujal roku 1969. Komise pro soupis rukopisů existuje dodnes a jejím nynějším vedoucím je Ivan Hlaváček. Jak je vidět, udělal Vojtíšek, přes svůj již pokročilý věk, v ČSAV opravdový kus práce, jejíž plody tu jsou s námi dodnes.

Závěr Vojtíškova života

Když Vojtíšek odešel z archivu ČSAV a Komise pro soupis rukopisů, bylo mu 85 let. Čekalo ho ještě šest let života, které vyplnil přípravou svého osobního fondu a občasnými popularizačními články a přednáškami.⁶¹² O jeho tuhém kořínku svědčí to, že v roce 1971 překonal zápal plic. Posledním jeho počinem pak byla série článků o Gustavu Friedrichovi napsaná v letech 1972–1973, která vzhledem k tomu, že ji psal v 90 letech, dokazuje jeho vitalitu. Vojtíšek v té době již nemohl pořádně chodit, a tak požádal o to, aby byl zproštěn povinností účastnit se historického kolegia ČSAV. K jeho velkému zklamání ho kolegium

⁶⁰⁸ Dopis od Františka Čády ze dne 28. 12. 1962 Ústřední archiv ČSAV, archiv AV, Ič. 115, Karton 15.

⁶⁰⁹ Dopisy č. 29 a č. 31 příloha Č. 1.

⁶¹⁰ Dopis č. 31 Tamtéž.

⁶¹¹ Dopis ze dne prezidiu ze dne 15. 2. 1968. Tamtéž.

⁶¹² Např. vystoupení v rozhlase na téma Žlutický kancionál v roce 1968.

vyloučilo, představoval si totiž, že zůstane členem a bude o věcech informován dodatečně.⁶¹³ O tom, že se živě zajímal o dění v historické a archivářské obci svědčí i jeho korespondence se Zdeňkem Fialou.⁶¹⁴ Jeho nástupce na fakultě ho však kvůli těžké cukrovce přežil jen o rok. Vojtíšek zemřel 22. 8. 1974 ve věku úctyhodných 91 let. Pohřeb se konal 27. 8. ve strašnickém krematoriu a Vojtíškův hrob je dnes na Vyšehradském hřbitově.

Závěrečné shrnutí

Osobnost Václava Vojtíška ještě nebyla tématem monografické práce. Proto jsem se v té své snažil přinést co nejvíce dosud nevytěžených pramenů a zároveň pospojovat fragmenty již známých informací. Pod mýma rukama se postupně odkrývala pestrá mozaika Vojtíškovy života, tvořená jeho širokým záběrem v mnoha směrech. Sledoval jsem běh jeho života od jeho dětství přes studium k prvnímu zaměstnání. Poté jeho archivářskou a univerzitní kariéru, kterým obětoval opravdu hodně. Studoval jsem jeho osudy za první republiky až ke zdánlivému konci kariéry za okupace. Ten však znamenal pouhou pauzu a po válce přišel nový vrchol Vojtíškovy života, který byl ještě vyšší než ten předválečný. Velice nepravděpodobná, o to však oslnivější kariéra, která trvala až do dalšího zlomového roku 1968. Vojtíšek během ní stihl mnohé a zastínil tak své předválečné úspěchy.

Tato práce neměla být hagiografií světce, ale biografií člověka, který využil svůj život naplno. Proto jsem se nevyhýbal ani kontroverzním kapitolám jeho života, protože tvoří jeho lidský obraz, který jsem nechtěl zdeformovat. Vzdor těmto kontroverzím jsem si při jejím zpracování uvědomil jednu věc. Většinu věcí, které Vojtíšek konal, nekonal ze sobeckého zájmu pro sebe, ale pro svou vědu. Úsilí, které do toho vložil, bylo vpravdě titánské a ovlivnilo tvář archivnictví velkou měrou. Dalším poznatkem bylo to, že Vojtíšek si za všech režimů dokázal uchovat pevné jádro, které neslevilo z vysokých požadavků na sebe, ani na ostatní. To jsou důvody, proč je počítán mezi největší české archiváře, a proto jsem mu touto prací chtěl vzdát úctu.

⁶¹³ Výpis činnosti za rok 1972. Osobní složka Václav Vojtíšek, osobní oddělení archiv ČSAV.

⁶¹⁴ Příloha Č. 1, dopis č. 51, 53, 54.

Seznam použitých zkratek

AČ – Archivní časopis

AHMP– Archiv hlavního města Prahy

AUC– Phil. et His. –Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica

AUK– Archiv Univerzity Karlovy

AV– Akademie věd

ČAVU–Československá akademie věd a umění

ČČH–Český časopis historický

ČSAV– Československá akademie věd

ČSR– Československá republika

ČSČH– Československý časopis historický

ČTK –Československá tisková kancelář

FF UK–Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

KSČ– Komunistická strana Čech

KČSN– Královská česká společnost nauk

MŠNO– Ministerstvo školství a národní osvěty

MU– Masarykova univerzita

MZA– Moravský zemský archiv

NPL– Národní politické nakladatelství

PVH – pomocné vědy historické

SAP–Sborník archivních prací

SD–Sicherheitsdienst

SH–Sborník Historický

SS –Schutzstaffel

SSSR–Sovětský svaz socialistických republik

StB– Státní bezpečnost

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy

Fondy

Osobní fond prof. Václava Vojtíška

Prezidium rady a magistrátu osobní oddělení

Archiv Univerzity Karlovy

Fondy

Akademický senát

Archivní škola

Fond personálií

Fond Filozofická fakulta UK, Protokoly schůzí prof. sboru

Komise pro oslavu univerzitního jubilea

Pozůstalostní fond prof. Jaroslava Prokeše

Václav Vojtíšek, Písaři manuálů radních Nového města pražského z let 1548–1553. (Příspěvek k dějinám kanceláře pražské.), AUK, disertace

Masarykův ústav a Archiv AV ČR

Fondy

Osobní složka Václav Vojtíšek ČAVU

Osobní spisy ČSAV, Osobní složka Václav Vojtíšek

Svatobor

Ústřední archiv ČSAV

Národní archiv

Fondy

Československá archivní společnost

MŠNO

Osobní fond prof. Zdenka Fialy

Periodický tisk a časopisy

České slovo, r. 1924

Lidové noviny, r. 1924

Literární noviny, r. 1967

Národní listy, r. 1938

Národní listy, r. 1924

Naše hlasy Český brod, r. 1924

Rudé právo, r. 1924

Tištěné prameny

Černý Václav, Paměti II. (1938–1945), Atlantis, Brno 1992

Černý Václav, Paměti III. (1945–1972), Atlantis, Brno 1992

Krčmář Jan, Paměti II., Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Pelhřimov 2007

Pekař Josef, Čechové jako apoštolé barbarství, Praha 1897

Spunar Pavel, Vlny vzpomínek, Academia, Praha 2010

Dobové tisky

Čech Ladislav, Poučení O Tyfu Břišním, součást Náhlá smrt, její příčiny a ochrana: v lidových přednáškách c.k. české university v listopadu a prosinci 1901, přednesl Vladimír Slavík, Otto, Praha 1903

Domin Karel, Můj rektorský rok z bojů o Karolinum a za práva Karlovy Univerzity, Neubert, Praha 1934

Logaj Josef, Československé legie v Itálii (1915–1918), Československá expedice, Praha 1920

Nástin přednášek, Československá historická společnost, Praha 1947

Prokeš Jaroslav Nové Atheneum, V. Chaloupecký Praga caput regni. V. Vojtíšek, Praha v dějinách národních, , str. 224– 228 a K referátu p. dra. J. Prokeše Odpověď dr. Vojtíška str. 381– 383, Praha 1920

Stloukal Karel, Další úkoly zemského archivu, Zprávy zemského archivu, č. 5, Praha 1918

Teige Karel, Nejmenší byt Nejmenší byt: bytová krise: reforma bydlení: byt pro existenční minimum: rodinný, nájemný a kolektivní dům: regulace obytných čtvrtí: nové formy domu a bytu: hnutí za lidový byt, Praha 1932

Vojtíšek Václav, Z minulosti naší Prahy, Kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. Přílohami, A. B. Černý, Praha 1919

Vojtíšek Václav, Univerzita Karlova a boj Němců proti univerzitnímu zákonu z roku 1920, Všehrd, Praha 1932

Vojtíšek Václav, O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti, Čas IX. a X., Praha 1933

Vojtíšek Václav, Archiv Hlavního Města Prahy O jeho vývoji, sbírkách i významu, Melantrich, Praha 1933

Vojtíšek Václav, Vzpomínka Když jsem šel poprvé do školy, vydaná vlastním nákladem v Dyrnkově tiskárně, Praha 1935

Vojtíšek Václav, Zprávy, Dr. Josef Pfizner Kaiser Karl IV., Časopis Národního musea 113, Praha 1939

Vojtíšek Václav, Když jiní mlčeli, Vilímek, Praha 1945

Vojtíšek Václav, 600.let univerzity Karlovy, UK, Praha 1948

Seznam použité literatury

Badurová Anežka, Mišková Alena, Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí profesora B. Ryby, Základní knihovna – Ústředí vědeckých informací ČSAV, Praha 1991

Beneš Jiří, hlavní autor, Infekční lékařství, Galén, Praha 2009

Brouček Stanislav, Jan Pargač, Ludmila Sochorová, Irena Štěpanová, Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895, Litera Bohemica, Praha 1996

Brožek Aleš, Václav Vojtíšek a jeho vexilologické aktivity, Vexilologie č. 149, Praha 2008

Čadík Jindřich, habent sua fata libelli (Žlutický kancionál), Minulostí západočeského kraje VII, Plzeň: Krajské nakladatelství, Plzeň 1969, str. 372–377

Čechura Jaroslav, Čechurová Jana, Josef Pekař: Příběh Knihy o Kosti, Argo, Praha 2005

Fapšo Marek, Bakalářská práce, Zahraniční studijní pobyty 1. generace Gollovy školy, FF UK, Praha 2010

Hanzal Josef, Cesty české historiografie 1945-1989, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1999

Havránek Jan, Pousta Zdeněk, Dějiny Univerzity Karlovy IV. 1918-1990, UK, Praha 1998

Hlaváček Ivan, Václav Vojtíšek, AUC. Phil. Et. His., 5, str. 7–45, Praha 1975

Hlaváček Ivan, Sto let od narození Václava Vojtíška, AČ 33, Praha 1983

Hlaváček Ivan, Jaroslav Kašpar, Rostislav Nový, Vade me cum pomocných věd historických, H+H, Jinočany 2004

Hlaváček Ivan, Václav Vojtíšek, učitel, AČ 18, Praha 1968

Hoffmannová Jaroslava, Jana Pražáková, Biografický slovník archivářů českých zemí, Libri, Praha 2000

Holec František, Archiv Hlavního města Prahy Kapitoly z dějin 1851–2001, Skriptorium, Praha 2006

Holec František, Václav Vojtíšek – archivář a historik města Prahy, AČ 13. Praha 1963, str. 125–133

Janečková Jitka, Diplomová práce, Fridolín Macháček, plzeňský historik, archivář, muzejník a kulturní pracovník, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra Archivnictví a PVH, 2010

Jiroušek Bohumil, Jaroslav Goll a jeho žáci, sborník, Jihočeská univerzity, České Budějovice 2005

Jiroušek Bohumil, Jaroslav Goll, role historika v české společnosti, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2006

Jiroušek Bohumil a kol., Proměny diskurzu české marxistické historiografie, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2008

Jiroušek Bohumil, Jaroslav Charvát v květnu 1945 aneb ze zákulisí archivů v době osvobození, Sborník archivních prací 59, Praha 2009, str. 172-190

Kárník Zdeněk, České země v éře První republiky (1918–1938), díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929), Libri, Praha 2000

Klik Josef, Listy úcty a přátelství: vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře, Vyšehrad, Praha 1941

Kolman Josef, Státní archivní škola v Praze (příspěvek k dějinám archivního školství.) Sborník archivních prací, č. 32, Praha 1982

Kolman Josef, Archiváři Sborník studií vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin, Národní archiv, Praha 2010

Kostlán Antonín, Druhý sjezd československých historiků (5–11.10. 1947) a jeho místo ve vývoji českého dějepisectví v letech 1935–1948, Archiv AV, Praha 1993

Kristy Duncan, Hunting the 1918 flu: one scientist s search for a killer virus, Univerzity of Toronto press icorporated, Canada, 2003

Kučera Karel, Miroslav Truc, Archiv Univerzity Karlovy Průvodce po fondech, UK v Státním pedagogickém nakladatelství, Praha 1962

Kučera Martin, Rakouský občan Josef Pekař, UK Karolinum, Praha 2005

Kutnar František, Marek Jaroslav, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997

Marek Jaroslav, Jaroslav Goll, Melantrich, Praha 1991

Nakonečný Milan, Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu, Chvojkoovo nakladatelství, Praha 2001

Pasák Tomáš, Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, Prah, Praha 1999

Pernes Jiří, Spiklenci proti jeho Veličenstvu, Barrister Principál, Brno 2002

Peroutka Ferdinand, Budování státu, Lidové noviny, Praha 1991

Petráň Josef, Nástin dějin Filozofické fakulty v Praze, Univerzita Karlova, Praha 1983

Prokš Petr, Habsburkové a velká válka 1914–1918, Naše Vojsko, Praha 2011

Štouračová Jiřina, Úvod do archivnictví, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 1999

Šťovíček Ivan a kol., Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie, Archivní správa ministerstva vnitra ČR, Praha 2002

Šťovíček Ivan, Ediční teorie a metodika: sborník autorových textů vydaných k jeho životnímu jubileu, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Historický ústav AV ČR, Praha 2008

Tvrdková Lucie, Bakalářská práce, Žlutice za první republiky, Masarykova univerzita, Brno 2006

Vébr Lubomír, In memoriam Zdeňka Fialy: Z pomocných věd historických, Univerzita Karlova, Praha 1978

Vítovec Jiří, J. Špinar, Kardiologie praktického lékaře, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, Brno 1994

Vojtíšek Václav, O Gustavu Fridrichovi, AČ 21 1971, str. 65–88, 158–169, 214–234, AČ 22 1972 str. 86–104, 149–168, Praha

Vojtíšek Václav, Stoleté jubileum Archivu hlavního města Prahy, AČ 2, Praha 1951, str. 43–48

Waic Marek, Sokol v české společnosti 1862–1938, Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Praha 1996

Waldauf Jan, Sokol Malé dějiny velké myšlenky, Atelier, Luhačovice 2007

Seznam internetových zdrojů

AHMP, Vojtěch Ledvinka a kol., internetová stránka doplněná fotografiemi ze sbírek AHMP.
<http://www.ahmp.cz/povstani/>.

Jaroslav Grulich, Naše Hlasy, <http://www.kulturainfo-cesbrod.cz/hlasy.htm>.

Kateřina Mojsejová, Karel Guth, Akademický bulletin 12.9. 2008.
<http://abicko.avcr.cz/miranda2/m2/2008/9/11/>

Michal Večeřa, Oldřich Kmínek, <http://www.csfd.cz/tvurce/3205-oldrich-kminek/>

Online katalog Národní knihovny. http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkc

Österreichische Nationalbibliothek.

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=nfp&datum=18971031&seite=1&zoom=2>.

Seznam příloh

Příloha č.1 Edice korespondence Václava Vojtíška a Zdenka Fialy

Příloha č.2 Obrazová příloha obsahující tyto fotografie

1. Otec Václava Vojtíška Josef Vojtíšek, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196
2. Václav Vojtíšek s matkou ve svém pokoji za studií, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2315, sig. VI. /A, složka rodiče, karton 196
3. Václav Vojtíšek maturitní fotka rok 1903, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
4. Václav Vojtíšek, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
5. Václav Vojtíšek na procházce s dcerou Lenkou, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
6. Václav Vojtíšek s manželkou a dcerou pravděpodobně na dovolené, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
7. Vojtíšek Akademický senát Univerzity Karlovi 1935, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
8. Václav Vojtíšek pedagogický sbor Archivní školy rok 1940, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
9. Václav Vojtíšek schůze spolku Svatoboru, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
10. Vojtíšek oceněn primátorem na konci kariéry v AHMP rok 1948, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
11. Zestárlý Václav Vojtíšek pravděpodobně v archivu ČSAV, Osobní fond prof. Václava Vojtíška AHMP, Ič. 2312-2313, sig.V. C-D, karton 194
12. Vojtíškovo bydliště Nekázánka 882 dnes, foto Pavel Vaško
13. Clam-Gallasův palác sídlo AHMP dnes, foto Pavel Vaško
14. Hrob Václava Vojtíška na Vyšehradě dnes, foto Pavel Vaško

Příloha č. 1

Edice korespondence mezi Zdeňkem Fialou a Václavem Vojtíškem

Účelem této edice je přiblížit vztah dvou stěžejních osobností českého archivnictví Václava Vojtíška a jeho nástupce na katedře Zdenka Fialy.

Osobní korespondence umožňuje vhled do myšlenkového světa sledovaných osobností a rozšiřuje a polidšťuje jejich obraz. Odráží konkrétní stav a vztahy subjektu s okolím.

Ediční materiál jsem čerpal ze dvou zdrojů. Prvním byl osobní fond Zdenka Fialy.⁶¹⁵

Jde o korespondenci, která byla zaslána či předána Zdenku Fialovi profesorem Václavem Vojtíškem. Konvolut má 31 kusů a je tvořen dvaceti pěti dopisy a šesti pohlednicemi.

Dvacet tři z nich je napsáno ručně, dva slavnostnější – jeden se týká jmenování Zdenka Fialy profesorem Pomocných věd historických, druhý je odpověď pozůstalých po Vojtíškově na kondolence, na stroji. Na rozdíl od korespondence Zdenka Fialy Václavu Vojtíškovi, byly všechny dopisy odeslány a většinou i datovány. Jde o osobní korespondenci, jejímiž tématy jsou kromě vědecké práce a pracovních povinností na katedře také zdravotní stav a rodinné záležitosti, jež dokazují přátelství, které mezi oběma vědci panovalo. Konvolut je největší složkou korespondence v rámci fondu Zdenka Fialy.

Druhým pramenným zdrojem mé práce byl osobní fond Václava Vojtíška.⁶¹⁶ Na rozdíl od korespondence z osobního fondu Zdenka Fialy se tuto korespondenci nepokusil ještě nikdo edičně zpracovat. Tento konvolut má celkem 30 kusů a tvoří ho třiadvacet dopisů a lístků, tři pohledy a čtyři PF. Jde o pestrou ukázkou korespondence. Jsou zde odeslané dopisy, lístky zanechané na katedře, přání k Novému roku a pohlednice z cest o dovolených. Stejně jako v případě korespondence Václava Vojtíška Zdenku Fialovi není tématem pouze vědecká práce a agenda katedry, ale i osobní projevy účasti, ku příkladu v nemoci. Dopisy a lístky jsou ručně psané a většinou datované. Frekvence korespondence je nejvyšší mezi lety 1957–1959. Nejvíce pak v roce 1957, kdy bylo odesláno 6 dopisů a pohledů.

Z hlediska zájmu editorů stály oba fondy dosud na okraji. Jediným pokusem o vydání byl záměr Gabriely Čechové, manželky Zdenka Fialy, která chtěla vydat korespondenci svého manžela k jeho poctě. Ze záměru však sešlo a Čechová se dostala pouze k přepsání 15 dopisů na stroji.

Vzhledem k tomu, že obsah části dopisů je velmi marginální, bylo v úplné formě zpracováno jen 18 dopisů. Jde o dopisy číslo 5, 12, 14, 18, 20, 21, 24, 29, 30, 31, 33, 34, 45, 49, 51, 53,

⁶¹⁵ Národní archiv, č. f. 322, karton č. 2.

⁶¹⁶ Archiv hlavního města Prahy, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1979, karton č. 21.

54, 56. Zbytek je zpracován formou záhlavních registů. Při edičním zpracování jsem vycházel z originálních dokumentů a využil jsem příručky o vydávání novověkých pramenů od Ivana Šťovíčka.⁶¹⁷ Všechny dokumenty, zařazené do edice, jsou opatřeny zkráceným záhlavím, tedy údaji o odesílateli, adresátu a datu vzniku dokumentu. V záhlaví dokumentu je rovněž uvedena citace, tj. –odkaz na archiv, fond, číslo kartonu, časový rozsah a signaturu. Na konci záhlaví jsou uvedeny základní údaje vnějšího popisu dokumentu (dopis, pohlednice), zda byl dokument poslán poštou, údaje o formě dochování, způsob vyhotovení (ručně psané, strojopis), typu papíru a jeho rozměrech v centimetrech.

Dokumenty jsou řazeny chronologicky a číslovány, nedatované jsou umístěny na konci. Datace vzniku písemností vychází z údajů obsažených v dokumentu. Datum vzniku dokumentu je jednak uvedeno v záhlaví a jednak v původní podobě v editovaném textu.

U dokumentů přepsaných v plné formě jsem vzhledem k jejich stáří provedl přepis v souladu s tehdejší pravopisnou normou a dokumenty transliteroval. Pravopisné odlišnosti od nynější formy nejsou veliké, jde zejména o psaní velkých písmen a archaické formulace. Psaní velkých písmen a interpunkci jsem neupravoval a ponechal v původní formě. Číslice a data jsou v textu na původním místě a v původní formě. Zkratky jsem pro jejich srozumitelnost ponechal v původní formě a nerozváděl (šlo většinou o zkratky jmen Jos. – Josef, označení *pí.* – paní, kontrakce typu *Histor. Sbor.*–Sborník Historický). Diakritická znaménka, slova podtržená nebo uvedená v kulaté závorce jsou v edici původní formě. V žádném případě jsem nezasahoval do stylu autorů. Na prohršky v syntaxi neupozorňuji. Edice je opatřena poznámkovým aparátem označeným arabskými číslicemi.

⁶¹⁷ Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie / kolektiv autorů pod vedením Ivana Šťovíčka, Praha : Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 2002.

Č. 1

13. 8. 1953 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Lístek, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno tužkou, neodeslaný, rozměry (15 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, Sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala zdraví Václava Vojtíška a sděluje mu, že napsal resumé článku o Dobrovském a recenzi o jeho knize.⁶¹⁸ Rovněž sepsal vyjádření k archivní organizaci. Zmiňuje se o svých zdravotních potížích, které mu nedovolují navštívit fakultu.

Č. 2

10. 8. 1954 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Lístek, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno tužkou, neodeslaný, rozměry (10,5 x 19,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala zdraví Václava Vojtíška, kterého nezastihl na fakultě a oznamuje mu, že odjíždí na dovolenou.

⁶¹⁸ Josef Dobrovský a počátky historické kritiky u nás, ČSČH 1, str. 257–271, Praha 1953. a Josef Dobrovský, Fragmentum Pragense Euangelii S. Marci vulgo autographi, K vyd. připravil, předml., pozn. a faksimile pův. rukopisu opatřil Bohumil Ryba, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1953.

Č. 3

30. 9. 1954 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala potvrzuje, že přijal 200 korun od spolku Svatobor.⁶¹⁹

Č. 4

25. 10. 1954 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala děkuje ředitelství spolku Svatobor za podporu ve výši 200 korun.

⁶¹⁹ Spolek Svatobor byl založen roku 1862, aby podporoval české spisovatele. Spolek byl řízen výborem v jehož čele stál předseda. Prvním předsedou byl František Palacký po něm následovali František L. Rieger, Josef Thomayer, Alois Jirásek, Václav V. Tomek a další významní lidé té doby.

Zdrojem financí byly příspěvky, dary a odkazy od fyzických i právnických osob. V této době se spolek již potýkal s řadou ekonomických problémů–postupně byly pod tlakem státu rušeny fondy a nadace zřízené k podpoře spolku. Spolek zanikl roku 1970.

Č. 5

4. 5. 1956 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Lístek, originál, ručně psaný, hlavičkovaný papír Seminář pomocných věd historických nelinkovaný, psáno oboustranně, psáno perem, neodeslaný, rozměry (14 x 20 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Vážený pane profesore

dnes dopoledne ke mně po vašem odchodu se přišel děkan a chtěl s Vámi nutně hovořit. Říkal, že je možnost pro realizaci ústavu pro dějiny university a chtěl honem honem návrh na zřízení tohoto ústavu od Vás. Má to být Ústav pro dějiny Karl. university při rektorátu Karl. Univ.⁶²⁰ A v návrhu na jeho zřízení by mělo býti podáno zdůvodnění (proč má být ústav zřízen etc.) organizační struktura ústavu, počet a druh zaměstnanců, a to počáteční stav, dále perspektiva po 5. a 10. letech, konečně i odhad věcného nákladu na zřízení ústavu. Děkan myslí, že postačí podobný hrubý návrh jako na Ústav pro pom. Vědy historické.

Řekl jsem, že by pochopitelně bylo nutné, aby s Vámi o věci napřed pohovořil osobně (chtěl mít návrh hned zítra hotový!), že se po poledni vrátíte z archivu akademie. Když jste se ještě odpoledne nevracel, sháněli jsme Vás telefonem, ale v archivu s Vámi zatím nemohli hovořit—Děkan potom odešel z budovy.

Píši toto po 16 hod a budu musit odejít, protože se musím stavit pro ženu. Žádné jiné podrobnosti kromě toho, co jsem Vám vypsál mi děkan neřekl, myslím, že bude nutné, abyste s ním napřed o věci promluvil.

Přijdu zítra (v úterý) ráno. Je tu ještě kol. Hlaváček končí o ¼ 6 cvičení, ale ten neví víc než já.

Zdraví Vás upřímně Zd. Fiala V Pondělí 14. 5. 56

⁶²⁰ Děkanem byl prof. Jaroslav Pešina. Ústav pro dějiny Karlovy Univerzity byl zřízen 15. 12. 1958 na návrh Václava Vojtíška. Byla mu dána rekonstruovaná část Karolína, kde sídlí dodnes. Jeho součástí se stal univerzitní archiv.

Č. 6

6. 8. 1956 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

**Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný,
rozměry (10 x 14,5 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Pozdrav od Václava Vojtíška a Lenky Vojtíškové.⁶²¹

Č. 7

15. 8. 1956 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

**Dopis, originál, ručně psaný, psáno oboustranně, nelinkovaný papír, psáno perem,
odeslaný, rozměry (10,5 x 15,5 cm)**

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

Zdeněk Fiala se omlouvá Václavu Vojtíškovi, že se mu dlouho neozval. Jako příčinu uvádí onemocnění v rodině. Oznamuje, že si zatím přečetl Plavnitzovu knihu a prošel Moravský kodex.⁶²² Posílá Václavu Vojtíškovi exemplář Nové Mysli.⁶²³ Rovněž Vojtíškovi děkuje za vzpomínku z Liblic.⁶²⁴

⁶²¹ Manželka Václava Vojtíška – Lenka Vojtíšková, roz. Sasková * 30.10 1893, + 17.12 1969.

⁶²² Hans Planitz, Germanische Rechtsgeschichte, Franz Valen, Berlin 1941.

⁶²³ Problémy československého archivnictví, Nová mysl, č. 10, str. 867–873, Praha 1956.

⁶²⁴ Pohled zařazen jako č. 6 odeslán prof. Václavem Vojtíškem Zdenku Fialovi 6.8 1956, Národní archiv, osobní fond Zdenka Fialy č.322, karton č. 2.

Č. 8

5. 5. 1957 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (22,5 x 17,5 cm)

Národní Archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek, vzhledem k jednání spolku Svatobor, gratuluje písemně Zdenku Fialovi k 34. narozeninám.

Č. 9

25. 7. 1957 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 14,5 cm)

Národní archiv osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek a Lenka Vojtíšková zdraví Zdenka Fialu a jeho manželku.⁶²⁵

Č. 10

24. 8. 1957 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 14,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje Zdenku Fialovi za vzpomínku z dovolené a pozdravuje ho.

⁶²⁵ Manželka Zdenka Fialy Gabriela Čechová * 18. 1. 1921,+ 22. 8. 1994, univ. Praha FF UK Historie a PVH,1978 PhDr., Státní archivní škola 1946–1948, Ústřední archiv ministerstva vnitra, archivní správa ministerstva vnitra– od 1969 vedoucí oddělení, publikační činnost– *Národní výbor 1848. Studie o archivním fondu SAP, 4,1954, č.1 3–80 (s J. Martínkem), Archivní zpracování map a plánů, AČ,9, 1959, 132–144.*

Č. 11

22. 12. 1957 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

**Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný,
rozměry (10,5 x 14,8 cm)**

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

Fialovi přeji Václavu Vojtíškovi a jeho manželce radostné svátky Vánoční a hodně zdaru v novém roce.

Č. 12

23. 12. 1957 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

**Dopis, originál, ručně psaný, třístranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný,
rozměry (15,5 x 21 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený pane doktore!

Těšil jsem se, že Vás před svátky uvidím zdravého. Žel přání se nesplnilo a nevím ani, jak Vás shledali Hlaváček a Třeštík, po nichž jsem Vám vzkázal srdečné pozdravy a přání všeho dobrého. Třeštík odjel domů a Hlaváček se neobjevil. Snahy dorozumět se s milostivou paní byly marné. Avšak v tom všem vidím příznivá znamení – jistě se Váš zdravotní stav napravil. Jen aby to bylo trvale. Vůbec Vám, pane doktore, i milostivé paní choti upřímně přeji se ženou všechno dobré. Vánoční svátky prožijte šťastně a v novém roce buďte zdraví a mějte ve všem plný zdar a uspokojení.

O svátcích je fakulta zavřená, a také je nejisté, bude li se v našem traktu topit. Písemně jsem u děkanátu protestoval, také jsem s děkanem mluvil, postěžoval jsem si na to, že vědecká činnost semináře bude ochromena a vzniknou škody, ale myslím, že se na nás málo dbá.

Sbor. Historický VI. odevzdal jsem v rukopisech nakladatelství a vyjednal jsem s pí. Imfeldovou, že zbytek mohu poslat do konce ledna.⁶²⁶ Jistě svou rozpravu dokončíte do té

⁶²⁶ Sborník historický VI, nakladatelství Československé akademie věd, Vědecký redaktor Václav Vojtíšek, Praha 1959.

doby, já snad napíši pojednání o paleografii a Kodikologii, jak jsem měl úmysl a neprovedl.
627

Jinak není nic zvláštního, než že Polky jsme zatím převáželi do archivu ČSAV kde i já budu, když by na fakultě bylo nemožné pracovat (telefon 239779).

Ještě „jednou“ mějte se ve všem, pane doktore, co nejlépe poručte ženu i mne milost. Paní choti, jíž děkujeme za laskavý vánoční pozdrav.

Váš Václav Vojtíšek

V Praze 23. 12 1957

Č. 13

27. 12. 1957 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, psáno na dvě a půl strany, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala děkuje Václavu Vojtíškovi za pozdravy, přání brzkého uzdravení a dopis z 23. 12.⁶²⁸ Popisuje své zdravotní potíže a průběh hospitalizace ve Vinohradské nemocnici. Slibuje dodat svůj příspěvek do Historického Sborníku do poloviny ledna.⁶²⁹ Oznamuje mu, že bude pokračovat prohlubování tématu. Na závěr přeje Vojtíškovi a jeho manželce vše nejlepší do nového roku.

⁶²⁷ Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století. Podle kritiky pramenů, SH, č. 6, str. 23–95, Praha 1959.

⁶²⁸ Dopis zařazen jako č. 12 odeslán Václavem Vojtíškem Zdenku Fialovi, originál, ručně psaný, třístranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21 cm), Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2.

⁶²⁹ Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století. Podle kritiky pramenů, Sborník historický, č. 6, str. 23–95, Praha 1965.

Č. 14

22.1 1958 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený pane doktore!

Přenesl jsem v podstatě své věci do archivu ČSAV. Jen dvě skříně s roletami jsou plné. Vyklidím je postupně, možná, že i při příležitosti najednou.

V pokladně jsou vypůjčené rukopisy, zvláště městské knihy. Prosím aby nebyly vráceny, mám některé v práci, na jiné musím se podívat. Podle toho, jak budu hotov, oznámím to.

V pokladně jsou také lístky rejstříku k Čelákovského privilegiím III.⁶³⁰ Dělal je Kejř na náklad Hist. Spolku.⁶³¹ Nevím, ještě kam je uložím, jiné věci (součásti, diapozitivy) patří semináři, fotogr. desky jsou asi z měst. archivu. Ještě to určím. Fotog. náleží Hist. Ústavu.

Mnoho pozdravů

Váš Vojtíšek 22. 1. 1958

Č. 15

19. 7. 1958 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 14,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek zdraví Zdenka Fialu a jeho paní a přeje šťastnou cestu.

⁶³⁰ J. Čelakovský, Codex iuris municipalis, Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1420 až 1526, Historický spolek, Praha 1948.

⁶³¹ Historický spolek založený roku 1866, známý hlavně vydáváním edice Fontes rerum bohemicarum.

Č. 16

4. 8. 1958 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovu

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíšky, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala a jeho manželka přejí Václavu Vojtíškovu vše nejlepší k narozeninám.

Č. 17

23. 8. 1958 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovu

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíšky, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala píše o své dovolené a posílá strojopis opravené druhé kapitoly Maršálovy práce.⁶³² Stěžuje si na její primitivnost a ptá se, zda je únosné ji přijmout.

Č. 18

5. 6. 1959 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenky Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 5. 6. 1959

Vážený pane doktore!

Posílám Vám Sborník historický 6., exemplář autorský, a děkuji za spolupráci.

Současně oznamuji, že Vaše přednáška „Poměr Čech k říši“ již jste mi laskavě připověděl, bude se konat v pondělí dne 15. června v Národním muzeu v zasedací síni v 7 hod. večer.⁶³³

⁶³² Josef Maršál, Cechy Nového Města pražského po roce 1547, Filozofická Fakulta, Praha 1958.

⁶³³ Revanšistická kniha o poměru českého státu k středověké Říši (W. Wegener, Böhmen und das Reich im Hochmittelalter, Köln–Gratz 1959) ČSČH 9, str. 515–531, Praha 1960.

Přednáška se koná v rámci Historického Prov. Společnosti Národního muzea, Historického spolku a Spol. Histor.muzea. Říkal jste, že je Vám vhod kterýkoliv den, proto doufám že Vám přednáška nezpůsobí potíže. Pozvánku na mou přednášku (i na dvě jiné) dostanete včas. Rád bych s vámi o všeličem promluvil. Říkal jste, že ke mně přijdete, ale nebylo Vám asi možné, jako já se těžko z archivu dostávám. Však bylo by dobré, kdybychom se sešli. Srdečně Vás pozdravuji a jsem v úctě Václav Vojtíšek

Č. 19

27. 10. 1959 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek připomíná Zdenku Fialovi jeho slib týkající se příspěvku do Sborníku historického o poměru Čech k říši.⁶³⁴ Upozorňuje ho na blížící se termín odevzdání.

Č. 20

22. 12. 1959 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 30 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Praha 22. 12. 1959

Vážený pane profesore,

dozvěděl jsem se, že jste poněkud churav a proto mi dovolu, abych Vám alespoň písemně popřál brzkého uzdravení, příjemné prožití vánočních svátků a mnoho pracovních i osobních úspěchů do r. 1960. Vyříd'te též mé přání mil. paní.

Pokud jde o můj slíbený příspěvek do Sborníku historického, stydím se opravdu už o tom mluvit.⁶³⁵ Ale situace byla těžko řešitelná. Nepřetržitý proud různých administrativních, stranických a dalších normálních školních povinností mi brání pracovat na věci jinde a jinač

⁶³⁴ Počátky české účasti v kurfiřtském sboru, SH 8, str. 27– 66, Praha 1961.

⁶³⁵ Počátky české účasti v kurfiřtském sboru, SH 8, str. 27–66, Praha 1961.

než po večerech doma. A tu ovšem jde zase práce mnohem pomaleji, než by šla při normálním denním zaměstnání.

Pokusím se nyní to stihnout během vánočních prázdnin, ale ani tak nemohu úplně za výsledek ručit. Takovéto články, kde jde o přímé prozkoumání a ověření každé pramenné zmínky, se píší mnohem tíž než obecné a rychle formovatelné úvahy.

Ihned po novém roce Vás budu informovat, jak to vypadá. Říkal mi však doc. Kavka, že máte příspěvků mnoho, a proto by se snad nestalo nic vážnějšího, kdyby můj vypadl.⁶³⁶

Přeji vám ještě jednou brzké úplné uzdravení a všechno nejlepší.

Upřímně vás pozdravuje

Zdeněk Fiala

Č. 21

28. 12. 1959 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený pane docente!

Děkuji vám za laskavou vzpomínku a za vlídné přání, která jste poslal ženě i mně k vánočním svátkům i do nového roku. Že odpovídám na ně až dnes, souvisí s tím, že jsem byl přes svátky churav, nyní arcí nechodím do archivu, za to žena je ještě nemocná, avšak hrubě jsem se opozdil, jsou upřímná naše přání, v kterých na Vás i milost. paní archivářku myslíme. Buďte oba v novém roce a v nemnohých i mnohých letech dalších zcela zdraví a mějte v práci i při činnosti vždy nejlepší zdar.

Co se týče Sbor. Histor., byl bych rád, kdyby váš příspěvek přišel. Mám na dosti látky, ale o jiné rozpravě právně historické, bylo řečeno, že ustoupí, bude li náhrada historická. Budu povděčen, dáte li a po Novém roce, že vaše studie je připravena. Hlavní část rukopisů dodám pi. Dr. Manové v pondělí 4 ledna, zbytek by jí mohl přijít za týden později.

Váš Václav Vojtíšek

V Praze 28.12. 1959

⁶³⁶ Kavka František 21.11 1920, univ. Praha FF– dějepis–čeština, 1948 PhDr., CSc. 1958, Prof. 1964 FF UK katedra čs. dějin, externí ředitel Ústavu dějin UK, historik středověku a raného novověku, publikační činnost–*Husitská revoluční tradice, Bílá hora a české dějiny*.

Č. 22

9. 8. 1960 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškoví

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 30 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala a pracovníci semináře PVH přejí vše nejlepší k narozeninám.

Č. 23

12 .8. 1960 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (17 x 25,5 cm)

Národní archiv osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek upozorňuje Zdenka Fialu, že se přijímacího pohovoru na archivnictví bude účastnit Ivana Tučková dcera místoředitele Národního muzea Karla Tučka.⁶³⁷ Prosí ho, aby se jí dostalo zvláštního zacházení během přijímacího řízení.

⁶³⁷ RNDr. Karel Tuček. CSc. *21.1906, +16.8 1990, mineralog, od roku 1956 náměstek ředitele Národního muzea, 1958 jeden ze zakladatelů mineralogické sekce Národního muzea, podílel se na vzniku muzejního zákona 1960.

Č. 24

16. 8. 1960 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený pane docente!

Musil jsem letos z manželské kázně jezdit za ženou na neděli do Liblic, a tak se stalo, že jsem tam musil pobýt až do úterý 9. Tak jsem prožil den, kdy přišla má 77, sám se ženou a měl jsem čas na rozjímání. Ne proto, že čas letí a už se mnoho připozdívá, ale proto, že jsem nesplnil, co jsem chtěl a co jsem mohl.

Vzpomněl jste mne toho dne a poslal jste mi laskavé přání, za sebe i za ostatní v semináři. Děkuji Vám za to, potěšil jste mne, že nezapomínáte. A sám upřímně Vám, paní choti i všem Vaším spolupracovníkům vše dobré. Zvláště buďte mnoho zdraví a mějte ve svém přičinění nejlepší zdar a úspěchy.

V dokonalé úctě Václav Vojtíšek

V Praze 16. 8. 1960

Č. 25

23. 9. 1960 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek připomíná Zdenku Fialovi, že slíbil pokračování svých studií o poměru Čech k říši do 8. Sborníku historického.⁶³⁸ A upozorňuje ho na blížící se termín odevzdání.

⁶³⁸ Počátky české účasti v kurfiřtském sboru, SH, č. 8, str. 27–66, Praha 1961.

Č. 26

15. 11. 1960 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek sděluje Zdenku Fialovi, že se mu jeho příspěvek líbil a upozorňuje ho na to co zapomněl.⁶³⁹ Žádá ho o opravu a brzké vrácení rukopisu.

Č. 27

9. 8. 1961 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 30 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala s manželkou gratulují Václavu Vojtíškovi k narozeninám a přejí vše nejlepší.

Č. 28

22. 8. 1961 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje Zdenku Fialovi a jeho manželce za přání a přeje jim rovněž vše nejlepší.

⁶³⁹ K názorům Oldřicha Králíka o václavských a ludmílských legendách, ČSČH, č. 9, str. 515–531, společně s D. Třeštíkem, Praha 1961.

Č. 29

19. 7. 1962 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 19.7 1962

Vážený pane docente!

Dne 5. července vrátil jsem se z nemocnice domů a znenáhla se oprošťuji od rmutu, který na mě nemocniční pobyt zanesl. Avšak má chůze o berlích je stále bídna, noha je slabá a zkrátila se.

Vzpomínám na to, co mne stihlo a co mne nemělo stihnout. V tíži, kterou jsem prožíval, dostalo se mi hojně projevů přízně a sympatií dobrých lidí. Milostivá paní, Vaše choť, a vy byli jste mezi nimi. Navštívili jste mne a potěšili a utvrdili jste dávné vztahy mezi námi. Jsem jim rád, nebyly neúčinné. A tak srdečně a upřímně děkuji za to, co jste mi prokázali.

Buďte, milostivá paní archivářka, i Vy, mnoho zdraví a mějte zdar v ostatní práci. Také žena posílá nejlepší pozdravy.

Váš Václav Vojtíšek

Těším se na shledanou

Č. 30

10. 12. 1962 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 30 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Praha 10. 12. 1962

Vážený pane profesore

dovolte mi předem, abych Vám poděkoval za váš dopis, který jste mi poslal po návratu z nemocnice, i za pozdravný lístek z Mariánských Lázní.⁶⁴⁰ Jestliže jsem se neozval. Stalo se to proto, že vím i z vlastní zkušenosti, že přijímání návštěv není pro rekonvalescenta vždy příjemné a že je lépe posečkat, až se věci vrátí do „původního stavu“.

K Vašemu dopisu z 8. prosince tr. odpovídám, že rád přijmu nabízené místo v Komisi pro soupis rukopisů a budu se podle svých sil snažiti pomoci ji v její práci.⁶⁴¹

Opravdu rád bych Vás navštívil. Aby se to však nestalo v nevhodnou dobu, prosím Vás, abyste mi dal zprávu, kdy by se návštěva mohla uskutečnit. Sdělte mi laskavě vhodný čas a já se rád a určitě přizpůsobím.

Já i moje žena Vám přejeme, abyste brzy překonal veškeré následky úrazu, abychom se s Vámi mohli co nejdříve opět sejít v Archivu Akademie. Prosíme rovněž o vyřízení uctivého pozdravení mil. paní.

Zdeněk Fiala

Z.F.

Na Petřinách, čp. 1770

Praha 6–Břevnov

⁶⁴⁰ Dopis zařazený jako č. 29 odeslán Václavem Vojtíškem Fialovi, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm), 19. 7. 1962, Národní archiv, osobní fond Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č.2.

⁶⁴¹ Komise pro soupis a studium rukopisů navázala činnost Komise pro soupis rukopisů při České akademii věd a umění, která byla zřízena roku 1906, pro účely evidence rukopisů v českých knihoven a bohemik v zahraničí. Vzorem pro evidenci se stal katalog rukopisů pražské Univerzitní knihovny, vytvořený Josefem Truhlářem. Komise byla Vojtíškem založená při Archivu ČSAV. Komisi bylo určeno provádět a koordinovat výzkum a soupis rukopisů literární povahy. Výzkum měl být prováděn na základě nově vzniklé vědy o rukopisech kodikologie. Václav Vojtíšek byl ředitelem komise až do roku 1968, po něm místo přebíral Václav Vaněček.

Č. 31

16. 12. 1962 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 16.12. 1962

Vážený pane docente!

Komise pro soupis rukopisů v ČSR při ČSAV jednomyslně Vás přijala do svého středu, a potvrzení prezidia jistě dá schválení. Jsem rád, že jste vyslovil ochotu zúčastnit se jejich prací, jsou závažné a mají významné poslání. Vy na universitě mnoho můžete přispět a pomáhat. Mně ta komise leží na srdci. Nechtěl bych aby zanikla, nýbrž aby prospívala, vzkvétala a měla krásné výsledky. Má vynikající pracovníky, žel, někteří jsou staří, a půjde o rovnocennou náhradu mladých. Není aktuální nebezpečí změn, ale třeba na to myslet včas, a já už jsem starý.

Mně se uzdravení zpomalilo. V Mariánských Lázních přišly bolesti páteře, kříže, a ty jsem si přivezl do Prahy. Lékaři konstatovali, že krček pravé nohy při hojení bral vápno páteři, která zeřídla, vybočila a bolí. Bude to asi dost dlouho trvat. A to víte, trápím se, třebas se snažím pracovat.

Děkuji pan í choti i Vám, pane docente, z dobrá slova, která jste napsal. Jsem rád, že na mne v dobrém myslíte. Však já na paní manželku i Vás také myslívám. Budete li mít pokdy a chuť vidět starého kozáka v trampotách, přijďte, potěší mne Vaše návštěva.

Také žena na Vás oba vzpomíná. A srdečně Vás s ní pozdravuji a vše dobré přeji. Vánoce prožijte v klidu, do nového roku vstupte šťastně

Váš Václav Vojtíšek

Č. 32

24.7. 1963 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

**Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný,
rozměry (10,5 x 15 cm)**

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

Zdeněk Fiala s manželkou zdraví Václava Vojtíška z dovolené od Černého moře a přejí brzké uzdravení.

Č. 33

19. 11. 1963 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

**Dopis, originál, strojopis, dvojstranný, nelinkovaný papír, odeslaný,
rozměry (21 x 29,5 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 19. 11. 1963

Pan

Prof. Dr. Zdeněk Fiala

Nám. Krásnoarmějců č.2

Praha 1, Staré Město

Vážený a milý pane profesore!

Asi před 14 dni jsem se dozvěděl od kol. Hlaváčka, že jste byl už v srpnu jmenován profesorem pomocných věd historických na naší universitě Karlově. Zpráva mne potěšila a upřímně Vám i se ženou blahopřeji. Buďte hlavně zplna zdrav i s paní chotí, archivářkou Čechovou, nic ať neruší klid a spokojenost Vašich dnů, a mějte zdar ve svém působení učitelském i vědeckém.

Mlád jste došel hodnosti, která není lehká, je odpovědná, ale neobyčejně čestná, a máte příznivé podmínky pro svůj životní běh. Ve světě možno počítat s jistotou, a já vidím před Vámi ještě dobrých 30 let pilné práce a vzestup, které Vás přivedou k cíli, jak jste si jej postavil a kus cesty k němu urazil, s platnými položkami a uznáním.

Nastoupil jste po Jos. Emlerovi, Gustavu Friedrichovi a po mně, kteří jsme měli nestejně snahy a přičinění, ale v jednom jsme se shodovali, stáli jsme , každý podle svého, ve službě národa, Vy, pane profesore, už v první části svého úsilí zvolil jste si významný úkol, dějiny našeho zřízení a správy. Za tím účelem zkoumáte naše prameny, netoliko listinné, nýbrž i vypravující, a chcete položit pevnou oporu pro naše pomocné vědy historické, v nichž chcete dojít nových metod vyučovacích.

Rád myslím na doby, kdy jsme šli podle sebe ve shodě a dobré vůli. Práce nás k sobě přibližovala, a já vzpomínám, jak jste mně byl pomocen ve věcech universitních i při vydávání Sborníku historického, do něhož jste vkládal své platné rozpravy, prokázal jste mi při každé příležitosti, že naše vztahy nejsou plané a prázdné. Zvláště když mne loni stihl neblahý úraz, měl jste účast v mých těžkostech, a letos k 80. narozeninám připravil jste pro mou radost a počest svazky Zápisků katedry čs. dějin a archivnictví s vlastním zajímavým příspěvkem o původu Zdíkově.⁶⁴² Avšak při těch vašich projevech dobrého smýšlení ke mně stojí Vám, pane profesore, po boku i Vaše choť, paní archivářka Čechová, která odedávna je mi příznivá a letos se zase postarala, aby Archivní časopis přinesl stat' o mé archivářské činnosti a předoslala pozdravy k mému životnímu jubileu za všechnu naši obec archivářskou.⁶⁴³ Jsem vám oběma zavázán opravdovými díky za vše, co jsem od Vás přijal, a tisknu Vám přátelsky ruku.

A v tom znamení opětuji se ženou svá blahopřání k Vašemu jmenování, pane profesore a srdečné díky paní choti, již žena pozdravuje, i Vám.

Váš Václav Vojtíšek

⁶⁴² Jindřich Zdík a Kosmas (O původu Jindřicha Zdíka), Zápisky katedry čsl. Dějin a archiv. Studia, č. 7, str. 7–19, Praha 1963.

⁶⁴³ František Holec, Václav Vojtíšek – archivář a historik města Prahy, str. 125–134, AČ 13, Praha 1963.

Č. 34

3. 12. 1963 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškově

Dopis, originál, ručně psaný, jeden a půl strany, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (17,5 x 23 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Praha 3. 12. 1963

Vážený pane profesore,

děkuji Vám upřímně za váš dopis ze dne 19. listopadu, který mne opravdu potěšil.⁶⁴⁴ Chtěl bych Vás ujistit, že jsem si plně vědom odpovědnosti, která na mne byla jmenováním vložena, a to především odpovědnosti za další vývoj a snad i vzestup pomocných věd historických na universitě i jinde. Mohu Vám slíbit, že se o to všemi silami přičiním.

Svazeček zápisků, který jsme připravili k Vašemu jubileu, je jen malou splátkou za vše, čím jsme vám v našem oddělení na fakultě povinováni.⁶⁴⁵ Připravili jsme i větší vědecké dílo, které se bohužel ve vdání o něco opozdilo, nicméně doufám, že přece už v nejbližších měsících spatří denní světlo.⁶⁴⁶ Je to práce, která má přímý vztah k části vašeho životního díla a která bude naším opravdovým darem k Vašemu jubileu, sice opožděným, ale přece jen uskutečněným.

Děkuji Vám vážený pane profesore, i za slova uznání a pochvaly pro mou ženu a i jejím jménem Vám za ně děkuji. Snažíme se oba pracovat tak, abychom Vám, „Vojtíškově škole“, neudělali žádnou hanbu.

Prosím Vás, abyste ode mne i od mé ženy vyřídil také naše uctivé pozdravy Vaší paní choti, která nám byla a je přátelsky nakloněna.

Ještě jednou Vám děkuji za Vaše blahopřání a jsem s uctivým pozdravem Váš Zdeněk Fiala.

⁶⁴⁴ Dopis řazený jako č.33 odeslán Václavem Vojtíškem Zdenku Fialovi, originál, strojopis, dvojstranný, nelinkovaný papír, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm), 19.11 1963, Národní archiv, osobní fond Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956-1973, karton č.2.

⁶⁴⁵ Akademik Václav Vojtíšek osmdesátiletý, Zprávy Čs. historické společnosti, č. 6, str. 92–94, 1963.

⁶⁴⁶ A. Húščava, J. Šebánek, Z. Fiala, Československá diplomatika I, Karlova univerzita, Praha 1965.

Č. 35

6. 8. 1965 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (15,5 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdenek Fiala s manželkou přejí Václavu Vojtíškov všo nejlepší k narozeninám.

Č. 36

28. 8. 1965 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje za přání k 82. narozeninám a připomíná, že je v semináři částečně připraven materiál pro rekonstrukci pražských městských knih, které shořely v roce 1945.

Č. 37

28. 4. 1966 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 15 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala s manželkou pozdravují Václava Vojtíška ze Sicílie a nejkrásnější památky středověkého umění.⁶⁴⁷

⁶⁴⁷ Je tím myšlena katedrála v Monreale, jejíž stavbu započal Vilém II roku 1182. Její interiér je na pohlednici.

Č. 38

14. 8. 1966 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

**Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný,
rozměry (10,5 x 15 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje Zdenku Fialovi a jeho manželce za pohled ze Sicílie a Mnichova.⁶⁴⁸
Společně se svojí manželkou je pozdravuje.

Č. 39

22. 12. 1966 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Přání P.F., originál, tištěné, odeslané, rozměry (15 x 21 cm)

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, Sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

P.F. od Zdenka Fialy pro rok 1967.

Č. 40

26. 2. 1967 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

**Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný,
rozměry (10,5 x 15,5 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek posílá Zdenku Fialovi svou fotku a zdraví ho. Píše mu, že má radost z přijetí pana Sirotky a dívky za kterou, se přimlouval ke studiu archivnictví.

⁶⁴⁸ Pohled č. 37 zaslaný Zdenkem Fialou Václavu Vojtíškovi originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 15 cm), 28.4 1966, Archiv hlavního města Prahy, osobní fond Václava Vojtíška, inv. č. 409, Sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21.

Č. 41

8. 8. 1967 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (14,5 x 18,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala s manželkou přejí Václavu Vojtíškovi vše nejlepší k narozeninám. Fiala mu sděluje, že na fakultě na podzim budou skládat obnovené rigorózní zkoušky a doktoráty.

Č. 42

15. 8. 1967 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje Zdenku Fialovi a jeho manželce za přání k 84. narozeninám a zmiňuje se o svém zájmu o dění na univerzitě.

Č. 43

21. 12. 1967 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Přání P.F., originál, tištěné, odeslané, rozměry (12,5 x 16,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

P. F. pro Václava Vojtíška od Zdenka Fialy.

Č. 44

22. 12. 1967 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (9,5 x 18 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek s manželkou děkují za přání k Vánocům a přejí Fialovým hodně zdraví a štěstí.

Č. 45

9. 2. 1968 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír s vodoznakem Velké Losiny, psáno perem, odeslaný, rozměry (20,5 x 30 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

9. 2. 1968

Vážený pane profesore,

nakladatelství Harassovitz ve Wiesbadenu projevilo ochotu vydati ke stoletému výročí narození Václava Novotného jeho České dějiny v německém překladu.⁶⁴⁹ Myslím si, že by byla velmi vhodná příležitost, aby tak stále ještě úplně nedoceněné dílo Václava Novotného při jeho jubileu „proniklo do světa“. Nakladatelství se ovšem zajímá také o záležitosti právní a finanční a jde mu mimo jiné také o to, zda ještě žijí dědici Novotného, kteří by měli nároky na podíl z honoráře.

Pokud si dobře vzpomínám, zmiňoval jste se před lety v našich rozhovorech, že příbuzné Novotného ještě v Praze žijí (nevím šlo li o dcery nebo neteře?). Mohl bych vás obtěžovat a

⁶⁴⁹ OTTO HARRASSOWITZ KG, Harrassowitz Verlag, Kreuzberger Ring 7b–d, 65205 Wiesbaden, Germany
Václav Novotný *5.9 1869, +14.7 1932, univ. Praha FF UK, žák Golla a Emlera, vystudoval Historii a PVH, 1893 PhDr., 1898 Doc., 1905 Prof. FF UK katedra čs. dějin, věnoval se starším českým dějinám a reformaci, publikační činnost –*Das graflich Choteksche archiv in Kačín bei Kuttendorf, Das graflich Nostitzsche Archiv zu Prag*.

Šlo to tuto publikaci– Václav Novotný, České dějiny 1. díl, č. 1 Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha, Jan Laichter, Praha 1912 Václav Novotný, České dějiny 1. díl, č. 4 Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271), Jan Laichter, Praha 1937.

požádat Vás o nějaké přesnější údaje o nich? U přímých dědiců by byl asi nutný jejich souhlas. Jednání s nimi by už potom pochopitelně vedlo nakladatelství samo.

Kdyby vás tato věc příliš neobtěžovala, byl bych Vám za poskytnuté informace velmi zavázán, jde tu ostatně o dobrou věc. Vyříd'te prosím, ode mne i od mé ženy uctivé pozdravy milostivé paní.

S přáním všeho dobrého jsem

Vám oddaný Zdeněk Fiala

P.s. Současně si dovoluji poslati Vám dvě menší věci, které rovněž vyšly u Harassovitze.

Praha 6 Břevnov

Na Petřinách 71/1770

Č. 46

15. 2. 1968 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (17 x 18,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek píše Zdenku Fialovi, že se asi špatně napsal jména zetě a vnuků profesora Novotného. Opravuje příjmení na Láznička. Rovněž děkuje Fialovi za zaslané zvláštní tisky.

Č. 47

25. 7. 1968 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Pohled, originál, ručně psaný, pohlednice, psáno perem, odeslaný, rozměry (10,5 x 14,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Václav Vojtíšek děkuje Zdenku Fialovi za vzpomínku a společně s manželkou ho i s jeho paní zdraví.

Č. 48

7. 8. 1968 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškově

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír s vodoznakem Velké

Losiny, psáno perem, odeslaný, rozměry (15 x 20,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíšky, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala přeje Václavu Vojtíškově vše nejlepší. Upozorňuje ho na to, že mu druhé polovině roku má vyjít nová kniha o 14. století, větší studie paleografická o rukopisech a studie o životopisu Václava IV. kronice Beneše Krabice z Weitmile.⁶⁵⁰ Slibuje mu je věnovat.

Č. 49

7. 9. 1968 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322 rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 7. 9. 1968

Vážený a milý pane profesore!

K nežádoucí 85 poslal jste mi laskavou vzpomínku a vlídné přání. Děkuji Vám za ně. Po těšila mne. Avšak zvláště mně byla milá zpráva o vaší práci. Rád ji pozoruji, třebaže ne všechny Vaše rozpravy dostanu do rukou—knihu o Přemyslovcích kterou jsme do archivní knihovny nemohli koupit, hned byla rozebraná—ale co jsem viděl, znamená přínos a svědectví o pečlivé a promyšlené snaze i úsilí.⁶⁵¹ Jen ať se vám daří a přinášejí výsledky a úspěch.

Kniha o Rukopisech bude mne především zajímat, vždyť jsem se otázkou obíral i o ní přednášky měl na universitě i ve veřejnosti.⁶⁵² Ale když jsem slyšel, že se jí obíráte, vzdal jsem se úmyslu napsat článek.

⁶⁵⁰ Šlo o tyto publikace Předhusitské Čechy 1310–1419. Český stát pod vládou Lucemburků, Praha 1968, O Rukopisech po stránce paleografické, v: Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání, red. M. Otruba, Praha, Sborník Nár. muzea, řada C, sv. 13–14, str. 49–81 a 11 příloh, Praha 1968, O vzájemném vztahu kroniky Beneše Krabice z Weitmile a vlastního životopisu Karla IV., ČSČH 17, str. 377–392, Praha 1968.

⁶⁵¹ Zdeněk Fiala, Přemyslovské Čechy (Český stát a společnost v 10. –13. století), NPL, Praha 1965.

⁶⁵² O Rukopisech po stránce paleografické, Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání, Sborník Nár. Muzea řada C, sv. 13–14, str. 49–81+ 11 příloh, Praha 1969.

Píši opožděně. Zavinity to události, které na nás dopadly. Byly dny, kdy mysl byla vzrušená a ruka se chvěla. Dnes nám víru, že se nepoddáme. A s tou vírou připojuji přání, abyste byl zdravý a radoval se při práci. Pozdravuji i paní choť, již se poroučím.

Tisknu Vám ruku.

Váš Václav Vojtíšek

Č. 50

7. 8. 1969 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír s vodoznakem Velké

Losiny, psáno perem, odeslaný, rozměry (20,5 x 30,5 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala s manželkou blahopřeje Václavu Vojtíškovi k narozeninám. Přejí mu zdraví do dalších let a děkuje za vše co jim dal.

Č. 51

24. 9. 1969 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm), opis je v osobním fondu Václava Vojtíška

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

1969

Vážený a milý pane profesore!

Odpusťte, prosím, že píši až dnes. Mám neustále mnoho práce a starostí, které působí i zármutek. Má dobrá žena dlí v nemocnici, cizí lék, v nějž se skládaly neděje, nezabral, a bude potřebí rehabilitace na nervové klinice prof. Hennera. Jak vše bude dlouho trvat, těžko říci.

Mnoho Vám, pane profesore, děkuji jménem Historického spolku i svým za vše, co jste věnoval k oslavě prof. Václava Novotného. Dne 5. 9. byl jste u jeho hrobu—já jsem si netroufal vydat se na dalekou cestu—a 9. 9. měl jste v Muzeu Bedř. Smet. hezkou a závažnou přednášku o Novotného díle.⁶⁵³ Bylo to pronikavé jeho ocenění a svrchované uznání. Mluvil

⁶⁵³ Muzeum Bedřicha Smetany, založené roku 1926 Sborem pro postavení pomníku Bedřichu Smetanovi. Sídli: Novotného lávka 201/1, Praha 1.

jste s určitostí a pádností, které dodávaly jistotu a zřetelnost, větší, než měl můj projev nebyl tak dlouhý, ale i za zapomenutí při rozčilení. I Váš článek v ČSČH byl účinný a významný a vydal svědectví o Vašem znalectví a úctě, kterou chováte k osobě i podivuhodné práci Václava Novotného.⁶⁵⁴

Mluvili jsme spolu, milý pane profesore, o honoráři za přednášku a Historický spolek rád Vám jej pošle ve výši, která je nyní obvyklá. Nemám však zkušenosti a budu povděčen, dáte li mi laskavě správu. Avšak napadá mi, jestli by Vám nebyly milejší některé knihy, ať už Novotného nebo jiné, které by pro Vás byly užitečné a mě jste na ně v bytě místo. Dal bych Vám je ze své knihovny.

Říkám si, že by Historický spolek zasluhoval, aby byl udržen a oživen. Novotného uctění se zdařilo, bylo přítomno asi 80 osob. U hrobu prý bylo 5/9 asi 12 účastníků. Nepřevzal byste předsednictví? H. S. má opisy Starých letopisů a rozdělané práce v městském archivu sklad publikací. Historický spolek mohl by být oporou Vaší katedry. Uvažte vše!

Pozdravuji Vás srdečně a přeji zdar Vaší práci. Paní archivářce Čechové, Vaší vzácné paní choti, poroučím se a přeji vše dobré.

Váš Václav Vojtíšek

Č. 52

1970 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Přání P.F., originál, tištěné, odeslané, rozměry (15 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

P. F. od Zdenka Fialy pro rok 1971.

⁶⁵⁴ Sto let od narození Václava Novotného, ČSČH, č. 17, str. 377–392, Praha 1969.

Č. 53

11.1 1971 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

V Praze 11. 1. 1971

Vážený a milý pane profesore!

Můj zdravotní stav není dobrý. V říjnu přišla těžká únava, v listopadu zápal plic a 10 denní pobyt v nemocnici, a po vánocích jsem v pokoji upadl a pohmoždil si páteř, která dosud trápí. Proto píši až dnes. Jsem vzácné paní archivárce Čechové i Vám mnoho zavázán za to, co jste mi v mé samotě prokázali a čím jste mě potěšili, a koncem minulého prosince přišla milá vzpomínka, které si opravdu vážím a za kterou upřímně děkuji.

Avšak já také na Vaši choť, pane profesore, i na Vás rád myslím. Milá paní archivářka Čechová, když mne navštívila, dala mi zprávy, které povzbudily mé zájmy o naše archivnictví, a Vy jste mi s vlídností poslal práce, které mne zaujaly. Byla to svědectví o Vašem vědeckém snažení a pohotovosti, které neustávají, třeba jste, jak pozoruji zatížen mnohými povinnostmi, které doba s sebou nese. Nepochybuji, že při nich máte na zřeteli prospěch naší vědy a čest naší University.

Můj poměr k nim byl před lety těžce zasažen, a co se stalo nepřebolí. Přesto rád bych věděl, co se vše v poslední době stalo a co se děje – co zvídám více méně náhodně, jsou zlomky a neurčitosti, zdá se, že lidé o mnohém raději nechtějí mluvit.

Ze situace, v které stojím, práce se mi nedaří. Je to škoda. Na mnohé bych mohl upozornit, co by mohlo vyvolat plodné úvahy. Pozoruji to např. při nové knížce Petráňově.⁶⁵⁵ A má ochablost i malá pohyblivost a nemožnost námahy jsou na překážku pro uvedení pořádku do mé pozůstalosti. Jsem odkázán na jeden dolejší pokoj a nemám pomocníka. Nemoc si vyžaduje vydání a na placení nějakého studenta nemám – také těžká závada, že mnoho knih a materiálu je v Archivu ČSAV.

Mohu Vám, pane profesore, nabídnout: Palacký, Dějiny (3.vyd. Kalouskovo), Tomka, Dějiny města Prahy (2.vyd.), Denis (Hus franc. Konec samostatnosti, Čechy po Bílé hoře)? Nebo máte přání, která bych měl splnit?

⁶⁵⁵ Josef Petráň, Staroměstská exekuce: několik stránek z dějin povstání feudálních stavů proti Habsburkům v letech 1618–1620, Mladá Fronta, Praha 1971.

Budeme se muset dohovorit o vzpomínce na G. Fridricha při 100. narozeninách (5.6.1971).
Zatím buďte ujistěn, že vzácné paní choti i Vám vždy přeji jen dobré. Zvláště buďte v novém roce zdraví, a nic ať neruší klid a spokojenost Vašeho života. Ve všem mějte zdar!
Váš V. Vojtíšek

Č. 54

31. 5. 1971 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, dvojstranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený a milý pane profesore!

Přišla na mne nedobrá věc. Rýma, kašel, chrapot, únava. Nemohu se oslavy prof. G. Fridricha zúčastnit.⁶⁵⁶ Je mi smutno. Avšak oslava za Vašeho vedení bude v dobrých rukách, a těším se na zprávy.

Bude 4. 8. u hrobu na Malvazinkách pietní akt? Pošlu dceru a dá za mne kytici. Ale nemám číslo hrobu.

Slavnostní schůze bude 7.6. Prosím snažně pozvete k poctám arch. Inž. Josefa Buška s chotí Nessy– je to vědecký pracovník Ústavu pro výstavbu měst, Praha 6, Střešovice, Střešovická 32/35.28.79/– zet' a adoptovaná dcera, pí Marii Kořínkovou, Praha 6, Opletalova 43, neteř – dcera bratra.

Jsou-li jiní příbuzní, nevím. Ale bližší nejsou. Ostatně inž. Bušek mohl by dostat několik oznámení, aby je rozdal.

Historický spolek zastoupí Dr. Jiří Pražák, na hrob položí kytici.

Nepřijal by Rektorát k přednášce o Fr. podobiznu J. Obrovského? Nebo hezká je podobizna Zikmundova v Ústředním archivu ČSAV.

Článek o Fr. Se blíží k ukončení. Mnoho děkuji vzácné paní choti i Vám za vše dobr. a srdečně pozdravuji.

Váš Václav Vojtíšek

V Praze 31. 5. 1971

⁶⁵⁶ Oslavy stých narozenin prof. Gustava Fridricha 5. 6. 1971.

Č. 55

1972 Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškov

Vánoční přání, originál, ručně psaný, nelinkovaný papír, psáno perem, odesláno, rozměry (10,5 x 21 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Přání od Zdenka Fialy a jeho manželky pro rok 1973.

Č. 56

24. 4. 1973 Václav Vojtíšek Zdenku Fialovi

Dopis, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, odeslaný, rozměry (21 x 29,5 cm)

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Vážený a milý pane profesore!

Pozdě jsem se dozvěděl o Vaší nemoci a o Vašem pobytu v nemocnici. Až když jste se chystal domů, přišel doc. Hlaváček a upozornil pak Vaši choť, mil. paní Dr. G. Čechovou na můj zájem o Vás, byla hned té laskavosti, že k nám přišla i vše vyprávěla. Dnes už jste doma, a předpokládám, že se vám v polepšeném zdraví obstojně vede.

Když jsem o Vaší nemoci uvažoval, zdálo se mi, že rád se přemáháte a potíže zapíráte.

Já jsem tak rovněž dělával, ale musí se tak postupovat v mírou. Vy jste hleděl nejen odolat, ale vědomě jste si ubližoval. A pak je škoda, když se čas ztrácí. Je Vás přece potřebí.

Dostal jsem před týdnem protokoly Historického kolegia ČSAV, které mi přestali zasílat, a poznal jsem, že se stále něco děje i vědecká povaha práce archivářů– to je podle mne něco jiného než vědecká povaha práce archivů– Jos. Šusta, edice listinné atd. Vše mne zajímá, i ztráty university za okupace, a není už u mne tolik síly, abych nějak zasáhl, a není, kdo by úkol na sebe vzal.

Vím, že máte práce dost, ale nebudou li nemoci zjevné, vykonáte víc, a šerte se!

Buďte s paní chotí, pane profesore, zdraví a spokojení, věc ať se Vám daří a upřímně vám tisknu ruce.

Jsem Váš Václav Vojtíšek

V Praze 24. 4. 1973

Č. 57

5. 9. 1974 Lenka Martínková dcera Václava Vojtíška Zdenku Fialovi

**Dopis, originál, strojopis, jednostranný, nelinkovaný papír, odeslaný,
rozměry (21 x 29,5 cm)**

Národní archiv, osobní fond prof. Zdenka Fialy č. 322, rozsah 1956–1973, karton č. 2

Lenka Martínková dcera Václava Vojtíška děkuje Zdenku Fialovi a jeho manželce za soustrast a za vše co pro prof. Vojtíška za jeho života učinili.

Č. 58

Nedatováno Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškoví

**Lístek, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno tužkou,
neodeslaný, rozměry (15 x 21 cm)**

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

Zdeněk Fiala zdraví Václava Vojtíška, kterého nezastihl.

Č. 59

Nedatováno Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškoví

**Lístek, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno tužkou,
neodeslaný, rozměry (10,5 x 15 cm)**

**Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334,
rozsah 1953–1973, karton č. 21**

Zdeněk Fiala se omlouvá z rodinných důvodu ze schůze. Dále píše, že se na odevzdávání legitimace dohodl s Pečírkou a bude o tom Vojtíška informovat. Děkuje mu za pozdrav k narozeninám.

Č. 60

Nedatováno Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Lístek, originál, ručně psaný, jednostranný, nelinkovaný papír, psáno perem, neodeslaný, rozměry (7,3 x 12,3 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala odevzdává k doplnění lístky s otázkami k závěrečným zkouškám Václavu Vojtíškovi a žádá ho aby, je ještě překontroloval. Oznamuje, že musí odejít na diskuzi o Hladíkově článku do redakce Nové Mysli.

Č. 61

Nedatováno Zdeněk Fiala Václavu Vojtíškovi

Lístek, originál, ručně psaný, nelinkovaný papír, psáno perem, neodeslaný, rozměry (7,3 x 12,3 cm)

Archiv hlavního města Prahy, osobní fond prof. Václava Vojtíška, inv. č. 409, sign. 334, rozsah 1953–1973, karton č. 21

Zdeněk Fiala nechává Václavu Vojtíškovi část svého příspěvku pro Sborník Historický. Oznamuje, že vzhledem k indispozici písanky si ho musí psát sám. Sděluje Vojtíškovi, že mu zítra dodá bližší informace.